DERVİŞ'İN SİYASETİ SİYASETİN DERVİŞ'İ

Sefa Kaplan

siyahbeyaz
METİS GÜNCEL

PUNTO
3 YTL
ÖZEL FİYAT

DERVİŞ'İN SİYASETİ SİYASETİN DERVİŞ'İ

Sefa Kaplan

Sefa Kaplan 1 Şubat 1956'da doğdu. Bir süre edebiyat ve Türkçe öğretmenliği, ardından, aralarında *Nokta* ve *Aktüel* dergilerinin bulunduğu muhtelif yerlerde gazetecilik yaptı. 1995-2000 yılları arasında Londra'da yaşadı.

Şiir kitapları: *Sürgün Sevdâları*, Birlik, Ankara 1984; *İnsan Bir Yalnızlıktır*, Bebekus'un Kitapları, İstanbul, 1990 (Behçet Necatigil Şiir Ödülü); *Seferberlik Şiirleri*, Anadolu Sanat, İstanbul, 1994; *"disconnectus erectus" 2+1*, Altıkırkbeş, İstanbul, 1995; *Londra Şiirleri*, YKY, İstanbul, 2001. Düzyazı kitapları: *Terörün Soldurduğu Yıllar*, Beyan, İstanbul, 1988; *Tarih Tereddütten İbarettir*, Endülüs, İstanbul, 1990; *Yahya Kemal Beyatlı* - Seçmeler, YKY, 1995; *Kemal Derviş, Bir 'Kurtarıcı' Öyküsü*, Metis, İstanbul, 2001; *İyi Okuma*, Gendaş, İstanbul, 2002; *Edebiyatın Ufak Tefek Taşları*, Vadi, Ankara, 2002.

Siyahbeyaz Dizisi, özerk, bağımsız ve araştırmacı gazeteciliği teşvik etmeyi, medyanın genelinde haber olamayan ya da medyaya eksik, yanlış veya çarpıtılmış bir şekilde yansıyan kişi, olay ve temalara, kendilerini kamu önünde ifade olanağı yaratmayı ve bu yolla toplumun haber alma hakkını ve olanaklarını geliştirecek katkılarda bulunmayı amaçlamaktadır. Kelimenin gerçek anlamıyla hayatın her alanına el atmayı hedeflemektedir. Kitaplar geleceğe taşınan belge ve başvuru kaynaklarıdır aynı zamanda; bugünün güncelliğine bakış biçimimiz, yarının yakın tarih bilinci olacaktır.

Metis Yayınları
İpek Sokak 9, 80060 Beyoğlu, İstanbul

Siyahbeyaz Dizisi 41
DERVİŞ'İN SİYASETİ
SİYASETİN DERVİŞ'İ
Sefa Kaplan

© Sefa Kaplan, 2002
© Metis Yayınları, 2002

İlk Basım: Ekim 2002

Dizi Yayın Yönetmeni:
Ruşen Çakır

Yayına Hazırlayan:
Vehbi Ersan

Kapak Fotoğrafı:
Mustafa İnsan

Kapak ve Grafik Tasarım:
Emine Bora, Semih Sökmen

Dizgi ve Baskı Öncesi Hazırlık: Metis Yayıncılık Ltd.
Kapak ve İç Baskı: Yaylacık Matbaacılık Ltd.
Cilt: Sistem Mücellithanesi

ISBN 975-342-393-4

DERVİŞ'İN SİYASETİ SİYASETİN DERVİŞ'İ

Sefa Kaplan

siyahbeyaz
METİS PORTRE

İçindekiler

Kitap Hakkında 7

1 **SİYASETİN MERKEZİNE YOLCULUK** 10
Prof. Asaf Savaş Akat:
"Hayatım Deniz Baykal'la mücadeleyle geçti" 53

2 **TAKTİK SAVAŞLARINDA STRATEJİK HAMLELER** 58
Enis Berberoğlu:
"Kemal Derviş'te komplo teorileri
içinde yer alabilecek siyasetçi tipi yok" 88

3 **YARIM KALAN YÜRÜYÜŞ** 94
Bülent Eczacıbaşı:
"Üniversiteye gitmektense siyasette kalması
gerektiğini söyledim" 133

4 **KAYARKEN SOLAN YILDIZ** 140
Prof. Nilüfer Göle:
"Kemal Derviş CHP'nin 'Akoğlan'ı" 178

5 **YER DEĞİŞTİREN GÖLGE** 182
Prof. Şerif Mardin:
"Seçimi şahsiyetler değil, fikirler üzerinden yapmalıyız" 204

Kitap Hakkında

Yaklaşık bir buçuk yıl önce kaleme aldığımız *Kemal Derviş, Bir "Kurtarıcı" Öyküsü* isimli kitapta, o günün şartlarında kendisine büyük umutlar bağlanan Derviş'in, giderek bir "turnusol kâğıdı" işlevi göreceğinden söz etmiş ve kendisiyle ilgili değerlendirmelerin biraz da bu gözle okunması gerektiğine dikkat çekmiştik. Gerek Derviş'in sergilediği tutum, gerekse memleket mensuplarının zihniyet dünyasına egemen olan "kendini öteki üzerinden tanımlama" alışkanlığı, pek de yanılmadığımızı ortaya koydu. Bundan haz duymak zannedildiği kadar kolay değil. Çünkü Türkiye, alınabilecek herhangi bir hazzın hukukunu örseleyen pek çok ayrıntıyla da aynı süre içinde tanıştı.

Sözü edilen kitapta, Derviş'in Türkiye'ye gelişiyle birlikte içine girilen zaman dilimi, farklı bir okuma ve anlamlandırmaya tabi tutulmuş ve medyaya yansıyan Derviş görüntüsü bilhassa bu açıdan değerlendirilmişti. Bu yapılmaya çalışılırken de, Oğuz Atay'ın "çocuk kalmış bir toplum" tespitinden yola çıkılarak, bu tespitin "kanaat önderleri"nin aynasına nasıl yansıdığı üzerinde durulmuştu. "İstikrarlı bir toplum" olmak gibi ender görülen bir haslet genetik yapımıza itinayla kodlandığından olsa gerek, aradan geçen zaman zarfında bu görüntüde kayda değer bir kırılma yaşanmadı.

Şikâyet üzerine temellendirilmiş bir kültürel yapılanma içinde pekâlâ bunun doğal olduğu söylenebilirdi. Meselelerin künhüne vakıf olmak için çaba sarf etmek yerine aynaya (medyaya) akseden görüntüler üzerinden günübirlik fikir temrinlerine soyunmak çok

daha kolaydı çünkü. Üstelik hem zahmetsizdi bu, hem de dile getirilen fikirler yanlışlandığında, en azından entelektüel ahlak adına, hesap verilmesi gereken kurumlaşmış bir yapı da yoktu. Herhangi bir yanlış anlamaya meydan vermemek için, "kurumlaşmış ahlaki yapı" ile kastedilenin, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın ifadesiyle, "derûni ahenk" olduğunu belirtelim.

Kabul etmek gerekir ki, Kemal Derviş'in aktif politikaya yönelik "pasif" hamlelerine paralel seyir izleyen savrulma esnasında yaşananlar da hayli travmatikti. "Derviş'in siyaseti" olarak da adlandırılabilecek bu travma, hiç kuşku yok ki, Kemal Derviş'in öngördüğü bir iklimin kıyısında gezinmiyordu. Gündeme getirilen ideolojik açılımın, hassasiyeti heyecanına baskın çıkan birkaç isim dışında ciddiye alınmaması, nereden bakılırsa bakılsın travmanın asıl adresiydi. Batı'da uzun boylu tartışmalara ve teorik üretimlere kapı aralayan "sol-liberal sentez"in, Türkiye'de algılanış ve deyim yerindeyse göğüsleniş biçimi, üzerinde bir hayli düşünülmesi gereken zihinsel ataleti bir kez daha gözler önüne serdi. İdeolojileri mahkûm etmeyi bir varlık sebebi sayanlar kadar, ideolojilere sahip çıkılması gerektiğini savunanların da birbirinden çok farklı olmayan bir tutum içine girmesi hakikaten hazindi.

Hazin olan bir başka şey de, "siyasetin Derviş'i"nin siyasetle ilişkisini konumlandırma ve hemen arkasından da kurumsallaştırma biçimiydi elbette. Hayal kırıklıklarını besleyen ve Derviş'in kamuoyu nezdinde benimsenmiş görüntüsünü örseleyen bu ilişki, nihayetinde "alaturka" bir siyaset modelinin o hayli bildik ara sokak-

larına sürüklemişti kendisini. Teknisyen bir akademisyenin tercihlerini meşrulaştırma tarzı, Misak-ı Milli hudutları içine girenlerin, bu coğrafyaya egemen olan atmosferin dışında kalamadığının somut bir göstergesi gibiydi.

"Turnusol kâğıdı" tespiti, bu nedenle önemliydi. Kemal Derviş, kendisiyle birlikte ve kendisine rağmen sergilediği tutumla, bunu bir kez daha ispatladı. Görüntünün aynaya yansıyan kısmı, bir bakıma, külliyetli miktarda Sait Faik çağrışımlarıyla yüklü olan bir Decameron öyküsünü hatırlatıyordu. Buna rağmen yargılamak ve yadırgamak, bu satırların yazarının aşina olup benimsediği bir üslup değildir. Bu itibarla, kitapta dile getirilen yorum ve tespitlerin, bir olgunun kayda geçirilmesi olarak okunmasında sayısız fayda mülahaza ediliyor.

Kitaba ilişkin materyallerin toplanma aşamasındaki yardımlarından ötürü sevgili İzzet Doğan ve sevgili Zeynep Hâle Akman'a teşekkürü bir borç bilirim. Ülkenin gelecek tasavvurlarıyla ilgili bir insana dair olan bu kitabı, ülkenin ve yeryüzünün gelecek tasavvur ve tahayyüllerinde beni sürekli besleyen oğullarım Yağmur Gökhan ve İlteriş Özhan'la, kızım İren Özlem'e armağan ediyorum. Dilerim, nesillerinin diğer mensuplarıyla birlikte, tasavvur ve tahayyüllerine uygun bir ülkenin ve yeryüzünün harcına katkıda bulunarak huzura erdirirler ötelerden bile üzerlerine eğilme çabası içinde olan ruhumuzu...

Kozyatağı, 11 Eylül 2002

1

Siyasetin Merkezine Yolculuk

"Siyasi belirsizlik, beni aktif politikaya itiyor."

Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı Kemal Derviş'in, 5 Temmuz'da İstanbul'da yedi banka patronuyla yaptığı kahvaltılı toplantıda söylediği bu sözler, yeni bir siyasal sürecin başlangıcı olmakta gecikmeyecekti. Derviş'in sözleri, ekonomi basınının sevdiği ifadeyle "piyasalara moral vermiş,"[1] toplantıya katılan banka yöneticileri kadar, dolar da durumu memnuniyetle karşılamış ve "düşüş trendi"ne girmişti.

Yeniden "yükseliş trendi"ne girmesi için çok fazla beklemek gerekmeyecekti gerçi, ama Derviş'in sözleri de yabana atılacak gibi değildi. Türkiye'ye geldiği ilk günden itibaren siyasete girip girmeyeceği, girecekse hangi siyasi partiye omuz vereceği hususunda sürekli spekülasyon yapılan, hatta onun tercih edeceği partinin iktidar olacağına kesin gözüyle bakılan bir atmosferde bu sözlerin ayrı bir önemi vardı. Bu nedenle, Derviş'in "Beni arkadan itiyorlar," tarzında da okunmaya müsait olan ifadesi geniş bir yankı uyandırmış ve Ankara'nın puslu havasında hesaplar birbirini kovalamaya başlamıştı.

Başbakan Bülent Ecevit'in hastalığından kaynaklanan veya "kanaat önderleri"nin öyle olduğunda ısrar ettiği siyasi belirsizlik, Derviş'in mimarı ve kefili olduğu ekonomik istikrar programını tehdit etmekle kalmıyor, başta iş çevreleri olmak üzere aklı başında hemen herkesi kuşkuya ve tedirginliğe sevk ediyordu. Avrupa Birliği'ne (AB) üyeliğin temel koşulu olan Kopenhag Kriterleri'ne uygun yasal değişikliklerin yapılması konusundaki tıkanıklık da tedirginliği besliyordu.

Sadece siyaset değil, memleket de bir dönüm noktasındaydı. Hiçbir zaman düzelmeyen gelir dağılımı daha da bozulmuş, sesi pek fazla duyulmayan "Öteki Türkiye" mensupları, yüksek perdeden olmasa bile homurdanmaya başlamışlardı. Arjantin ve Brezilya'da yaşananlar her gün televizyon ekranlarına geliyor, bu bile tek başına umutsuzluk ve endişe katsayısını artırmaya yetiyordu. Öte yandan ABD'nin Irak harekâtının eli kulağında olduğuna dair her

1. *Radikal*, 6 Temmuz 2002.

gün yeni bir haber yer alıyordu medyada. İngiltere dışında neredeyse bütün dünyanın karşı çıktığı böyle bir harekât sırasında, Türkiye'nin siyasal belirsizlik içinde bocalama ihtimali, Pentagon kadar Türk Genelkurmayı'nı da rahatsız ediyordu.

Peki ama ne olmuştu da Kemal Derviş böyle bir açıklama yapmak zorunda hissetmişti kendisini? Bir yerden bir işaret mi almıştı, yoksa kendisi bir yere işaret mi veriyordu? Derviş'in bu açıklamayı yaparken, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'le konuştuğunu özellikle vurgulaması acaba ne anlama geliyordu?

Doğrusu istenirse, Kemal Derviş böyle bir teşebbüse girişeceğinin ipuçlarını çok daha önceden, istikrarlı bir biçimde vermişti. Türkiye'ye davet edilip geldiği ilk günler bir yana, seçim tarihinin açıklanması konusundaki ısrarı da bir parçasıydı bunun. Eş dost çevresinde, ekonominin son derece kırılgan ve oynak bir zemin üzerinde bulunduğuna dair yaptığı değerlendirmeler de bir sır değildi üstelik.

Derviş'in sözleri, sadece bankacılara ve piyasaya değil, siyasal çevrelerin hiç değilse bir bölümüne derin nefes aldırmıştı. Herkesin hesabı birbirinden farklıydı ama "Kervan yolda düzülür" mantığı da yabana atılamayacak kadar canlıydı bu ülkede.

Londra'da Verilen Mesaj

Derviş, seçim tarihinin belirlenmesi gerektiğine ilişkin ilk açıklamasını, gençlik yıllarını geçirdiği Londra'da ve birincilikle bitirdiği London School of Economics'te (LSE) yapmayı tercih etmişti.

Muhtemelen iki nedeni vardı bunun: Birincisi, bu açıklama, memleket gündemindeki kargaşaya kurban gitmeyecek ve böylece Derviş mesajını net bir biçimde duyurmuş olacaktı. İkincisi, "sol-liberal" diye özetlediği politik görüşlerini sergilemesi açısından da Londra'daki konferans iyi bir fırsattı.

Derviş'in de sözcülerinden olduğu "Üçüncü Yol" ideolojisinin teorisyeni, sadece LSE'nin değil, Avrupa'nın en ünlü sosyolog ve siyasetbilimcileri arasında yer alan Anthony Giddens'dı. 34 kitabı 30'a yakın dile çevrilen, LSE'den önce Cambridge Üniversitesi King's College'de görev yapan Giddens, kendi kuşağının en fazla tartışma yaratan teorisyenleri arasında yer alıyordu. Merkez sol po-

litikalar konusunda geliştirdiği yaklaşımlar önce Tony Blair'i etkilemişti. Blair, "Yeni İşçi Partisi" sloganı altında partisini tepeden tırnağa yeniden yapılandırarak on sekiz yıl aradan sonra iktidara gelmeyi başarmıştı. İşte Giddens, bu başarının arkasında yatan temel teorik figürdü. Giddens'ın 1998 yılında yayımlanan *The Third Way* (Üçüncü Yol) isimli kitabı, o güne kadar bilinen siyaset teorilerini altüst ederek, kapitalizm ve sosyalizmin dışında bir başka toplumsal modeli getiriyordu. "Üçüncü Yol" olarak adlandırılan bu model, dünya çapında etkili olmuş ve sosyal demokrasi tartışmalarını da derinden etkilemişti.

İyi ama İngiltere, Fransa ve Almanya başta olmak üzere tam 13 Avrupa ülkesinde iktidar değişikliklerine sebep olan, uluslararası temsilciliklerini Tony Blair ve Bill Clinton'ın yaptığı Üçüncü Yol ideolojisi nasıl bir dünya öngörüyordu? Bu dünyanın sosyalist ve kapitalist olanlardan farkı neydi? Açlık, işsizlik, gelir dağılımındaki adaletsizlik, küreselleşme gibi konularda ne gibi temel önermelerle, vaatlerle yüklüydü?

Daha da önemlisi, Kemal Derviş, içinde bir hayli Batılı siyaset modeli figürü barındıran Üçüncü Yol teorisini, Türkiye'nin siyasal yapısıyla, siyaset üretme ve tüketme biçimiyle nasıl bağdaştıracaktı? "Karma ekonomi" adı verilen kendine özgü bir modelle devlet sektörü ile özel sektör arasında gidip gelen Türkiye, şimdi de bir nevi karma siyaset mi izleyecekti? İyi ama bunun için en azından Batı'daki örneklerin muadili bir sosyal demokrasi geleneği, bir burjuva sınıfı, güçlü ve sınıf bilinciyle hareket eden sendikalar gerekli değil miydi? İngiltere, Fransa ve Almanya örneklerinde gündeme gelen iktidar değişikliklerinde etkin olan toplumsal yapı ve bu yapıya uygun bir biçimde üretilen Üçüncü Yol, Türkiye'nin zihniyet dünyasında nereye tekabül edecekti?

"Aslında," diyordu Kemal Derviş, "Giddens'ın Üçüncü Yol'u da sosyal-liberalizmden farklı bir şey değil. Bu, sol düşüncenin 20. yüzyıl sonunda geldiği noktayı yansıtıyor. Yani sosyal güvenlik sağlayan ve düzenleyici-yönlendirici devlet modelini ortaya koyan bir anlayış."

Haksız sayılmazdı Derviş. Giddens'ın Üçüncü Yol'u gerçekten düzenleyici-yönlendirici bir devlet modeli öngörüyordu. İşçi Partisi'nin yeniden yapılanmasının gerisinde yatan da buydu ve Tony

Blair, bu anlayışa uygun bir yönetim modeli sergilediği için seçimleri ikinci kez kazanmıştı. Peki ama böyle bir devlet modeli Türkiye için ne ifade ederdi? Bu sorunun cevabının hiç değilse bir bölümü, Derviş'in LSE'de verdiği konferansta gizliydi.

Derviş'in Üçüncü Yolu

Kemal Derviş'in 30 Mayıs'ta, Anthony Giddens'ın yöneticisi olduğu London School of Economics'te yaptığı uzun konuşma, iyi hazırlanmış siyasi bir program gibiydi. Yakın arkadaşı Prof. Asaf Savaş Akat'ın takdiminden sonra kürsüye gelen Derviş, üniversite öğretim üyeliğinin de verdiği rahatlıkla, Giddens'ın Üçüncü Yol teorisinden çıkardığı sentezi, kalabalık bir dinleyici grubuyla paylaşmıştı. "Tarihin Sonu ve Yeni Başlangıcı - Bir Ekonomistin Perspektifi" başlıklı konuşma, Derviş'in dilinden düşürmediği "sosyal-liberal sentez"den yola çıkarak, kalkınmada yeni stratejiler, teknoloji ve Türkiye-Avrupa Birliği ilişkilerine ilişkin yeni yaklaşımlar getiriyordu.

Yeni yaklaşımlar, sadece perspektifle sınırlı değildi. Derviş, "piyasaların kaynak dağıtımı mekanizmasının duygusal zekâya dair faktörleri" gibi kavramlarla da besliyordu konuşmasını. Ancak öncelikle, Sovyet Bloku'nun çökmesinden sonra "tarihin sonu"nu ilan eden ünlü gelecekbilimci Dr. Francis Fukuyama ile entelektüel bir tartışmaya girmeyi tercih edecekti. Daha önce *Medeniyetler Çatışması ve Yeni Dünya Düzeninin Yeniden Kurulması* kitabının yazarı Prof. Samuel Huntington'la da benzer bir tartışmaya girdiğini bilenler için bu şaşırtıcı değildi.[2] Fukuyama, Sovyet sisteminin çöküşüyle birlikte sadece tarihin sonunun geldiğini dile getirmekle kalmamış, ideolojilerin öldüğünü de iddia etmişti.

Oysa Derviş aynı görüşte değildi. Evet, ekonomik faaliyetleri politik istikrarla bir ölçüde bütünleştiren liberal demokrasinin zaferinden söz edilebilirdi belki, ama kimse bunun politik ideolojilerin sonu anlamına geldiğini de kolay kolay savunamazdı:

"İdeolojik çatışmasız dünyaya doğru gittiğimize inanmıyorum.

2. Bkz. Sefa Kaplan, *Kemal Derviş, Bir 'Kurtarıcı' Öyküsü*, Metis, İstanbul 2002, s. 271 vd.

Çünkü liberal ekonomik sistem de pek çok kaybeden yaratıyor. Güvensizlik artıyor. Liberal demokrasinin hâkim olduğu ülkelerdeki insanlarda dahi kaderine sahip olmadığı anlayışı yaygınlaşıyor. Bu, Fransa'da aşırı sağa oy veren vatandaşlar da pek farklı düşünmüyor demektir. Ayrıca değişim istemek insanın doğasında var. Bana göre solda olmak, siyasi ve felsefi olarak değişim sağlayarak, toplumu değiştirme mücadelesidir."[3]

Laf arasında, LSE'de okurken 1968 Ekim'inde okulu işgal ettiklerini ve birkaç gün orada gecelemek zorunda kaldıklarını da anlatan Kemal Derviş, kendi mezuniyetlerinden sonra geçen otuz beş yıl içinde dünyada pek çok şeyin değiştiğinin de farkındaydı. Yine de konferansı takip etmeye gelenlere bunu hatırlatmaktan kendini alamamıştı. Ardından mevcut temel meraklarının önemli bir bölümünün LSE çıkışlı olduğunu dile getirmiş, kalkınma ve ekonomik büyümeye ilgisinin okul yıllarında başladığını, ancak sanayileşmiş ülkelerde etkili olan Keynesyen görüşün kendisini çok da fazla heyecanlandırmadığını söylemişti:

"Gelişmekte olan Türkiye'den geldiğim için öncelikli konum kalkınma ve kapasitenin artırılmasıydı. Bunun için fazla yaratılmalıydı ki, onun da iki yolu vardı: Ya eşitsizliği körükleyerek sermayeyi elinde toplayanları yatırıma sevk etmek ya da yatırımı devlet müdahalesiyle artırmak. O zamanki sol anlayışta kaynakların etkin dağılımının planlamayla olacağı görüşü hâkimdi. 60'larda bilgisayar teknolojisindeki gelişmeler, planlamanın uygulanabilirliğini artıracağı beklentisiyle sosyalist çevrelerde sevinçle karşılanmıştı. Yalnız unutulan bir şey vardı: Özgürlüğün önemi. 1968 Çekoslovakya müdahalesi benim için dönüm noktası oldu. O zaman anlaşıldı ki sosyalizmde özgürce tartışmanın imkânı yok. Zaten mesele de salt yatırıma ayrılan kaynak miktarı değildi. O yıllarda merkezi planlama uygulayan ve milli gelirlerinin yüzde 40'ını yatırıma ayıran ülkeler, yüzde 20 yatırım oranına sahip ülkelerden kötü performans gösteriyordu. Birçok ülkenin deneyimi ortaya koydu ki kalkınmada insan kalitesi, kaynakları en iyi getiri sağlayacakları yerlere yönlendirme ve teknoloji belirleyici faktörler. Planlamacı ekonomi bu alanlarda başarısız kaldı."

3. *Radikal*, 31 Mayıs 2002.

21. yüzyılın başında sosyal-liberalizmin uğraşması gereken gündemi de özetleyen Derviş, küreselleşmenin umulduğu gibi eşitsizliklere çözüm getirmediğini, hatta tam tersine yeni eşitsizliklere zemin hazırladığını vurgulayacaktı. Küreselleşmeden sadece parası ve sağlam bir eğitimi olanlar yararlanabiliyordu ve bu özellikleri taşıyan insanların sayısı da ne yazık ki yeterince fazla değildi. Dolayısıyla para ve eğitimle ilişkileri, hayli alt düzeylerde seyreden toplumların, para ve eğitim sayesinde hareket kabiliyeti kazanan toplumlarla rekabet edebilmesi de, küreselleşmeden pay alabilmesi de hayalden ibaretti. Halbuki küreselleşme sürecine katılabilmek için, bireyin, toplumun ya da devletin iradesine ihtiyaç duymak, yapılacak bir sıralamada çok fazla öncelik taşımayan konulardı. Asıl önemli olan altyapı, gelir dağılımı, teknolojiden alınan pay gibi hususlarda gelişmiş ülkelere ayak uydurabilmekti. Bu sürece ayak uyduramayan devletlerin küreselleşmeden pay alması bir kenara, bunu hayal etmesi bile söz konusu olamazdı. Bunun farkına varan kimi devletler, aradaki açığı kapatıp küresel dünyaya yetişme çabası içine girmek yerine, kapılarını ve pencerelerini sımsıkı kapatarak eski düzeni sürdürme eğilimini benimsiyorlardı umutsuzca. Dış dünyada olup bitenleri kitlelerden gizlemek için yapmayacakları şey yoktu ve bu bir trajediyi de beraberinde getiriyordu. Böyle bakıldığında, 1990'ların başında Bosna'da yaşanan trajik hadiseler, ayrı bir anlam kazanıyordu. Kozmopolit bir zihniyet ve hayat tarzıyla öne çıkan Saraybosna'nın karşısında, "kabile" anlayışından ileri gitmeyenler veya gitmek istemeyenler mücadele veriyordu. Bölgede Huntington'ın iddia ettiği gibi din eksenli çatışmalar yaşanmamıştı. Trajedinin, bir başka ifadeyle savaşın temel sebebi zihniyet farkıydı ve bu fark pek çok insanın hayatına mal olmuştu.

Benzer bir risk teknolojik gelişmeler söz konusu olduğu zaman da gündeme gelmekte gecikmemişti. Sözgelişi, mevcut ilaçlarla bile Afrika'daki AIDS'li hastaların ölümünü onlarca yıl ertelemek mümkünken, binlerce insan bu tedavi imkânından mahrum bırakılıyordu. Çünkü vaktiyle ünlü rock gruplarının dünyayı sarsan konserlerine benzer sosyal organizasyonlar pek gündeme gelmiyordu. Bu da, çoğu çocuk binlerce Afrikalının göz göre göre ölümü de-

mekti. Benzer bir şey, genetik araştırmalar için de geçerliydi. Gen teknolojisindeki gelişmelerden, bütün insanlığın pay alması, sadece şimdilik değil, daha uzunca bir süre imkânsız olarak kalacaktı. Bu nedenle her gelişme, insanlar arasındaki eşitsizliği daha fazla artıracak, gen teknolojisini ellerinde bulunduranlar her şeyi yapma hakkını kendilerinde görebileceklerdi. Klonlama da dahildi buna, sosyal bir seçicilik yaparak yoksul ve sakat bebeklerin doğumunu engellemek de.

İyi ama bunları eleştirmekle mi yetiniyordu Kemal Derviş, bir çözüm önerisi getirme çabası var mıydı? Bu tür sorulara cevabı son derece netti: "Bu konuların tümü için yanıtım yok. Ama yanıt bulma arayışı da bitmedi. Küreselleşmenin sorunlarına çare aramak yeni mücadele alanı. Umarım entelektüeller bu konuda sonuca ulaşırken daha tedbirli olur. Aşırı güvene yer yok. Yeni nesillerin önündeki mücadele çizgisini de bu gerçekler belirliyor. Sizlerin sadece kendi işinizle uğraşma hakkınız yok. Araştırarak, inisiyatif alarak ve gerektiğinde politikaya girerek bu mücadelede rol almalısınız. Sosyal-liberal anlayış, bu sorunların çözümünde elimizde bulunan en önemli malzemedir."

Evet, çare olarak "sosyal-liberal anlayışı" yani Üçüncü Yol'u öneriyordu Derviş. Üçüncü Yol'un dördüncü ayağı da Avrupa Birliği'ydi. Bu konuda da ilginç yaklaşımları vardı Derviş'in. Doğru, Avrupa Birliği'ne mutlaka girmek gerekiyordu ama birliğin önünde iki farklı alternatif bulunduğunu hesaba katmak şarttı. Bunlardan ilki, eski ulus-devletleri bir süper devlet çatısı altında birleştiren ama ulus-devletlere ilişkin bütün hastalıkları da aynen yeni bünyeye aktaran bir organizasyondu. İkincisiyse, küreselleşmenin getirdiği bütün meydan okumaları göğüslemeye hazır, insanların kişisel iradeleriyle bütünleşme doğrultusunda adımlar atan, farklılıklara açık bir Avrupa Birliği'ydi. İkinci zihniyet egemen olduğu takdirde, Türkiye'nin imkânları büyük bir önem kazanacaktı. Çünkü bu ikinci versiyonda "medeniyetler çatışması" tezinin mimarı Huntington'a kafa tutan ve farklılıkları uzlaştıran bir siyasal yapılanma söz konusu olacaktı. Böyle düşünenlerin Avrupa Birliği üyeliğinden yana olmaları da son derece doğaldı.[4]

4. *Radikal*, 31 Mayıs 2002.

Benzer görüşleri, çok değil, birkaç ay içerisinde *Hürriyet*'in Ankara temsilcisi Sedat Ergin'e de anlatacaktı Kemal Derviş.[5] Vurgu yaptığı konular, LSE'deki konuşmasında öne çıkardığı hususlarla büyük bir benzerlik teşkil ediyordu. Mesela Ergin'in, "Hareketinizin kendisini solda sınırlandırmaması, merkez sağa da açılması yolundaki görüşleri nasıl karşılıyorsunuz?" sorusuna verdiği cevap, bu benzerliğin en somut örneklerinden birisiydi: "Benim 16-18 yaşından beri kimliğim hep solda oldu. Fikirlerimde çok gelişmeler oldu ama siyasal yelpazenin neresinde olduğum konusunda çok da bir değişiklik olmadı. Her zaman demokratik sol, sosyal demokrat çizgide oldum. Daha önce de söylemiştim, benim gönlümde şu var: Kendini merkez solda, sosyal demokraside ya da demokratik solda tanımlayan insanların ve örgütlerin aslında birleşmesi gerekir. Ve Türkiye'nin daha sağlam bir siyasal yapıya kavuşması ve siyasetin daha iyi işleyebilmesi, daha sağlam çoğunlukların oluşabilmesi için, hem merkez sağda hem de solda birleşme olursa çok daha iyi olur demiştim. Bu görüşümü aynen muhafaza ediyorum. Bugün dikkat ederseniz, oluşum kelimesi kullanılıyor, parti kullanılmıyor. Arada bir fark var. Oluşum her şeye açık bir olaydır ve mutlaka bu açıklığı muhafaza etmemiz lazım Türk sosyal demokratları olarak. Türkiye'deki demokratik solu, sosyal demokrasiyi çoğunluğa taşıyacak geniş bir demokratik oluşumun başarılı olması lazım. Yani amaç yeni bir parti kurup belli bir yüzdede oy almak değil."

O günler henüz umutların taze olduğu, Derviş'in solun tamamını değilse bile önemli kısmını bir çatı altında toplayabileceğine ilişkin beklentinin hayli güçlü olduğu günlerdi. Derviş'in, kıyısında durduğu siyasal serüvenin merkezine doğru ilerleyip CHP'de karar kılacağı, kendisi dahil hiç kimse tarafından bilinmiyordu henüz. En azından medyaya yansıyan görüntü öyleydi ve umutları diri tutan da bu belirsizlikti zaten. Bu nedenle, Derviş'in aynı söyleşide CHP için söyledikleri ayrı bir önem kazanıyordu:

"Ayrı parti olabilir, birleşme de olabilir, ama bir seçim ittifakı da olabilir. Yani dünya görüşü ve vizyon açısından birbirine çok

5. *Hürriyet*, 13 Temmuz 2002.

yakın insanların sadece kişisel veya örgütsel nedenlerle birbirlerine yardım etmemelerini bir sorun olarak görüyorum. Türkiye'nin aslında ciddi sorunları var. Bu sorunların çözümlerinde de ciddi çoğunluk gerekiyor. Çoğunluğa dayalı bir meşruiyet gerekiyor. Bu meşruiyeti yaratacak olan bir işbirliğidir. Ben bu el ele tutuşma nasıl olur arayışı içine gireceğim. Türkiye'de aynı vizyonu paylaşan herkesle nerede olursa olsun işbirliği yapmamız gerekecek. Çünkü amaç bu vizyonu gerçekleştirebilecek yeterli ölçüde bir çoğunluğun oluşması."[6]

Türk Siyasetinin "Deniz" Sorunu

İyi ama nasıl olacaktı bu? Prof. Mümtaz Soysal'dan tutun da Yekta Güngör Özden'e kadar birçok kişinin parti kurduğu ve hayli iddialı olduğu bir siyasal ortamda, Derviş'in arzu ettiği çoğunluk nasıl oluşacaktı? Üstelik Derviş, DSP'den ayrılan İsmail Cem ve Hüsamettin Özkan ekibine destek vererek bölünmeye doğrudan katkıda bulunmamış mıydı? Yoksa o zaman hesaplar farklıydı da, hesaplar tutmadığı için bir başka arayış içine mi girilmişti?

Derviş bu tür soruları genellikle cevaplamamayı tercih ediyordu. Aslında bir bakıma haklı da sayılabilirdi. Çünkü memleketteki siyasal kültür, bu tür soruların başıboş bırakılmasıyla ortaya çıkacak spekülasyonun hasadını toplamaya aşinaydı. Netlik, Türkiye Cumhuriyeti'nde bir varolma biçimi olmadığı gibi, siyaset yapma biçimi de değildi. Oysa CHP lideri Deniz Baykal konusunda o kadar da müşkülpesent davranmıyordu Derviş.

Tam da Yeni Oluşum'un oluşumunu tamamlamaya çalıştığı bir atmosferde, *Hürriyet*'ten Sedat Ergin'in sorularını cevaplandırırken,[7] *Yeni Şafak* yazarı Cengiz Çandar dışında herkesi şaşırtan sözler ediyordu Derviş. Şaşırtıcı olan, sözlerin muhtevası değil, zamanlamasıydı. Yoksa Baykal'la 1970'lerden itibaren tanıştıklarını, birbirlerine ön isimleriyle, "Deniz, Kemal" diye seslendiklerini, bu arkadaşlığın araya giren mesafe dolayısıyla zamanla tavsasa da alttan alta sürdüğünü, Derviş'i ve Baykal'ı yakından takip edenler biliyordu.

6. *Hürriyet*, 13 Temmuz 2002. 7. *Hürriyet*, 13 Temmuz 2002.

O halde Kemal Derviş bunları neden yeniden tekrarlama gereği duymuştu? Yeni Oluşum'a gözdağı mı vermeye çalışıyordu yoksa başka hesapları mı vardı? Çünkü Derviş, Ergin'in bir sorusunu cevaplandırırken hiç gereği yokken, Washington'da görev yaparken Baykal'ın kendisini birlikte siyaset yapmaya davet ettiğini açıklamıştı. Peki ne cevap vermişti o zamanlar Baykal'a dersiniz?

"Daha hazır değilim, buradaki gelişmeler çok ilginç. Dünyadaki çok ilginç işlerle uğraşıyorum, ama Türkiye'ye eninde sonunda döneceğim, dedim. Kesin renk vermedim, ama siyasete girme konusunda çok kararlı olmadığımı, bazı çekincelerim olduğunu söyledim."[8]

Bunlar Derviş'in yıllar önce Baykal'a verdiği cevaplardı. Yoksa bir gün önceki o çok uzun süren görüşmeleriyle ilgili herhangi bir açıklama değildi. Zaten bütün siyasi çevrelerin pür dikkat izlediği görüşme konusunda ne Derviş ne de Baykal doyurucu bir bilgi vermemiş, yuvarlak laflarla geçiştirmişlerdi. Geçiştirmişlerdi belki ama hem Yeni Oluşumcuların, hem Murat Karayalçın'ın, hem Bülent Ecevit'in, hem adları hatıra gelmeyen diğer sosyal demokrat parti liderlerinin, hem de tribünden olup bitenleri izleyen necip milletin kulaklarına kar suyu kaçırmışlardı. Ne oluyordu? Kemal Derviş de diğer siyasi liderler gibi "En verimli politik atmosfer kaostur," teorisinin doğruluğunu mu kanıtlamaya çalışıyordu?

Bu soruların cevabını almak için çok fazla beklemek gerekmeyecekti.

Mavi Boncuk Günleri

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal, siyasi nezakete dikkat ettiği için olsa gerek, görüşmenin hemen akabinde olmasa bile ertesinde Kemal Derviş'in CHP'ye geleceğine ilişkin dedikoduları, Ankara kulislerinin girdisini çıktısını en az kendisi kadar iyi bilen siyaset esnafının kulaklarına fısıldamaya başlamıştı: Maksat açıktı, zaten karışık olan kafaları biraz daha karıştırmak ve Yeni Oluşumcuların şevkini kırmak. Ama bir başka hesap daha vardı.

Kulisler ve kamuoyu "Kemal Derviş CHP'ye gidiyor," dediko-

8. *Hürriyet*, 13 Temmuz 2002.

dularıyla çalkalandıktan sonra, elbette Derviş zor durumda kalacaktı. Çok değil, iki gün önce İsmail Cem ve Hüsamettin Özkan'la samimi pozlar vermiş, şimdi de hiçbir şey olmamış gibi rotayı CHP'ye çevirmişti. Halbuki Derviş'i kamuoyu nezdinde beş-on puanlık partisiz lider konumuna getiren, bütün bu konularda sergilediği net tavır ve herkese mavi boncuk dağıtmama kararlılığıydı. Bunun için aynı hükümetteki bakanlarla da, koalisyon ortaklarıyla da, işçi sendikası liderleriyle de çatışmaya girmekten çekinmemişti. Oysa şimdi, muhtemel bir başbakanlık veya başbakan yardımcılığı uğruna, hem Cem-Özkan kanadına, hem de Baykal gövdesine gülücükler armağan edip duruyordu.

Baykal, "Derviş CHP'ye gelecek demekle risk aldım," yorumunu yaparken, aslında usta bir manevrayla asıl riski Derviş'in omuzlarına yüklediğini gizlemeye çalışıyordu. Çünkü Derviş'in itibarından başka yitireceği hiçbir şey yoktu ve itibarına yönelik aşındırma harekâtı, üstelik son derece bilinçli bir biçimde Baykal tarafından başlatılıyordu.

Kemal Derviş'in de kendince Türk siyasetiyle tanışıklığı vardı. Hepsi bir yana, en azından geldiği günden bugüne yani on sekiz aydır ayak oyunlarını bizzat gözleriyle görmüş, gerekli dersleri almıştı. Yoksa Sedat Ergin'e verdiği cevapta tanımladığı liderin, Deniz Baykal'la uzaktan yakından ilişkisi olmadığını daha açık nasıl söyleyebilirdi ki:

"Keşke bütün sol birleşmiş olsa, güzel bir lider olsa, güzel bir lider tablosu olsa, benim de bu sola fikir ve kavram düzeyinde büyük katkılarım olsa, bol kitap yazabilsem, işte *Türkiye'deki Modern Sosyal Demokrasi* gibi. Aynı zamanda üniversitede ders verebilsem, partime kaydımı yaptırabilsem ve Sosyalist Enternasyonal'de de faal olabilsem. Sadece Türkiye'deki sosyal demokrasiye değil, uluslararası sosyal demokraside de faaliyet gösterebilsem. Ama aynı zamanda özgür bir düşünür, bir akademisyen olarak yaşayabilsem... Çok çok mutlu olacağım."[9]

9. *Hürriyet*, 13 Temmuz 2002.

Üç-Beş Hafta Kesinliği

Kemal Derviş, "Siyasi belirsizlik beni aktif politikaya itiyor," derken, nedense dikkatlerden kaçan bir başka önemli söz daha sarf etmişti: "Siyasi belirsizlik üç-beş hafta içinde çözümlenebilir."[10]

Ekonomik ve politik konularda zaman verme açısından pek de müşkülpesent davranmayan Kemal Derviş, yakın bir vade için tahminde bulunuyordu. Tahminde mi bulunuyordu, yoksa bildiği bir şeyler mi vardı? Bu sorunun cevabını almak için çok zaman gerekmeyecekti. DSP İstanbul Milletvekili ve Başbakan Yardımcısı Hüsamettin Özkan'la birlikte başlayan istifa süreci, kısa sürede Dışişleri Bakanı İsmail Cem'e kadar uzanacak ve Derviş'in öngördüğü zamandan daha kısa bir sürede siyasetteki taşlar yerinden oynayacaktı.

Kemal Derviş'in öngördüğü, hatta neredeyse kesin tarihini verdiği "çözüm" bu muydu acaba?

Yeni Oluşum'la birlikte siyasi belirsizlik biraz daha koyulaşmış, kimin nerede ve neden durduğu biraz daha karışmıştı, ama en azından seçim tarihi belirlenmişti: 3 Kasım 2002.

Öte yandan Yeni Oluşum'la birlikte yeni kuşkular da şekillenmeye başlamıştı bir ucundan. Hüsamettin Özkan'ın da içinde yer aldığı bir cephede ne işi olabilirdi Derviş'in? Türkiye'ye geldiği ilk günlerde "Siyaset hocam," diye tanımladığı[11] Özkan'a yönelik endişeleri bilmiyor olabilir miydi? Neden pek fazla rahatsızlık duymadan gidip Özkan'la kol kola girmişti? Yoksa Derviş'in bildiği ama kamuoyundan ustaca gizlediği başka pazarlıklar mı söz konusuydu?

Peki ya İsmail Cem? *Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi*'ni yazıp yayımladığı yıllardan bu yana entelektüel kapasitesi hususunda muvafıkları kadar muhalifleri arasında da sağlam bir yere sahip olan Cem ne arıyordu Özkan'lı bir fotoğraf karesinin içinde?

DSP'den istifa eden diğer milletvekillerinin de en az Özkan kadar itimat telkin etmekten uzakta oluşu da bir sır değildi. Ayrıca "gemiyi terk etme" biçimleri de kamuoyu kadar, kendisini kamuoyu dışında gösterenleri de rencide etmişti.

10. *Milliyet*, 6 Temmuz 2002. 11. *Bir "Kurtarıcı" Öyküsü*, s. 222

Yeni Şafak gazetesi yazarı Cengiz Çandar, net bir biçimde ifade edecekti genel kanaati: "Kemal Derviş ile İsmail Cem'in 'Anadolu'da el ele' gezinmeleri hadi neyse, ama el ele tutuşarak Anadolu'da dolaşanlar arasına bir de Hüsamettin Özkan katılırsa, Kemal Derviş, Anadolu'da kendisine 'siyasi kabristan arama' gezisine çıkacak demektir."[12]

Böyle bir gecenin seherinden hayır umulabilir miydi gerçekten de?

Yumuşak Karın: Özkan

Hüsamettin Özkan isminin Derviş'le yan yana anılmaya başlamasıyla birlikte eski defterleri yeniden karıştırma gereği hisseden sadece Cengiz Çandar değildi.

MHP Grup Başkanvekili İsmail Köse'nin, "MHP'de siyaset yapmasını arzu ederim. MHP'nin misyonuna ters düşen tarafı yoktur,"[13] dediği Hüsamettin Özkan, neresinden bakılırsa bakılsın tedirgin edici bir isimdi. Hayır, tedirginliğin fiziğiyle veya hayli derin olduğu söylenen müzik bilgisiyle ilgisi yoktu. Hatta tersine, bu özelliklerinin kendisini sempatik kıldığı bile söylenebilirdi. Tedirginliğin sebebi, belki de Ecevit'le sürdürdüğü ilişkinin bir türlü tammlanamamasında aranmalıydı. Bu ilişki, üç yıl boyunca memleketin kaderine egemen olmuş, bütün işlerin yürümesine zemin hazırlamıştı ve bir tanımı olmalıydı mutlaka. Ne var ki, ne psikiyatrlar, ne psikologlar, ne de siyaset sosyologları çözebilmişti bu ilişkinin mahiyetini.

Özkan da, Ecevit'le ilişkisi sürerken ve ilişkinin bitiminden sonra sergilediği olağanüstü performansla bir kez daha şaşırtmıştı herkesi. Modern siyaset teorisi derslerinde ilginç bir "case" olarak tartışılmaya hayli müsait olan bu ilişkiye şaşırmayan tek kişi Kemal Derviş'ti.

Zaten Derviş, Türkiye'ye geldikten sonra katıldığı ilk Bakanlar Kurulu toplantısında, Özkan'dan "Siyaset hocam," diye söz ederek, kendisine güvenen pek çok kişinin yüreğini ağzına getirmişti. Bu kadarla da kalmamış, "İşlerin nasıl yürüdüğünü bana öğreten çok

12. *Yeni Şafak*, 19 Temmuz 2002. 13. *Cumhuriyet*, 7 Temmuz 2002.

değerli bir hocam var," deyivermişti.[14]

Bu nedenle Yeni Oluşum, Hüsamettin Özkan'dan dolayı yaralı bir vaziyette alıyordu siyaset sahnesindeki yerini. Seçim atmosferinde ortaya çıkması kuvvetle muhtemel yeni iddia ve dosyalarla Özkan üzerinden hayli kan kaybedeceği ortadaydı. Dolayısıyla gerek Derviş'in, gerekse Cem'in bunu düşünmediklerini, Yeni Oluşum'un yumuşak karnını görmediklerini söylemek biraz garip kaçardı.

O halde neden herhangi bir tedbir alma veya kamuoyuna tatmin edici bir açıklama yapma yoluna gitmiyorlardı? Yoksa Özkan'ı yarı yolda bırakılacak bir safra olarak görüyorlardı da, teşkilâtlanmadan iyi anladığı için mi vazgeçmek istemiyorlardı?

Kim bilir?..

Karargâhtaki "Yunan Subayı"

Türkiye Cumhuriyeti'nin Osmanlı'dan tevarüs ettiği siyasal gelenekler gereği, bu türden gelişmeler komplo teorilerinden bağımsız tartışılamazdı. Hemen her iktidar değişikliği, siyasal yapılanma ve siyasal şahsiyet için üretilmiş sayısız komplo teorisi mevcuttu pek de uzun olmayan demokrasi tarihimizin sayfaları arasında.

Bu kez de öyle olacaktı. Herkes DSP'de olup bitenler üzerine kafa yorarken, MHP Genel Başkanı ve Başbakan Yardımcısı Devlet Bahçeli, bütün bunların kendilerini iktidardan dışlamak için düzenlenmiş bir komplo olduğunu iddia edecekti.

Komplo bir yana niyet konusunda pek de haksız sayılmazdı doğrusu. Ancak bunun da gizli kapaklı bir yanı yoktu. Avrupa Birliği'ne uyum yasaları karşısında sergilediği tutum nedeniyle hemen herkes, bu işin MHP ile olmayacağını yazıp çizmeye başlamıştı zaten. Bu kadar açıkça ifade edilmiş bir niyet beyanına komplo sıfatını yakıştırmak biraz mantıksızdı, ama Türkiye'deki siyasetin kavranış biçimine uygundu.

Şaşırtıcı olan, MHP Genel Başkan Yardımcısı Şevket Bülent Yahnici'nin bir yılı aşkın süredir Bakanlar Kurulu'nda yer alan Derviş'i, "Savaş karargâhına kadar sızmış bir Yunan subayı"na benzet-

14. *Bir "Kurtarıcı" Öyküsü*, s. 324-325.

mesiydi.[15] *Sabah* yazarı Gülay Göktürk'ün ifadesiyle "Şoven milliyetçilik, eski savaş baltalarını topraktan çıkartıp bilemeye koyulmuştu bile."[16]

Demek ki hükümetin MHP kanadı, "Savaş karargâhına kadar sızmış bir Yunan subayı"na bugüne kadar itiraz etmeyi aklından bile geçirmemiş, deyim yerindeyse "ihanete" iştirak etmişti.

İsmail Cem'in yerine Dışişleri Bakanlığı koltuğuna oturan Şükrü Sina Gürel ise kendisine yatırım yapan Aydınlıkçıları utandırmayacak bir ufuk genişliğiyle "uluslararası komplo"dan dem vurmuştu. Bu konuda yalnız da sayılmazdı. Güler Kömürcü *Akşam* gazetesinde, "uluslararası komplo"nun Washington ayağını gün ışığına çıkartıvermişti hemen. Merkezi Washington'da bulunan Uluslararası Stratejik Araştırmalar Merkezi - CSIS, 24 Mayıs'ta "Ecevit Sonrası Dönemin Ertelenmesi" başlıklı bir rapor hazırlamış, hazırlamakla da kalmayıp bir de yayımlamıştı.

Raporu gören yoktu, ama muhtevasından herkes haberdardı. Raporda, Kemal Derviş ile Hüsamettin Özkan arasındaki yakınlaşmaya dikkat çekilmiş, DSP'den istifalar olabileceğinin altı çizildikten sonra da, Derviş-Cem-Özkan üçlüsünün liderliğinde yeni bir oluşuma gidileceği vurgulanmıştı. Yine Washington çevrelerinden bir başka "etkili" isim de, Türkiye için tek adam formülünün eskidiğini, ekip siyasetine geçilmesi gerektiğini fısıldamıştı Kömürcü'nün kulağına. Hatta Ecevit sonrasında Derviş'le Cem'in aynı safta bulunmasının getireceği faydalara da işaret etmişti.[17]

Frankfurt Kriterleri

"4 Temmuz'da Almanya'nın Frankfurt yakınlarındaki Mörfelden-Waldorf kasabasındaki baskı tesislerinin açılışı, sadece bir 'açılış'tan ibaret değildi. Siyaset kulislerinde 'Frankfurt komplosu' olarak adlandırılan açılışa önemli isimler katıldı. Aydın Doğan, Mesut Yılmaz, Tansu Çiller, Tayyip Erdoğan, İsmail Cem'in yer aldığı açılış öncesinde, kurulması planlanan 'Avrupa Birliği Hükümeti' masaya yatırıldı. Planlamayı Aydın Doğan yaptı, siyasi parti tem-

15. *Hürriyet*, 16 Temmuz 2002. 16. *Sabah*, 17 Temmuz 2002.
17. *Akşam*, 18 Temmuz 2002.

silcilerini çağırmayı Ertuğrul Özkök üstlendi. Özkök, Çiller, Erdoğan, Cem gibi isimlerlerle tek tek görüştü ve Doğan'ın isteğini iletti: 'Açılışa gelmenizi rica ediyor.' Bir de açılışa katılmayanlar vardı. CHP Genel Başkanı Deniz Baykal, Özkök'ün teklifini kabul etmedi. Saadet Partisi de teklifi geri çevirdi."

Aydınlık dergisinin 14 Temmuz 2002 tarihli sayısında yer alan bu bilgiler, buraya kadar mantığa aykırı bir kurgu izlemeden sürüyordu. Ancak devamında bazı problemler vardı:

"Aydın Doğan, açılış öncesinde Yılmaz, Cem, Çiller ve Erdoğan'la tek tek görüştü. Görüşmeler 30 ila 50 dakika sürdü. Görüşmelerde, 'AB karşıtlarına karşı yeni bir hükümet kuralım,' planı yapıldı. Doğan, görüşmede Cem'e, 'Sen benim başbakan adayımsın,' dedi. Çiller'den de destek için söz alındı. Yılmaz zaten barajı geçemeyeceği endişesiyle 'AB hükümeti' fikrinin baş destekçisi oldu. Doğan, AKP Genel Başkanı Tayyip Erdoğan'a, 'Kopenhag için işbirliği sağlayalım,' dedi. Erdoğan'a yakın kaynaklar, Erdoğan'ın bu fikri kabul ettiğini ve dönüşünde TÜSİAD'la yapılan ortak açıklamanın Frankfurt'ta hazırlandığının altını çizdiler."[18]

Başka bazı yazarlar ise Kopenhag'dan aldıkları ilhamla "Frankfurt Kriterleri" ismini yakıştırdıkları matbaa açılışına daha farklı anlamlar yükleyeceklerdi. Hatta iddialar Meclis kürsüsüne kadar taşınacak ve DSP Parti Meclisi üyesi Mehmet Canpolat, "Bütün bu yaşananlar Almanya'da bir açılışta planlandı. Buraya önemli isimler getirildi, milletvekilleri katıldı. Uluslararası işbirliğiyle bunlar tezgâhlandı,"[19] demekten kendini alamayacaktı.

Gerçekte ne olmuştu Frankfurt'ta? *Aydınlık*'ın iddia ettiği gibi kararlar mı alınmıştı?

Frankfurt'taki açılışa önem atfetmekle birlikte *Aydınlık*'ın çizdiği senaryonun boşluklarını gösteren kişi *Yeni Şafak* yazarı Fehmi Koru'dan başkası değildi. Koru, Taha Kıvanç imzasıyla yazdığı yazıda, "Biraz da 'Frankfurt Kriterleri' denilen olay üzerinde düşünün," diye başlıyor ve şöyle sürdürüyordu: "Bir matbaa açılışı için Frankfurt'a giden politikacıların, orada kaldıkları süre içerisinde, 'Dönünce hükümeti devirmeyi de içeren bir süreç başlatalım,' mutabakatına varması ne derece 'mantıklı' görünüyor size? Ancak

18. *Aydınlık*, 14 Temmuz 2002. 19. *Zaman*, 21 Temmuz 2002.

'mantıklı' olarak bilinen MHP'liler, artık ne biliyorlarsa, Frankfurt'ta 'baş konuk' durumdaki Mesut Yılmaz'ın tam da bunu yaptığına inanıyorlar... Yılmaz'la aynı hükümette görev alan MHP'li bir bakan, durduk yerde, 'Yengesi gâvur' gibi bir laf bile attı ortaya..."[20]

Ancak Koru daha sonra farklı şeyler de söyleyecekti. Recep Tayyip Erdoğan'dan edinildiği anlaşılan bilgilere bakılırsa, Frankfurt'ta *Aydınlık*'ın iddia ettiği türden konuşmalar yapılmamıştı: "*Hürriyet* tesislerinin açılışında Aydın Doğan ve Ertuğrul Özkök'ten büyük ilgi görmüş AKP lideri, ama o kadar... Özel konulara girilmemiş, politika konuşulmamış, diğer liderlerle el sıkışma dışında bir sosyallik, bir görüşme olmamış."[21]

Anlaşılan o ki, Almanya'daki matbaa açılışı hiçbir şeye yaramasa bile siyaset literatürüne "Frankfurt Kriterleri" kavramını kazandırmıştı.

"Rezidans"ın İlginç Konukları

Hiç kuşku yok ki, en şaşırtıcı isim AKP Genel Başkan Yardımcısı Abdullah Gül'dü. Listeye şöyle üstünkörü bakanlar bile, Gül'ün diğer isimlerin arasında ne aradığını sormaktan kendilerini alamıyorlardı.

Sahi ne işi vardı Gül'ün 16 Temmuz Salı akşamı ABD'nin Ankara Büyükelçisi Robert Pearson'ın rezidansındaki akşam yemeğinde?

Büyükelçi Pearson'ın Türkiye'ye resmi bir ziyaret gerçekleştiren ABD Savunma Bakan Yardımcısı Paul Wolfowitz onuruna verdiği yemekte dikkat çekici başka isimler de yer alıyordu. Dışişleri Bakan Yardımcısı ve eski Ankara Büyükelçisi Marc Grossman, aynı zamanda bir Ortadoğu uzmanı olan yeni müsteşar Robert Deutsch ve askeri müsteşar Stuart Brown, bir bakıma "davet sahibi" sayılırlardı.

Türk konuklar da Abdullah Gül'le sınırlı değildi elbette. Çiçeği burnunda Dışişleri Bakanı Şükrü Sina Gürel, yine çiçeği burnunda Kıbrıs'tan Sorumlu Devlet Bakanı Tayyibe Gülek, MHP'den Süleyman Sazak, ANAP'tan Nesrin Nas da icabet etmişlerdi Büyükelçi

20. *Yeni Şafak*, 15 Temmuz 2002. 21. *Yeni Şafak*, 25 Temmuz 2002.

Pearson'ın davetine.

Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı Uğur Ziyal'in, Washington Büyükelçisi Faruk Loğoğlu'nun ve Dışişleri Bakanlığı'nın ABD Genel Müdür Vekili Suna Ilıcak'ın da Türk heyetinde yer alması diplomatik teamüllere uygundu. Peki OYAK Genel Müdürü Coşkun Ulusoy hangi sıfatla bulunuyordu bu isimlerin arasında? Amerikalı konuklardan birinin mi yakın arkadaşıydı yoksa Sümerbank'ı alarak her geçen gün büyüyen ve Türkiye'nin "vergiden muaf" en önemli sermaye grubunu oluşturan kuruluşun yöneticisi olduğu için mi davetliydi?

Bir de askeri kanat vardı doğal olarak. NATO Avrupa Kuvvetleri Komutanı Joseph Ralston, Pentagon'un önde gelen isimlerinden Tümgeneral Gregory Roundtree ve William Luti, Türkiye'deki ABD Kuvvetleri Komutanı ve Türk-ABD Savunma İşbirliği Teşkilatı Eşbaşkanı Tümgeneral Quentin Peterson, Ankara'nın boğucu temmuz sıcaklarına tahammül edebilmek için üniformalarını çıkartıp gelmişlerdi yemeğe.

Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt ile Plan ve Prensipler Daire Başkanı Korgeneral Reşat Turgut da, meslektaşları gibi sivil giyinmeyi tercih etmişlerdi.

Yemeğe davet edilmesi hiç kimseyi şaşırtmayan belki de tek isim Kemal Derviş'ti. En azından ABD Savunma Bakan Yardımcısı Paul Wolfowitz yakın arkadaşıydı.

Radikal Ankara temsilcisi Murat Yetkin'in de özenle belirttiği gibi, "hassas bir zaman"dı...

"Hassas Zamanda Hassas Bir Yemek"

Robert Pearson'ın basına kapalı olarak düzenlediği akşam yemeğinin özenle seçildiği anlaşılan gazeteci konukları da vardı. *Hürriyet* gazetesi Ankara temsilcisi Sedat Ergin, *Radikal* gazetesi Ankara temsilcisi Murat Yetkin, *TV8* diplomasi muhabiri Barçın Yinanç. Bir de *Savunma ve Havacılık Dergisi* editörü Hakkı Aris yer alıyordu basın kontenjanından. Aris aynı zamanda Almanya'daki Mönsch yayın grubunun Türkiye temsilcisiydi.

Yemeğin temel koşullarından birisi "off the record" olmasıydı. Yani konuşulan, tartışılan şeyler kayda geçirilmeyecekti ve doğal

olarak da yazılmayacaktı.

Buna rağmen yemeğe katılanlardan *Radikal* Ankara temsilcisi Murat Yetkin, "Hassas Zamanda Hassas Bir Yemek"[22] başlıklı yazısında gerek zamanlamaya, gerekse katılımcıların niteliklerine dikkat çekerek, satır başları halinde rezidansta konuşulanlara ışık tutuyordu.

Yetkin'e göre, toplantının, pardon yemeğin "off the record" olmasının sebebi, herkesin görüşlerini rahatça ifade etmesine imkân sağlamaktı. Konuşulanlar bire bir yazılamasa da yorum ve izlenimlerin dile getirilmesi konusunda herhangi bir kısıtlama söz konusu değildi. Ayrıca "kamuoyunun kapalı kapılar ardında olanları bilme hakkı" vardı. Yine de Abdullah Gül, Coşkun Ulusoy ve Hakkı Aris'in hangi sıfatla veya ne amaçla rezidansa davet edildiğini izaha yeltenmiyordu Murat Yetkin. Muhtemelen, yemeğin "off the record" kısmına dahildi bu tür ayrıntılar.

Ya dahil olmayanlar?

Bu konuda da çok fazla cömert davrandığı söylenemezdi Yetkin'in. ABD'nin Irak'a yapmayı düşündüğü müdahalenin enine boyuna tartışıldığını vurguluyor ve ilginç bir noktanın altını çiziyordu. Başbakan Ecevit, daha bir gün önce ABD Savunma Bakan Yardımcısı Paul Wolfowitz'e, Irak'a yapılacak bir "müdahale"ye hiç de sıcak bakmadığını belirttiği halde; yemekte Türkiye'yi temsil edenler, Irak'ın toprak bütünlüğü bozulmadığı ve "Kürtler hareketlenmediği" sürece, böyle bir "müdahale"de "büyük bir sakınca görmediklerini açıkça söylemişlerdi".

Davetliler arasındaki tek yadırgatıcı isim AKP'li Abdullah Gül'dü. Doğal olarak Gül'ün bu toplantıya genel başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın bilgisi dışında gittiği düşünülemezdi. Kaldı ki Erdoğan'ın herhangi bir nedenle seçime katılamaması durumunda yerini Gül'ün alacağını yemeğe katılan hemen herkes biliyordu. Belki de Abdullah Gül'ün diğer isimlerin arasında yer alma sebebi, bu ihtimalin kuvvetinden kaynaklanıyordu.

22. *Radikal*, 18 Temmuz 2002.

Öte yandan Abdullah Gül'ün arasının Amerikalı yetkililerle "öteden beri" gayet iyi olduğunu düşünen, bunu sağda solda kulaklara fısıldayan, hatta zamanı geldiğinde yazan isimlerin yokluğundan söz edilemezdi. Güler Kömürcü de bunlardan birisiydi mesela.[23]

Kömürcü'ye göre, siyasetin nasıl şekilleneceğini merak edenlerin izlemesi gereken harita tamamen farklıydı. Ne Laila-Reina hattı yer alıyordu bu haritada, ne Kayseri, ne de Diyarbakır. Önemli olan Ankara-Washington hattını gözden kaçırmamak, bu hattın iki ucunda olup bitenlere dikkat etmekti. İki hat arasındaki geliş gidişlerde, yakınlaşmalarda, açık veya kapalı toplantılarda belirleniyordu her şey. Ve Ankara-Washington hattı, belirsizliğin egemen olduğu hayli puslu günlerde iki sorunun cevabını arıyordu:

1. Kemal Derviş, siyasete girecek miydi, şayet girecekse hangi partiyi tercih edecekti?

2. Sistem, kamuoyu yoklamalarında bir hayli önde görünen Recep Tayyip Erdoğan'a geçit, vize, izin artık ne derseniz deyin, verecek miydi?

Ankara-Washington uçaklarında sık sık Kemal Derviş'e rastlanmasında yadırganacak bir taraf yoktu. Derviş işi gereği gidiyordu Amerika'ya. Ömrünün önemli bir kısmını da orada geçirmişti zaten. Ama son zamanlarda aynı uçaklarda en fazla göze çarpan isimlerin ceketlerinin yakasında AKP rozeti bulunuyordu. Güler Kömürcü'ye göre, gözden kaçıyordu belki ama AKP'liler de en az Derviş kadar sık aşındırıyordu ABD yollarını. Laf aramızda, onların öyle Dünya Bankası'ydı, IMF'ydi türünden kayda değer meşru mazeretleri de yoktu.

Büyükelçi Pearson'ın konuklarından olan Abdullah Gül, daha bir hafta önce yine Washington'daydı mesela. Görünür gerekçe NATO toplantısıydı, ama ilerde işe yaraması umulan bazı dostluklar için adımlar atıldığı da ortadaydı. Gül, hazır Washington'lara kadar gelmişken, Türkiye'yle her zaman yakından ilgilenen Washington Enstitüsü'nün önemli ismi Morton Abromowitz'le de M Street üzerindeki bir lokantada bir akşam yemeği yemişti. Neler

23. *Habertürk*, 19 Temmuz 2002.

konuşulmuş olabileceğini tahmin etmek zor değildi.

Ancak Abdullah Gül'ün "Hazır Washington'a kadar gelmişken..." görüştüğü ikinci isim gerek konumu, gerekse niteliği açısından çok daha dikkat çekiciydi. Öyle herkesin kolay kolay görüşemediği ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Marc Grossman'dı bu kişi...

"İkili Temas"ın Fazileti

Washington'da gerçekleştirilen bu "ikili temaslar"la birlikte ele alındığında, AKP Genel Başkan Yardımcısı Abdullah Gül'ün Pearson'ın akşam yemeğine davet edilmesi meselesi, kendiliğinden vuzuha kavuşuyordu. Yemekte Morton Abromowitz yoktu, ama Marc Grossman vardı. Muhtemelen, "Hazır Ankara'ya kadar gelmişken..." Abdullah Gül'ü de görmek istemişti.

Bir başka açıdan bakıldığında, seçimlerden sonra kurulacak bir siyasal iktidarın iki potansiyel lideri büyükelçilik rezidansındaki daveti vesile sayarak bir araya gelmiş, her zaman yapılageldiği gibi, "memleket meselelerine ilişkin fikir teatisi"nde bulunmuşlardı.

Gündemde, yeterince acil hayli memleket meselesi de mevcuttu zaten. Sözgelişi siyasi belirsizlik seçim tarihinin açıklanması dolayısıyla bir miktar netlik kazanmaya başlamıştı, ama ABD'nin Irak'a müdahale tarihi henüz netleşmemişti.

Yukarıda da işaret edildiği gibi netleşmeyen diğer iki şey, Kemal Derviş'in siyasi tercihi ve Tayyip Erdoğan'ın seçime girip giremeyeceğiydi. Doğrusu, Türkiye'nin demokratik yapısı ve bu yapıyı besleyen demokratik zihniyeti gereği, AKP'nin seçimden birinci parti olarak çıkması durumunda iktidarın kendilerine verilip verilmeyeceği de belirsizdi.

ABD'li saygıdeğer konuklar önünde, Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt veya Plan ve Prensipler Daire Başkanı Korgeneral Reşat Turgut'la Abdullah Gül'ün böyle bir tartışmaya girmesi mümkün değildi zaten. Nitekim girmediler de.

Ancak AB ekseninde neler yapılabileceğini enine boyuna konuşmayı ihmal etmediler. Türkiye AB'ye girerken, ABD'nin de Irak sınırlarını zorlaması konusunda herhangi bir pazarlık yapılması, işin tabiatı gereği mümkün değildi ve ayrıca diplomatik nezakete

de uymazdı. Peki ama hiç değilse kahveler içilirken iki müstakbel lider adayına yönelik "temenniler" dile getirilmiş olamaz mıydı?

Neresinden bakarsanız bakın, iki saatlik yemek ve seçilen isimler, bu türden yararlı görüşmeler konusunda son derece elverişli görünüyordu.

Radikal Ankara temsilsici Murat Yetkin'in dediği gibi "Hassas bir zamanda hassas bir yemek"ti bu...

Yalı Dostları

Halbuki basında asıl tartışma kopartan 16 Temmuz'da Ankara'daki yemek değil, ondan iki gün önce, 14 Temmuz'da işadamı Mustafa Koç'un yalısında yenilen yemek olacaktı.

Mustafa Koç, Kanlıca'daki yalısında ABD Savunma Bakan Yardımcısı Paul Wolfowitz onuruna bir akşam yemeği tertiplemişti. 16 kişilik konuk listesi yabana atılır gibi değildi.

Hayır, yanıldınız işte, Mustafa Koç'un davetli listesinde Abdullalı Gül yer almıyordu. Ancak bunda bir kasıt veya kötü niyet aramanın gereği yoktu, sınıfsal hassasiyetler ağır basmıştı besbelli.

Hürriyet'ten Sedat Ergin ve *Radikal*'den Murat Yetkin olmak üzere, iki gün sonra Ankara'daki yemeği şereflendirecek gazeteciler de yoktu. Gazeteci kimliğiyle göze çarpan tek isim *Yeni Şafak*'tan Cengiz Çandar'dı ama o da "gazeteci" olarak değil, kendi ifadesiyle, ABD Savunma Bakan Yardımcısı Paul Wolfowitz'e küçük ismiyle yani "Paul" diye hitap edebilme imtiyazına sahip olabildiği için Kanlıca'daydı.[24]

Bu imtiyaza sahip başka isimler de vardı uzun iki kıyısında beşer, kısa iki kıyısında da üçer kişinin oturduğu hayli büyük masanın etrafında. ABD Savunma Bakan Yardımcısı Wolfowitz'in sağ yanında İstanbul Başkonsolosu David Arnett ile DTP'nin çiçeği burnunda genel başkanı Mehmet Ali Bayar, sol yanında Mustafa Koç ile Cem Duna yer alıyordu. Wolfowitz'in tam karşısında Amerika'nın Ankara Büyükelçisi Robert Pearson, onun hemen sağında Wolfowitz'in çaprazında da Kemal Derviş vardı. Çandar ise "Wolfowitz'in bulunduğu tarafta, masanın başına isabet eden köşede ve

24. *Yeni Şafak*, 20 Temmuz 2002.

Cem Duna'nın yanındaydı." Onun çaprazında ise Cem Boyner oturuyordu.

Irak konusu açıldığında "Paul" Çandar'a dönüp gülümseyerek küçük bir uyarıda bulunma gereği hissetmişti nedense: "Cengiz, burada konuşulanlar burada kalacak tabii ki." Çandar da, "Bu masadaki insanlar içinde en ketum kişi benim. Eğer bu yemekte konuşulanlar dışarı sızacak olursa, benden başka herkesten kuşkulanmak mümkündür," diye karşılık vermiş, sözünü bitirir bitirmez de ne kadar büyük bir pot kırdığının farkına varmıştı. Çünkü bu sözler, "Benden söz çıkmaz, siz kendinize bakın," anlamını taşıyordu doğal olarak. "Kendilerine bakmaları" gerekenler de, ABD'nin üst düzey yöneticileri, diplomatlar, bir Türk bakan, bir parti genel başkanı ve işadamlarıydı. Yani Koç Holding Yönetim Kurulu Başkanı Bülent Özaydınlı, TÜSİAD Başkan Yardımcısı Aldo Kaslowski, işadamı Yılmaz Argüden, Şerif Egeli ve Arı Grubu Başkanı Kemal Köprülü.

Çandar'ın aslında pot kırmadığı, bu tür yemekli toplantıların akabinde yaşanması neredeyse gelenek haline gelen sızmalardan söz ettiği çok geçmeden anlaşılacaktı. Çünkü basında sözü edilen meşhur yemekle ilgili pek çok yazı ve yorum yayımlanmıştı. Çandar, herhangi bir "doğru bilgi"ye rastlamamıştı, ama "yanlış bilgileri" düzeltmek için de kaleme davranmaktan alamamıştı kendini.

"Örneğin, kaynakları sağlam izlenimi veren bir gazete yazarı, Wolfowitz ile M. Ali Bayar'ın, Wolfowitz, Washington'da Johns Hopkins Üniversitesi'nde dekanken sık sık görüştüklerini yazmıştı. Oysa Bayar, Washington'da diplomat olarak 2000 sonbaharında ayak bastığı sırada Wolfowitz o görevden ayrılmıştı; günlerini Teksas'ın Austin şehrinde, danışmanı olarak George W. Bush'un yanında geçiriyordu."[25]

Bilderberg Kavgası

Cengiz Çandar'ın sözünü ettiği, "kaynakları sağlam izlenimi veren gazete yazarı" Fehmi Koru'dan başkası değildi. Daha doğrusu Fehmi Koru'nun ism-i müstearı Taha Kıvanç'tı Çandar'ı çileden çıka-

25. *Yeni Şafak*, 20 Temmuz 2002.

ran. İşin ilginç yanı, Çandar'la Koru arasında, kimi çevreler tarafından bir hayli eleştirilen sağlam bir dostluk vardı. Ancak aynı dostluğu Taha Kıvanç'la da kurabildiğini söylemek pek mümkün değildi.

Ya köprülerin altından akan sular söz konusu dostlukta bazı kırılmalara sebep olmuştu ya da Çandar, Koru'nun "komplo" diye nitelendirdiği teorilerinden artık sıkılmıştı. Kim bilir, belki de 11 Eylül'den sonra çatırdayan, ABD'nin Afganistan'a müdahalesi tartışmalarıyla birlikte bitkisel hayata giren, hatta *Hürriyet* gazetesi yazarı Cüneyt Ülsever tarafından ölüm ilanı verilen[26] "kutsal ittifak", muhtemel Irak harekâtı dolayısıyla bir kez daha mezara gömülüyordu.

Çünkü Çandar, Koru'ya ilişkin eleştirilerini bu kadarla sınırlamak niyetinde değildi. Hayli müstehzi bir edayla Mustafa Koç'un yemeğinde bulduğu fırsatı kaçırmayacaktı. O fırsat da Cem Boyner'le Paul Wolfowitz'in tanışması sırasında doğacaktı. Çandar'la birlikte Kemal Derviş'in de kurucuları arasında yer aldığı Yeni Demokrasi Hareketi'nin (YDH) lideri olan Cem Boyner, kendisini Wolfowitz'e takdim etmiş ve onun "Sizinle daha önce karşılaşmıştık, Bilderberg'de," sözleri üzerine de Çandar'a dönerek, "Ne hafıza!" diye mırıldanmaktan kendini alamamıştı. Gerçekten de 1995 Şubat'ında İsviçre'de düzenlenen Bilderberg toplantısına dönemin Dışişleri Bakanı Hikmet Çetin ve Prof. Şerif Mardin'le birlikte Cem Boyner de katılmıştı. Wolfowitz'le de orada karşılaşmışlardı.

Fehmi Koru ise belirli periyotlarla Bilderberg toplantılarının yeryüzü siyasetinde nasıl etkili olduklarını anlatan yazılar kaleme alıyordu uzunca bir süredir. Bu nedenle Çandar'ın Cem Boyner'e, "Bunun basına açıklanması gerekiyor," diye takılmasında şaşırtıcı bir taraf yoktu. Cem Boyner'in yazılıp çizilenlerden haberi olmayan küçük bir çocuk edasıyla "Niye, ne önemi var?" diye sorduğunda Çandar araya girecek ve doğrudan Fehmi Koru'ya yönelik olarak şu cevabı verecekti: "YDH, 1994 Aralık ayında kuruldu. İki ay sonra sen Bilderberg'e gittin ve 1995 Aralık seçimlerinde YDH yüzde yarım oy aldı. Hani Bilderberg her ülkede iktidarları belirliyordu? Hani orada yapılan planlar harfiyen uygulanıyordu? Bilderberg'i rezil etmişsin meğerse..."

26. "İkiz Kuleler İslamcıların Üzerine Yıkıldı", *Hürriyet*, 28 Ekim 2001.

Bu arada, küçük bir sır vermekten de kendini alamıyordu Cengiz Çandar. Meğer Mehmet Ali Bayar da YDH'nın kurucu üyeleri arasında yer almak istemiş, fakat "mesleki kariyerini koruma kaygısı" dolayısıyla reddedilmese bile uygun görülmemişti.

Sisam'da Mühim Bir Toplantı

Gözlerden kaçan küçük bir ayrıntı daha vardı. Kemal Derviş, ortalık çalkalanırken 7 Temmuz'da eşi Catherine Derviş'le birlikte İzmirli işadamı Ahmet Yıldırım'a ait Amerikan bayraklı "Wild and Free" (Vahşi ve Özgür) adlı bir yata atlayarak kalkıp Sisam'a gitmişti. Hayır, Dervişlerin Sisam'a gitmesinin sebebi, birkaç gün tatil yapıp Ankara'nın puslu havasından uzak kalarak kafayı dinlemek filan değildi. Belki böyle bir tarafı da vardı, ama asıl amaç Sisam'da düzenlenen uluslararası bir toplantıya katılmaktı.

Beşincisi yapılacak olan Uluslararası Sisam Sempozyumu, dünya siyaseti ve ekonomisi açısından önemli bir toplantıydı. Özellikle Avrupa eksenliydi, ama Amerika'dan da önemli isimler katılıyordu. Sol-liberal bir çizgide düşünce üreten ekonomi ve siyaset kökenli aydınlar dünya meselelerini tartışıyorlardı.

İsveç Ticaret Bakanı ile Meksika, Polonya, Romanya, Hırvatistan ve Çek Cumhuriyeti'nin dışişleri bakanlarının da yer aldığı sempozyumun konusu "Geçiş Dönemindeki Dünyada Değişim ve Uzlaşmazlıkların Yönetimi; Avrupa ve Ötesindeki Demokratların Bugünkü Liderlik Sorunları"ydı.

Toplantının ev sahibi olan Yunanistan Dışişleri Bakanı Yorgo Papandreu, Derviş'in yakın olduğu bir isimdi. Gerçi Nisan 2001'deki Ankara ziyareti sırasında gece yarısı Derviş'le yaptığı görüşme, küçük çapta bir diplomatik skandala sebep olmuştu ama bunun suçlusu ne Papandreu, ne de Derviş'ti. Derviş'in Dünya Bankası'nda Nikos Papandreu ile birlikte çalıştığından habersiz olan basın mensuplarıydı. Nikos, Yorgo'nun kardeşiydi çünkü.[27]

Bir başka isim de hiç yabancısı değildi Derviş'in: Dünya Bankası Başkan Yardımcısı Mats Karlsson. Aynı departmanda olmasa bile, aynı kurumda uzun yıllar birlikte çalışmışlardı.

27. *Bir "Kurtarıcı" Öyküsü*, s. 251.

Bir de eski ABD Başkanı Bill Clinton vardı. O da Sisam'dan sonra İstanbul'a geçerek Çırağan Sarayı'nda bir konferans verecekti. Kuşkusuz en dikkat çekici isim, 2001 Nobel Ekonomi Ödülü sahibi Joseph Stiglitz'di. Çünkü Stiglitz, Dünya Bankası ve IMF'nin uyguladığı politikalara yönelttiği sert eleştirileriyle tanınıyordu. İngiltere Başbakanı Tony Blair yoktu ama Kemal Derviş'in sevdiği ifadeyle söylemek gerekirse "sol-liberal" politikaların tartışılacağı ortadaydı. İngiliz sosyolog ve siyasetbilimci Anthony Giddens'ın Üçüncü Yol adıyla teorik çerçevesini çizdiği sol-liberal politikaların önce ABD'de, arkasından da Avrupa'da ağır bir hezimete uğrayarak iktidarları sağa kaptırdığı da kimsenin yabancısı değildi.

Joseph Stiglitz'in Düş Gördüğü Yer

Eski bir Dünya Bankası çalışanı olan ama Dünya Bankası'nın ve IMF'nin uyguladığı politikalara yönelttiği eleştiriler yüzünden istifa etmek zorunda bırakılan Joseph Stiglitz'in dört yıl boyunca Beyaz Saray'da görev yaptığı Türkiye'de pek bilinmiyordu. Stiglitz, Dünya Bankası'nda görev almadan önce, 1993 ile 1997 yılları arasında dönemin ABD Başkanı Bill Clinton'ın Ekonomik Danışmanlar Konseyi'nde görev yapmış, daha sonra aynı konseyin başkanı olmuştu. Bu görev esnasında da uygulanan ekonomik politikaları eleştirdiği için, birtakım ayak oyunlarıyla Başkan Clinton'dan uzaklaştırılmıştı. Çünkü Clinton da Stiglitz'in görüşlerinin önemli bir bölümünü paylaşıyordu, ama dönemin Hazine Bakanı Lawrence Summers onlar gibi düşünmüyordu ve çareyi Stiglitz'i Dünya Bankası'na göndermekte bulmuştu. Ne var ki Stiglitz orada da sesini kesmeyecek, üstelik bu kez daha yüksek sesle sürdürecekti eleştirilerini. Üst üste gelen Uzakdoğu Asya, Rusya ve Brezilya krizleri, Stiglitz'in eleştirilerinde ne kadar haklı olduğunu gösterse bile bir şey değişmeyecekti.

İstifa ettikten iki yıl sonra, yani 2001 yılında aldığı Nobel Ekonomi Ödülü, Dünya Bankası ve IMF politikalarının değil Stiglitz'in eleştirilerinin onaylanması anlamına geliyordu bir bakıma. Stiglitz'in eleştirilerini onaylayan bir başka kesim de küreselleşme karşıtı hareketin mimarlarıydı.

Sisam'daki uluslararası sempozyumda Stiglitz'in de bulunması,

bu nedenlerden dolayı ilgi çekiciydi. Stiglitz'le Derviş en azından Dünya Bankası günleriyle ilgili hatıralarını tazelemiş olmalıydı. Stiglitz, 1996 ile 1999 yılları arasında Dünya Bankası'nda Ekonomi Departmanı yöneticisi olarak çalışmıştı. Aynı yıllarda bankanın koridorlarını adımlayan bir diğer isim de Kemal Derviş'ti. Dünya Bankası Başkan Yardımcısı olan Derviş, Stiglitz kadar keskin bir biçimde olmasa da uygulanan politikaları eleştirmekten geri durmayan bir teknisyendi.

Ne var ki Sisam'da neler konuşulup tartışıldığına dair ne dünya medyasında ne de internet sitelerinde en ufak bir ipucu vardı.

Derviş'in İskoçya Günleri

Sisam kadar ilginç bir ziyareti de İngiltere üzerinden ABD'ye yapacaktı Kemal Derviş. Bu kez konferans, sempozyum gibi gözle görünür gerekçeler de yoktu. Tek bir neden vardı: Derviş, başındaki kırmızı lekeleri tedavi ettirmek için gidiyordu ABD'ye. Alnında mı yoksa başında mı bulunduğu konusunda Türk basınında iki ayrı kanaat oluşmasına neden olan kırmızı lekeler, durmuş durmuş ve tam da Yeni Oluşumcuların isimlerini "Yeni Türkiye" olarak tescil ettireceği günü bulmuştu Derviş'e rahatsızlık vermek için. Bu öylesine rahatsız ediciydi ki Derviş iki gün daha kalıp temellerini birlikte attıkları oluşumun partileşmesini bile bekleyememişti.

Ama soluğu ABD'deki doktorda değil, İngiltere'de almıştı. Misak-ı Milli sınırları dışına çıkar çıkmaz, kırmızı lekelerin verdiği rahatsızlıkta bir azalma olmalıydı ki birkaç gününü İngiltere'de geçirmişti. Heatrow Havaalanı'nda Derviş'i *Hürriyet*'in Londra bürosundan Faruk Zapçı ile birlikte İlhan Nebioğlu karşılamıştı. Nebioğlu, Derviş'in Büyükada yıllarından çocukluk arkadaşıydı. Yıllarca Yapı Kredi ve Garanti Bankası'nın Londra temsilciliğini yaptıktan sonra Dresdner Grubu'na transfer olmuştu ve Derviş Dünya Bankası Başkan Yardımcısı'yken Dünya Bankası'nın ortaklığıyla kurulan Avrupa Kalkınma ve İmar Bankası'nın da Yönetim Kurulu Başkanlığı'nı yapmıştı.[28]

İki eski dost, alında mı yoksa başta mı bulunduğu bir türlü net-

28. *Bir "Kurtarıcı" Öyküsü*, s. 43.

leşmeyen kırmızı lekelerin verdiği rahatsızlığa aldırmadan İskoçya'nın o görkemli dağlarına tırmanmış, Cem ve Özkan, Yeni Türkiye'nin amblemi için reklamcı Atilla Aksoy ve ekibiyle boğuşurken, muhtemelen kırmızı Yeni Zelenda şarabı eşliğinde, bölgenin spesiyalitesi olan geyik eti yemişlerdi.

ABD'de Bir Kayıp Aranıyor

Londra'ya inerken Derviş'i karşılayan hiç değilse bir gazeteci vardı. Oysa alandan ayrılırken fotoğrafını çekmek için bile olsa bir kişi yoktu. Resmi bir seyahat değilse eğer, yurtdışına çıktığı zaman Derviş'in izini bulmak mümkün olmuyordu. İşin ilginci giydiği şortun markasından yediği pizzanın karışımına kadar hemen her şeyiyle ilgilenen medya mensupları da nedense kendi haline bırakıyordu Derviş'i. Fehmi Koru'nun Taha Kıvanç imzasıyla yazdığı makalesinde sorduğu soru hayli yerindeydi: "Mankenlerin, futbolcuların arkasına televizyoncu orduları takan medya grupları Derviş'i, ne yaptığı çok merak edildiği halde, Amerika'da kendi haline bıraktı. Neden acaba?"[29]

Yeni Şafak yazarının diğer yazılarını da takip edenler, bu imanın gerisinde nelerin yattığına dair fikir yürütebilirlerdi rahatlıkla. Derviş'in ABD'yi gitmesinin sebebi başının veya alnının üstündeki kırmızı lekeler filan değildi. Zaten buna inanan bir tek kişi bile yoktu. Bahane gerekliydi ve daha dişe dokunur bir şey bulunamadığı için bununla yetinilmişti. Bu anlaşılırdı, ama anlaşılır olmayan Koru'nun şu sözleriydi: "Geçmişte darbelerle yapılan siyasi tasfiyeyi bu defa siyasiler kendi elleriyle gerçekleştiriyorlar."[30]

Hayır, elbette öküz altında buzağı aramak gerekmiyordu ama durumda bir tuhaflık olduğunun İsmail Cem de, Deniz Baykal da, Mesut Yılmaz da, Devlet Bahçeli de farkındaydı. Hatta Hüsamettin Özkan'la yaşadığı vefa-ihanet ilişkisinin gerginliğini üzerinden atamayan Başbakan Bülent Ecevit bile farkındaydı. Çünkü aradığı halde bulamamıştı Derviş'i.

Sahi Washington'daki evinin kirasını ödemek için de oraya gitmeyeceğine göre Derviş'in ne işi vardı ABD'de? Kaldı ki ABD Sa-

29. *Yeni Şafak*, 1 Ağustos 2002. 30. *Yeni Şafak*, 1 Ağustos 2002.

vunına Bakan Yardımcısı Paul Wolfowitz'le birkaç gün önce hem Mustafa Koç'un yalısında, hem de Ankara'daki resmi toplantıda görüşmüştü. Görüşmekle kalmayıp bir Irak operasyonu sırasında ABD'den talep edileceklerin bir listesini de yapıp koymuştu Wolfowitz'in önüne. Bunun için bir kez de Başkan George W. Bush ile Oval Ofis'te bir araya gelmesine gerek yoktu herhalde.

IMF veya Dünya Bankası başkan ve başkan yardımcıları derseniz, bir telefon uzaklığındaydılar zaten. Derviş'in istifası gündeme gelir gelmez IMF Başkanı'nın, "Kemal ne oluyor?" diye Washington'dan aradığına bakılırsa sık sık görüştüğü de açıktı. Ayrıca bu kez, kendisinin yakın dostu ve *Milliyet*'in Washington temsilcisi Yasemin Çongar da tek bir satır olsun yazmamıştı Derviş'in Amerika günlerine dair.

Kendisi ise konuyla ilgili hassasiyetler ayyuka çıkınca, şu açıklamayı yapmakla yetinecekti: "Vücudumda kanserojen lekeler var. Siyasete girmeden önce Amerika'da elimdeki bu lekeleri ameliyatla aldırdım. Başımda ve sırtımda da bu lekelerden var. Çok önemli olmasa da çok önemsiz denilemeyecek bir rahatsızlık bu. Altı ayda bir kontrolden geçmem gerekiyor. Amerika'ya bunlar için gitmiştim. Tabii eşimle dostlarımla da görüştüm. Ama hiçbir resmi temasım olmadı. Politikayı falan da görüştük, tavsiyelerini tabii ki aldım. ABD Başkan Yardımcısı Dick Cheney ile görüşmemde de sadece ekonomiyi konuştuk. Davet ondan gelmişti, onun üzerine görüştük. Siyasi konulara girmedik Türkiye ekonomisinde neler oluyor diye merak etmiş, onları görüştük. Ama bu çok önemli değil. Benim dünyanın dört bir yanında böyle etkili dostlarım, arkadaşlarım var. Hepsiyle görüşürüm. Bu görüşmelerde icazet filan almam söz konusu değil..."[31]

Kim bilir, belki de Fehmi Koru'nun dediği gibi, "Bilderberg toplantılarında alınan kararların hayata geçirilmesinde yaşanan zorlukları" çözmek için Washington'daydı Kemal Derviş.

Belki de *Newsweek* editörleriyle bir akşam yemeği yiyecekti sadece...

31. *Habertürk*, 8 Eylül 2002.

Newsweek de Nereden Çıktı?

Amerikalıların ünlü haftalık dergisinde yer alan "Gözler Türkiye'nin Üzerinde" başlıklı haber[32] üzerine, gözler gerçekten de Türkiye'ye çevrilmişti. Uluslararası platformlarda Türkiye'yi genellikle Türk medyası temsil ve teselli ettiği için, bir önceki satır "Gözler Türk medyasına çevrildi" biçiminde de okunabilme özelliğine sahipti. Çünkü her gazete ve gazeteci, kendi meşrep ve mezhebine göre yorumlamıştı *Newsweek*'in haberini.

Bu nedenle tercümeler de, tecrübeler de hayli farklıydı birbirinden. Mesela *Hürriyet*'te Kasım Cindemir, "AKP-ordu çatışması kaçınılmaz" diye çevirecekti haberi ve bu çeviri tarzının esasen bir temenniyi de ihtiva ettiği gözlerden kaçmayacaktı. *Milliyet* ise *Newsweek*'e atfen "En iyi senaryo Tayyip-Derviş koalisyonu" başlığını tercih edecekti.

Halbuki *Newsweek*'in iki muhabiri, AKP lideri Recep Tayyip Erdoğan'ın evindeki buzdolabında kutu bira bulunduğu gibi "flash" bir haberle başlıyorlardı yazılarına. Erdoğan içmiyordu sözü edilen biraları, konukları için bulunduruyordu sadece.

Böylece dergi, daha yazının başında, Türkiye'ye özgü politik sembolleri, Türkiye'ye özgü biçimde kullanma kolaylığını benimsemiş görünüyordu. İşin ilginç yanı *Newsweek*'te yazının hemen başında yer alan bu "bilgi"ye Türk basını itibar etme gereği duymamıştı.

Peki, gerçekte derginin anlatmak istediği neydi? *Newsweek* Recep Tayyip Erdoğan'ın "değiştiğini" ortaya koymak için, sonradan yalanlanacak olan buzdolabındaki kutu bira örneğinden yola çıkıyordu. Arkasından da Erdoğan'ın çeşitli konulardaki cevaplarına yer veriyordu.

Ve sonunda meseleyi götürüp Kemal Derviş'e bağlıyordu. Türkiye'nin ufkunda, Derviş'in başını çekeceği siyasi hareketle, Erdoğan'ın başını çektiği siyasi hareket arasında bir koalisyon ihtimali görünüyordu. *Newsweek*'e göre, eğer askerler izin verirlerse, böyle bir koalisyon hem ekonomik programın, hem de Türk demokrasisinin geleceği açısından önemli imkânlara sahip olabilirdi.

32. *Newsweek*, 5 Ağustos 2002.

Newsweek muhabirleri de farkındaydı, öneri veya öngörülerinin hafif tertip prematüre olduğunun, ama hayatta fikir jimnastiği diye de bir şey vardı. Ayrıca fikir ortaya atıldıktan sonra tartışması çok daha kolaydı.

Derviş, böyle bir senaryoya omuz vermek için Washington yollarına düşmüş olabilir miydi gerçekten? Olabilirdi belki, ama bunun için binlerce kilometrelik yolu kat etmesi gerekli değildi. Çünkü haberin altında yer alan imzalardan biri Owen Matthews, diğeri Sami Kohen'di. Sami Kohen *Milliyet* gazetesinin dış haberler yazarıydı ve o da Derviş gibi İstanbul'da yaşıyordu.

Batı'nın ve Doğu'nun Derviş'leri

Muhtemel bir Kemal Derviş-Tayyip Erdoğan koalisyonuna ilişkin ilk yazı, *Newsweek*'ten önce *Hürriyet* gazetesinde yayımlanmıştı ve yazının altındaki imza da Serdar Turgut'a aitti. Turgut, "Biraz hayal kuralım"[33] başlıklı yazısında, alışılmış siyasal kalıplar içinde düşünmenin ve bu düşünme biçiminde ısrar etmenin yanlışlıklarına değiniyordu öncelikle. Turgut'a göre, mevcut sorunların kaynağında bu alışkanlıktan vazgeçememe tavrı yatıyordu ve böyle devam ettiği sürece, bataklığa düşen bir insanın kurtulmak için çırpınmasının akıbeti belliydi.

Doğruydu, Derviş'le AKP fikrini yan yana düşünmek bile itici gelecekti çoklarına, ama bunun sebebi de sözü edilen siyasal kalıplar içinde düşünme kolaylığıydı işte. Oysa kendisi Türkiye için olabilecek en güzel gelişmenin Kemal Derviş'in AKP'ye destek vereceği bir ortamda yeşerebileceğini düşünüyordu. Kendisini böyle düşünmeye sevk eden son derece inandırıcı gerekçelere de sahipti.

Turgut'a göre Türkiye'de yaşayan insanların en büyük derdi yoksulluktu, işsizlik ve açlık korkusu da bunu takip ediyordu. İnsanlar bu üç korkunun müsebbibi olarak da başta mevcut hükümet olmak üzere sisteme kenarından köşesinden destek veren bütün partileri görüyorlardı ve seçimleri bunun intikamını almanın bir fırsatı olarak değerlendiriyorlardı.

Erdoğan'ın liderliğindeki AKP bu insanların, yani "Öteki Türki-

33. *Hürriyet*, 29 Temmuz 2002.

ye"nin hissiyatını siyaset sahnesine taşıyordu. Bunu yaparken de kendileri için hayati öneme sahip diğer konuları, sözgelişi hayat tarzlarına yönelik tartışmaları ön plana bile çıkarmıyorlardı. Bilhassa uzak duruyorlardı bu tür tartışmalardan.

AKP nasıl "Öteki Türkiye"nin sembolüyse Derviş de yaklaşım ve yorumlarıyla bu coğrafyayı kuşatabilecek değerlerin sembolüydü. İnsanların üzerine ağır yükler bindiren bir ekonomik programın komuta kademesinde olduğu halde puan kaybetmemesi, tam tersine prim yapması bunun somut göstergesiydi. İnsanlar Derviş'e güveniyor, onun kişiliğinde siyasi partilerden duydukları tiksintiyi dile getiriyorlardı.

Ancak ortada aşılması gereken 28 Şubat gibi bir olgu vardı. 28 Şubat'ın gerekçelerini yeniden tartışmanın anlamı yoktu, ama bu sürecin bizzat uygulayıcılarına da zarar verdiği açıktı. "28 Şubat'ın açlık, sefalet, bitip tükenmek bilmeyen krizler, siyasette ilkesizlikler, gece kulüplerinden naklen yayımlanan televoleci programlarda söylenen Onuncu Yıl marşlarıyla özdeşleşmiş olması yeni bir durumu da ortaya çıkarmış, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin kendisini de zedeleyebilecek noktaya gelinmiş"ti.

Bu durumda asıl görev AKP kadrolarına düşüyordu. Çünkü içinden geldikleri gelenek 28 Şubat sürecinin başlamasına yol açmış ve Türkiye'ye büyük bir kötülük yapmıştı. AKP liderinin ve kadrolarının hesaplaşması gereken de buydu. Aksi takdirde Türkiye'de normalleşme asla mümkün olmayacaktı. "Dolayısıyla," diyordu Serdar Turgut, "Kemal Derviş ve arkadaşlarının teknisyen olarak yer aldıkları bir AKP iktidarı bence Türkiye'nin kurtuluşunun önündeki tek yol olarak gözükmektedir."

Türkiye'nin Hayat Kalitesi

AKP, 28 Şubat ve Kemal Derviş'in teknisyenliği konusundaki görüşleri bir yana "üç büyük korku" konusunda son derece haklıydı Serdar Turgut. Yoksulluk, işsizlik ve açlık bütün toplumsal değerleri içten içe kemiriyordu. Turgut'un yazısından dört gün önce açıklanan Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı 2002 Raporu da bütün vahametiyle doğruluyordu bunu. Türkiye, hayat standardı başta olmak üzere insani gelişmişliğe ilişkin bütün alanlarda üç ba-

samak gerileyerek, 173 ülke arasında 85. sıraya düşmüştü ve "ulusal onur" konusunda hassasiyetleriyle tanınan çevreler, bu onur kırıcı durum karşısında seslerini bile çıkarmıyorlardı. Üstelik 2001 yılı ve sonrasında yaşanan ağır ekonomik kriz, söz konusu rapora yansıtılmamıştı henüz.

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından hazırlanan rapor, son derece trajik ayrıntılarla doluydu. UNDP raporuna göre Türkiye, "orta gelişmişlik düzeyi"ndeydi. "Orta gelişmişlik düzeyi" bir zamanlar dillerden düşmeyen ve çoklarını öfkelendiren "gelişmekte olan ülke" kategorisini hatırlatıyordu. Kendimizi kıyaslamayı sevdiğimiz ülkelerden Yunanistan "üst gelişmişlik düzeyi"nde ve üstelik 24. sıradaydı. Yine kıyaslama konusunda pek de müşkülpesent davranmadığımız Ermenistan ise Türkiye'yle aynı kategorideydi, ama tam dokuz sıra daha üstteydi. Libya, Bulgaristan, Romanya gibi kıyaslanmayı bile zul addettiğimiz ülkeler de Türkiye'yi hayli geride bırakmışlardı. Doğal olarak, hemen öfkelenmenin, "Türkiye'nin imajını sarsmak istiyorlar," diye celallenmenin anlamı yoktu. En azından Sri Lanka, Cezayir, El Salvador, Vietnam, Bolivya, Guatemala, Zimbabve ve Papua Yeni Gine gibi ülkelerden ilerideydik.

UNDP'nin 2002 raporu, Türkiye'nin milli menfaatleri üzerine çöreklenmek için sürekli fırsat bekleyen "kökü dışarıda mihraklar"ın yeni bir oyunu olabilir miydi acaba? Böyle bir teselli imkânı da ufukta görünmüyordu. Çünkü rakamlara göre, Türkiye'nin durumu imrenilecek değil, yerinilecek ufuklarda geziniyordu. Sağlıklı içme suyundan mahrum olanların nüfusun yüzde 17.5'ini teşkil ettiği, beş yaşın altında yeterli beslenemeyenlerin oranının yüzde 8'leri bulduğu, günde bir dolar ile geçinmeye çalışanların oranının yüzde 2.4, günde iki dolar ile geçinmeye çalışanların oranının yüzde 18 olduğu bir ülke o kadar da cazip değildi "kökü dışarıda mihraklar" için.

Başta Kemal Derviş ve Serdar Turgut olmak üzere, omuzlarının üzerinde düşünmeye elverişli bir baş taşıyan hemen herkesin gördüğü gelir dağılımı uçurumu ise tam bir felaketti. Türkiye'nin en fakir kesimi gelirin sadece yüzde 2.3'ünü elde ediyordu ve bu kesimin oranı yüzde 10'du. En zengin yüzde 10 ise gelirin yüzde 32.3'ünün sahibiydi.

Eğitim, sağlık ve bilimsel gelişmişlik düzeyinde de Türkiye'nin durumu pek parlak görünmüyordu. Ama askeri harcamalar konusunda hiç de fena değildi durum. Suudi Arabistan, Ürdün, Suriye, Yemen ve Umman'ın arkasından altıncı sırada yer alıyorduk silah harcamalarında. Demokrasi, insan hakları, temel hak ve özgürlükler açısından ne durumda olduğumuzu görmek için UNDP raporu gerekli değildi zaten.

Raporun dikkat çekici bir cümlesi daha vardı ve orada "Dünya siyasi, teknolojik ve ekonomik olarak hiç bu kadar özgür ve aynı zamanda adaletsiz olmamıştır," deniliyordu.[34]

Bu sözleri ise galiba bir yerlerden hatırlıyorduk.

Azınlıkların Çoğunluk Merakı

Hatırlanacağı gibi, Kemal Derviş London School of Economics'teki konferansında veya başka yerlerde söylediği sözlerde de bu büyük çelişkiye sık sık atıfta bulunuyordu. Sol kavramına itibarını iade etmekle birlikte müzmin solculara bir türlü yaranamayan Derviş'in bu açmazdan kurtulmak için önerdiği formül de sol-liberal bir programdı işte.

Derviş, bilinmezliklerle dolu ABD seyahatinden 31 Temmuz'da Türkiye'ye döndüğünde, gazetecilerin "Hangi partiye gireceksiniz?" sorusuna verdiği cevap, daha önceki cevaplarından pek farklı değildi: "Liberal-sosyal çoğunluk arayarak bölünmüş yapıyı bütünleştirmek istiyorum."[35]

Derviş'in ayağının tozuyla yaptığı açıklama, gelir gelmez istifayı basıp kendilerine katılacağını beyan eden YTP kadar, gelir gelmez olmasa bile birkaç gün içerisinde soluğu CHP'nin kapısında alacağını ümit eden Deniz Baykal'ı da hayal kırıklığına uğratmıştı. Hele ertesi gün Başbakan Bülent Ecevit'in Derviş'i DSP'ye davet etmesi ve "İleride benim yerime geçersiniz," diye yorumlanabilecek sözler etmesi, hesapları bütünüyle karıştırmıştı. Gerçi Derviş Ecevit'e de "Çoğunluğun peşindeyim," demişti ama nasıl demeli, bu "çoğunluk" sözü herkesi memnun etmiyor, hatta niyet konusunda kimilerini de kuşkuya düşürüyordu.

34. *Radikal*, 25 Temmuz 2002. 35. *Hürriyet*, 1 Ağustos 2002.

Başından beri "çoğunluk" kavramına da, bu kavramı farklı bağlamlarda telaffuz edenlere de istikrarlı bir biçimde karşı çıkanların başında *Yeni Şafak* yazarı Fehmi Koru geliyordu. Koru'ya göre, Mehmet Ali Bayar'ın "makul çoğunluğu" kadar, İsmail Cem'in "çağdaş çoğunluğu" ve doğal olarak Kemal Derviş'in "liberal-sosyal çoğunluğu" da aynı merkezden ilham alan fikirlere benziyordu. Halbuki "dünyanın bugün geldiği noktada hemen hiç kimse artık 'çoğunluk' kavramını kutsayarak siyaset yapmıyor"du.[36] Çoğunluk kavramı, totaliter rejimleri çağrıştırıyordu çünkü ve İkinci Dünya Savaşı'nda çoğunluk meraklısı rejimler yüzünden 30 milyona yakın insan hayatını yitirmişti. Oysa bugün çağdaş demokrasilerin üzerinde özenle durduğu temel kavram "azınlık"tı.

Bir de sınıfsal analiz yapıyordu Fehmi Koru: "Aile kökleri, yetişme tarzları ve ideolojik dayanakları benzerlikler gösteren, hepsi aristokrat sayılabilecek üç politikacının talip oldukları ve arkalarına almak istedikleri 'çoğunluk' ile pek az ortak paydaları bulunuyor"du.

Hiç de haksız sayılmazdı Koru. Gerek Derviş, gerek Cem, gerekse Bayar'ın, mesela Şemdinli'yi gördüğü, Diyarbakır'da "cırtlak kebabı" yediği bile kuşkuluydu. Gerçi Derviş geçen yıl Gaziantep'e gittiğinde kentin belediye Başkanı Celal Doğan sayesinde hayli hüsnü kabul görmüştü ama İsmail Cem'in milletvekili seçildiği Kayseri'de yaşadıkları hatırlardaydı.

Koru'nun dediği gibi "çoğunluk" kavramına bu kadar vurgu yapılmasının sebebi, bir başka çoğunluğun önünü kesmeyi mi amaçlıyordu?

Önü kesilmek istenen "bir başka çoğunluk" Tayyip Erdoğan'ın lideri olduğu AKP miydi yoksa?

"Derviş Nerede Biz Oradayız"

AKP'nin önünü kesmek için yapılan siyasal manevralar kimsenin yabancısı değildi elbette. Hasan Cemal başta olmak üzere kimi köşe yazarlarının "kâbus senaryosu"[37] olarak tanımladığı AKP iktidarını engellemek için, şimdilik olağan çabalar sarf ediliyordu ama

36. *Yeni Şafak*, 2 Ağustos 2002. 37. *Milliyet*, 17 Temmuz 2002.

durum biraz daha netleştiğinde "olağanüstü" çabaların da devreye gireceğine dair beklentiler kimi zaman alçak, kimi zaman da hayli yüksek sesle dile getiriliyordu. Çünkü AKP neredeyse bütün kamuoyu yoklamalarında açık farkla bir hayli önde görünüyordu.

Benzer bir durum Kemal Derviş için de söz konusuydu. Derviş hangi partiye girerse o partiye oy vereceklerini söyleyenlerin sayısı çoğalıyordu. Görünüşte "teknokratlık" dışında somut bir kimliği bulunmayan, IMF politikalarının vazgeçilmez takipçisi olan Derviş, bütün bunlara rağmen nasıl bu kadar güven telkin edebiliyordu? Sınıfsal konumu bu kadar belirgin olan bir insan, buna taban tabana zıt kesimler nezdinde nasıl bu kadar etkin bir siyasal figür olarak öne çıkabilmişti? Türkiye'ye davet edilip geldiği günden bu yana hakkında aleyhte her türlü laf söylenen, "IMF tahsildarlığı" ve "siyasi komiser"liğinden "kabinedeki Yunan subaylığı"na kadar akıl almaz sıfatlarla anılan bir insan ne yapmıştı da toplum nezdinde bir umut haline gelebilmişti?

Bu soruların cevabı Derviş'in kişiliğinde yatıyordu kuşkusuz. Derviş, Türkiye'ye geldiği günden itibaren eşine ender rastlanan ölçüde istikrarlı bir kimlik sergilemiş, iplerin kopma noktasına geldiği durumlarda bile zikzaklar çizmeye tevessül etmemiş ve tutarlılığından taviz vermemişti. Bunun tek sebebi iyi aile terbiye görmesi, gıpta ile bakılan okullarda okuması, birkaç dili anadili gibi konuşması değildi sadece. Yeryüzünü, toplumları ve bireyleri algılama konusunda yabana atılamayacak zihinsel bir donanıma ve medyanın sevdiği kelimeyle söylemek gerekirse "duruşa" sahipti Derviş.

Batılıydı evet, ama Derviş'in Batılılığı, konuşmalarının arasına İngilizce kelimeler sıkıştırmaya özen gösteren, bu ülkede yaşanan ve yapılan her şeyi hor gören, kitlelerin değer ve alışkanlıklara tepeden bakan "Efruz Bey" türünden bir Batılılık değildi. Yerleşik siyasal kalıpların hiçbirine itibar etmediği gibi, yerleşik zihinsel kamplaşmalara da iltifat etmemişti. Derviş'in Batılılığı, Batılı değerlere sürekli kuşkuyla bakan kesimler için bile bir güven unsuruna dönüşmüş, hatta Batılı siyasal sembollerle barışmasını sağlamıştı.

Üzerine sinen havaya bakılırsa, Samuel Huntington kadar Kemal Tahir'in, Francis Fukuyama kadar Ahmet Hamdi Tanpınar'ın da farkındaydı Derviş. Nitekim bunun böyle olduğu, Derviş *CNN Türk*'te Taha Akyol'un kendisine yönelttiği soruları cevaplandırır-

ken de ortaya çıkacaktı.[38]

Bir yandan da Osmanlı'ydı, kendisini yakından tanıyan Cengiz Çandar'ın ifadesiyle "Osmanlılık bilinci"ne sahipti: "Amerika'daki evinin duvarları eski elyazmaları ile doluydu ve değer verdiği bütün dostlarını mutlaka o odalara sokup bu elyazmalarını ve fermanları göstermekten büyük bir gurur duyuyordu."[39]

Turistik veya oryantalist bir merak değildi söz konusu olan.

"Bulan Buluyor Şekerim" Ekonomisi

Çetin Altan, kendisiyle yaptığımız keyifli konuşmaların birinde, Göztepe civarındaki varlıklı kadınların birbirlerine "Bulan buluyor şekerim," diyerek memlekete egemen olan ekonomik mantığı sergilediklerini söylemiş ve arkasından eklemişti: "Hiç böyle ekonomi olur mu?"

Böyle düşünenler sadece Göztepe civarındaki insanlar değildi, Etiler kadar Çemizkezek'te, Nişantaşı kadar Iğdır'da da geçerliydi bu mantık. "Bulan buluyor," bulabilme becerisini gösteremeyenler de "bulanlara" gıpta ve hasetle bakarak yürüyorlardı belirsiz bir geleceğe doğru. İtiraf etmek gerekirse, ekonomi tahsil etmiş, ekonomi yönetiminin sorumlu mevkilerine gelmiş insanların durumu da mahiyet itibariyle büyük bir benzerlik gösteriyordu diğerleriyle. Zaten bu nedenle "Bulan buluyor şekerim," yaklaşımı her şeye egemen olmuş, kaynağın kamu bankaları ya da uyuşturucu ticareti olması önemini yitirmişti.

Kemal Derviş böyle bir Türkiye'ye gelmişti ve ister IMF'nin dayatmalarıyla olsun, ister Dünya Bankası'nın çizdiği çerçeveye bağlılığıyla, bu işin böyle yürümeyeceğini gayet net bir biçimde ifade etmişti. Ya uluslararası kurallar geçerli olacaktı Türkiye'de de ya da mevcut sistem bütün çarpıklığıyla sürüp gidecekti. Uluslararası sisteme dahil olmak için yapılması gerekenler de sır değildi. Derviş, "15 günde 15 yasa çıkmalı" dediği zaman kopan kıyamet, yapılması gerekenlerin yapılmasına direnenler tarafından da gayet iyi bilindiğini gösteriyordu. Adını koyan Derviş olmuştu ve bu yüzden şimşekleri üzerine çekmişti. Ancak geri adım atmamış, başlangıçta

38. *CNN Türk*, 23 Ağustos 2002. 39. *Bir "Kurtarıcı" Öyküsü*, s. 71.

ne söylüyorsa sonuna kadar sadık kalmıştı.

Kamuoyunun Derviş'e sempati beslemeye başlamasında bu tutarlılık da büyük rol oynamıştı.

Olup bitenleri kamuoyuyla paylaşmaktan da çekinmiyordu Derviş. Kamu bankalarının "arpalık" konumundan çıkartılması için de geçerliydi bu, tütün veya şeker kanunu için de. Değişikliklerin, diyelim ki tarım kesiminin durumunu güçleştireceğini, alışılmış sübvansiyon uygulamalarının kesilmesinin pek çok kişiyi rahatsız edeceğini de gizlemiyordu.

Alışılmış bir şey değildi bu Türkiye kamuoyu için. Yıllardır görüp bildikleri ve oy verdikleri siyasetçiler, gözlerinin içine baka baka farklı şeyler söylemişler ve hatta bunu "Dün dündür, bugün bugündür," tarzında bir siyasi vecize haline getirmeyi bile başarmışlardı. Ayrıca Türkiye nüfusu büyük bir hızla gençleşiyordu ve eski siyasiler gençlerin taleplerine ve dinamizmine cevap vermekten bir hayli uzaktı.

Solun Derviş Antipatisi

Daha ilginç olan Türkiye'ye geldiği ilk günden itibaren "solcu" olduğunu söyleyen Derviş'e karşı Türk solunun takındığı tutumdu. Kendilerini Marksist veya sosyalist olarak tanımlayanlar Derviş'in solculuğunu ciddiye almak şöyle dursun, tersine fırsat buldukça aşağılıyor ve bunu da her fırsatta dile getiriyorlardı. Derviş'in 27 Şubat 2002 tarihinde ODTÜ Kongre ve Kültür Merkezi'nde yaptığı "Kriz Nereden Nereye?" başlıklı konuşma sırasında yaşananlar bunun en somut örneğiydi.

Derviş konuşmasına 1970'lerin en civcivli günlerinde ODTÜ'de üç yıl hocalık yaptığını belirterek başlamış ve ODTÜ'nün hayatındaki önemine değindikten sonra hem o günleri, hem de öğrencileri çok özlediğini söylemişti. Arkasından sık sık dile getirdiği özlemini ve hedefini bir kez daha vurgulamıştı: Bir gün yeniden akademik ortama dönmek.

Derviş'in konuşması da akademik bir konuşmaydı esasen. 1975 yılında yani yirmi yedi yıl önce yine ODTÜ'de, düzenlenmesine de katkıda bulunduğu "Uluslararası Parasal Sorunlar ve Türkiye" konulu bir sempozyuma katılmıştı. O günkü toplantıya gelmeden ön-

ce de *ODTÜ Gelişme Dergisi*'nin 1975 yılında yayımlanan özel sayısındaki konuşmaları yeniden okumuştu. Bilim ve teknoloji ilerliyordu, ama maalesef bazı konularda görüş birliğine varmak mümkün olmuyordu. Bunların başında da uluslararası parasal sorunlar ve kur meselesi geliyordu:

"Biliyorsunuz ünlü iktisatçı Kindleberger'ün ikinci temel yasası var. Bu ikinci temel yasayı Türkçeye şöyle tercüme ettim: 'Uluslararası parasal konularda ve kur rejimi sorunları üzerine fazla kafa yoranlar sonunda mutlaka çıldırır.' Neyse yirmi yedi yıldır kafa yoruyoruz, henüz o tehlikeye tam olarak teslim olmadık. Fakat bu kur konusu hakikaten insanları çıldırtacak kadar hem önemli, hem de karışık bir konu. Paul Krugman'ın bir makalesi şöyle bir hikâyeyle başlıyor: Bir eşeği ağaca bağlamışlar. İki torba saman var, biri sağında biri solunda. Sağındaki torba tamamen sabit kur rejimi, solundaki torba ise tamamen serbestçe dalgalanan rejim. Eşek acaba şuradan mı yesem, buradan mı yesem bir türlü karar veremiyor ve sonunda açlıktan ölüyor. Yani ya sabit kur rejiminde olmanız, hatta bir parasal birliğe girmeniz lazım ya da kurun tamamen serbest olarak dalgalanması lazım. İkisi arasında bir yol seçerseniz, çok zor durumda kalırsınız. Sanıyorum Türkiye'deki kriz tartışmasında da bunun izlerini bulabiliriz."[40]

Asıl tartışma ise Derviş konuşmasını bitirdikten sonra soru-cevap kısmında yaşanacaktı. TKP'li (Türkiye Komünist Partisi) oldukları sonradan anlaşılan bir grup öğrenci, Derviş'i protesto edecek ve onu uluslararası finans çevrelerinin, IMF ve Dünya Bankası'nın adamı olarak yoksul sınıflara ihanetle suçlayacaklardı.

Derviş ise "Tamam, şimdi aslında sevindim bu arkadaşın sözlerine," diyecek ve şöyle devam edecekti: "Çünkü bu üniversite ortamında, özellikle gençlerin bol olduğu bir ortamda her türlü tartışma ve her türlü fikrin tamamen özgür, hiçbir sınır tanımadan ve tamamen özgün olmasından bütün hayatım boyunca yana oldum ve olmaya devam edeceğim. Dolayısıyla her ne kadar bu konuları çok etraflıca tartışmaya zamanımız yoksa bile şunu söylemem gerekiyor: Gerçekten özgürlük ortamı her şeyin temelidir." Bu sözler

40. *Hazine Müsteşarlığı Web Sitesi*, Bakan Kemal Derviş'in Konuşmaları, ODTÜ 27 Şubat 2002.

TKP'li gençleri teskin etmek yerine daha da öfkelendirecek ve protestolarını sürdürmelerine neden olacaktı. Bunun üzerine Derviş, kendi sol kimliğine vurgu yaparak, hayatı boyunca sosyal adalet konusunu önemsediğini bir kez daha dile getirecek ve şunları söyleyecekti:

"Ben de herkesin görüşüne son derece saygılıyım. Fakat bu görüşlerin özgürlük ortamında sunulması da çok önemli. Ben genç arkadaşlarımızdan şunu rica ediyorum, özellikle sosyal adalet konusunu hayatım boyunca önemsedim ve önemsemeye de devam edeceğim, lütfen deneyimleri ciddi bir şekilde inceleyin. Dünyada son 30-40 yılda ne olup bittiğini gerçekten ciddi bir şekilde inceleyin. Hangi ülkedeki işçinin, emekçinin, gencin daha müreffeh olduğunu inceleyin. Hangi nedenlerle oldu bu? Ekonomi hangi mekanizmalarla büyüyor, nasıl büyüyor? Bunları gerçekten açık bir yaklaşımla, her türlü fikre saygı göstererek ve verilere bakarak ciddi bir şekilde inceleyin. O çerçevede sosyal adalet için, gelir dağılımı için, dar gelirliler için ne yapılabilir? Bu konuda çalışırsanız Türkiye'ye ve sizlere sanıyorum çok büyük bir iyilik yapmış olacaksınız."

Küreselleşme: Enternasyonalizm

Kuşku yok ki Türkiye'de sol deyince TKP en son akla gelen siyasal oluşumlardan birisiydi. Dolayısıyla ODTÜ'deki protestoların bütün bir solu temsil etmesi mümkün değildi. Öte yandan TKP'liler, yeryüzünde sol düşüncede meydana gelen değişimlerden habersiz görünüyorlardı. Sözgelişi şu görüşler Kemal Derviş'e değil, dünya solunda hayli saygın bir isme, *İmparatorluk* kitabıyla klasik teorileri sarsmış Antonio Negri'ye aitti:

"Gerçek şudur ki, tüm dünya düzeni çok hızlı bir şekilde ilerleyen yeni bir finansal organizasyon aracılığıyla yeniden örgütleniyor. Bu dünya tarihinde yeni bir durumu arz ediyor. Kapitalizm, doğduğu günden beri tek bir dünya pazarı yaratmaya çalıştı, ancak bu her zaman küreselleşme momentinde olmadı. Bununla birlikte, şimdi sadece bir dünya pazarı söz konusu değil. Aynı zamanda ticari ve endüstriyel gerçeklikle finansman çevreleri arasında karşılıklı bir etkileşim var. Süregelen bir akış ve pazarın küresel bir ger-

çekliği var. Küreselleşme problemi ortaya konulduğunda, bence iki farklı yaklaşım ortaya çıkıyor. Birincisi; küreselleşme probleminin pazarın yapısıyla ilgili olduğunu öne süren tanımsal yaklaşım, diğeri ise pazarın bir düzenlemeye ihtiyacı olduğunu öne süren eleştirel yaklaşım."

Ömrünün önemli bir kısmını hapishanelerde geçirmiş olan İtalyan düşünür Antonio Negri'nin Amerikalı Michael Hardt ile birlikte kaleme aldığı *İmparatorluk* Türkiye'de de yayımlanmış[41] ve âdet olduğu üzere pek ilgi görmemişti. *Özgür Politika* muhabiri İsmet Kayhan'ın Negri'yle yaptığı söyleşi *Bianet* web sitesinde yer alıyordu ama ona da fazla bakan yoktu. Negri, Türk soluna da egemen olan temel mantığı şu sözlerle eleştiriyordu:

"Sol iki yanlışa saplanmış durumda. Birincisi, küreselleşmenin totaliter, statükocu ve tıkanmış olarak görülmesidir. Bu bakış açısına göre, kapitalizm tamamen sermayenin baskıcı egemenliğinin bir çeşididir. Ve yine bu bakışa göre, kapitalizmin konseptine öncülük eden tüm ideolojik düşünce ekolleri devinimsiz ve dogmatiktir. İkinci büyük yanlış ise kapitalizm, bir hukuk olarak her şeye hükmederken, solun küreselleşmeyi sadece totaliter bir fenomen biçiminde değerlendirerek ve ulusalcılığı esas alarak küreselleşmeye karşı direnmesidir. Sol ulusal sınırları tek zemin olarak kabul ediyor. Sermaye karşısında ulus-devleti güçlendiren her türlü politika yanlıştır. Bunun yerine global zemini direnişin maddi temeli olarak kabul etmeye ihtiyacı vardır. Bugün Avrupa'da çok karakteristik bir fenomen olarak, Fransa'nın cumhuriyetçi devletinin korunumu var. Mesela önümüzdeki günlerde Fransa'da yapılacak seçimlerde aday olan Chevenement, küreselleşmeye karşı ulus-devleti savunan bir programla sol ve sağdan oyları topluyor. Bugün yapılabilecek en büyük hata budur."[42]

Ve Negri, Türk solunun bilinmez neden baş tacı ettiği üçüncü dünyacı teorilere de artık elveda demek gerektiğini, üstelik son derece net ve hatta rahatsız edici biçimde dile getiriyordu:

"Bir defa yaşadığımız koşullardan sıyrılmalıyız ve 'üçüncü dünya teorisi'ni de artık terk etmemiz gerekiyor. Çünkü dünya dü-

41. Ayrıntı, çeviren: Abdullah Aymaz, İstanbul, 2001.
42. *www.bianet.org*

zeni sınırları buraya getirdi ve ulusal kurtuluş mücadelelerine de bazı sınırlar koydu. Bu mücadeleler tek tek insanların, ulusların, etnik grupların özgür olabilecekleri boşluklar yarattılar. Ama inanıyorum ki, bu eski bir teoridir, eski bir yöntemdir. Bugün kendini özgürleştirmeden, kendisini efendisinden kurtaran etnik gruplar bu kürenin içerisindedirler, dolayısıyla küreselleşmenin içerisindedirler. Üçüncü dünyacılığın sona ermesinin başka bir sebebi daha var: Çünkü fakir ve zengin sadece coğrafik çizgilerle ayrılmamışlardır. Birinci Dünya ve Üçüncü Dünya bugün aynı karışıklığı yaşamaktadır. Üçüncü Dünya'dan parçaları Los Angeles'ta, Birinci Dünya'dan parçaları Güney Afrika'da bulabilirsiniz. Üçüncü Dünya ya da coğrafi sınırlar içerisinde ulusal kriterlerin ön plana çıkarılması sorunların bir bütün olarak yanlış tahlil edilmesini beraberinde getiriyor. Sorunlarımız bazı kapitalistlerin bakış açısını ön plana çıkarmak ya da Üçüncü Dünya'ya yardım etmek değil. Sorunumuz sınırları açmak ve çokluklar arasında haberleşme ağını sonuna kadar geliştirmektir."

Aslında Kemal Derviş'in ODTÜ'de veya London School of Economics'te söyledikleri de temel itibariyle bunlardan farklı bir şey değildi ve Derviş'e itiraz eden solun farkına varmak istemediği de buydu galiba.

"Hayatım Deniz Baykal'la Mücadeleyle Geçti"[43]

Prof. Asaf Savaş Akat
Bilgi Üniversitesi

Avrupa Birliği'ne uyum yasaları parlamentodan geçti. Tam rahat bir soluk alacaktık ki bu sefer Kemal Derviş krizi çıktı. Nasıl görüyorsunuz durumu?

Kemal Derviş'in pozisyonunda bir zorluk olduğunu hepimiz biliyoruz. Derviş'in hem ekonomiden sorumlu teknisyen bakan olması, hem de giderek bir siyasi kimlik kazanması ve kazandığı siyasi kimliği de koalisyonu oluşturan partilerden birine doğru aktarmaması bir sorun teşkil ediyor. Koalisyon partileri Derviş'in kazandığı bu siyasi kimliği, kendi proje ve hesaplarıyla çelişkili göreceklerdir. Derviş de bunu bildiği için istifa etmişti zaten. Dolayısıyla bu yeni durum bana kriz gibi gelmiyor, olağan bir şey olarak görüyorum. Derviş istifa ettiği anda çözülür. İstifa etmediği zaman da hükümet bunu uzun süre sürdüremeyeceği için sesini kısacaktır.

Derviş ekonominin başından uzaklaştırılırsa, ekonomik program devam eder mi?

Bence artık eder. Aksi olsaydı, Başbakan'ın hastalığıyla başlayan siyasi krizle birlikte ekonomik göstergeler de altüst olurdu. Yapısal reformlar, ekonominin bağışıklık sistemini güçlendirmiştir. Mayıs ve haziran ayında yaşanan siyasi belirsizlik, 2001 Şubat'ında yaşanan krizle mukayese kabul etmeyecek kadar büyüktü. Buna rağmen çalkantı çok daha ufak oldu. Seçime kadar Derviş'in ekonominin başında olup olmaması, bu nedenle o kadar da önemli değil. Şu anda herkesi ilgilendiren seçimden sonra ne olur sorusu. Seçimden sonra acaba ekonomide, son üç yılda, büyük bedeller pahasına dahi olsa tutturulan değişim, reform ve toparlanma süreci devam edecek mi, yoksa bir gerileme mi söz konusu olacak?

43. Bu söyleşinin bir bölümü 8 Ağustos 2002 tarihli *Hürriyet* gazetesinde yayımlandı.

Peki ya seçim ekonomisi uygulanırsa?

O da çok zor. Derviş olsa da olmasa da hükümetlerin seçim ekonomisinde fiilen kullandıkları araçlar, zaten son üç yılda yapılan reformlarla tırpanlanmış durumdadır. IMF programı devam etmektedir. Merkez Bankası bağımsız hale getirilmiştir. Siyasetçilerin kamu bankalarına tasallut etmeleri, neredeyse imkânsız hale getirilmiştir. Bankalar Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) bağımsız bir kurum. IMF faiz dışı fazlayı izliyor. Bu seçim ekonomisi tartışmaları başladı başlayalı ben hep aynı şeyi söyledim. Eski rejimlerde, seçim ekonomisi uygulayan hükümetin, seçim ekonomisinin zararlarını seçime kadar gizleme imkânı vardı. Seçim ekonomisinin sonucunda Türkiye bir bedel ödüyordu. Ama o bedeli, uygulamayı yapan hükümet ödemek zorunda değildi. O seçim ekonomisinin bozduğu dengeleri düzeltmek için, daha sonraki hükümetler can acıtıcı tedbirler almak mecburiyetinde kalıyorlardı. Yeni düzenin özelliği ve avantajı şu ki, seçim ekonomisine gidildiği anda, kur yüzünden ceza anında kesiliyor. Dolayısıyla hükümet eğer seçimde oy kaybetmek istiyorsa seçim ekonomisi uygular. Bu durumda bugün 1 milyon 600 bin lira olan döviz, seçimde 2 milyon 400 bin liraya çıkacak demektir. Yeni düzen, seçim ekonomisi uygulamayan hükümetlere çıkar sağlıyor ve bu bir avantajdır. Bundan evvelki düzenler, hükümeti seçim ekonomisi uygulamaya teşvik ediyordu. Şimdi öyle değil. Yapılan reformlar, seçim ekonomisi imkânını ortadan kaldırmıştır.

Ya siyasi belirsizlik? Kemal Derviş siyasi belirsizliği gerekçe göstererek seçim tarihinin belirlenmesini istemişti. Halbuki siyasi belirsizlik giderek koyulaştı...

Siyasi belirsizliğin ortadan kalkması bir toplumun ölmesiyle mümkündür. Yaşayan bütün toplumlarda siyasi belirsizlik vardır. Seçim zaten siyasi belirsizliği ortadan kaldırmak için yapılıyor. Zaten Türkiye'nin uzun vadeli eğilimlerinin siyasette ciddi bir toparlanmaya işaret ettiğini görüyoruz. 2002 yılında uzun vadeli iç trend ve dış dünya konjonktürü, Türkiye'nin bozulmaya doğru değil tam tersine toparlanmaya doğru gittiğini gösteriyor. Siyasi bölünmeden siyasi bütünleşmeye geçişte büyük bir adım atılacak mı yoksa atı-

lamayacak mı, bunu hep birlikte göreceğiz. Bu adım bir seçimle de atılabilir, birkaç seçim de sürebilir. Demokratik gelenekleri zayıf toplumlarda, nesil değişimi genellikle zor olur. Bizde de öyle oluyor. Bir lider neslinin biyolojik olarak siyasetten ayrılması, bir geçiş dönemini gerektiriyor. Dikkat ederseniz, bir siyasi neslin tasfiye edilmeye başladığını görürsünüz. Ancak halef-selef sorunu henüz çözülememiştir.

Bu açıdan Kemal Derviş'in temsil ettiği misyon farklı bir anlam kazanıyor galiba. Tek başına seçim göstergelerini altı-yedi puan etkileyebilecek bir başka isim görülmüyor ortalıkta. Bunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

Derviş'e olan ilginin sadece Derviş'in kişiliğinden değil, toplumun şu anda yeni nesil lider arayışı içinde olmasından kaynaklandığını düşünüyorum. Tarih boşluk tanımaz, Derviş olmazsa bir başkası bulunur. Eskiler biyolojik olarak siyaset sahnesinden çekilmektedir. Onların yerine belli bir aşamada gelenler yani Mesut Yılmaz, Tansu Çiller, Deniz Baykal, Murat Karayalçın toplumu tatmin etmemiştir. Aradan birileri sıyrılacaktır. Bu Derviş de olabilir, bir başkası da.

3 Kasım'da ne olabilir sizce?

Tarihin çok hızlandığı anlar vardır. Uzun süre yapay bir statüko götürülmüştür. Sonra aniden hiçbir mantıki mantıkdışı, olağan olağandışı nedeni olmadan ya da bütün bunlar yüzünden o statüko bozulmuştur. Statüko bozulduktan sonra çok büyük sürprizler olur, her türlü sürprize hazır olmak gerekir. Herkes usta bir satranç oyuncusu gibi hamle üstüne hamle yaparak diğerlerinin önüne geçmeye çalışıyor. Ecevit de, Bahçeli de, Yılmaz da usta bir satranç oyuncusu. Kemal Derviş'in de güçlü sezgileri olduğu ve inandığı idealler uğruna inatla mücadele ettiği ortada. Bunun için bir senaryo yazmak mümkün değil. Burada yapılacak tek şey oturup beklemektir.

Ama Başbakan CNN Türk'te, "Kemal Derviş'i siyasi anlamda çevresi baştan çıkardı," diyor...

Ben o çevre içinde değilim. Dolayısıyla Başbakan'ın sözü beni ilgi-

lendirmiyor. Ben Derviş'i siyasi anlamda baştan çıkartan çevresinden değilim.

Başbakan'a sorsak herhalde sizi de kastettiğini söyleyecektir.

Yanlış bilgilendiyse o da onun sorunu. Ben esasen bundan rahatsızım. Derviş'le ilgili olarak böyle bir çevre muhabbeti oluştu. Ben de en iyi arkadaşlarından biri olduğum için otomatikman o çevreye dahil ediliyorum. Kemal Derviş benim çok iyi bir dostum, ama mesai arkadaşım değil. Biz dost olarak arada sırada görüşüyoruz. Uzmanlık alanıma giren konularda bana telefon açıp ek bilgi alma ihtiyacını duyduğu zaman, düşüncelerimi kendisine aktarıyorum. Ama onun ötesinde, onunla birlikte siyaset yapmayı düşünen bir çevresi varsa, onların arasında ben yokum. Dolayısıyla kimin baştan çıkardığını, kimin çıkarmadığını bilmem mümkün değil.

Cari işlemler açığını sorduğu gibi Deniz Baykal'la ilgili kanaatinizi sormaz mı mesela?

Bunu sorarsa kanaatimi söylerim. Benim kanaatlerimi söylememek gibi bir kusurum yok. Hatta tersine, kanaatlerimi fazla net söylemek gibi bir kusurum var. Baykal hakkında kanaatimi sorduğu zaman da güçlü bir biçimde ifade ederim. Benim hayatım Deniz Baykal'la mücadeleyle geçti. Temsil ettiği siyasi felsefeyle hiçbir zaman barış içinde olmadım. Hiçbir zaman da kendisini tasvip etmedim. Derviş bizim bölgeden aday olursa, arkadaşım olduğu için belki CHP'ye oy veririm, ama bir başka bölgeden aday olursa CHP'nin benden oy alması imkânsızdır.

Ecevit'in sözüne dönersek tekrar...

Ecevit'in çok yanıldığı bir konu var. Derviş öyle kolay etki altında kalan bir insan değildir. Hatta diyebilirim ki, hiç etki altında kalmayan bir insandır. Derviş çok güçlü kanaatleri olan ve bu kanaatlere inatla sahip çıkan bir insandır. Birisi öyle diğeri böyle dedi diye Derviş'in etki altında kalabileceğini düşünmek, Derviş'i tanımamak demektir. Derviş ne çevrenin, ne de merkezin etkisi altında kalmaz. Bir buçuk yıllık ekonomi yönetimi bunu net bir biçimde gösterdi zaten.

Kemal Derviş çok eleştirildi bugüne kadar, ama hiç kimsenin aklına "dansöz" demek gelmedi. Hıncal Uluç, Derviş'in son yaptıklarını "dansöz"lük olarak nitelendirdi.

Burada büyük bir çifte standart var. Derviş, siyasi hırsı olmadan siyasete giren bir insana gösterilmesi mukadder tepkilerle karşı karşıya. Siyasete bir ideali gerçekleştirmek için katılmak istiyor. Bu ise Türkiye'deki siyaset kültüründe çok makbul bir şey değil. Derviş, derdinin liderlik, başbakanlık filan olmadığını söylüyor ama siyasi kültür dolayısıyla bu kabul edilmek istenmiyor. Hıncal Uluç belli ki kendi ikballeri için siyaset yapanları daha değerli buluyor. Avrupa ve küreselleşme yanlısı seçkinler Derviş'in lider olmasını istiyor ama Derviş'in böyle bir hedefi yok. Dolayısıyla orada bir gerginlik var. Bunun için Derviş'e kızıyorlar, "Kararsız," diyorlar. Halbuki adam kararını ifade etmiş zaten. Anlaşılmak istenmeyen bu.

Siyasete girmeme konusunda kararlı mısınız gerçekten de?

Kararlıyım elbette. Çünkü ben siyasete Derviş gibi girdim. Siyasetin bana vereceği bir şey yoktu, benim Türkiye'ye vereceğim şeyler vardı. Dolayısıyla küsmeye hakkım var. Bugünkü konumumla, milletvekili olarak yapabileceğimden daha fazla fonksiyon icra ettiğime kaniyim.

Newsweek'te seçimlerden sonra bir Erdoğan-Derviş koalisyonunun gündeme gelebileceği senaryosu yer aldı. Buna ne diyorsunuz?

Böyle bir senaryo Türkiye'yi rahatlatır. AKP'nin tek başına çoğunluk sağlaması durumunda hata yapma ihtimali çok yüksektir. En azından hata yapmalarını bekleyen geniş bir kesim olacağı için hata yapacaklardır. Derviş siyasete atılır ve 3 Kasım'dan sonra böyle bir senaryo gerçekleşirse, bu küreselleşmeyi de ekonomik reformları da hızlandırır. Ama bunun bir Amerikan senaryosu olduğunu düşünmek kadar yanlış bir şey olamaz. ABD, Türkiye'nin istikrar kazanmasını istiyor elbette ama bunu Türk iç politikasına müdahale ederek yapması mümkün değil.

2

Taktik Savaşlarında Stratejik Hamleler

"Biji Türkiye"

Kemal Derviş, meselenin öneminin altını çizmişti çizmesine ama doğrusu o kadar da heyecanlanmamıştı. Hele "15 günde 15 yasa" günlerindeki kararlılığından eser bile yoktu. Fikrini soran gazetecilere, TBMM'nin çok büyük bir iş yaptığını ve önemli bir kapıyı açtığını söylemiş, arkasından da "Açılan kapıdan daha mutlu, refahı bol günlere yürüyeceğiz," demekle yetinmişti.[1] Bir de TBMM Başkan Vekili Murat Sökmenoğlu'nu tebrik etmişti.

Oysa 3 Ağustos 2002 tarih açısından kolay kolay unutulacak bir gün değildi. Parlamento, ancak Birinci Meclis'le kıyaslanabilecek ölçüde sert ve özellikle muhteva itibariyle yabana atılamayacak tartışmalara sahne olmuş ve Kopenhag Kriterleri'nde öngörülen Avrupa Birliği'ne uyum yasalarını kabul etmişti.

Böylece 1839 Tanzimat Fermanı ile ilk önemli adımı atılan Batılılaşma projesi büyük bir merhale kat etmiş, bir miktar kafa göz yararak da olsa umutlar yeniden serpilmişti. Öyle ki, Hürriyet Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök, TBMM'nin büyük bir zihniyet devrimini gerçekleştirdiğini belirterek, yazısının başlığını "Biji Türkiye" koymuştu.[2]

Sevinen sadece Özkök değildi kuşkusuz, Fehmi Koru'dan Ali Bayramoğlu'na, Etyen Mahçupyan'dan İsmet Berkan'a, Ali Bulaç'tan Mehmet Altan'a yelpazenin değişik kanatlarında yer alan başka yazarlar da paylaşıyordu bu sevinci.

Sevinç gösterisine omuz verenler arasında Kemal Derviş yer almıyordu nedense. Derviş Bakanlar Kurulu sıralarında bile yoktu ve oturumlar boyunca Meclis'e uğradığını gören de çıkmamıştı.

Derviş milletvekili olmadığı için oy hakkı yoktu, ama birkaç oturuma katılıp en azından "psikolojik destek" vermesini engelleyen ne vardı ki? Mesela oylama sonuçları açıklandıktan sonra yorgunluktan bitap düşmüş bakan ve milletvekili arkadaşlarını kutlasa, arkasından da MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'yi –yer yer bel altı vuruşlarla örselenmekle birlikte– örnek bir mücadele verdiği için tebrik etse fena mı olurdu?

Dünya Bankası ve IMF'nin talep ettiği yasalar hususunda haklı

1. *Hürriyet*, 4 Ağustos 2002. 2. *Hürriyet*, 4 Ağustos 2002.

olarak "şahin" kesilen Kemal Derviş, Avrupa Birliği'ne uyum yasaları söz konusu olduğunda neden bu kadar kayıtsızdı sahiden?

Memleketin dününden, bugününden ve geleceğinden o kadar umutsuz olan *Hürriyet* yazarı Serdar Turgut bile, sabahın 5'inde içinde kıpırtılarla uyanmış ve "Bu memlekette bazı şeyler değişiyor galiba,"[3] diye kendinden beklenmeyen bir iyimserliğe doğru yelken açmışken Derviş'in elini ayağını tutan neydi acaba?

Ve bu soru neden bir kez olsun gündeme getirilmemişti?

Görüşme, Kutlama, Çağrı

Bütün bunlar olup biterken Kemal Derviş, Erdal İnönü'nün Anadoluhisarı'ndaki yalısının kapısını çalıyordu danışmanı Oya Ünlü'yle birlikte. "Geniş katılımlı birlik" arayışının bir parçasıydı bu görüşme de. Bir fizikçiyle bir ekonomist bir araya gelip muhtemelen elmalarla armutların nasıl aynı sepete sığdırılabileceğini tartışmışlardı bir buçuk saat boyunca. Daha sonra YTP liderlerinden Hüsamettin Özkan'ın Beykoz Konakları'ndaki evine gidilecek ve uzun bir akşam yemeği yenilecekti.

Halbuki o gün parlak başlamamıştı Derviş için. Bir gün önce gazeteleri okuma fırsatı bulamayan Derviş, bir yandan kahvesini yudumluyor, diğer yandan gazetelere göz atıyordu. Sıra *Sabah* gazetesine gelince suratı asılmış ve elindeki gazeteyi masanın bir kenarına bırakarak, "Ama bu kadar da olmaz ki kardeşim, bu eleştiri filan değil, bambaşka bir şey," demişti.

Derviş'i sinirlendiren, kahvaltısını zehir eden yazı Hıncal Uluç imzasını taşıyordu. Türkiye'ye gelmeden önce de, geldikten sonra da pek çok sıfatla tanımlanan Derviş, böyle bir şeyle ilk kez karşılaşıyordu. "Biyonik adam", "Mesih", "Mehdi", "İkinci Özal", "Kurtarıcı" gibi olumlu, "sömürge valisi", "siyasi komiser", "IMF'nin adamı" gibi olumsuz sıfatlar neyse neydi de Hıncal Uluç'un yakıştırması akla ziyandı gerçekten de. Uluç, "dansöz"lükle suçluyordu Kemal Derviş'i. Gerekçesi de basitti: Derviş "solda birlik" gerekçesiyle herkese mavi boncuk dağıtıyordu.[4]

Ağır bir ithamdı bu. Dolayısıyla Türk usulü politikaya gönül

3. *Hürriyet*, 5 Ağustos 2002. 4. *Sabah*, 3 Ağustos 2002.

veremeyen Derviş'in fena halde incinmesi doğaldı. Kahvaltı masasını paylaştığı kişilerin anlattığına göre "Bu kadar da olmaz ki," diyerek yerinden kalkmış ve bir süre elleri ceplerinde adımlamıştı uzun terası. Arkadaşlarının kendisini teskin ve teselli etme çabaları da anlamını yitirmişti birden. Adalet duygusu zedelenen Derviş, adamakıllı kırılmıştı. "Dansöz" gibi bir tanımlamayı hak etmemişti. Bu tanımlamanın, tribünlerde küfür ediliyor diye maçlara gitmekten vazgeçen Hıncal Uluç'tan gelmesiydi asıl yaralayıcı olan.

Ve Derviş, bir kez daha tası tarağı toplayıp Amerika'ya gitmenin mi, yoksa Türkiye'de herhangi bir üniversitede kalıp ders vermenin mi kendisi için daha hayırlı olacağını düşünmeye başlamıştı ciddi bir biçimde. Gazetecilerin konuya ilişkin sorularını cevapsız bırakması, biraz da bu yüzdendi işte...

Liderlik Dersleri

Tek sıkıntı verici unsur Uluç'un yazısı değildi. Derviş'e yönelik beklentiler arttıkça, bu siyasi hesaplara da yansıyor ve her siyasetçi Derviş üzerinden sürdürüyordu gelecek projeksiyonlarını. Derviş'in önüne çıkarılan seçenekler de sınırlıydı aslında. Temsilciliğini tek başına Cengiz Çandar'ın yaptığı "bir grup" Derviş'e doğru adres olarak CHP'yi gösteriyordu. Baykal'la güçbirliği yaparsa güçlü bir iktidar alternatifi oluşturur, aksi takdirde harcanır giderdi.

YTP'liler ise Derviş'i doğal müttefikleri olarak görüyordu. Gerçi İstemihan Talay'ın "Derviş perşembe günü YTP'ye girecek,"[5] açıklaması büyük bir siyasi basiretsizlik örneği olarak ortada kalmış, İsmail Cem'le birlikte dile getirilen "Birlikte siyaset yapıyoruz," sözlerinin ne anlama geldiği bir türlü anlaşılamamıştı. Yine de YTP Derviş'le ilgili umutlarından vazgeçmek niyetinde değildi. Çünkü Derviş'siz bir YTP'nin İsmail Cem'e rağmen ciddiye alınmayacağını en iyi YTP'liler biliyordu.

Bülent Ecevit'in yerine DSP'ye lider olması da öneriliyordu Derviş'e. "İyi ama o zaman DSP'nin bölünmesine ne gerek vardı?" sorusu geliyordu insanın aklına. Nitekim Derviş'in "ittifak" çabalarına sitem eden Ecevit, "Bölünmeyle başlayan ittifak arayışını an-

5. *Radikal*, 30 Temmuz 2002.

layamıyorum," diyecekti.

Son seçenek ise seçimlerde pek varlık göstereceğine ihtimal verilmeyen Mehmet Ali Bayar'ın DTP'sini de yanına alacak DSP-YTP-CHP cephesiydi ki Derviş'in istediği de buydu. Ama Erdal İnönü'nün gayet açık yüreklilikle belirttiği gibi ne Ecevit ne de Baykal koltuklarından vazgeçebilirdi.

Derviş üzerinden yapılan siyasi hesaplarda iki temel konuya dikkat edilmiyordu. Derviş sürekli olarak liderlik, başbakanlık, parti genel başkanlığı gibi bir derdinin olmadığını vurguluyordu. Türk siyasetinin temsilcileri ve siyasal yorumcular da bunu "kararsızlık" olarak nitelemekte ısrar ediyorlardı. Oysa kendisinin London School of Economics yıllarından gençlik arkadaşı ve yakın dostu Prof. Asaf Savaş Akat'ın dediği gibi, Derviş, siyasi hırsı olmadan siyasete giren bir insana gösterilmesi mukadder tepkilerle karşı karşıyaydı. Halbuki Derviş siyasete, bir ideali gerçekleştirmek için katılmak istiyordu. Bu ise Türkiye'deki siyaset kültüründe çok makbul bir şey değildi. Avrupa ve küreselleşme yanlısı seçkinler Derviş'in lider olmasını istiyordu ama Derviş'in böyle bir hedefi yoktu. Dolayısıyla ortaya tuhaf bir gerginlik çıkıyordu. Bu yüzden Derviş'e kızıyor, onu "kararsız" buluyorlardı. Halbuki Derviş kararını çoktan ifade etmişti ve bu bir türlü anlaşılmak istenmiyordu.[6]

Baştan Çıkartılan Derviş

Başbakan Bülent Ecevit, 7 Ağustos'ta *CNN Türk*'te Fikret Bila ile Mehmet Ali Birand'ın sorularını cevaplandırırken "Kemal Derviş'i çevresi baştan çıkardı," demiş ve bu söz tartışmalara sebep olmuştu. Öncelikle nezaketiyle ünlü Ecevit'e yakışan bir ifade değildi bu. Ayrıca "ima" kastını aşıyordu. Kaldı ki Derviş, öyle çevrenin göz kırpmalarına veya şımartlarına kanarak kaldırıp kendini ortaya atabilecek ölçüde zayıf kişilikli biri miydi sahiden?

Gençlik yıllarından itibaren Derviş'in hayata, siyasete ve insanlara ilişkin düşüncelerini yakından tanıyan Prof. Asaf Savaş Akat'a göre Ecevit kesinlikle yanılıyordu. Çünkü Derviş öyle kolay kolay etki altında kalan bir insan değildi. "Derviş çok güçlü kanaatleri

6. *Hürriyet*, 8 Ağustos 2002.

olan ve bu kanaatlere inatla sahip çıkan bir insandır. Birisi öyle, diğeri böyle dedi diye Derviş'in etki altında kalabileceğini düşünmek, Derviş'i tanımamak demektir."[7]

1972 yılında ABD'de Princeton Üniversitesi'nde doktora yaparken karşılaştığı Prof. Besim Üstünel'in daveti üzerine Türkiye'ye gelip o yılların efsanevi lideri Bülent Ecevit'in ekonomi danışmanı olduğu andan itibaren politikanın içindeydi Derviş. Daha o günlerde Batılı anlamda bir sosyal demokrasi fikrinin CHP'ye egemen olması için elinden geleni yapmıştı. O yılları anlatırken söylediği sözler bile öyle kolay kolay "baştan çıkartılmasının" mümkün olmadığını ortaya koyacak ipuçları taşıyordu:

"Bülent Ecevit ile yakın çalıştık bir süre. *Özgür İnsan*'da yazı yazdım sık sık, özellikle ekonomik konularda. Bir yandan ODTÜ'de akademik çalışma, diğer yandan da CHP'ye yakın olarak, daha az ağırlıklı olsa da, politik çalışma. O zaman savunduğum çizgi veya ana fikir sosyal demokrasiydi. Yani Halk Partisi'nin Batı Avrupa anlamında sosyal demokrat olmasını istiyordum. Ümidim o yöndeydi. Bu çerçevede çalışmalar yapıp yazılar yazıyordum. Bülent Ecevit'in SDP'nin davetlisi olarak yaptığı Batı Almanya seyahatine katılmıştım örneğin. Çok şey öğrendim o dönemde, üniversitede öğrenemeyeceğim birçok şey."[8]

Dolayısıyla 1973 ile 1976 yılları arasında "ekonomi danışmanı" olarak çalışan bu genç insanın kararlılığını, dönemin Almanya Başbakanı Helmut Schmidt'i bile hayran bırakan güçlü kişiliğini Ecevit'in bilmemesi mümkün olabilir miydi?

Çevreler Karşı Karşıya

Başbakan Ecevit'in gözden kaçırdığı önemli bir şey vardı: Derviş, yekpare bir çevreye sahip değildi. İlki akademisyenlerden, ikincisi ise politikacılardan oluşan iki ayrı çevre söz konusuydu ve bu iki ayrı çevre, zaman zaman kıyasıya mücadele ediyordu birbiriyle.

Derviş'in akademisyen çevresinde Prof. Asaf Savaş Akat, Prof. Celal Göle, Prof. Hurşit Güneş, Prof. Stanley Fischer gibi isimler

7. *Hürriyet*, 8 Ağustos 2002. Bkz. 1. Bölüm.
8. Ercan Uygur, *İktisat Söyleşileri*, Bilgi Yayınevi, Ankara, 1991, s. 20-21

yer alıyordu. Bülent Eczacıbaşı başta olmak üzere bir grup işadamı da bu çevreye dahil edilebilirdi rahatlıkla.

Politik kanatta ise o dönemin Spordan Sorumlu Devlet Bakanı Fikret Ünlü, Gaziantep Büyükşehir Belediye Başkanı Celal Doğan, Kocaeli Büyükşehir Belediye Başkanı Sefa Sirmen gibi isimler mevcuttu. Bankalar Düzenleme ve Denetleme Kurulu Başkanı Engin Akçakoca, Merkez Bankası Başkanı Süreyya Serdengeçti, Hazine Müsteşarı Faik Öztrak, Arı Grubu Başkanı Kemal Köprülü ve danışman Oya Ünlü de ayrılmaz parçasıydı bu çevrenin.

Akademisyenler, tabiatları gereği itidalden, çok düşünüp az konuşmaktan yanaydı. Yine tabiatları gereği politik hırsları da azdı. Öyle bir an önce milletvekili olalım, arkasından bakanlık koltuğuna tırmanarak kırmızı plakalı bir arabaya kurulalım, eskortlar eşliğinde kırmızı ışıklarda durmadan geçelim, mevkilerden mevki seçelim türünden niyetleri de, beklentileri de yoktu yahut varsa bile pek fazla göze çarpmıyordu.

Politik çevre ise Derviş'in bir an önce siyasete girmesi için bastırıyor, hatta emrivaki yapmaktan bile çekinmiyordu. YTP'nin hayli güdük kalan prematüre doğumu, biraz da bu çevrenin politikada bir an önce söz sahibi olma arzusunun ürünüydü zaten.

Bir analoji yapmak gerekirse, politik çevreyi temsil eden Ankara kanadı, iktidara kurgulu bir siyasal yapılanmanın temsilcisi gibi görünüyordu. İktidarı değil reformları ve yeniden yapılanmayı ön plana çıkartan İstanbul kanadı ise sağduyunun.

Bu iki çevrenin çatışması kaçınılmazdı ve medyaya çok fazla yansımasa da sert tartışmaların yaşandığı biliniyordu. Bilhassa Ecevit'in hastalığından sonra hızlanan DSP'nin parçalanma sürecinde ortaya çıkan boşluğun kısa sürede partileşmeyle noktalanıp noktalanmayacağı tartışmaları, temel çatışma unsuru olarak öne çıkmıştı. Politik kanat bir an önce partileşmeden yanaydı ve Derviş'in de kurulacak partinin başına geçmesini istiyorlardı. Akademik kanat ise böyle önemli bir hareketin aceleye getirilmesinin sakıncalarına işaret ederek mutedil davranılmasının çok daha önemli olduğunu dile getiriyordu.

"Yeni Oluşum"un kısa sürede partileşmesinde politik kanat, Derviş'in İskoçya kırlarında bir müddet gezindikten sonra Amerika'ya gitmesinde ise akademik kanat etkili olmuştu. Daha doğru bir

ifadeyle Derviş iki kesimi de dinliyor ama bildiğini okuyordu. Ancak parti de kurulmuştu ve Derviş'in YTP'nin içinde mi yoksa dışında mı durduğunu kendisinden başka bilen yoktu ya da medyaya yansıyan görüntülere bakılırsa bir gün içinde, iki gün dışındaydı.

YTP'nin kuruluşuyla birlikte, akademik ve politik kanadın mücadelesi de yön ve alan değiştirmiş, Derviş'i partiye dahil etmeye çalışanlarla dışında tutmak için uğraşanlar birbirine girmişti. İki tarafın gerekçeleri de makuldü aslında. Seçimlere az bir süre kalmıştı ve bunun için siyasal tercihin vakit yitirilmeden netleştirilmesi gerekiyordu. Derviş ise ittifak arayışlarından sonra yakın çevresinin "Arnavut inadı" diye tanımladığı bir kararlılıkla kestirip atacaktı: "İttifak yoksa ben de yokum..."

Kim bilir belki de *Cumhuriyet* gazetesi yazarı Cüneyt Arcayürek'in ifadesiyle "DSP'den kopmaların başladığı günlerden bu yana Derviş'le ilgili kaynak belirtilmeyen haberleri medya kulislerine aktaran,"[9] Fikret Ünlü ile kızı Oya Ünlü'nün Eskişehir'de yapılacak toplantıyla ilgili atraksiyonları olmuştu bardağı taşıran son damla.

Nitekim Oya Ünlü de bu atraksiyonun skandal niteliği kazanmasıyla birlikte Derviş'in kararını beklemeden istifa ederek milletvekili adayları arasındaki yerini almıştı bile...

Taktik Savaşları I:
Ecevit'ten "Ya Sev ya Terk Et" Çağrısı

Başbakan Bülent Ecevit'in birkaç cephede birden yürüttüğü taktik savaşı, siyasi arenada en rahat okunabilme gibi bir özelliğe de sahipti. Başbakan, önce yeni gözdesi Emrehan Halıcı'ya bir basın toplantısı düzenlettiriyor, ardından kendisine yakın olan gazeteci ve televizyoncular aracılığıyla mesajın kamuoyuna duyurulmasını sağlıyordu.

Ecevit'in taktiği Derviş'i köşeye sıkıştırmak ve kamuoyu nezdindeki güvenilirlik imajını sarsacağını umduğu oldubittilerle karşı karşıya bırakmaktı. Öyle ya kendisinin bizzat telefon ederek çağırıp bakan yaptığı, Bakanlar Kurulu'ndaki sert tartışmalar esnasında sürekli arka çıktığı bir kişi, kamuoyunun gözleri önünde, üstelik

9. *Cumhuriyet*, 8 Ağustos 2002.

arzusu hilafına, siyasal çalışmalar yapıyordu. Böyle bakıldığı zaman, Hüsamettin Özkan'ın değil, Kemal Derviş'in tutumu ihanetin ta kendisiydi. Kaldı ki Özkan'ın aklını karıştırıp siyasi ikbal basamaklarını önüne uzatan da Derviş'ten başkası değildi ya da en azından iddialar bu doğrultudaydı. SBF Dekanı Prof. Celal Göle'nin evindeki akşam yemeğinde, politikayı bırakıp bir kenara çekilmek isteyen Özkan'ı ikna edenin Derviş olduğunu Başbakan Ecevit bile duymuştu. Böyle bir insana nasıl güvenilebilirdi? Kendisine bunu yapan Derviş, maazallah yarın tek başına iktidara geçerse memlekete neler yapmazdı?

Ecevit'in Derviş'e karşı uyguladığı ikinci taktik, köşeye sıkıştırma amacına yönelikti. Bunun için de tıpkı MHP'nin ünlü sloganında vurgulandığı gibi "Ya sev ya terk et" üslubunu benimsemişti. Derviş'in "sev"mesi gereken Ecevit'in kendisi değil, hükümetteki koltuğuydu. Beklentilere cevap vermeli ve üstlendiği işi yaparak ekonominin selamete çıkmasını temin etmeliydi. Yok eğer sevmiyorsa, terk etmesi istenilen şey de yine aynı koltuktu. Derviş çok istiyorsa istifasını basıp koltuğunu boşaltır, nereye istiyorsa gidebilirdi.

Peki neden terk etmiyordu Ecevit'in kendisine teslim ettiği koltuğu Kemal Derviş? Hani öyle malda mülkte, mevkide makamda gözü yoktu, hani kendisi için bir şey istemiyordu, hani makamlar yeri geldiğinde gönül rahatlığıyla terk edilmeliydi? O halde neden basmıyordu istifayı?

Kabul etmek gerekir ki, Ecevit'in ikinci taktiği de son derece başarılı sonuçlar vermiş ve Derviş iki arada bir derede kalmıştı. Mevkide makamda gözü yoktu belki ama verdiği kararları uygulayabileceği uygun bir siyasal zemin bulamadığı için müteredditti. Böyle olunca da ister istemez usta satranççı Ecevit'in hamleleri karşısında savunmaya çekilip duruyordu. Bu ise tam da Ecevit'in umduğu ve beklediği itibar kaybına yol açıyor, hem Derviş'i sevip beğenen, hem de bir kaşık suda boğmak isteyen çevrelerden homurtular yükselmeye başlıyordu.

Derviş'in içinde bulunduğu pozisyonun siyasi teamüllere ve ahlaki ölçülere uymadığını, siyasi muhalifleri kadar en yakın arkadaşı Prof. Asaf Savaş Akat dahi aynı netlikte dile getirmekten çekinmiyordu. Bir yandan hükümet üyeliğini sürdürmek, bir yandan da

yeni bir siyasi hareket için zemin yoklamak doğru değildi ve hemen herkesi sıkıntıya sokuyordu.[10]

Üstelik Ecevit, ittifak çağrıları karşısında "Madem solun birliği peşindeydiniz, o halde neden solun en güçlü partisini böldünüz?" diye soruyordu ve Hüsamettin Özkan dahil hiç kimsenin buna verebilecek anlamlı bir cevabı yoktu.

Ecevit'in istediği de bundan başka bir şey değildi.

Taktik Savaşları II: Baykal'ın İkbal Arayışı

CHP Genel Başkanı Deniz Baykal da, taktik savaşları konusunda ne kadar usta olduğunu siyasi kariyeriyle ispatlamış bir isimdi. Yılların deneyimli lideri Bülent Ecevit'in, deyim yerindeyse anasından emdiği sütü burnundan getirdiği ve bu nedenle diğer sosyal demokrat hareketlere meyletmeyerek kendi partisini kurduğu az konuşulmamıştı DSP'nin kuruluş yıllarında.

Derviş üzerinden yürütülen taktik mücadelesinde Baykal da elindeki kozları ustaca kullanıyor ve Derviş'i köşeye sıkıştırmak için her türlü fırsatı değerlendirmekten kaçınmıyordu. Elindeki en güçlü kart ise kamuoyu yoklamalarında CHP'nin barajı geçebilecek iki partiden biri olarak görülmesiydi. Diğeri AKP'ydi elbette.

Baykal, Derviş'in de katılımıyla CHP oylarının en azından sekiz-on puan artacağını düşünüyor, düşündüklerini açıkça ifade ediyordu. Haksız da sayılmazdı. Yüzüp yüzüp kuyruğuna geldiği siyasi hayatında bir başbakanlık, bilemediniz bir kez daha başbakan yardımcılığı koltuğu yakışmaz mıydı kendisine?

Oysa Derviş'in amacı CHP'ye iltihak etmek değil sol-liberal dediği eğilimi, CHP'nin de içinde yer alacağı geniş bir zeminde bir araya getirmekti. CHP yan çizdiğinde daha baştan anlamını kaybedecek kırılgan bir zemindi bu. Bu itibarla Baykal'ın bu zemin üzerinde hareket etmesi son derece kolaydı. Derviş içinse zor. Ayrıca Baykal'ın da temsilcilerinden biri olduğu siyasi geleneklerin kaldırılıp tarihin çöplüğüne atılmasını istiyordu Derviş. Tasfiye edilmesi gereken eski kuşağa mensup liderlerden biri de Baykal'dı. Kemal

10. *Hürriyet*, 8 Ağustos 2002.

Derviş'i, Türkiye'de yapılan siyaseti bilmemekle suçlaması ve ittifak gibi romantik hayaller peşinde koşmakla itham etmesi de bunun somut bir göstergesiydi.

Partisinin kurumsal kimliği kadar, kendisine bağışladığı koltuğa da hayli düşkün görünen Baykal, yerini Derviş'e bırakma önerilerine de yılların getirdiği kurnazlıkla bildik bir cevap veriyordu: "Kurultaya gideriz, Derviş de koyar adaylığını, artık kim kazanırsa."

Baykal'ın yerinden kımıldamaya niyeti bile yoktu. Derviş'i de sürekli köşeye sıkıştırmaya çalışıyor ve CHP saflarına katılıp sıradan, en fazla ekonomiden sorumlu bir bakan olması dışında seçenek bırakmak istemiyordu.

İyi ama Kemal Derviş zaten ekonomiden sorumlu bakandı ve temel amacı milletvekilliği olsa, dilediği partiye girip liste başı bir yer kapabilirdi. Baykal'ın anlamak istemediği Derviş'in siyasete bakışı ve Türkiye'de siyaset yapma biçimine getirdiği eleştirilerdi. Başka bir ifadeyle Erdal İnönü'nün Baykal hakkında Derviş'e söylediği sözler, kısa süre içinde doğrulanmıştı ne yazık ki...

Taktik Savaşları III: Medyanın Keskin Kalemleri

Taktik savaşlarının tam göbeğinde yer alan bir başka kurum da medyaydı. Her gazete, her köşe yazarı, her muhabir siyasetin yeniden dizayn edilme çabalarına elinden geldiğince katkıda bulunmak için çırpınıyordu. Gazetelerin manşetlerini atarken seçilen sözcüklerde, köşe yazarlarının takındıkları tutumlarda ve muhabirlerin haberleri yansıtma biçimlerinde bunu görmek mümkündü. Televizyonlar da benzer bir görev bilinciyle netleştiriyorlardı tavırlarını.

Aralarında *Hürriyet*, *Milliyet*, *Radikal* ve *Sabah* gazetelerinin de yer aldığı merkez medya, Kemal Derviş'in liderliğinde kurulacak bir merkez sol hareketin, Türkiye'nin Avrupa Birliği perspektifleriyle örtüşeceğini umut ederek bu arayıştan yana koyuyordu ağırlığını. *Star* gazetesi ve televizyonu Genç Parti'den, *Yeni Şafak* da AKP'den yana yayınlar yapıyordu.

Köşe yazarları ise taktik verme konusunda günaşırı görüş değiştirmekle birlikte, olağanüstü bir mücadele sergiliyorlardı. Mesela *Yeni Şafak* yazarı ve Kemal Derviş'in arkadaşı Cengiz Çandar'a

göre, seçimlerin yükselen yıldızı olan Derviş'in gitmesi gereken tek adres vardı: CHP. Kazara Yeni Oluşum'a giderse hem kendisine, hem kendisine yönelik beklentilere, hem de ülkenin geleceğine haksızlık etmiş olurdu. Peki CHP'ye katılmasının ne yararı olacaktı? Cevabı netti Çandar'ın: "AKP'nin gücüne denk bir parti daha parlamentoda temsil edilmiş, daha dengeli bir parlamento oluşmuş olacak."[11]

Milliyet yazarı Hasan Cemal, Derviş'in artık istifa ederek YTP saflarındaki yerini almasını ve aktif siyasete katılmasını öneriyordu. Hatta geç bile kalmıştı Derviş, biraz daha geç kalırsa atı olan çoktan Üsküdar'ı geçecekti. Hasan Cemal'in bu zarif metaforla kastettiği "at ve binicisi"nin AKP olduğunu, yine atasözlerinden devam ederek söylemek gerekirse, Erzurum'daki sağır sultan bile duymuştu. Hasan Cemal'in 9 Ağustos tarihli yazısının başlığı da tek başına yeterince anlamlıydı zaten: "Cem yola çıktı, Derviş'i bekliyor."[12]

Radikal yazarı Enis Berberoğlu, Kemal Derviş'in istifa etmesine şiddetle karşı çıkan belki de tek isimdi. Ecevit'in ya da medyadaki birtakım "aklıevveller"in çağrısına uyup istifa ederse, hem kendisine, hem de ekonomiye yazık etmiş olurdu. Direnmeli ve projelerini gerçekleştirme imkânı doğduğu zaman politik arenadaki yerini almalıydı.[13]

Radikal'den Hasan Bülent Kahraman ise Kemal Derviş'in başlattığı hareketin ittifak değil, istikrar arayışı olduğunu söylüyor, hizipçilik yüzünden Derviş'in çağrısına direnenleri de küçük derebeylikler peşinde ömür tüketmekle itham ediyordu. Siyasetçilerin ayaklarının altındaki zeminin kaydığını hatırlatarak, seçimlerin siyasetçileri ister istemez bu yola sokacağını vurguluyordu. Kahraman'a göre, Derviş'in çabaları bunun için son derece anlamlıydı.[14]

Milliyet'ten Osman Ulagay biraz ironik bir dille de olsa medyada sergilenen taktik savaşlarının Kemal Derviş'e yönelik bir komplonun ürünü olduğunu düşünüyordu. Derviş'i zor tercihlerle karşı karşıya getirmek isteyenlerin planı fevkalade bir biçimde uygulanmıştı. Derviş iyice yıpratılıp hükümetin dışına atılınca IMF deste-

11. *Yeni Şafak*, 31 Temmuz 2002.
12. *Milliyet*, 9 Ağustos 2002.
13. *Radikal*, 7 Ağustos 2002.
14. *Radikal*, 7 Ağustos 2002.

ğiyle uygulanmakta olan programın başarı şansı sıfıra inecek, piyasalardaki kriz derinleşecek, "Bu iş IMF ile olmuyor, biz bağımsız politika izleyelim," diyenler de aradıkları fırsatı bulmuş olacaktı.[15]

Bir Danışman Portresi

Hürriyet gazetesi, Kemal Derviş'in hem Dünya Bankası'nda, hem de bakanlığı sırasında danışmanı olan Oya Ünlü'nün istifasını "işaret fişeği" olarak değerlendirmiş,[16] *Milliyet* de "Derviş'ten ilk işaret" manşetini tercih etmişti.[17]

Öyle miydi gerçekten? Oya Ünlü'nün, devlet memurlarına tanınan sürenin dolmasına beş dakika kala danışmanlıktan istifa ederek milletvekilliği adaylığına soyunacağı izlenimi vermesi, Kemal Derviş'in de aktif politikaya atılacağının göstergesi miydi acaba?

Gazetelerde yer alan ifadesine göre Ünlü, "Derviş nerede olursa ben de orada olacağım,"[18] demişti. Halbuki Derviş bakanlık koltuğundaydı hâlâ ve uzun zamandır belki de ilk kez Oya Ünlü yanında değildi.

"İşaret fişeği" yorumu, biraz aceleye gelmiş veya getirilmişti muhtemelen. SBF Dekanı ve Derviş'in yakın arkadaşı Prof. Celal Göle istifa etse, bu bir işaret fişeği olarak değerlendirilebilirdi belki ama Oya Ünlü için de aynı şey söylenebilir miydi?

Siyasal kulislerdeki bütün beklentileri boşa çıkartarak istifa etmeyen bir başka isim de Gaziantep Belediye Başkanı Celal Doğan'dı. Derviş'in Prof. Göle ve Doğan olmadan aktif siyasete atılması ihtimaline prim vermeyenler çoğunluktaydı.

Aslında satır aralarında yer alan bilgiler, Oya Ünlü'nün birkaç şeyi birden gözeterek istifa ettiğini ortaya koyuyordu. Öncelikli hedefi Derviş kazara kendisini bekleyen partilerden birine geçerse boşta kalmayıp kontenjandan milletvekili adayı olmaktı. Diğer hedefini ise kendisine "yakın" olduğu belirtilen bir kaynak şöyle aktarıyordu: "Derviş siyasete girmez ve bir süre sonra tekrar aynı görevle bakanlığa gelirse, bu durumda o da yanında yer almak istiyor. Eğer adaylık için istifa etmeyip ileri bir tarihte istifası söz konusu

15. *Milliyet*, 15 Temmuz 2002.
16. *Hürriyet*, 9 Ağustos 2002.
17. *Milliyet*, 9 Ağustos 2002.
18. *Hürriyet*, 9 Ağustos 2002.

olsaydı, devlet memurları yasası gereği bir yıldan önce tekrar göreve dönme hakkı olmayacaktı. Oysa şimdi üç ay sonra tekrar göreve dönme olanağı elde edecek."[19]

Oya Ünlü'nün babası, yani Devlet Bakanı Fikret Ünlü olması kuvvetle muhtemel "kaynak" bu sözleriyle bir taşla birkaç kuş birden vurma fikrini gayet net biçimde ortaya koymuş oluyordu. Halbuki Derviş'in bu türden bir siyaset anlayışıyla mücadele etmek ve bu anlayışı kökünden değiştirmek için ittifak arayışlarına girdiği biliniyordu. Ayrıca Oya Ünlü'ye yakın "kaynak"ın bu açıklaması bile Derviş'in siyasete girip girmeme konusundaki tereddütlerinin azalmak şöyle dursun, giderek arttığını da gösteriyordu.

En yakınlarından birisi olan danışmanı Oya Ünlü bile küçük hesaplar peşinde koşarken, Derviş'in gönül rahatlığı içinde "Evet, YTP'ye gidiyorum," diyebilmesi nasıl mümkün olabilirdi?

Daha vahim bir değerlendirme de yapılabilirdi. Ya Oya Ünlü'nün istifa kararı Kemal Derviş'le birlikte alınmış ve Derviş bütün bunları gördüğü halde sesini çıkarmayarak Ünlü'nün fikrini onaylamışsa? İşte o zaman Oğuz Atay'ın dediği gibi, gerçekten de "Bat dünya bat, bat da piyango bileti sat" sahillerine sürüklenmemek için hiçbir geçerli neden kalmıyordu.

YTP-DTP İttifak Arayışı

Tam da aynı gün, yani Oya Ünlü'nün vatana hizmet aşkıyla istifasını bastığı gün, YTP ile DTP arasında küçük de olsa bir ittifakın temelleri atılmıştı. YTP lideri İsmail Cem'le DTP lideri Mehmet Ali Bayar, merkez sağ ile merkez soldaki iki partinin birçok konuda işbirliği yapmasını kararlaştırmışlardı. Bu işbirliği seçimlere tek listeyle girmeye de kapı aralayabilecekti. *Sabah* gazetesinin "uygarlık ittifakı"[20] diye tanımladığı işbirliğinin mimarı, gazetenin iddiasına göre, eski Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'di. Rivayetlere bakılırsa ANAP da bu ittifaktaki yerini alacak ve Derviş'in de katılımıyla 3 Kasım seçimlerinde 300'e yakın milletvekili çıkartarak iktidar koltuğuna kurulacaktı.

Önemli olan milletvekili sayısı, ANAP'ın veya Derviş'in katılıp

19. *Hürriyet*, 9 Ağustos 2002. 20. *Sabah*, 9 Ağustos 2002.

katılmayacağı veya işin mimarının kim olduğu değildi elbette. Önemli olan, siyasal kültüre egemen dar anlayışın kırılması ve işbirliği kapılarının açılmasıydı.

Bu adımın atılmasında başka faktörler de rol oynamıştı. Derviş' siz YTP'nin barajı bile aşmakta zorlanacağı ve ilk seçimde silinip gideceği fazlasıyla yüksek sesle dile getiriliyordu Ankara kulislerinde. ABD'den büyük umutlarla gelip DTP'nin başına geçen Mehmet Ali Bayar için de durum farklı değildi. Demirel'in gayretine rağmen Bayar'ın bir varlık gösterdiğini söylemek pek mümkün görünmüyordu. Dolayısıyla YTP-DTP ittifakının bir bakıma çaresizlikten, barajı geçememe korkusundan kaynaklandığını, Derviş'in kenarda durmasının da bu korkuyu beslediğini söylemek kehanet olmazdı.

Önemli olan bunlar da değildi. Kamuoyunun yakından tanıdığı iki isim, kamuoyunun gözleri önünde bir araya gelmişler ve Kemal Derviş'in geniş tabanlı ittifak çabalarıyla alay edenleri utandırmak istercesine, küçük çaplı bir ittifakın temellerini atıvermişlerdi. Bu temeli atarken de Baykal gibi "Kurumsal kimliğimize dokundurtmayız," gibisinden kibirli laflara ihtiyaç duymamışlardı. Bu itibarla *Radikal*'in "Siyasette ilk aşk, ilk ittifak" manşeti[21] haklı bir noktaya temas ediyordu. Türkiye'de siyaset kültürünün yenilenmesi için küçük ama önemli bir adım atılmıştı.

Kâbustan Kaosa

"Kâbus senaryosu" kavramının isim babası *Milliyet* yazarı Hasan Cemal'di, ama bir süre sonra o da bu kavramdan sıkılmıştı. "Kâbus"un bir AKP iktidarı olarak anlaşılması üzerine düzeltme yapma gereğini hissederek, seçmen eğiliminin yüzde 30 veya 40'ının barajı aşamayan partiler yüzünden temsil dışı kalma ihtimalini kastettiğini söylemişti.

Böyle bakıldığında ufukta beliren belirsizliğin kâbus kelimesiyle ifade edilmesinde teknik problemler söz konusuydu. Çünkü kâbustan ziyade kaos manzarası hâkimdi memlekete. Öyle ki AKP lideri Recep Tayyip Erdoğan da bunu dile getirmiş ve "En büyük

21. *Radikal*, 9 Ağustos 2002.

korkularının barajı tek başlarına geçmek olduğunu" ifade etmişti.[22] Erdoğan'a göre, böyle bir durum bütün dengeleri altüst ederdi ve hem kâbus, hem de kaos asıl o zaman başlardı. Yüzde 20 oyla çıkarılacak 300 veya 400 milletvekiliyle ülkeyi yönetmek mümkün değildi. Ne Meclis işletilebilirdi ne de diğer kurumlar. Bunun da en fazla AKP'yi rahatsız edeceği ortadaydı. Meşruiyet tartışmasının altından kimse kalkamazdı böyle bir durumda.

Zaten Kemal Derviş'in sol-liberal ittifak diye tutturmasının temel dinamiklerinden biri de, ufukta belirmeye başlayan muhtemel bir temsil sorunuydu. Halbuki sol-liberal ittifak hem bu temsil sorununu ortadan kaldırabilir, hem de güçlü bir iktidar alternatifi olabilirdi. Aksi takdirde kaos kaçınılmazdı.

Diğer yandan büyük dönüşümlerin büyük kaoslarla birlikte veya sonra gerçekleştiği tezi de yabana atılamayacak bir tezdi. Dolayısıyla Türkiye için 3 Kasım seçimlerinden sonra ortaya çıkacak kâbus, kaosu da beraberinde getirebilir ve belki de bu aşamadan sonra otururdu taşlar yerli yerine.

Kaos senaryosu ise Hasan Cemal'in kâbus senaryosundan çok daha renkliydi: Derviş'in siyasete girmemesi durumunda AKP, YTP-DTP ittifakı ve eğer katılırsa ANAP geçecekti barajı. CHP ittifak dolayısıyla yine baraja takılacak, MHP ise barajı geçse bile güçlü bir varlık gösteremeyecekti. DYP, DSP ve ittifak dışında kalması halinde ANAP'ın da barajı geçmesi mümkün değildi zaten.

Böyle bir durumda AKP tek başına iktidar olamayacağına göre koalisyon ortağı arayışına girecekti. YTP-DTP ittifakı AKP'yle, AKP de eğer barajı geçebilirse MHP ile koalisyona yanaşmayacaktı. Haftalarca sürecek turlardan bir sonuç alınamayacak ve Cumhurbaşkanı Sezer, Meclis'i feshederek seçimlerin yenilenmesini isteyecekti.

Bütün bu süreç boyunca ekonominin başında olan Kemal Derviş de hem sözleri doğrulandığı, hem de ekonomi yönetiminde yalpalamadığı için bu kez ittifak arayışlarında başarılı olacak, YTP-CHP-DSP mirasını üstlenerek tek başına iktidara gelecekti.

Doğal olarak ikinci seçimde de gerçekleşmeme ihtimali vardı bu senaryonun. O zaman yapılacak iş tıpkı İtalya'da veya Yunanis-

22. *Radikal*, 8 Ağustos 2002.

tan'da olduğu gibi üçüncü kez seçime gitmek ve artık iyice akıllanıp bilinçlenmiş seçmen ve siyasal kadrolarla birlikte yeni bir siyaset kültürünün ve felsefesinin temellerini atmaktı. Öyle veya böyle kaostan yeniden yapılanmanın çıkması kaçınılmazdı.

Ankara'nın gözde lokantalarından birinde akademik çevreyle yenilen yemekte dile getirilen bu senaryonun ne kadarının SBF Dekanı Prof. Celal Göle'ye ait olduğunu bilen yoktu henüz. Bilinen, milletvekili adayı olmak için devlet memurlarına ayrılan süre dolduğunda Prof. Göle'nin hâlâ görevinin başında olduğuydu.

Beyaz Türklerin Siyasal Coğrafyası

"Önümüzdeki erken seçimde ne dini cemaatlerin, ne 'İstanbul-Ankara-Bodrum üçgeni'nde yaşatılan hassasiyetlerin, ne TÜSİAD'ın, ne de TOBB'un hiçbir ağırlığı olmayacaktır. Dini cemaatler de, sermaye örgütleri de, bu ülkenin 'dışlanmışları'nın gerçek gündemlerinin dışına düşmüşlerdir. Oy talep etmek için dini cemaatlerin kapısını çalan veya büyük sermayenin desteğini talep eden herkes, çaldığı bu kapılardan ne elde ederse etsin, elindekiler, Türkiye'nin 'gerçek dinamiği' olan 'varoşlar'ın 'ezici' siyasallaşması karşısında hiçbir şey ifade etmeyecektir."[23]

Bu iddialı sözlerin sahibi, *Star* gazetesi yazarı Ömer Çelik'ti. Çelik'in özelliği sadece *Star* gazetesi yazarı olması değildi, o aynı zamanda AKP lideri Recep Tayyip Erdoğan'ın siyasi danışmanıydı ve parti politikasının belirlenmesinde son derece etkiliydi. Nitekim Erdoğan kendisini Adana'dan birinci sırada milletvekili adayı gösterecekti. Bu nedenle siyasetin işleyişine dair itirazlarını dillendirdiği satırların ayrı bir önemi vardı.

"İstanbul-Ankara-Bodrum üçgeni" olarak tanımladığı kesim, bir bakıma Kemal Derviş'i lider olarak siyasette görmek isteyen "Beyaz Türkler"di. "Varoş" diye tanımladığı "dışlanmışlar" ise AKP'nin hedef kitlesiydi. Ancak "varoş" kavramına farklı bir sosyolojik ve psikolojik açılım getiriyordu Çelik. Ona göre "Şu veya bu şekilde 'dışlanmış', böylece 'para' eksenli toplum ve siyaset algısının dışına düşmüş herkes 'varoş' mensubu"ydu ve "Türkiye'nin geleneksel ya

23. *Star*, 3 Ağustos 2002.

da modern tüm kurumları, 'varoşlar'ın konuştuğu dili anlamamakta"ydı. Çelik, "kutsal piyasa ideolojisi"nin, "İstanbul-Ankara-Bodrum üçgeni" dışında bir tesiri de olmadığını söylüyordu.

Çelik'in sözünü ettiği derin bölünmeye dikkat çeken başkaları da vardı kuşkusuz. "Öteki Türkiye" kavramının mimarı olan *Hürriyet* gazetesi yazarı Serdar Turgut bunlardan birisiydi. Konuya en az Serdar Turgut kadar hassasiyetle yaklaşan bir başkası ise *Radikal* yazarı siyasetbilimci Nuray Mert'ti. Mert, "Beyaz Gazeteci ve Benzinci Çocuk"[24] başlıklı yazısında, adını vermediği bir gazeteci ile benzincide çalışan pompacı bir çocuk arasında geçen diyalogdan söz ediyordu. Benzinci çocuk "nabzını tutmak" isteyen ve "beyaz" olduğu her halinden belli olan gazeteciye, "Ben Tayyip'e veririm, siz de Derviş'e verin abicim, memleketi toparlarız!" demişti. Nuray Mert bu konuşmayı yorumlarken, "Böyle bir memleketi toparlama projesi olduğu kesin de bu gerçekleşirse memleket kendini toparlayabilir mi o belli değil!" demekten kendini alamıyordu.

Yalan da değildi hani, şehirli ve eğitimli "Beyaz Türkler" Kemal Derviş'i, eğitimsiz veya az eğitimli alt ve alt orta sınıf ise Recep Tayyip Erdoğan'ı destekliyordu. Mert'e göre, AKP lideri Erdoğan'a biçilen rol "Beyaz Türkler"in pek de hoşlanmadıkları "vasıfsız" seçmenin oyunu alıp denetim altında tutmaktı. İşin başında "Beyaz Türkler"in temsilcisi, yani Kemal Derviş olacaktı.

Her iki yazıyı da ilginç kılan Nuray Mert'in de Ömer Çelik'in de tam manasıyla "Beyaz Türk" olmalarıydı. "Beyaz Türkler"in dilini bu kadar iyi anlamalarının sebebi de buydu.

5 Milyon Beyaz Türk

Milliyet gazetesi yazarı Taha Akyol da sosyolojik olarak doğru kabul ettiği "Beyaz Türkler" kavramının uluorta kullanılmasından rahatsız olan isimler arasında yer alıyordu. Akyol, siyasetbilimci Prof. Ergun Özbudun'a "Beyaz Türkler"in nüfusunu sormuştu. Prof. Özbudun'a göre, "Beyaz Türkler"in sayısı en fazla 5 milyondu. Dolayısıyla geriye kalan 65 milyonu küçümseyen bir tavır ne siyasetin, ne de sosyolojinin ilkelerine uygundu. Derviş'in ittifak

24. *Radikal*, 1 Ağustos 2002.

arayışı, bu 5 milyon "Beyaz Türk"ün iktidarını hedefliyorsa eğer, toplumsal açıdan son derece sakıncalıydı.[25]

Taha Akyol soruyordu: "Böyle bir toplumsal yapıda seçimlere giderken düşünülen 'merkez partilerinin ittifakı' kavramı, üstü örtülü bir biçimde 'Beyaz Türkler'in egemenliği için düşünülen bir formül mü?"

Gerçekten de Derviş ekseninde yürütülen siyasal yapılanma, sadece 5 milyonluk bir kitleyi, onların değerlerini, hayatı algılama biçimlerini hedef almış olabilir miydi? Eğer öyleyse, bu 5 milyon kişinin tamamının seçmen olduğunu düşünsek bile Derviş'in çabası beyhudeydi, çünkü yaklaşık 40 milyon seçmenin bulunduğu bir ülkede 5 milyon oy hangi çoğunluğu elde edebilecekti ki?

İşadamlarıyla medyanın geniş bir kesiminin desteğine sahip olan Kemal Derviş'in 5 milyon "Beyaz Türk"ü hedeflediğini düşünmek için biraz fazla saf ya da Türkiye gerçeklerinden uzak olmak gerekiyordu. Çünkü Derviş'e güven duyup "Gittiği yere gideriz," diyenlerin önemli bir kısmı, Derviş'in temsil ettiği dünyayla en ufak bir ilgisi olmayan insanlardı. Öyle ki *Cumhuriyet* gazetesi yazarı İlhan Selçuk bir gün dayanamayacak ve şöyle yazmak zorunda hissedecekti kendisini:

"IMF programının uygulandığı öteki ülkelerde olduğu gibi halk, 'Yandım Allah' türküsünü söylemeye başladı; iktidar ortaklarına tepkiler ayyuka çıktı; üç partinin seçim sandığında şansı kalmadı... Ancak burası Türkiye! Dünyanın hiçbir ülkesinde görülemeyecek, rastlanamayacak, yaşanamayacak bir şey oldu; IMF'nin programını uygulamak göreviyle Dünya Bankası'ndan gelen Derviş'in seçim sandığında şansı arttı... Necip halkımız bir tuhaftır. IMF Programı'nı kabul eden partileri cezalandırıp, IMF Programı'nı uygulayan Dünya Bankası görevlisini bağrına basması, milletimizin tarihine yazılacak ilginç tutum ve davranıştır."[26]

Haklıydı İlhan Selçuk, necip halkımız hakikaten de bir tuhaftı. Derviş'in ittifak çatısı altında toplamak istediği DSP, CHP, ANAP, DTP ve YTP'nin seçmen tabanının "Beyaz Türkler"den müteşekkil olduğunu iddia etmek komik olurdu.

Doğruydu, Kemal Derviş, Cengiz Çandar'ın da dediği gibi,

25. *Milliyet*, 9 Ağustos 2002. 26. *Cumhuriyet*, 22 Ağustos 2002.

"fazla Beyaz Türk kalıyordu".[27] Ayrıca "cuma cemaati"ne değil, deyim yerindeyse "tenis cemaati"ne mensuptu. "Bıyıklı Türkler"le münasebeti, en azından şimdilik son derece steril bir ortamda gerçekleşmişti ve muhtemelen bağdaş kurmayı bile bilmezdi. Ama Turgut Özal'la Süleyman Demirel'i bir kenara bırakacak olursak Recep Tayyip Erdoğan hariç, bu özelliklerin dışında kalan siyasi lider var mıydı ki Türkiye'de?

Durum böyleyken Kemal Derviş'e yöneltilen ve tespitten ziyade tenkit yüklü olan "Beyaz Türk" suçlamasının gerisinde yatan temel neden neydi acaba? Hatta "Madem öyle, bırakın sayıları 5 milyonu bile bulmayan 'Beyaz Türkler'le avutsun kendini," demek çok daha anlamlı değil miydi? Yoksa Kemal Derviş'in, elinin altında hazır kıta olarak beklediği düşünülen "Beyaz Türkler"le yetinmeyip varoşları da ihtiva eden farklı siyasi açılımlar peşinde koşması mıydı asıl tedirgin edici olan?

Eskişehir'de Tekrarlanan Marş

Kemal Derviş'in diğer konuşmaları kadar, 6 Ağustos'ta Eskişehir Sanayi Odası'nda yaptığı konuşma da tedirginliklerin adresi konusunda fikir verecek nitelikteydi aslında. Çünkü Derviş, "beyaz" olduğu kolay kolay iddia edilemeyecek Eskişehirli esnaf ve işadamlarına yaptığı konuşmada "güçlü iktidar"dan söz etmişti. Derviş'e göre, bölünmüş siyasi yapıyla, 36 bakanlıkla, "Bu benim partim, sen karışma," gibi yaklaşımlarla iyi yönetimi gerçekleştirmek son derece zordu. Esas olan şeffaf yönetimdi ve bu gerçekleştirilebildiği takdirde yüzde 7 veya 8'lik kalkınma hızını yakalamak mümkün olabilirdi. Devletin yeniden yapılandırılması, yapılması gereken işlerin başında geliyordu. "Ayrıca," diyordu Derviş, "başarılı bir piyasa ekonomisinin sürdürülebilmesi açısından sosyal adalet, sosyal güvenlik ve gelir dağılımında eşitlik şarttır. Devletin piyasa ekonomisine sürekli müdahale etmemesi, sadece düzenleyici bir sosyal görev üstlenmesi gerekir. Ben buna liberal sosyal sentez diyorum."[28]

Konuşmasında bir kez daha sosyal demokrat olduğunun altını çizmiş ve ideolojisi gereği, toplumun yoksul kesimlerine daha faz-

27. *Bir "Kurtarıcı" Öyküsü*, s. 81. 28. *Radikal*, 7 Ağustos 2002.

la kaynak aktarılmasına inandığını belirterek şöyle demişti: "Ama 'Sihirli bir değneğim var. Ben gelirsem bu sıkıntıları bir sene içerisinde ortadan kaldıracağım, muslukları açacağım, şunu yapacağım, bunu yapacağım,' şeklinde ifadeler doğru değildir. Sıkı maliye politikası dikkatle uygulanacak olursa üç-dört sene içinde dış borçlarımızın oranı yüzde 50-55 civarına düşer. Bunun dışında söylenen sözler yalandır."

Derviş, verginin tabana yayılmasını ve devletteki israfın azaltılmasını istiyordu. Devletteki bütün harcamaların aynı hızla aşağı çekilmesine de taraftar değildi. Bilhassa sağlık ve eğitim gibi alanlar söz konusu olduğunda, harcamaların kısılmak yerine artırılması gerekliydi. Öte yandan Merkez Bankası kadar BDDK'nın bağımsızlığı da son derece önemliydi. Merkez Bankası Başkanı ile görüş ayrılığına düştüklerinde, Başkan kararlarını bağımsız olarak veriyordu. BDDK'ya karışmaya çalışanlar da elleri boş dönmüşlerdi zaten. BDDK çalışacak ve kimsenin gözünün yaşına bakmayacaktı ve daha önemlisi, hiçbir siyasetçinin telkinlerine boyun eğmeyecekti. Güçlü ya da güçsüz herkes kurallara uymak mecburiyetindeydi. Hiç kimse "Ben güçlüyüm, kurallara uymam," diyemeyecekti.

En azından Eskişehir'de söylediklerine bakarak Kemal Derviş'in "Beyaz Türkler" için politika ürettiğini iddia edebilmek mümkün müydü? Yoksa daha önce de belirtildiği gibi, "Beyaz Türkler"le yetinmeyip varoşları da ihtiva eden farklı siyasi açılımlar peşinde koşması mıydı asıl tedirgin edici olan?

Sınıf Atlama Tedirginliği

Türkiye, sınıf atlama özlemlerini sürekli diri tutan bir toplumsal yapılanma gösteriyordu. Sınıflar arasındaki belirsizlik, aristokrasinin yokluğu, işçi sınıfı bilinci eksikliği, burjuvazinin "her mahallede bir milyoner yetiştirme" fikriyatının ürünü olması sınıf atlamayı kolaylaştırıyordu aslında. Bazı siyasetbilimciler bu geçirgenliğin son derece sağlıklı olduğunu dile getirirken, kimi ruhbilimciler tersini düşünüyordu. Çünkü sınıf atlama özlemlerinin kendisi kadar, atlanılan veya atlanıldığı sanılan sınıfta varolma biçimi de tehlikeli girdaplar oluşturabiliyordu.

Uzaklara gitmeye gerek yoktu, yakın tarih bunun somut örnek-

leriyle doluydu. En çarpıcı örnek Recep Tayyip Erdoğan'dı. Danışmanı Ömer Çelik'in "varoş" diye nitelendirdiği kitlesi söz konusu olduğunda "Kasımpaşalı Tayyip" kimliğine bürünüyordu AKP lideri. Ancak dahil olmak istediği sınıfın değerleri, hayat tarzı, giyim kuşam biçimi gündeme geldiğinde "Kasımpaşalı Recep" sahneden çekiliyor, onun yerine bir başkası gelip kuruluyordu. Daha doğrusu gelip kurulması için "image-maker"ları ellerinden gelen gayreti gösteriyorlardı. İyi edip etmediği zamanla anlaşılacaktı elbette, ama dahil olmak istediği sınıfın mensupları hemen fark ediyorlardı AKP liderindeki bu değişimleri.

Kendisini 9 Ağustos'ta yayımlanan *Kanal D* habere konuk eden Fatih Altaylı, *Hürriyet*'teki köşesinde "AKP liderinin 'façası' değişmiş,"[29] diyerek vermişti "müjdeyi". Erdoğan'ın değişip değişmediği bu kadar sık sorgulanırken, Altaylı "somut ve görünen" bir değişime şahit olmuştu program boyunca genç lideri izlerken.

Neydi acaba "Kasımpaşalı Tayyip"in "façası"ndaki değişiklik?

Daha önce "üzerinden dökülen, kesimi ve dikişi ile sıradan kostümler içindeki" Recep Tayyip Erdoğan neler yapmıştı da Fatih Altaylı'nın gözüne girmişti? Bir defa "vücuduna oturan müthiş bir kesim ve elle yapıldığı belli olan 'zarif' bir dikişi" varmış "hafif kahverengi-antrasit karışımı" elbisenin. Kumaş da, "cool wool" diye tabir edilen yazlık yünlüymüş. Markasını da merak etmişti Fatih Altaylı bu zarif giysinin. Altaylı'ya göre İtalyan'dı. Hatta "büyük ihtimalle Zegna ya da Brioni"ydi. İkisi de değilse, "Corneliani." Eğilip markasına bakmak istemiş ve kendisini güç bela tutmuştu. Ama bu arada şık mavi gömleğin "Oxford tarzı" olduğunu gözden kaçırmamıştı. Evet "Stefano Ricci" değildi ama iyiydi, idare ederdi yani. Kravat da yılın modasına uygundu. Çizgiliydi, gömleğin ve kostümün renklerinden tonlar taşıyordu. İnanmak hayli zordu, ama ayakkabıları bile son derece şıktı "Kasımpaşalı Tayyip"in.

Erdoğan'ın ayakkabılarına bakarken, bu konulardan anlamayan okurlarını bilgilendirmeyi de ihmal etmiyordu Altaylı. Çünkü "Genelde bizde şıklaşmaya çalışanlar 'ayakkabı meselesi'ni unuturlar"dı. Ama Erdoğan'da o da unutulmamıştı.

Teninde de "hafif bronz" varmış AKP liderinin. Eh, memleket

29. *Hürriyet*, 10 Ağustos 2002.

için bunca yoğun tempoda çalıştığına göre, bu "hafif bronz" Bodrum veya Marmaris'te geçirilmiş bir hafta sonunun eseri olamazdı. Ya neyin eseriydi? Ne olacak "solaryum"un elbette.

Erdoğan asansöre binerken Altaylı kendisini bir kez daha tepeden tırnağa süzmüş ve dayanamayarak "Çok şık olmuşsunuz," demişti. Erdoğan'ın "image-maker"ları da bu işleri bilen birinin yaptığı iltifat karşısında, görevlerini başarıyla yerine getirmenin iç huzuru içinde gülümsemişlerdi. Gerçi daha sonra Erdoğan'ın bütün giysilerinin Ramsey'den alındığı ortaya çıkacaktı ama bu o kadar önemli değildi artık. Altaylı'nın dediği gibi, "Erdoğan ve ekibi gerçekten iyi çalışıyordu."

Aslında Recep Tayyip Erdoğan'daki "sınıfsal gelişme"yi ilk tespit eden Fatih Altaylı değildi. *Sabah* yazarı Ruhat Mengi daha önce müjdelemişti bunu. Ancak Mengi'nin gözlemleri "Kasımpaşalı Tayyip"e değil eşine ilişkindi ve Altaylı kadar hoşgörülü de değildi bu değişim karşısında. Çünkü Erdoğan'ın eşi, sosyetenin alışveriş ettiği bir mobilyacıya milyarlarca liralık sipariş vermişti. Mengi şöyle diyordu: "Tayyip Erdoğan nereden geldiğini bıraksın da, 'ahır gibi ev'den trilyoner olmaya bu kadar kısa sürede nasıl geçebildiğini öğretsin millete seçimden önce. Türkiye'nin en pahalı mobilya mağazası olan Güngör Mobilya'dan eşinin milyarlarca liralık malları nasıl sipariş ettiğini anlatsın. Neden başkaları yapamıyor da kendisi? Zekâ farkı mıdır bu?"[30]

Anlaşıldığı kadarıyla AKP liderinin "Beyaz Türkler" sınıfına atlama çabaları kimilerini memnun ederken kimilerini de hayli rahatsız ediyordu. Ancak Erdoğan'ın "kitlesi"nin bütün bu değişimler konusunda ne düşündüğü bilinmiyordu.

"Çoğunluğa İtina Gösterelim"

"Çoğunluk" kavramı üzerinde odaklanan siyasal tartışmalara getirdiği perspektif açısından *Radikal* yazarı Nuray Mert haksız sayılmazdı. Madem bu ülkede iddia edildiği gibi "makul", "çağdaş" ya da "istikrarlı" bir çoğunluk vardı, o halde bu telaşın sebebi neydi? Sözü edilen "makul" çoğunluk seçimlerde "makul" bir biçimde oyunu kullanır ve sorun da kendiliğinden çözümlenirdi. Ne "aşırı

30. *Sabah*, 17 Temmuz 2002.

uçlar"a prim verirdi, ne de "varoş" temsilcilerine. "Makul" olmak böyle bir şey değil miydi zaten?

İşin tuhaf tarafı memlekette "makul" bir çoğunluk olmadığını iddia eden birileri de yoktu. Çetin Altan'ın sık sık sözünü ettiği "Türk'e Türk propagandası" örneğinde olduğu gibi, mevcudiyetinden dem vurulan "makul" çoğunluğa karşı "makul" çoğunluk propagandasına hız veriliyordu. "Makul" çoğunluğa yatırım yaptığını söyleyenler, barajı aşma endişesi taşıyorsa eğer bu nasıl "makul çoğunluk"tu Allah aşkına?

"Makul" çoğunluk yeterince "makul" değildi de dışarıdan bilinç aktararak kendilerine ne kadar "makul" bir çoğunluk olduklarını hatırlatmak mı gerekiyordu? Yoksa asıl amaç, "makul" diye tanımlanan şuursuz bir kalabalığa çekidüzen vermek miydi? Nuray Mert'in dediği gibi "Ne yapsak bu kalabalığı bir kalıba soksak, oylarını zararsız bir şekilde kime vereceklerini kafalarına bir güzel kaksak da şu seçimleri hayırlısıyla sonuçlandırsak," diye mi düşünüyorlardı acaba?[31]

Şöyle devam ediyordu Nuray Mert: "İlk bakışta, ortalığa bir çekidüzen vermek kolay gibi gözüküyor; zira son 20 yıldır siyaset alanı iyice daraldı, siyasi tartışmanın yerini laik-antilaik çekişmesi aldı. Bu durumda, arzulanan o ki, çoğunluk her şeyi bir tarafa bıraksın, hayat tarzı üzerinden bir seçim yapsın; laikliği tehdit ettiğine inanılan kesimlerin siyasi alanda önünü kessin. Ne var ki bu o kadar kolay değil; zira öyle anlaşılıyor ki, Türkiye'de olayı bu şekilde gören bir çoğunluk yok. Böyle bir çoğunluk olmadığı için, bu zamana kadar merkez sağ partiler milliyetçi muhafazakâr bir söylemle, İslamcı radikal ve koyu milliyetçi eğilimlerin palazlanmasının önünde bir fren işlevi görmek durumunda kalmışlar. Ancak son zamanlarda merkez sağın sermayesi tükendikten sonra işler çatallaştı. Sermaye o kadar tükendi ki, ne iş, ne aş, ne din, ne millet dediklerinde inanan kalmadı, onlar da bunu fark edip artık sadece AB diyorlar. Vatan, millet, din, iman laflarının hepsi de fazlaca tartışmalı. Çoğunluk mimarları hayalperest, ama o kadar da değil, onlar bile, merkez solda oluşacak bir platformun çoğunluğu cezbedemeyeceğini biliyorlar, bu durumda, Mehmet Ali Bayar'ı bir potansiyel

31. *Radikal*, 8 Ağustos 2002.

lider olarak takdim edip ve Mesut Yılmaz'ı bile tekrar lanse edebiliyorlar. Sola aklı yatmayan takıntılı adamlar da artık bunlarla idare etsin deniliyor herhalde. Yeter ki herkes aklına estiği gibi oy vermesin, öfkesini, tepkisini oya dökmesin, aşırı uçlara kayıp, hesapları bozmasın, dört yılda bir kendisine müracaat ediliyor diye şımarıp bu işlere bu kadar kafa yoranların rahatını kaçıracak şeyler yapmasın. Kısacası, istenilen o ki, çoğunluk azınlığın rahatını kaçırmasın, onlardan nasılsa çok var, aslolan azınlıktan olmak, onlara itina edilsin!"[32]

Bir başka *Radikal* yazarı Haluk Şahin'in de belirttiği gibi, "Sistem, makul çoğunluğu fevkalade makul olmayan sonuçlar üretmeye mahkûm ettiği" için[33] titizleniyordu Derviş siyasete girip girmeme konusunda. Bir başka ifadeyle sözü edilen "makul çoğunluk" muhayyel bir tasavvur ve beklentiden başka bir şey değildi.

Paris ve Galatasaray üniversitelerinde siyasetbilimi dersleri veren Ahmet İnsel ise "Uygarlık İttifakı ve Modern Barbarlık"[34] başlıklı yazısında, çoğunluk edebiyatını mide bulandırıcı olarak nitelendiriyor ve aslında yapılmak istenenin seçim mühendisliğinden başka bir şey olmadığını dile getiriyordu. İnsel'e göre, "uygarlık ittifakı" kavramı, "Türkiye'nin AB üyeliği adına uygarların barbarlara karşı ittifak etmesi çağrısını dile getiriyorsa, bu girişim AB üyelik sürecinin alnına çalınmış kara bir leke olarak kalacaktı."

Bardağı Taşıran Damla

10 Ağustos tarihli *Sabah* gazetesinin manşeti en çok Kemal Derviş'i şaşırtmıştı herhalde. Çok değil bir gün önce Başbakan Ecevit'le görüşen ve beklentilerin aksine istifa etmeyen, muhtemelen seçimlere kadar da istifayı düşünmeyen Derviş, *Sabah*'ın "Aklı Baykal'da gönlü Cem'de" manşetini görünce ne diyeceğini bilememişti. Şamil Tayyar imzalı manşetin kaynağı Devlet Bakanı Fikret Ünlü'ydü. Salih Memecan'ın karikatürüyle de desteklenen haber, iç sayfalarda devam ediyordu. İç sayfaya uygun görülen manşet "Derviş'in zor tercihi"ydi ve birinci sayfada Fikret Ünlü'ye ait ol-

32. *Radikal*, 8 Ağustos 2002. 33. *Radikal*, 2 Ağustos 2002.
34. *Radikal İki*, 11 Ağustos 2002.

duğu belirtilen "Aklı Baykal'da gönlü Cem'de" gibi bir söz kesinlikle yoktu haber metninde.

Ya ne vardı? Derviş'in bir gün önce Başbakan Ecevit'le görüşmesinden sonra yaptığı açıklama... Açıklamada Derviş'in istifa edeceğine dair en ufak bir ipucu da mevcut değildi. Ayrıca "Aklının Baykal'da gönlünün Cem'de" olduğuna dair herhangi bir ima da yer almıyordu satır aralarında. Bu nedenle "Geniş ittifak için umudunu kesip 'İttifak yoksa ben de yokum,' düşüncesini bırakan Kemal Derviş aktif siyasete atılma kararı aldı," sözleri de bir yakıştırmadan ibaret kalıyordu. Yoksa bu açıklamalarla amaçlanan Derviş'i köşeye sıkıştırıp bir an önce aktif siyasete zorlamak mıydı?

Sabah'ın manşetini gören Derviş'in ne düşündüğünü tam olarak tahmin etmek mümkün değildi. Ancak bir gün önce yaptığı açıklama dikkate alındığında, gazetenin "haber"inde vurgulanan unsurlara sıcak bakmadığı söylenebilirdi. Çünkü açıklamaya göre Derviş, "Mevcut siyasi yapının bir an önce daha sağlıklı bir hale getirilmesi yolunda kendisinin de çaba sarf etmek istediğini belirtmiş ve bu arada özellikle merkez sol oyların bölünmesinden ortaya çıkacak temsil eksikliğinin sakıncaları üzerinde durmuş"tu.

Daha da ilginci, Devlet Bakanı Fikret Ünlü, "Peki siz siyasi rotanızı nasıl belirleyeceksiniz?" sorusuna şu cevabı vermişti: "Ben bakan olarak önemli işler yaptığıma inanıyorum. Partime de en ufak bir zararım olmadı. Soruyorum, bir bakanın görevde kalıp kalmaması için neye bakılır; bir başarısına, iki parti kimliğine. Son günlerde kendi partimde bana soğuk davranmaya başladılar, anlamış değilim. Eğer başarımdan, parti kimliğimden dolayı bir tereddüt varsa görevde kalmam. İlla siyaset yapacağım diye bir şey yok, siyaseti bırakırım."[35]

Hatırlatmak gerekli mi gerçekten de, "siyaseti bırakabileceğini" açıklayan Fikret Ünlü'nün kızı ve Derviş'in danışmanı Oya Ünlü, iki gün önce milletvekili adayı olmak için istifa etmiş ve *Sabah* gazetesinin manşetini de Fikret Ünlü'ye ait olduğu iddia edilen "Aklı Baykal'da gönlü Cem'de" sözleri süslemişti.

Apaçık görülen şuydu: Kemal Derviş, Başbakan Ecevit tarafından değilse bile şahsi ihtiraslarını siyasi akıldan önde tutan politik

35. *Sabah*, 10 Ağustos 2002.

çevresi tarafından köşeye sıkıştırılmıştı.

Kemal Derviş'in Kemal Derviş'e rağmen ne yapacağını görmek için çok fazla beklemek gerekmeyecekti. Ama Fikret Ünlü, DSP'den büyük kopuşlar yaşanırken istifa etmeyerek yerinde kalmayı tercih etmişti. İstifa etmemesi konusunda Derviş veya kızı Oya Ünlü kulağına bir şeyler fısıldamış olabilir miydi?

Derviş Kan mı Kaybediyor?

En azından Radikal Gazetesi Yayın Yönetmeni İsmet Berkan böyle düşünüyordu. Kendince haklı gerekçeleri olduğu söylenebilirdi. Berkan'a göre, Derviş iki hafta öncesiyle kıyaslandığında siyasi bir figür olarak gücünün önemli bir kısmını yitirmiş, yani hayli kan kaybetmişti. İnandırıcılık zaafı bunun en önemli nedeniydi. Sürekli yalpalıyordu ve bu yalpalama kendisini yıpratıyordu.

Derviş yalpalıyor muydu gerçekten de? Derviş'in yalpaladığını gösteren somut göstergeler neydi? Sol-liberal tezlerinden mi vazgeçmişti Derviş, sosyal demokrat kimliğinden artık sıkıldığını mı dile getirmişti, yoksa merkez solu birleştirme çabalarını mı bir kenara mı bırakmıştı?

Medyada ve Ankara'nın puslu ikliminde pusuda bekleyen profesyonel siyaset mühendislerinin beklentilerine uygun davranmadığı için "yalpalama" ithamıyla yüz yüze gelmiş olmasındı sakın? Berkan'ın, "iki hafta önceki Derviş'le bugünkü Derviş arasında siyasi fark" aramasının sebebi neydi? Derviş, mevcut politik arenaya katılarak var olan siyaset üretme biçiminin bir parçası haline gelse itibar kazanacak mıydı gerçekten de? "Kuvvetli fikirleri" yerli yerinde duruyorsa eğer, aktif politikaya ilişkin tereddüdü Derviş'in siyasette parlayan yıldızını nasıl riske sokmuş olabilirdi ki?

Soruları uzatmak mümkündü. Ne var ki bütün bu sorulara verilebilecek cevaplar, kan kaybetmek şöyle dursun, giderek daha haklı bir zeminde varlığını sürdürdüğünü gösteriyordu Derviş'in. Çok fazla arzu etmese de, hem CHP lideri Baykal'ın, hem de DSP lideri Ecevit'in ipliği bir kez daha pazara çıkmıştı işte. Derviş aday olsun veya olmasın, sandıkta bir karşılığı görülecekti bunun. Ayrıca Derviş'in Ankara usulü bir siyasete soyunmasını beklemek, fikirlerine değer verdiğini söyleyenler açısından bir çifte standart oluşturu-

yordu. Kabul etmek gerekir ki Derviş'i farklı kılan, onu gerek medya, gerekse kamuoyu önünde beklentilerin odağı haline getiren bu siyasetin bir parçası olmamak için gösterdiği dirençti. Yoksa Derviş'in CHP, YTP veya DSP saflarında aktif politikaya girmesinden daha kolay ne olabilirdi? Yadırgatıcı olan, bu imkân bu kadar berrak bir biçimde önünde dururken, Derviş'in buna tevessül etmek yerine düşüncelerinde ısrar ederek başka çıkış yolları aramasıydı.

Bu birikime sahip bir insanın bütün bunları görmediğine, çevresinde dönen dolapları fark etmediğine inanıyor muydu İsmet Berkan? Türkiye'ye geldiği günden itibaren farklı bir siyaset biçimi arayan Derviş'i "bize" uygun bir siyasetin yapı taşlarından biri haline getirmek için çabalamanın anlamı neydi o zaman?

Radikal'in manşetinde ifade edildiği gibi, muhtemelen "Kemal Derviş'e yazık oluyor"du olmasına ama bu hayıflanmanın ne kadarı Derviş'ten, ne kadarı Derviş'i kendi haline bırakamayan "iç ve dış konjonktür"den kaynaklanıyordu, burası meçhuldü işte.

"Kaderde Koloni Olmak da Varmış"

Hürriyet gazetesi yazarı Serdar Turgut'un 9 Ağustos tarihli yazısının başlığı buydu. Hayır, ironi filan yapmıyordu Turgut, ciddi ciddi ülkenin bir koloni haline geldiğinden ya da getirildiğinden söz ediyordu.

19 Şubat 2001 tarihinde Cumhurbaşkanı Sezer'le Başbakan Ecevit arasındaki bir tartışma dolayısıyla patlayan krizi hatırlatarak başlıyordu yazısına. Ona göre kimse krize hazırlıksız filan yakalanmış değildi. Çünkü krizin geleceği en azından beş yıldır belliydi. Yöneticilerin elindeki rakamlar bunu açıkça ortaya koyuyordu. Buna rağmen bir gecede herkesin varlığının yüzde 60'ını kaybetmesine ses çıkartılmamış ve o günden bu yana kademeli olarak "fakirleştirilme" sürecine göz yumulmuştu. Turgut'a göre, "Krizin geleceğini bile bile parmaklarını oynatmayanlar bu ülkenin insanlarına ihanet etmişlerdi."[36]

Turgut, "ihanet"te payı olan siyasetçilerin ittifak benzeri birtakım atraksiyonlarla, üzerine çöreklenmiş oldukları gücü bırakma-

36. *Hürriyet*, 9 Ağustos 2002.

mak için kıvrandıklarını savunuyordu. Kriz göz göre göre gelirken ittifak arayışı içine girmeyenlerin, bugün böyle bir çaba içinde bulunmalarını hiç de samimi bulmuyordu.

Maymunu Tokatlamak kitabının yazarına göre, dış finansman kuruluşları, Türkiye'nin iflasını engellemek için yönetime el koymuş ve Derviş'i de bu amaçla Ankara'ya göndermişlerdi. Yurtiçinden bir isimle de idare edebilirlerdi durumu aslında ama bu isimlerin hiçbirisi uluslararası kuruluşlar nezdinde en bir küçük itibara sahip değildi. "Açıkça söylemek gerekirse," diyordu Serdar Turgut, "bunların başına bir denetleyici konulmadığı takdirde ülkeyi kurtarmak için verilecek paraların da 'batırılacağı' düşünülüyordu. Dolayısıyla Türkiye'nin yönetimine el konulurken Derviş'in de denetçi olarak atanması kaçınılmaz olmuştu."[37]

Daha sonra Kemal Derviş analizine soyunuyordu Turgut. Buna göre, Derviş'in ekonomi teorisi konusunda tek bir orijinal fikri yoktu. Orijinal fikir bir yana görevde bulunduğu süre içerisinde insanları daha da fakirleştirmiş, fakirleştirme politikalarının eksiksiz uygulanabilmesi için elinden gelen gayreti göstermişti. Peki ama o zaman halkın Derviş'e olan sempatisi nasıl açıklanacaktı? Buna da bir cevabı vardı Turgut'un: "Derviş'in halkın tepkisini almamasının tek nedeni onun ülke yönetimini 'memleketi batıranların' elinden almasına, fiilen el koymasına duyulan şükrandı." Bu nedenle açık çek verilmişti Derviş'e. "Kemal Derviş ülkedeki 'çaresizliğin' küllerinden doğmuştu."

Sonra o ünlü "bağımsızlık" konusuna değiniyordu Serdar Turgut. "Bağımsız Türkiye" sloganlarının yeniden duvarlarda görülmeye başlandığı günlerde Turgut da, Türkiye'nin bağımsızlığını resmen kaybetmiş olduğunu düşünüyordu. "Bütün bilimsel göstergeler" Türkiye'nin bir kolonileşme sürecinden geçtiğini ortaya koyuyordu. Zaten bu nedenle Kemal Derviş de tam bir "koloni valisi" pervasızlığıyla hareket edebilme cesaretini bulabiliyordu.

Ve şöyle noktalanıyordu yazı: "Türkiye'deki özgür seçimin tek gerçek galibi her durumda koloni valisi olacaktır, dış çevrelerin gönlü rahat olsun."

Ne yazık ki Turgut'un yazısına İşçi Partisi'nin veya Doğu Perin-

37. *Hürriyet*, 9 Ağustos 2002.

çek'in sıradan bir açıklaması muamelesi yapılacak ve hemen hiç kimse üzerinde durma gereğini hissetmeyecekti.

Tuhaf Bir Koloni Valisi

Turgut'un hayli sert yazısı, belli birtakım sorunları da barındırıyordu. Birincisi, başta uzun yıllar *Hürriyet* gazetesinin Washington temsilciliğini yapmış bulunan Turgut olmak üzere herkesin gayet iyi bildiği bir gerçekti: Kemal Derviş, Turgut'un "koloni valisi" olarak tanımladığı göreve talip olmamıştı. Onu bu göreve davet eden Başbakan Ecevit'ti. Hangi durumda davet ettiği de ortadaydı. 19 Şubat 2001 tarihli MGK toplantısından ayrıldıktan sonra "Bu bir siyasi krizdir," açıklamasını yapan ve zaten hassas olan dengeleri altüst eden Ecevit'in ta kendisiydi.

İkincisi, IMF ve Dünya Bankası, Türkiye'ye borç vermek için çırpınmıyordu, hatta tam tersine her iki kurum da "bağımsızlığıyla" gurur duyduğumuz ülkemizin siyasal yapısını gerekçe göstererek borç vermemek için direniyordu. Türkiye ise borç alabilmek için sık sık IMF ve Dünya Bankası'nın Washington'daki merkezlerinin eşiklerini aşındırıyordu. Turgut Özal döneminde de böyle olmuştu bu, Süleyman Demirel, Tansu Çiller veya Mesut Yılmaz döneminde de. Dolayısıyla Turgut'un iddia ettiği gibi bir kolonileşme varsa eğer, bu doğrudan Türkiye'nin ve Türkiye'yi yönetenlerin talebiydi. Üçüncüsü ve belki de en önemlisi, Derviş aracılığıyla Türkiye uzunca bir süreden sonra ilk kez yeni bir siyasi projeyle tanışıyordu. Söz konusu projenin ABD'de veya Avrupa'nın muhtelif ülkelerinde hayata geçirilmiş olması önemli değildi. Türkiye için yeniydi ve projenin fikir mimarlığını, sosyal demokrat kimliğinin üzerine basa basa Derviş yapıyordu.

Tarihte örnekleri görülen koloni valileriyle kıyaslandığında Derviş'in mücadelesi biraz lüks kaçıyordu bu nedenle.

Derviş, önerileri gerçekleşmediği takdirde üniversiteye gidip ders vermekten ve kitap yazmaktan söz ediyordu. Herhangi bir tehdit edası da yoktu sesinde bunları dile getirirken. "Ne haliniz varsa görün," diyerek Washington'daki sorunsuz ve sıkıntısız günlerine geri dönmesi için elini kolunu bağlayanlar vardı da biz mi görmüyorduk sahiden?

"Derviş'te Komplo Teorileri İçinde Yer Alabilecek Siyasetçi Tipi Yok"

Enis Berberoğlu
Gazeteci

Siz şahsen de tanıdınız Kemal Derviş'i? Neydi ilk izlenimleriniz?

Derviş'in baskın yanı, ne düşündüğünü çok net ortaya koyabilmesi. İhtiyat payını saklı tutarak, gizli bir gündemi olmadığı izlenimi yarattığını söyleyebilirim. Ağzından çıkanın ötesinde bir şeyi amaçlamadığını ve ondan farklı bir şey düşünmediğini anlatmaya çalışıyorum. Bir de akademisyen yanı var tabii. Çok derli toplu düşünüp derli toplu konuşuyor.

Karizmatik bir yapısı var mı sizce?

Bildiği konularda, sözgelişi iktisattan bahsederken cazibe merkezi haline gelebiliyor. Heyecanlanan her insanda olduğu gibi, karizması dışa vuruyor böyle durumlarda. Ama genellikle ağzından çıkanı kulağı duyan bir insan olduğu için, bilmediği sulara girdiği zaman aynı heyecandan eser kalmıyor. Kendisine zaten teknisyen ve akademisyen misyonu biçiyor. Bunların gerektirdiği ölçüde de liderlik tarafı var. Bunu en güzel anlatan da "Siyaseti siyaset için yapmayacağım," lafı. Ekonomi bakanlığından Türkiye'yi seçime götürüyor. Sol tartışmasını, en azından on yıllık bir süre içinde entelektüel gündemi ciddi şekilde tetikleyen bir tartışma yarattı. Ben liderim, diye ortaya çıkarak da yapmıyor bu işi. Kendiliğinden oluyor.

Komplo teorilerine itibar etmiyorsunuz...

Hayır, çünkü Türkiye'nin değişkenleri o kadar farklı ki. Seçime kadar daha nelerin değişebileceğini hep birlikte göreceğiz. Zaten Kemal Derviş'te komplo teorileri içinde yer alabilecek siyasetçi tipi yok. Ayrıca burada İstanbul sermayesinin hakkını da teslim etmek gerekir. İstanbul sermayesi darbe filan yapmaya kalkmadı. İstanbul sermayesi bu yılbaşından itibaren çok düzenli olarak gazetelere de

yansıyan bir şekilde Avrupa Birliği lehine bir kampanya başlattı. Bu da tesadüf değil. Kemal Derviş'in uyguladığı program Türkiye'nin sıcak para politikalarını rafa kaldırdı. Dalgalı kur bunu engelliyor. İstanbul sermayesi, yabancı para akışının tek yolunu Avrupa Birliği ile başlayacak müzakere takviminde görüyor. Çünkü İspanya'da ya da Yunanistan'da böyle olmuş. Şayet görüşme takvimi açıklanırsa Türkiye'de de böyle olacak. Bunun için de hükümetin devamını istiyorlardı.

Peki İstanbul sermayesinin herhangi bir temennisi de mi yoktu?

Temennisi kesin olarak var elbette. Ancak sermaye gruplarının Türk siyasetinde ne ölçüde etkili olduklarını düşünmek lazım. Zaman zaman çok etkili olduğu doğru, ama zaman zaman hiç etkisi olmadığı da doğru. Başbakan hastaydı ve bu durum İstanbul'daki iş dünyasını telaşlandırıyordu. Çünkü seçimden yana değillerdi. TÜSİAD Başkanı'nın demeci var bu konuda. Toparlarsak, seçim istenmiyordu, bu hükümetle ve tercihen bu başbakanla yola devam edilmesinden yanaydılar. Başbakan iş göremez hale gelince, vekâlet sistemi istedi TÜSİAD. Akıllarındaki isimler de Avrupa Birliği'nden yana olan Kemal Derviş-İsmail Cem ikilisiydi. Dolayısıyla hükümeti devirme gibi bir planı yoktu İstanbul sermaye çevresinin. Hükümeti koalisyonun kendi içindeki çekişmeler devirdi.

Kemal Derviş'in hiç rolü olmadı mı bütün bunlarda?

Ona yüklenen roller var ama bana kalırsa Derviş herhangi bir rol oynamadı bütün bunlar olup biterken. Elbette MHP'siz bir hükümet isterdi ama bunu gerçekleştirebilecek bir gücü de hiçbir zaman olmadı. Ben bir tane bile Kemal Derviş'çi milletvekili tanımıyorum. Ama Derviş'e MHP'siz hükümet vaadinde bulunulduğunu tahmin ediyorum. Ancak o söz de İstanbul sermayesi tarafından değil, şimdi YTP'yi oluşturan arkadaşları tarafından verildi. Kemal Derviş'in ilk istifa teşebbüsünün amacı da buydu zaten. AB koalisyonu kurulacaktı ve MHP'siz hükümet 2004'e kadar yoluna devam edecekti. Bu arada Derviş de ekonomik programını sürdürecekti. Çünkü onun önceliği her zaman ekonomiydi.

Kemal Derviş'in istifasından sonra başlayan "Derviş başarılı mıydı, başarısız mıydı," tartışmalarına ne diyorsunuz?

İlk başta başarısızdı. Apar topar Türkiye'ye gelirken iyi bilgilendirildiği kanaatinde değilim. Başlangıçtaki başarısızlığı bu bilgilendirme eksikliğinden kaynaklanıyordu zaten. Krizin derinliğini ölçemedi, piyasaları çok hafife aldı. Derviş ilk geldiğinde piyasaların çok fazla temsili özelliği olmadığını düşünüyordu. Onun için mühim olan, bir daha Türkiye'yi buralara getirmeyecek bir program yapmaktı. Bence bunda da haklıydı. Öte yandan kendisi de söyledi, kamu bankalarındaki zararın bu kadar çıkacağını tahmin bile etmiyordu. Derviş bunları o kadar hafife aldı ki "Haziran ayında tekrar büyürüz," dedi. Bu da benim gibi birtakım adamları delirtti.

Ne zaman fark etti durumun vahametini?

Bence yaza doğru fark etti. Tabii hemen büyüme hedefini sonbahara attı. Telekom krizini de o sırada yaşadı. Ama asıl 11 Eylül'den sonraki süreci çok iyi değerlendirdi Derviş. IMF'nin desteğini arkasına aldığı için rahatladı. Bunun üzerine piyasalar da önünü görebilmeye başladı.

Bıraktığı zaman başarılı mıydı sizce?

Ortalık bu kadar kaynadığı halde kur fırlamıyor, faiz çok ciddi bir sinyal vermiyor. Merkez Bankası'nı kullanarak seçim ekonomisi yapılamıyor. Kamu bankalarından çiftçi borçları silinemiyor. Bunlar, yapısal reformlar konusunda Derviş'in başarılı olduğunun somut göstergeleri. Buna rağmen "15 günde 15 yasa" gibi dayatmaları Kemal beyin büyük acemiliğidir. Tartışılabilse çok daha iyi olurdu ama tartışılamadı.

Yani başarılı mı, başarısız mı sorusunun net cevabı ne?

Buraya kadar başarılı. Bundan sonrasını başarabilmesi için işin başında olması ve arkasında da güçlü bir siyasi destek bulunması gerekiyor. Şimdiye kadar vaatlerini tuttu. Piyasalarda güven sağladı. IMF'nin desteğiyle oldu ama oldu. Yapısal reformlarla siyasetin finansmanını kesti.

YTP'den kopmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Derviş, hükümet alternatifi olduğu için YTP ile beraberdi. Muhalefette olacağına dair herhangi bir söz vermedi hiç kimseye. Ayrıca ekonomik programın geleceği açısından muhalefette de olmak istemiyor. Bu da son derece normal. İttifak peşinde koşmasının sebebi de, ekonomik programın arkasına güçlü siyasi destek sağlama çabasından başka bir şey değil.

Peki bir inandırıcılık problemi çıkmadı mı ortaya YTP'den kopuşundan sonra. En azından ahlaki açıdan?

Bunlar güncel şeyler. Zamanla halledilir ama YTP'nin DTP ile kurduğu ittifakı CHP'den esirgemesine fena halde içerlediğini hepimiz biliyoruz.

3 Kasım seçimlerinin laiklik ekseninde geçeceğini söylerken neye dayanıyorsunuz?

Öyle bir şey var. Meclis'i Türkiye Milliyetçi Büyük Millet Meclisi'ne çevirecek bir projeye Kemal Derviş'in dahil olmasını beklemiyorum. Avrupa Birliği'nden takvim alınabilmesinin güvencesi, Türkiye'nin laik devlet düzenidir. Bunu derken AKP'nin laiklik karşıtı olduğunu söylemek istemiyorum. Kuşkularım var, ama dışarıdan baktığım zaman AKP iktidarının Batı açısından ne anlama geleceğini tahmin etmek de zor değil. Buna alternatif olarak Meclis'te birkaç güçlü parti olması lazım. Kıyamet senaryolarını ben değil anket şirketleri çıkardı. AKP dışındaki partilerin ortak paydası laiklik ekseni olabilir diye düşünüyorum. AKP birinci parti olarak çıkarsa belli bir gerilim olacak, o gerilimin de mali piyasalara yansıması olacak elbette. İstenmeyen bu.

Ekonomik açıdan durum bu kadar net olduğuna göre, olup bitenlerin arkasında toplum mühendisleri aramak tuhaf kaçmıyor mu biraz?

Öyle bir şey yok ki zaten. Deniyorlar, ama hiçbir şey beceremiyorlar. Yıllardır Türkiye'yi ABD mi yönetiyor diye tartışırız. ABD'de birtakım insanların Türkiye'yi yönetme niyetleri olabilir. Ama bu niyet olarak kalır sadece. Çünkü arkasında güç yoktur. Aynı şey niyet olarak Türkiye'de de mevcut. Birileri, şunu şöyle yapalım, bu-

nu böyle yapalım diye projeler üretiyor. Ama ellerinde güç yok. Bu nedenle de herhangi bir etkisi yok. Hatırlarsanız medyanın bir kısmı Hüsamettin Özkan'ı başbakan ilan etmişti. Özkan bugün partisiz. Bu işler öyle kolay değil demek istiyorum.

Derviş'in aldığı kararlarda yakın çevresinin etkisi nedir sizce?

Aynı öğrenme eğrisi orada da var. Bariz hatalar yapıyor Derviş. YTP ile bu kadar birliktelik fotoğrafı vermemesi lazımdı mesela. En azından belli bir mesafeyi korumaya özen göstermeliydi. Kemal Derviş'in siyasi arayışları sırasında özellikle şunu gördüm. Hazine'deki yakın arkadaşları, Derviş'i birtakım hatalardan daha fazla koruyordu. Hazine'den ayrıldıktan sonra biraz daha korumasız kaldı ve hataya açık hale geldi.

Bunun bir tasfiye seçimi olacağı görüşüne katılıyor musunuz?

Kesinlikle öyle olacak. Mesela Karaoğlan efsanesi bitiyor. DSP sandıkta kalıyor. Saadet Partisi gidiyor. Siyasi İslam'ın "adam olmayan" bölümü tasfiye ediliyor. Türkiye'nin dışa açılmasında çok büyük rolü olan Turgut Özal'ın partisi ANAP'ın da sandıkta kalma ihtimali çok güçlü. DYP, muhtemeldir ki baraj üzerinde kalabileceği son seçimini yaşıyor. Bu durumda yeni bir seçim kaçınılmaz olabilir. Çünkü böyle bir manzara, yüzde 30-40 oyun dışarıda kalması demektir. Türkiye idare edilebilir olmaktan çıkar. Orada da Kemal Derviş'e başka roller biçilebilir.

Kemal Derviş'in sol-liberal sentez fikrini ortaya atmasıyla birlikte Türkiye'de yeni bir ideolojik tartışmanın başladığını söyleyebilir miyiz?

Yok canım, öyle bir şey başlamadı. Bunlar vatandaşa kadar inmiyor ki. En fazla biz kendi aramızda tartışıyoruz. Hür piyasa ekonomisi ve sosyal bilinci olan bir devlet işin özeti. Halbuki bunların tartışılması lazım Türkiye'de. Özelleştirmeden yanayım diye beni solcu bellemiyorlar. Ağır kaçacak ama özelleştirmeye karşı olanlar da devlet partisinin temsilcileridir derim ben de. Benim devlet partisinden yana olmak gibi bir niyetim yok.

Kemal Derviş'in solculuğu, memleketteki solcular tarafından neden bıyık altı bir gülümsemeyle karşılanıyor?

Daha ziyade sosyalistler öyle bakıyor. Ama bunda 60'ların sonu ile 70'lerde yaşanan ve Türkiye'nin entelektüel hayatına büyük darbe vuran gelişmelerin de büyük etkisi var. O yıllarda yayımlanan kitapların büyük çoğunluğu çöptür. Derviş'in yirmi sene önce yazdığı kitap bile tartışılmıyordu akademik çevrede. Ve bugün öyle bir kitap yazabilecek pek fazla babayiğit yok.

Kemal Derviş bu kadar öne çıkan bir siyasi figür olduğu halde neden Türkiye'nin bazı temel konularında görüş açıklamıyor dersiniz? Mesela türban, laiklik, Kürt meselesi...

Çok haklısınız. Şu anda yeni kırıklara ihtiyacı yok. Bence son derece güçlü kanaatleri var bu konularda. Ama bunu dışa vurmak istemiyor. Doğrusu, bulunduğu yer itibariyle de böyle bir lüksü olduğunu düşünüyorum. Yoksa entelektüel bir insan olarak bu konularda netleşmiş görüşlerinin olmaması mümkün değil. Muhtelif uluslararası toplantılara davet edilmesinin sebebi de entelektüel kapasitesi zaten. Çok net küresel bağları var.

3

Yarım Kalan Yürüyüş

Kemal Derviş'in istifasına en çok şaşıran ne IMF, ne MHP, ne medya, ne de iç ve dış iktidar odaklarıydı, Kemal Derviş'in ta kendisiydi. Ses tonunda, jest ve mimiklerinde açıkça görülüyordu bu şaşkınlık. Hazırlıksız yakalanmaktan çok bir sitem barındırıyordu. Buna rağmen sesinin titremesini engellemiş, kararlı haliyle istifasını da, memleketin içinde bulunduğu durumu da uzun uzun tahlil etmişti. Her zaman olduğu gibi Başbakan Ecevit'e duyduğu saygı ve sevgiyi dile getirerek başlamıştı sözlerine. Evet, hükümette kalarak siyasi bölünmüşlüğü ortadan kaldırma çabaları Başbakan tarafından "doğru" bulunmamıştı ama bu nedenle herhangi bir kırgınlık hissetmiyordu:

"Dün sayın Başbakan'la görüştük, kolay olmadı, otuz yıldır ilişkimiz devam ediyor, ona saygım sevgim büyüktür. Yirmi iki yıllık bir yurtdışında yaşamdan, çalışmalarımdan sonra Türkiye'ye sayın Bülent Ecevit çağırdı. O açıdan da kendisine teşekkür borçluyum. Zor ama insanı çok da mutlu eden bir çalışma ortamına kendisi getirdi beni. Dün dertleştik, sohbet ettik. Biraz daha düşünmemi ima etti. Ben de birkaç saat daha, dün akşam sayın Başbakanımızın düşüncelerini de değerlendirerek en doğru kararı vermeye çalıştım. Aslında Türk milleti sabırlı ama bir açıdan da pek sabırlı değil. Hatırlıyorum, ilk geldiğimde, işe başladıktan beş hafta sonra sayın Derviş, bu ekonomik kriz hâlâ devam ediyor, ne yapıyorsunuz diye bazı yorumlar çıkmıştı. Evet Başbakan'a olan sevgim ve saygım hâlâ sürüyor. Türkiye'ye çok büyük hizmetleri oldu. Ayrıca da merkez solun Türkiye'de gelişmesine, sosyal demokrasinin gelişmesine öncülük etti."[1]

Sonra bilinen tezlerini dile getirmişti Derviş. Siyasi bölünmüşlük Türkiye'nin en büyük sorunuydu ve bunun mutlaka aşılması gerekiyordu. Bu çabaya DSP'yi ve Ecevit'i de dahil etmeye çalışmış ama muvaffak olamamıştı. Hatta bu bölünmüşlüğün DSP bünyesinde giderilmesini istemiş ama dirençle karşılaşmıştı.

Derviş'e göre, herkesin şapkasını önüne koyup 4 Kasım'da, yani seçimlerden bir gün sonra sandıktan ne çıkacağını uzun uzun dü-

1. *Radikal*, 10 Ağustos 2002.

şünmesi gerekiyordu. 4 Kasım günü geldiğinde, "Hata yaptık, yanlış oldu," demenin hiçbir anlamı yoktu, çünkü bunun maliyeti hayli yüksek olacaktı. Türkiye'nin bir koalisyona veya liderler anlayışına ve anlaşmasına değil, "gerçekten bir fikir ve gönül birliği içinde" bir ittifaka ihtiyacı vardı. Bu da ancak "Türkiye'nin geleceğini, Türkiye'de yapılacak işleri benimseyen, nasıl yapılacağını bilen ve bu konuda anlaşan insanların iktidarı"na ihtiyaç gösteriyordu.

Türkiye'de yaygın olan "Sandıkta vatandaş birleştirsin" anlayışına da itiraz ediyordu Derviş. Kaygısının kaynağı vatandaşın sağduyusu değil, seçim sistemi ve seçime katılan partilerin çokluğuydu. Önüne 15 ile 18 arasında parti çıkartılan vatandaş doğal olarak karar vermekte güçlük çekecekti.

AKP'nin adını ağzına almamaya özen göstererek, medyadaki "kâbus senaryoları"na değinmek gereğini de hissedecekti Derviş. Bu senaryolara göre, 4 Kasım'da oyların yüzde 40 veya 50'sinin parlamentoya yansımaması gibi büyük bir tehlike söz konusuydu. Bu durumda Meclis'te temsil edilebilen parti veya partiler için kendiliğinden bir meşruiyet tartışması başlayacaktı. Rejimi de tehlikeye düşürmesi kuvvetle muhtemel meşruiyet tartışmalarını engellemenin yolu, bugün mevcut olan imkânları değerlendirmekten geçiyordu.

Derviş, istifa konuşmasının son bölümünde bir kez daha solda olduğunu tekrarlıyor ve sözlerini şöyle noktalıyordu:

"Ben aslında siyasetçi değilim. Siyaset için siyaset yapmayacağım, ekonomik çözümler üretebilecek bir siyasal tartışma içinde olmak istiyorum. Takımlar yarışır, ondan sonra da el sıkışılır. İnsanları suçlamaktan, gömmekten, negatif hisler uyandırmaktan vazgeçmemiz lazım. Türkiye için en güzeli, en iyisi nedir, onu halk önünde tartışalım. Birbirine hücum eden, zarar vermeye çalışan bir siyaset anlayışından vazgeçersek ülkemiz yarar görür. Çünkü siyaset birbirini gömmek, birbirini batırmak üzere kurulursa eninde sonunda bu toplumda da, milletimizde de bölünmeler, sıkılmalar, karamsar bir davranışa yol açıyor. Bunu mutlaka önlememiz lazım. Siyaset bir yarışmadır. Bununla birlikte bu yarışma, çözüm üzerine, tartışma üzerine kurulmalıdır. Ben öyle düşünüyorum, bundan sonra da öyle yapacağım. Hiç kimseye kırgınlığım veya kötü hislerim de yok. Lütfen bana iyi şanslar dileyin."[2]

İstifa Neyi Çözümledi?

Ekranlarının önünde istifa mesajını dinleyenlerin ne düşündüğünü bilmenin imkânı yoktu ama en azından parlamentonun önemli bir kısmının Kemal Derviş'e "İyi şanslar," filan dilemeyi düşünmediği ortadaydı.

Derviş'in istifası herhangi bir şeyi çözmek şöyle dursun büsbütün karıştırmıştı. Çünkü önüne uzatılan siyasi partilerden birine girmek yerine, Ankara Gaziosmanpaşa'da bir büro tutarak siyasi faaliyete başlama kararı almıştı. Bu da mevcut belirsizliği biraz daha koyulaştırmaktan başka bir işe yaramamıştı. Beklentilerin aksine ne IMF girmişti devreye, ne Dünya Bankası. Bir önceki istifa esnasında duruma müdahale eden Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer de sessiz kalmayı tercih etmişti.

Peki Kemal Derviş'e "kabinedeki Yunan subayı" yakıştırmasını yapan MHP memnun muydu durumdan? MHP lideri Devlet Bahçeli, bir açıklama yaparak Derviş'in geç bile kaldığını söylemekle yetinmişti. 1976 yılında Ecevit'in danışmanlığı görevinden istifasının ardından "Emperyalizmin ajanı geri döndü" başlığını kullanan *Cumhuriyet* gazetesi bile bu defa yorumsuz bir biçimde vermişti Derviş'in istifa haberini.

İstifa, adı neredeyse Kemal Derviş'le özdeşleşen "piyasa"da da şaşırtıcı biçimde son derece doğal karşılanmıştı. Ne dolarda vahim yükselişler, ne de borsada endişe verici düşüşler yaşanmıştı. Ekonomistler "istifa beklentisinin kaygıları satın alması" türünden bir yorumla izah edeceklerdi bu durumu.

Gerçi dünyanın belli başlı haber ajansları, Derviş'in istifasını "flaş haber" olarak duyurmuşlardı ama onlarda da herhangi bir şaşkınlık belirtisi yoktu. İngiliz *Reuters* Haber Ajansı, görevinden istifa eden Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı Kemal Derviş'in, "Muhalif partilerin yıllardır birbirlerine karşı güttükleri düşmanlığı tarihe gömmeyi başarırsa, AB'ye aday ve NATO üyesi Türkiye'de istikrarlı bir hükümet kurulması şansını artıracağı" yorumu yapmıştı istifa haberini geçerken. *Reuters*'ın haberinde, IMF ile 16 milyar dolarlık yardım anlaşması yapan, "ekonominin mimarı" Derviş'in isti-

2. *Radikal*, 11 Ağustos 2002.

fasıyla piyasalarda haftalardır süren spekülasyonlara son verdiği de belirtilmişti. Amerikan *Associated Press* ise Türkiye'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ekonomisinin en çok küçüldüğü dönemde, ekonomiden sorumlu devlet bakanlığı görevini yürüten Kemal Derviş'in IMF borçlarını temin etmede önemli rol oynadığını vurgulamıştı. Fransız *AFP* de "Açıksözlülüğüyle ve açılım politikasıyla muhafazakâr politikacılarla karşı karşıya gelen" Kemal Derviş'in, çokuluslu şirketleri ve yabancı ülke hükümetlerini Türkiye'ye milyarlarca dolarlık yeni krediler vermeye ikna etmeyi başardığını dile getirmekle yetinmişti. Ajans, Derviş'in özellikle bankacılık sektörünü yeniden güçlendirmek amacıyla birçok reform yasasını Meclis'ten geçirmek isterken koalisyonun bir kanadını oluşturan MHP'nin yoğun direnişiyle karşılaştığını da eklemişti yorumuna.

Türk basınının *Reuters*, *Associated Press* ya da *AFP* kadar insaflı davranıp davranmayacağını görmek için ise çok fazla beklemek gerekmeyecekti. Aradıkları fırsatın nihayet karşılarına çıktığını düşünen bazı isimler, eleştiri sınırlarını çoktan aşıp "yargısız infaz"a dönüşen bildik alışkanlıklarından vazgeçmediklerini kanıtlayacaklardı vakit geçirmeden. Derviş ise yazılı ve görsel basında kendisine yöneltilen eleştirilere rağmen sükûnetini sürdürmeye kararlı görünüyordu. Zaten istifasından sonra İstanbul'a gitmiş ve öncelikle yakın dostu işadamı Bülent Eczacıbaşı ile görüşmüştü. Görüştüğü diğer isim ise yaptığı kamuoyu araştırmasıyla birdenbire ön plana çıkan Tarhan Erdem'di.

Derviş'in Devr-i İktidarı

3 Mart 2001 tarihinde göreve başlayan ve 10 Ağustos 2002 tarihinde istifa eden Kemal Derviş, yaklaşık on sekiz aylık ekonomi bakanlığı süresinde neler yapmıştı? *Radikal* gazetesi, "Ateşten gömlek giymişti" başlığıyla gayet net ve serinkanlı bir biçimde özetlemişti on sekiz ayda olup biteni:

"Başbakan Bülent Ecevit'in daveti üzerine 2001'in mart ayı başında Dünya Bankası'ndaki Fakirliği Azaltma ve Ekonomik Yönetim'den (PREM) Sorumlu Başkan Yardımcılığı görevini bırakarak ekonomik çöküşü önlemek için ABD'den Türkiye'ye dönen Kemal Derviş on sekiz aylık yorucu maratonunu dün noktaladı.

Göreve Türkiye'de insanların umutlarının kırıldığı, tüm dengelerin altüst olduğu, gelecekle ilgili endişelerin yoğunlaştığı bir dönemde gelen Derviş, işlerin yavaş da olsa toparlanmaya başladığı bir dönemde görevini bıraktı. Derviş on sekiz aylık döneminde, 2001 yılının mayıs ayında açıklanan 'Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı'ndan taviz vermedi ve bu konuda da hükümetin özellikle MHP'li üyeleri ile sürekli çatışma içinde oldu.

22 Şubat 2001 krizinin ardından Türkiye'ye davet edilen Derviş'ten Merkez Bankası'nın başına geçmesi istendi. Ancak Derviş'in hazineden sorumlu bakan olması halinde görev kabul edeceğini söylemesi kendisini hükümetin üyesi yaptı. Bir kurtarıcı gibi ekonominin başına getirilen Derviş'in, göreve başladığı 3 Mart 2001 tarihinde dolar 1 milyon lira, borsa endeksi 9.500, faizler yüzde 140 düzeyindeydi.

Derviş göreve başladığında mali piyasalarda bozulan dengeler henüz reel ekonomiye yansımamıştı. 2001 Şubat'ında enflasyon son on dört yılın en düşük seviyesine inmişti. Bu arada kriz öncesi yüzde 70'ler düzeyinde seyreden bono faizleri, Derviş'in göreve başladığı ilk günlerde düzenlenen ve Hazine'nin borçlanamayacağına ilişkin kuşkuların yoğunlaştığı ihalede yüzde 193.7'e fırlamıştı. Bu bonolara, o günlerde piyasalar 'Derviş Bonosu' adını takmıştı.

Mali piyasalardaki çöküşün reel sektöre yansıdığı 2001 yılının mayıs ayında 'Türkiye'nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı'nı açıklayan Derviş hedeflerin birçoğuna ufak sapmalarla da olsa ulaştı. Siyasetçilerin açıklamaları ve birbirleriyle yaptıkları kavgalar nedeniyle kimi kez hızlı yükselen dolar bugünlerde biraz da olsa yavaşladı. Gecelik faizler ise Merkez Bankası'nın yaptığı son indirimle yüzde 46'ya düştü. Hazine artık faizi mayıs ayından bu yana artmış olsa bile borçlanmada sıkıntı çekmiyor. Belirsizlik ortadan kalktıkça faizlerin yüzde 60'a doğru inmesi bekleniyor.

2001 yılını yüzde 9.4'lük rekor küçülmeyle kapatan ekonomi yılı hükümetin yüzde 3.5'lik büyüme hedefinin üzerinde bir rakamla büyük olasılıkla yüzde 5'e yakın bir oranda büyüyerek kapatacağa benziyor. Yılın ilk üç ayında ekonominin tahminlerin aksine yüzde 0.7 gibi büyümesi de bunun kanıtı olarak gösteriliyor.

2001 krizi Türkiye'de işsiz sayısında 650 binlik bir artışa neden oldu ve işsiz sayısı 2 milyon 217 bin kişiye ulaştı. Ancak yılbaşın-

dan bu yana piyasalarda olumlu gelişmeler var. Dünya Bankası ve IMF'nin yayımladığı raporlar yılbaşından bu yana işçi çıkarmanın durduğunu gösteriyor. Nitekim yılın ilk üç ayında yüzde 11.2 olan işsizlik oranı ikinci çeyrekte yüzde 9.6'ya gerilemiş bulunuyor.

Enflasyon cephesinde ise olumlu gelişmeler gözlemleniyor. 2001 yılında şubat krizinin ardından hızla yükselişe geçen ve 2002' nin ocak ayında yüzde 92 ile zirveye ulaşan yıllık TEFE geçen ay yüzde 43.1'e geriledi. TÜFE'de de benzer gelişmeler yaşandı. Enflasyonda yıllık yüzde 35 hedefine ulaşılacağı kesin gibi. Bazıları Türkiye'de yıllardır süren kötü yönetimin faturasını kurtarıcı olarak davet ettikleri Kemal Derviş'e çıkarmaya çalışsalar bile veriler işin gerçeğinin pek de öyle olmadığını gösteriyor."[3]

Bir Kimlik Olarak Derviş

Radikal'de o gün, "Kemal Derviş bizi hiç aldatmadı" başlıklı bir başka haber daha yer alıyordu. Adının açıklanmasını istemeyen bir banka genel müdürüne aitti başlığa çıkarılan cümle. Banka genel müdürü bir şey daha ekliyordu sözlerine: "Uygulamaları nedeniyle canı en çok yananımız bile aksini söyleyemez."[4]

Doğal olarak böyle düşünmeyenler de vardı. Bunlardan birisi, *Star* gazetesi yazarı Ömer Çelik'ti: "Derviş, hükümet tarafından göreve çağrılmış bir teknokrat olarak işe başladı. İlk günden itibaren ise Derviş'e büyük 'siyasi misyon'lar yüklendi. Kendisi de bu misyonları kışkırtan davranışlarda bulunmaktan çekinmedi. Oysa Derviş'in ekonominin dengelerini kontrol altına almaktan öte bir etkinlik göstermesi mümkün değildi. Yaptığı 'teknik' bir iş olmasına rağmen, bu iş olağanüstü bir 'icat' gibi sunuldu. Derviş'in Türk siyasi hayatına egemen olan popülizm karşısında aldığı pozisyonlar, sadece büyük sermaye kesimleri tarafından alkışlandı. Halbuki yoksulluk politikaları konusunda da uzman olduğu söyleniyordu, fakat hiçbir uygulamasında 'sosyal risk'lere dönük bir yaklaşımı görülmedi. Bu bakımdan Derviş'in uluslararası sermaye kuruluşlarının taleplerine uygun bir tavır belirlemekten başka bir 'misyon'u olduğu söylenemez. Şimdi, iyi yetişmiş bir Türk olarak siyasete

3. *Radikal*, 11 Ağustos 2002. 4. *Radikal*, 11 Ağustos 2002.

girmesi bekleniyor. Bu, faydalı olur siyaset için. Fakat Derviş şu ana kadar büyük siyasi hatalar yaptı. Hükümetin içinde yer alan bir teknokrat olmasına rağmen, 'siyaseti yönlendirmeye' çalıştı. Siyasi açıdan sorumluluk almadan ve arkasında bir siyasi destek olmadan siyaseti yönlendirmeye çalışmasının, 'siyasetin doğasına aykırı' bir faaliyet olduğunu sık sık yazdık. Çünkü siyasetin dışında durarak 'siyasete biçim vermeye çalışmak' siyasi dinamiklere çarparak sonuçsuz kalacak bir faaliyetti. Böyle de oldu. Eğer Derviş'in 'davranış haritası' sadece siyasette geniş tabanlı bir ittifak arayışından ibaretse, bunu gerçekleştirmek için de olabilecek en kötü yolu deniyor. Siyasetin başka alternatifler aramasına müsaade edilmiyor. Çünkü siyaset adına ortaya çıkan her arayışı olumsuz olarak algılayan kırılgan bir 'piyasa' var. Böylece Türkiye'de siyaset fiilen bitti. Derviş'in ve bu çizgiyi paylaşanların sahiplendiği ekonomi siyaseti, Türkiye'deki stratejiyi izledi.

Peki bugün gelinen noktada ne haldeyiz? Ülke dışında belirlenmiş bir ekonomi politikası, Türkiye'nin önüne tek seçenek olarak koyuldu. 'Bundan başka herhangi bir arayış kaosa yol açar' anlayışı siyasi iradeyi ülkenin en temel ekonomik kararlarından dışlayan bir düzenek kurdu. Sonuçta siyasetin şeklen var olduğu, ama fiilen tükendiği bir noktaya çakıldık. Derviş'e yakın duran siyasetçilerin bu tablonun vahametini algılayamayıp, bu tabloyu daha da kesifleştirecek arayışlar içinde oldukları görülüyor. İttifak arayışları ile siyaset iyice 'fikir'den uzaklaştırılıyor. Birbirleriyle farklı yerlerde duran partilerin ittifak yapacaklarını söylemeleri ile siyasi partiler tamamen 'kimliksizleşiyor'...

Bugüne gelmemize yol açan süreci artık iyi analiz etmeliyiz... Yıllar boyunca art arda gelen hükümetler bu ülkeyi batırdı. Ardından gelen ekonomik krizi aşmak için bulunan 'Derviş formülü' ise bu ülkenin dinamiklerini ve toplumu dışlayan bir çizgiyi dayattı. Toplumun desteğini alamayan bir 'siyasetsiz siyaset' alternatifsiz hale getirildi. Geldiğimiz noktada, Türkiye 'siyasi irade' kavramını kaybetti. Bugünden sonrası için çözüm 'siyaseti yeniden keşfetmek'ten geçiyor. Siyaseti yeniden keşfetmeden ekonomik krizi çözmenin imkânsız olduğu artık anlaşılmıştır."[5]

5. *Star*, 11 Ağustos 2002.

Ömer Çelik, Derviş dönemini değerlendirirken meseleyi siyasi açıdan ele alıyordu, ama aynı dönemi ekonomik yönden değerlendirip aynı kapıya çıkanların sayısı az değildi. Bilhassa *Akşam*'ın eski, *Sabah*'ın yeni yazarı Yaman Törüner ısrarlıydı bu konuda. Gerçi *Radikal* gazetesi, Kemal Derviş'in yaklaşık on sekiz aylık bakanlığı sırasında "hedeflerinin çok büyük bölümüne küçük sapmalarla da olsa ulaştığını"[6] söylüyordu ama Törüner aynı kanaatte değildi.

Törüner, Derviş'in istifasının hemen arkasından kaleme aldığı "Derviş Bize Zaman Kaybettirdi" başlıklı yazısında ilginç şeyler söylüyordu. LSE'den mezun olan, Princeton'da doktora yapan, yıllarca Dünya Bankası'nda çalışan ve Başkan Yardımcılığı'na kadar yükselen Derviş, "ekonomiyi Türkiye'nin üzerinde öğrenmeye kalkmıştı".[7] Ekonomideki başarısızlığı yetmiyormuş gibi, şimdi de "siyaset stajını" Türkiye'de yapmaya kalkışıyordu. İç ve dış borçları cumhuriyet tarihinin görmediği ölçüde artırırken, siyasette de benzer bir karışıklığının müsebbibi olmak için kolları sıvamıştı.

Törüner'in verdiği çarpıcı bir bilgi vardı. "Başbakanlık Teftiş Kurulu, Derviş hakkında soruşturma başlatmıştı." Gerçi bu haber diğer gazetelerde yoktu ama bu o kadar da önemli değildi. Zaten IMF'nin "Derviş'siz de olur," açıklaması, Derviş'in misyonunun bittiğinin en somut göstergesiydi.

Törüner'e göre Derviş'i savunanlar dalgalı kurun istikrar getirdiğini söylüyorlardı ama aslında bunun doğru olmadığını kendileri de biliyordu. Satır arasında bir de gözdağı veriyordu Törüner. Bankaların siyasetçilerin emrinden çıkartılması önemli bir reformdu, ancak "bunca borç yükünden sonra bu reformların sürdürülebileceği meçhul"dü.

Derviş'i savunanların söylediği bir başka tuhaf şey daha vardı Törüner'e göre. Derviş'in Merkez Bankası'nı bağımsızlığına kavuşturduğunu iddia etmek abesle iştigalin ta kendisiydi. Tam tersine, Derviş zamanında, önceki dönemdeki bağımsızlıktan geri adım bile atılmıştı. Neydi o geri adımlar? Törüner bunun da cevabını veriyordu: "Merkez Bankası'nın karşılıksız para basılması ve faizler

6. *Radikal*, 11 Ağustos 2002. 7. *Sabah*, 11 Ağustos 2002.

üzerindeki otoritesi dahil birçok yetkisi kaldırılmıştı."

Ancak Törüner'in asıl iddiası, Derviş'in ekonomi alanındaki başarısızlıklarıyla sınırlı değildi. Daha vahim olan şuydu: "Derviş, Türk siyasi hayatında büyük yara açmış"tı. Bu yaraları da şöyle sıralıyordu Yaman Törüner:

"• Seçilmemiş bir bakandı.
• Hiçbir ciddi ekibi ve takipçisi yoktu. Kendisi var sansa da sonra da olmadı.
• Ne halka ne hükümete ve ne de parlamentoya karşı sorumluluğu olmayan bir bakandı. Ama yetkileri sonsuzdu.
• Onun yüzünden bakanlar harcandı. Koalisyonda tartışmalar oldu.
• Parlamentoyu ve milletvekillerini hiçe saydı. Parlamento üyelerinin sorularını cevaplamadı. Önerileri dinlemedi.
• Halktan tamamen koptu. Üç-beş tane hepsi de tecrübesiz siyasetçi, medya çalışanı, işadamı ve ekonomistle ülkeyi yönetebileceğini sandı.
• Hiçbir yetkisi ve hakkı yokken seçim istedi.
• Kendisine her olanağı sağlayan Ecevit'in yıkılması için elinden geleni yaptı. Bu onun ilk siyasi ihanetiydi.
• Birlikte hareket edeceğini söylediği YTP'deki arkadaşlarına da ihanet etti.
• Bulunmaz hint kumaşıymış gibi parti parti dolaştı. En son katılacağı söylenen yer AKP idi.
• Kim olduğunu kendi kendine sormadan solu birleştirmeye kalktı. Birleştiremedi, daha da ayırdı."[8]

Törüner, daha sonraki yazılarında da iddialarını sürdürecekti ama ortada ilginç bir durum vardı. Çünkü rakamlarla Derviş dönemini eleştiren Törüner, 1994 krizine ve kriz sonrasına referans veriyordu. Çünkü Yaman Törüner, sözünü ettiği dönemde Merkez Bankası Başkanı'ydı ve kendisini o göreve getiren de Tansu Çiller'di. Törüner'in yazısının son cümlesi, bu anlamda son derece vecizdi: "Hacı hacıyı Mekke'de, derviş dervişi tekkede bulur."

8. *Sabah*, 11 Ağustos 2002.

Vay Derviş Vay!

Yukarıdaki başlık da yine *Sabah* gazetesinde yer alıyordu ama bu kez altındaki imza İlker Sarıer'e aitti. Sarıer bir bakıma Törüner'e cevap veriyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse, onun üslubu da Törüner'i pek fazla aratmıyordu.

"Medyamızın nadide düşünürleri," diyordu Sarıer, "muazzam bir tespit yaptılar: 'Türkiye'yi bu hale Derviş getirdi!' Bu müthiş buluşu tebrik ediyorum. Ayrıca Kemal beyi de tebrik ediyorum, bu işi tek başına becerdiği için (...) Derviş'i bu kafayla suçlayanları herhangi bir iktisat fakültesine 'çaycı' bile yapmazlar ama 'uzman' yapıyorlar!.. Çünkü Derviş olmak zor, 'uzman' olmak çok kolay bu topraklarda..."[9]

Hürriyet gazetesi yazarı Fatih Altaylı ise köşelerde başlayan Kemal Derviş aleyhtarlığını değerlendirirken başka bir açıdan bakıyordu meseleye:

"Kemal Derviş'e karşı 'ani' bir muhalefet başladı. Durum şaşırtıcı. Çünkü bugün Kemal Derviş'e 'öfkelenenler' aslında düne kadar 'ülkeyle ilgili' bütün umutlarını Kemal Derviş'e bağladıklarını söylüyorlardı. Ama şimdi Derviş'i sevmiyorlar. Ve kim bilir belki de Derviş'in 'şansı' bu olacak. Bunlar niye Derviş'i sevmiyorlar, ona da şöyle bir bakalım. Birincisi Kemal Derviş gösterdi ki, onların adamı değil. Kendini 'opinion leader' zanneden, üç-beş 'eski model' siyasetçiyle 'enseye tokat' olduğu için ülke yönetiminde etkin olduğu inancına sahip olan ve çevresini de buna inandıran, bir telefonla Türkiye'yi yönetenleri yöneten bazı 'güç odağı' yurttaşlarımız, Derviş üzerinde bu 'eski' güçlerini kullanamıyorlar. 'Alo Kemal' diyemiyorlar. Görüyorlar ki Derviş farklı ve yeni bir anlayışın adamı. Rahatsız oluyorlar ve 'inceden' tepki göstermeye başlıyorlar. Şimdilik Derviş'e çatma gerekçeleri 'gecikme'... 'İstifada' gecikme sendromu atlatıldı. Şimdi 'katılmada' gecikme eleştirilerinin eli kulağında. Oysa Derviş boş durmuyor. Hesap-kitap yapıyor. Olasılıkları değerlendiriyor, çeşitli olasılıklara göre sonuçları ele alıp senaryolar üretiyor. Çünkü Derviş ülke yönetmenin 'dalga geçmek' olmadığını biliyor. Üç-beş işadamıyla, üç-beş gazeteciyle yemek

9. *Sabah*, 14 Ağustos 2002.

yiyerek, meydanlarda laf kalabalığı yaparak ülkelerin gelecekleri-nin planlanamayacağını anlıyor. Ama anlatamıyor. Goygoycu taifesiyle de bu yüzden yolu birleşmiyor. Goygoycular da kızıyor.

İş güç bırakılıp telefonlarına çıkılmıyor, onlarla yemek yenmiyor, onların görüşleri benimsenmiş gibi yapılmıyor. Bu durum kızdırıyor. Kim mi bu kızanlar? Herkes. Dandik işadamı, çıkarcı sivil toplum lideri, egosu şişkin gazeteci, profesyonel siyasetçi. Bugünün sorumlusu olan herkes. Derviş artık bunların sabırlarını taşırıyor. Ama bence Derviş doğru yolda ilerliyor. Ne liderlik, ne başbakanlık peşinde. Kazanmak istemiyor. Kazandırmak istiyor."[10]

Yeniden Sol-Liberal Sentez

Artık "eski devlet bakanı" sıfatıyla anılan Kemal Derviş'in istifa ederken yeniden ve bir kez daha sosyal demokrat kimliğini ve bütünleşmeyi vurgulaması boşuna değildi. Ankara'yı kaplayan sisli hava dolayısıyla pek belli olmuyordu ama ideolojik bir tartışma başlatmayı da başarmıştı Derviş. Bu da Türkiye için az şey değildi doğrusu. Uzunca bir süredir ideoloji kavramından da, bu kavramın ilk akla getirdiği sağ ve sol kelimelerinden de ürken bir zihniyet dünyası için bir hayli önemliydi bu. Bilhassa YTP'nin kuruluşu esnasında İsmail Cem'in "sosyal demokrasi" kavramına ağırlık vermesi üzerine yaşanan bocalama bile bunun somut bir göstergesiydi. Gerçi İsmail Cem daha sonra "Galiba sosyal demokratız," diyerek geri adım atmış, partinin genel sekreteri İstemihan Talay da söz konusu kimliği reddetmişti ama entelektüel camia Derviş'in açtığı yolda tartışmalara hız vermekte gecikmemişti.

Bu nedenle Yıldız Teknik Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Meryem Koray'ın *Radikal* gazetesinde yayımlanan "İdeolojinin Dönüşü mü?" başlıklı yazısı dikkat çekiciydi. Ancak Prof. Koray'a söz konusu yazıyı ilham eden sadece Derviş'in konuya verdiği önem değildi. Kendisinden bir gün önce aynı sütunlarda yazan Prof. Dr. Mustafa Erdoğan'ın yazısı harekete geçirmişti Prof. Koray'ı. Dolayısıyla Prof. Koray'ın yazısına geçmeden önce Prof. Erdoğan'ın yazısına bakmakta fayda vardı. Gerekli olan bir şeyden

10. *Hürriyet*, 13 Ağustos 2002.

daha söz edilebilirdi. Bu da Prof. Erdoğan'ın akademik kimliğinin yanı sıra taşıdığı Liberal Düşünce Topluluğu üyeliğiydi. Bir başka ifadeyle Prof. Erdoğan, Misak-ı Milli sınırları dahilinde yeşeren liberal düşüncenin teorisyenlerinden ve önde gelen temsilcilerinden birisiydi. Bu açıdan bakıldığında, Derviş'in "sosyal-liberal sentez" tezinin Prof. Erdoğan'ın ilgi alanına girmesinden daha doğal bir şey olamazdı.

Prof. Erdoğan, "Sosyal-Liberal Sentez"[11] başlıklı yazısına, kavramla ilgili bir teorik çerçeve çizerek başlıyor ve "sosyal-liberalizm"in tarihsel arkaplanına uzanıyordu. Prof. Erdoğan'ın verdiği bilgilere göre, bu fikrin geçmişe doğru izi sürüldüğünde 19. yüzyılın ikinci yarısına, İngiliz düşünür T. H. Green'e (1836-1882) dek uzanmak gerekiyordu. Çünkü, "Green o dönemde hâkim olan Marksist-sosyalist hareketlerin klasik liberalizme yönelttikleri bilinen kolektivist eleştiriler karşısında liberalizmi 'yeniden' formüle etmeye" çalışmıştı. Green'in yapmak istediği "pozitif özgürlük" anlayışından yola çıkan ve "sosyal" yönü ağır basan yeni bir "liberalizm" yorumu ortaya koymaktı. Şöyle diyordu Prof. Erdoğan:

"Bunun pratik politikayla ilgili sonucu, kısaca, toplumun 'özgürleştirilmesi' için devlete aktif görev verilmesidir. Ne var ki ondaki Hegelci etki, bireylerin hak sahipliğini 'ortak amaçlar'da temellendirmesine yol açtığı için, Green'in formülasyonunun 'liberalizm'in temel öncülleriyle bağdaşabilirliği tartışmalıdır. Daha sonra gelen L. T. Hobhouse ve J. A. Hobson, sosyal-siyasal felsefeleri bakımından Green'in yolundan yürüdüler. Ana endişeleri bireysel özgürlükle devlet müdahalesinin bağdaştırılmasıydı. Hobhouse'a göre, (işbirliği ve organizasyon düşüncesinden hareket eden) sosyalizm ile (bireysellik düşüncesini esas alan) liberalizm karşıt olmaktan çok birbirini tamamlayan idealleri temsil ediyordu. Hobson da sınırlı bir kolektivist uygulamanın zamanla refahı artıracağını ve böylece devlet müdahalesine ihtiyacı azaltacağını düşünüyordu."[12]

11. *Radikal*, 6 Ağustos 2002. 12. *Radikal*, 6 Ağustos 2002.

"Revizyonist Liberalizm"

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Batı'da hâkim siyasi paradigma olan "revizyonist liberalizm"in temelleri böyle atılmıştı işte. Prof. Erdoğan'a göre Avrupa'da, 1970 sonlarına kadar hâkim olan "sosyal demokrat mutabakat"ın özünde yatan Marksist etkinin dışındaki en önemli fikir buydu. Bu revizyonist liberalizm, Marksist olmayan çağdaş İngiliz solunda da en az Fabianizm kadar etkili olmuştu. Sosyal demokrasi üzerindeki hegemonik mutabakat 1980'lerde sarsılır gibi olmuşsa da, ara dönem kısa sürmüş ve sonunda gelinip Üçüncü Yol tezine dayanılmıştı.

"Özetle," diyordu Prof. Mustafa Erdoğan, "Derviş'in 'sosyal-liberal' sentezi aslında bir Anglo-Amerikan tezidir. Sentezin 'Anglo' yanını anlattık. Amerika'da düşünce hayatında son 70 yıldır egemen olan paradigma genellikle zannedildiği gibi 'klasik' değil, 'revizyonist liberalizm'dir. Amerikan liberallerinin ilham kaynakları Hume ve Smith değil, fakat Green ve diğer 'sosyal liberaller'dir. Onlar Locke'u ve Amerika'nın 'baniler'ini de kendi paradigmalarına uyarlayarak okurlar. Amerikan liberallerinin mülkiyet haklarını diğer sivil haklar kadar hararetle savunmama yönündeki geleneksel eğilimleri bugün şirketlerin sosyal sorumluluğu tartışmaları bağlamında kendisini başka biçimde gösterir. Sonuçta Amerikan 'liberalizm'i klasik liberalizme olduğundan daha çok Avrupa sosyal demokrasisine yakın. Bugün Avrupa'da 'Üçüncü Yol' (veya 'Yeni Orta') denilen proje, Avrupa sosyal demokrasisinin özel mülkiyet karşıtı dozu azaltılmış yeni bir anlatımı olduğu kadar, Amerikan siyasi düşüncesindeki 'liberalizm'in 'toplumculuk'la (communitarianism) harmanlanmış türü olarak okunabilir."[13]

Prof. Erdoğan'ın da belirttiği gibi Derviş'in sözcülüğünü yaptığı "sosyal-liberal sentez" fikri, yeni bir fikir değildi. Ancak Prof. Erdoğan'ın asıl söylemek istediği Türkiye pratiğiyle ilgili şeylerdi. Çünkü Türkiye'de siyasi pratiği belirleyen şey, Derviş'in iyi niyeti değil, ülkenin kendine özgü zihniyet dünyasıydı. Bu anlamda öne çıkan kavram "Türk modernleşmesi"nin ta kendisi olmak durumundaydı. Prof. Erdoğan'a göre, Batı'dan farklı olarak "Türk siya-

13. *Radikal*, 6 Ağustos 2002.

setindeki temel gerilim ve ana bölünmeler, esas itibariyle 'kamu siyaseti' konusundaki anlayış farklılıklarından doğmuyor(du); Türkiye'de ana mesele iki asırlık modernleşme maceramızın niteliği"ydi. Bu da çeşitli kesimlerin modernleşme projesi karşısında aldıkları veya almaya zorlandıkları tutumlarla ilgili bir durumdu.

Daha sonra bildik şeylerden söz ediyordu Prof. Erdoğan: Türkiye'deki resmi modernleşme projesinin iki temel özelliği vardı. Öncelikle bu projenin bir devlet projesi olarak ortaya çıktığını vurgulamak gerekiyordu. Projenin ana hedefi de yüzyıllardır egemen olan hayat tarzını değiştirmek ve bu değişimle birlikte kültürel dönüşümü sağlamaktı. Cumhuriyet tarihi boyunca "çağdaşlık" kavramına vurgu yapılması da bunun bir sonucuydu. Ancak buradaki "çağdaşlık" devlet üzerinden yürütülen bir çağdaşlık olduğu için, devleti alabildiğine güçlendirirken sivil toplumun gelişmesini imkânsız hale getiriyordu. Bunun pratik sonucu da, devletin her şeye egemen olması ve kutsallaştırılmasıydı. Devlet kademelerine egemen olanlar, bu "kutsal"lığı, bir baskı unsuru olarak kullanıp geleneksel hayat tarzını ve kültürünü "cebren" değiştirme yolunu doğal fonksiyonlarının en önemli unsuru haline getirmişlerdi. Siyasi muhalefetin meşruluk kazandığı zemin de buydu işte.

Resmi Modernleşme ve Sosyal-Liberalizm

Prof. Erdoğan, Türkiye'nin modernleşme pratiğinden söz ederken siyasette rol talep edenlerin bu hususa özellikle dikkat etmesi gerektiğini vurgulayarak, Kemal Derviş'i uyarma ihtiyacını hissediyordu:

"Bugün Türkiye siyasetinde rol talep edenlerin toplumdan nasıl karşılık göreceğini belirleyecek en önemli faktör, bu ana gerilim ve onun bugünkü yansımaları karşısında alınan tutumlardır. Resmi modernleşme projesi ve uygulanma tarzına yönelik eleştirel tutum almayanların kendi siyasetlerine yaygın bir toplumsal destek görmelerinin zor olduğunu Türkiye'nin yakın tarihi gösteriyor. Bundan dolayı, bugün herhangi bir siyasi hareketin topluma sunduğu projenin 'sosyal' yanına (eğer varsa ve o her neyse) toplumun bir ölçüde olumlu cevap vermesi mümkün olmakla beraber, kültürel dönüşüm ve hayat tarzı meselesini dert edinmeyen ve hele bu me-

selede devletin yanında yer aldığı izlenimi veren bir hareketin toplumdan göreceği olumlu karşılık onu iktidar yapmaya yetmez. Çünkü seçmenin sizi değerlendirirken ilk bakacağı 'kimliğiniz', yani bu bağlamda kimden yana ve kimlerle beraber olduğunuzdur.

Ayrıca 'sosyal' olsun olmasın, kimliklerinin tanımında 'liberal' sıfatına yer verenlerin bu ayrışmada devletin yanında yer almaları fikri tutarsızlık olurdu. Çünkü birçoklarının sandığı gibi liberal duruşun ayırt edici özelliği, 'çağdaş' veya değil, belli bir hayat tarzından yana olmak (hele onu başkalarına dayatmayı istemek) değil, tam tersine insanların farklı hayat tarzlarını seçmeye veya korumaya hakları olduğunu kabul etmektir."[14]

İşin hem ilginç, hem de tuhaf tarafı "sosyal-liberal sentez" kavramını dilinden düşürmeyen Derviş, bu konularda en azından yurtiçinde dişe dokunur bir açıklama yapmış değildi. Yurtdışında verdiği konferansların veya yazdığı makalelerin herkes tarafından bilindiğini söylemek de hayli zordu. Dünyaya hayli açık olduğu bilinen Prof. Erdoğan da buna işaret ediyordu zaten:

"Derviş'in veya başkasının bu temel konuda sessiz kalıp siyasette yol alması imkânsız. Çünkü elbette son 30-40 yılda seçmenlerin siyasal tutumlarını etkileyen faktörlerde kısmi bir farklılaşma ve çeşitlenme olmuştur. Buna rağmen, Türkiye politikasında bu konuda hâkim olan ana belirleyici hâlâ yukarıda açıklamaya çalıştığım bölünme çizgisidir. Dikkatli bir göz, bugün her biri birer bağımsız sorun olarak görünen meselelerin çoğunun aslında bu tarihsel gerilimle ilgili olduğunu kavrayabilir. Evet, 'sosyal' politikalarla dezavantajlı toplumsal kesimlerin, 'liberal' politikalarla da kimi sermaye gruplarının desteği belki bir ölçüde sağlanabilir; ama 'liberal' olmanın, işaret ettiğim bağlamda, toplumdan yana olmak anlamına geldiği Türkiye'de bu noktayı göz ardı eden bir siyasetin toplum tarafından ciddiye alınması ihtimali zayıf.

Derviş mesela, resmi laiklik politikası hakkında ne düşündüğünü, '28 Şubat'ı nasıl gördüğünü, siyasi partilerin kapatılması meselesine nasıl baktığını ve bugün AKP'yi demokratik siyasetin meşru aktörü saymak istemeyen devlet seçkinleriyle mutabık olup olmadığını vb. açıklamak zorundadır. Bu arada işaret etmek gerekir ki,

14. *Radikal*, 6 Ağustos 2002.

'çağdaş çoğunluk' terimi bu sorulara cevap olmak bakımından uygun bir hareket noktası değil. 'Çağdaş çoğunluk'tan başka bir referansı olmayan bir 'sosyal-liberal' sentezin Türkiye'de kendine hatırı sayılır miktarda muhatap bulması zor."[15]

Siyasetçi Çok Ama Siyaset Yok

Prof. Meryem Koray da bu noktada giriyordu devreye. O da Derviş'in dile getirdiği "sosyal-liberal sentez" tartışmalarını ilgiyle izlediğini söyleyerek başlıyordu yazısına. Prof. Koray'a göre, bu kavramı ilginç kılan, telaffuz eden kişinin yani Kemal Derviş'in kimliğiydi: "Dünya Bankası, IMF ile ilişkilerin baş mimarı, Türkiye'de borçların döndürülebilmesinden ve Türk ekonomisinin dünya piyasasına uyum sağlamasından sorumlu bir bakan, siyasal tercihi olarak 'sosyal-liberal' sentezden söz ediyordu," çünkü. Bu durumu "dış dinamikler"in Türkiye'ye demokrasi dışında bir de "dayanışmacı ve uzlaşmacı" bir model arayışına bağlıyordu Prof. Koray ve hemen arkasından da memleketin zihniyet dünyasındaki atalete işaret etme gereğini hissediyordu:

"Bu çıkış, liberalin de, sosyalin de pek tartışılmadığı, birilerinin sosyalizmden, ötekilerinin de liberalizmden öcüden kaçar gibi kaçtığı bir ülkede liberalizm ve sosyalizm gibi karşıt görünen fikirlerin bir araya gelebileceğinin yüksek sesle söylenmesi anlamına gelmekte ki, hayli yeni. Merkez sol ve sağ partilerin net tavır ve ideolojik tartışmalardan uzak durduğu bir siyasal ortam için yeni demek istiyorum. Dahası liberal-sosyal sentez arayışları, siyasal tartışmaların merkezine kuruldu gibi görünüyor; bu da demektir ki siyasete, olması gerektiği gibi, ideolojik bir içerik geri dönüyor. Artık çevre düzenlemesi yerine 'evin', yani 'siyasal/ideolojik tercihlerin' kendisiyle ilgili bazı şeyler duyma umudumuz olabilir."[16]

Haklıydı elbette Prof. Koray. Demokrasinin vazgeçilmez unsuru siyasi partilerse, partilerin temel hareket sahası olan siyasetin vazgeçilmez unsuru da ideolojilerdi. "Bütün partiler birbirine benziyor, al birini vur ötekine," türünden yaklaşımlar da ideolojisizliğin yarattığı doğal travmalardı. İdeolojisizlik, bir bakıma siyaset-

15. *Radikal*, 6 Ağustos 2002. 16. *Radikal*, 7 Ağustos 2002.

sizlik anlamına geliyordu zaten ve uzunca bir süredir Türkiye'de siyasetin siyaset gibi icra edildiğini söylemek pek mümkün değildi ne yazık ki.

Bütün bunların yanı sıra, Prof. Koray'ı yazmaya teşvik eden Prof. Mustafa Erdoğan'ın yazısı olmuştu. Prof. Erdoğan'ın yazısına ilişkin itirazlarını şöyle dile getiriyordu Prof. Koray:

"Liberal-sosyal sentez, Erdoğan'ın dile getirdiği gibi yeni bir şey değil; ancak bu arayış yalnızca 'revizyonist liberalizme' bağlanacak bir fikir olmadığı gibi, hele de 'Anglo-Amerikan' tezi olarak adlandırılabilecek bir siyasi fikir hiç değil. Evet bu bileşim, liberal fikirler kadar sosyalist fikirlerden de etkilenmiş, ancak siyasal bir akım olmaktan öteye geçerek Batı Avrupa'da yıllarca uygulama alanı bulmuş bir model. Kısacası liberal-sosyal sentezin, Batı Avrupa'da liberalizmin toplumculukla harmanlanmış bir türü olduğu doğru; fakat bu sentezin daha dikkat çekici yanı Batı Avrupa'da uygulama alanı bulmuş bir toplumsal model olmasından geliyor. Ayrıca bunu Amerika'daki liberalizme yakın görmek ve hele de refah devleti uygulamalarının pek cılız kaldığı bu ülkede, liberalizmin ve girişimcilerin piyasacı çözümlerin meşruiyetini sağlamlaştırmak açısından ortaya attıkları 'işletmelerin sosyal sorumluluğu' arayışları ile liberal-sosyal sentez arasında bağlar bulmak pek doğru olmasa gerek."[17]

Devlet Kadar İşadamları da Baskıcı

Prof. Meryem Koray, Yıldız Teknik Üniversitesi'nde "sosyal politika" dersleri okutuyordu. Bu nedenle gerek Derviş'in, gerekse Prof. Erdoğan'ın kullandığı kavramlara aşina olmasından daha doğal bir şey olamazdı. Üstelik Prof. Koray, Avrupa'da yaşanan tarihsel ve sosyal gelişmelerden söz ederken, bu coğrafyanın kendine özgü bir model geliştirdiğini fark etmiş ve bu modele de "sosyal-liberal sentez" adını veren ilk kişi olmuştu. İsveç'te uygulanan modelle, İngiltere'de Tony Blair'in uyguladığı model arasında farklar vardı, ama netice itibariyle bunların hepsine "Avrupa geleneği" denilebilirdi. Avrupa Birliği'nin de bu sentez etrafında şekillendiğini düşünen

17. *Radikal*, 7 Ağustos 2002.

Prof. Koray, şöyle sürdürüyordu tespitlerini:

"Bu sentezin, daha çok endüstrileşme sonrası yaşanan toplumsal çatışmaların ürünü olduğu, liberal yaklaşımlardan olduğu gibi sosyalist akımlardan da etkilendiği, liberalizmin 'bireyci ve piyasacı' yaklaşımı ile sosyalizmin 'dayanışmacı ahlakını' bütünleştirmeyi amaçladığı, bu çatışmalı yaklaşımlar arasında 'siyasal demokrasi ve refah devleti' aracılığıyla bir uzlaşma yarattığı söylenebilir. Her ne kadar bu modelin başlıca mimarının sosyal demokrat parti ve politikalar olduğu doğruysa da, modelin biçimlenmesi yönündeki ilk adımlarda liberal partilerin de hayli katkısı var. Örneğin sosyal güvenlik sistemi, işsizlik sigortası gibi birçok uygulamanın liberal partilerin iktidarda olduğu dönemlerde veya sosyal demokrat partilerle koalisyon ortaklığı yaptığı dönemlerde yasalaştığı bilinmekte.

Özetle 'Avrupa toplum modeli' içinde ekonomik değil, sosyopolitik özelliklerin ayırt edici nitelikler taşıdığını söylemek ve bu nedenle 'siyasal demokrasi'nin kazandığı yapısal ve fonksiyonel özellikler ile 'sosyal yönetim' anlayışının içerdiği boyutları vurgulamak gerek. Bu nedenle bugün Türkiye'de AB'ye üyeliği tartışanların, Avrupa toplum modeli içinde sosyal yönetim anlayışının ve sosyal politikaların ne derece önemli olduğunu, bunun için sosyal korumaya yönelik kamu harcamalarının, refah devletinin gerilediğinin öne sürüldüğü 90'lı yıllarda bile arttığını, örneğin 1997'de bu harcamaların GSMH içindeki payının AB (15 üye) ortalaması olarak yüzde 28.2'yi bulduğunu unutmamaları gerek. Kısaca, sosyal-liberal sentezin sosyal yanı, Erdoğan'ın dediği gibi 'eğer varsa ve o her neyse' diye nitelendirilebilecek bir şey değil; aksine amaç, finansman ve sonuçları açısından ne olduğu/olması gerektiği iyi bilinen bir 'sosyal politika'nın zorunlu olduğu anlamına gelmekte. Kuşkusuz konu üzerinde daha çok konuşmak, tartışmak gerekiyor. Ve kuşkusuz akademisyenlerin tartışması yetmez, daha önemlisi, sosyal tarafların bu tartışmalara katılması ve sentezin sınırları ile içeriği konusundaki kendi tercihlerini netleştirmeleri... Bilmem, toplumun liberal ya da sosyal çözümler isteyen tarafları bunu ne ölçüde yapıyorlar? İşte burada da Erdoğan'dan biraz ayrılıyorum. Evet, Türkiye'deki modernleşme projesi bir devlet projesidir; bireyin ve sivil toplumun önüne yasal ve kurumsal birçok engel dikil-

mektedir. Ancak ilk olarak, acaba güçlü devlet zayıf birey ve toplum ikileminde azgelişmiş toplumsal koşullara karşın yıllardır yetersiz kalan, daha doğrusu toplumsal gelişmeye sırtını dönmüş toplumsal politikaların payını düşünmeyecek miyiz? O zaman da, bunları iyileştirecek olan piyasa mıdır, ekonomik dinamizmi ve gelişmeyi ihmal etmese de sosyal gelişmenin ayrıca bir politika, harcama gerektiğini bilen bir 'siyaset' midir, diye sormayacak mıyız?

İkinci olarak, devlet hegemonyasının gerilemesi için, toplumun ve bu toplumda az ya da çok güç sahibi olan toplumsal güçlerin kişisel kaygı ve beklentilerden uzak, daha ilkesel, arka odalarda değil daha doğrudan bir siyasal tavır ortaya koymaları gerekmez mi? Devlete karşı böyle bir netleşmeyi ve kararlılığı hangi toplumsal güçte görüyoruz? Ya da toplumsal güçler, zaman zaman devletin etkinliğini azaltacak bir güçbirliğine gidebiliyorlar mı?

Örneğin Batı Avrupa'daki işçi-işveren diyaloğu ve toplumsal uzlaşmanın başlıca mimarı kendileridir, devlet değil. Bizde ise, devlet eliyle 'sosyal diyalog' oluşturulmaya çalışılıyor. Bakınız, şimdi 'iş güvencesi yasa tasarısı' üzerinde konuşuluyor. İki taraf da hükümet veya Meclis üzerinde baskı kurma peşinde. Onun yerine, kendi aralarında görüşmeye ve bir uzlaşma arayışına engel olan ne; devlet mi? Dolayısıyla Türkiye'de devlet gibi iş dünyasının da, sendikaların da hegemonik niteliğini ortaya koymak gerek; iş dünyası ne kadar liberal geçinse de, işletmedeki iktidarına engel olacak hiçbir düzenleme istemiyor; sendikalar ise sosyal koruma isterken özgürlüklere ve demokrasiye boş veriyorlar.

İşte bu nedenle çeşitli hegemonik alanlar bir arada ve herkes alanına razı, toplumun iktidarı ise hemen hemen hiç yok. Bu nedenle devletin hegemonyasından söz ederken, hemen yanında toplumun güçsüzlüğünden ve bunun nedenlerinden söz etmek gerekiyor; yoksa bu tek yanlı saptama tartışmayı bir yere götürmüyor."[18]

Bu Sentezin Siyaseti Nedir?

Sürüp giden tartışmaya, Liberal Düşünce Topluluğu Başkanı ve Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğretim üyesi

18. *Radikal*, 6 Ağustos 2002.

Prof. Attila Yayla da katılacaktı.

Prof. Yayla'ya göre sosyal-liberalizm kavramının teorik kökenlerini iki yerde aramak gerekirdi. Bu kökenlerin ilki, klasik liberalizmin yeni doğan şartlara uyarlanması güdüsüyle harekete geçen bir İngiliz filozofu ve aynı zamanda bir din adamı olan T. Hill Green'in ve izleyicilerinin yazılarıydı.

Bazen 'neo-liberalizm' olarak da adlandırılan Green çizgisi, liberalizmin negatif özgürlük kavrayışını yetersiz görmüş ve bireylerin özgür kılınması gerektiğini ve devlete özel görevler düştüğünü dile getirmişti.

Diğer çizgi ise özellikle Almanya'da kendini göstermiş ve siyasi noktalardan çok iktisadi noktaları vurgulayarak, "sosyal piyasa ekonomisi" adını almıştı. Yalnız orada da küçük bir sorun vardı. Liberal düşüncenin ünlü ismi Hayek'in de belirttiği gibi, Almanlar "sosyal" sıfatını kullanmak konusunda hiç de müşkülpesent değillerdi ve bu da kavramı hem laçkalaştırmış, hem de anlamsız hale getirmişti.

"Sosyal piyasa ekonomisi" de böyle bir kavramdı ve en azından başlangıçta çok fazla itimat telkin etmiyordu. Alfred Müller Armack'ın teorisini geliştirdiği haliyle bu kavram, liberal bir refah devletine ilişkin hayli sofistike ama bir o kadar da kusurlu bir kavramdı. Zaten zaman içinde ortodoks sosyal demokrasiye doğru kayması da bunun somut bir göstergesiydi.

Kemal Derviş'in siyasette bir "sosyal-liberal sentez" arayışı içinde olduğunu sık sık vurgulaması, son zamanlarda ülkemizde de "sosyal-liberalizm" kavramının popüler hale gelmesine neden olmuştu. Ancak ortada temel bir sorun vardı. Derviş'in söylemi birçok kimsenin ve muhtemelen kendisinin de sandığı gibi bir sentezi yansıtmamakta, hem siyasi, hem de iktisadi bakımdan tam bir problemler yumağının başlangıcını teşkil etmekteydi.

Çünkü, Prof. Yayla'ya göre Derviş, sosyal-liberalizm kavramını genellikle iktisadi bir muhteva ekseninde kullanıyordu. Bir başka ifadeyle liberalizme daha ziyade iktisadi bir rol yüklüyordu. Oysa liberalizm, hem doğuşu itibariyle tamamiyle siyasi bir yaklaşımdı; hem de bugün geldiği nokta itibariyle siyasi gerekleri, yansımaları ve çağrışımları, iktisadi yönlerinden daha fazla ortaya çıkmaktaydı. Siyasi olarak liberalizm de, "sınırlı devlet, hukukun hâkimiyeti,

anayasal yönetim, mülkiyet haklarını ihmal etmeyen sıkı bir insan hakları rejimi, bireysel özgürlük ve liberal demokrasi" demekti.

Sadece bu genel ilkelerin Türkiye'ye yansıtılması bile geniş bir problem alanını beraberinde getirmek durumundaydı. "Ben bir liberal olarak," diyordu Prof. Yayla, "Türkiye'de insan haklarının kutsal devlet anlayışına devamlı kurban verilmesinden, dindarların ve Kürtlerin haklar bakımından 'eşitsiz vatandaşlar' durumuna düşürülüp mağdur edilmesinden, siyasi rejim üzerindeki bürokratik tahakkümden, insan haklarına öncellenen ve özgürlükçü laikliği boğan nevi şahsına münhasır laiklik anlayışı ve tatbikatından vs. rahatsızım ve bunların değiştirilmesini istiyorum. Mesela, daha somut konuşursak; Kürtçe eğitim ve yayın haklarının fiilen tanınmasını, başörtülü kızların mağduriyetine son verilmesini, MGK'nın ve MGK sekreterliğinin sivilleşmesini, demokratik siyaset alanının bürokratik sızmalardan olabildiğince arındırılmasını talep ediyorum."[19]

Türban ve Derviş

Prof. Attila Yayla şikâyetlerinin önemli bir kısmında haklıydı elbette. Tam da bu noktalarda, "sosyal-liberal sentez" kavramını Türkiye gündemine getiren Derviş'in fikrini merak ediyordu herkes. Sözü edilen problemli konulara yaklaşırken yeterince liberal miydi gerçekten de, yoksa Türkiye'ye özgü klasik bir sosyal demokrat gibi mi algılıyordu bütün bunları? Siyasi açıdan hiçbir açıklama yapmayan Derviş, bu konudaki görüşlerini gölgede bırakmayı tercih ediyordu nedense. Türban meselesi hariç.

Derviş, 23 Ağustos 2002 günü *CNN Türk*'te Taha Akyol'un sorularını cevaplandırırken, Türkiye'ye ilk geldiği günlerde türban konusunu bir komutanla tartıştığını söyleme gereği hissetmişti. Derviş'in sözünü ettiği komutan Genelkurmay İkinci Başkanı Yaşar Büyükanıt'tan başkası değildi ve tartışma da Dışişleri Bakanlığı Konutu'nda yapılmıştı.

15 Mart 2001'de, dönemin Dışişleri Bakanı İsmail Cem, Kemal Derviş'i diplomatik ve askeri kanatla tanıştırmak için Dışişleri Konutu'nda bir akşam yemeği vermişti. Yemeğe Derviş'le birlikte da-

19. *Radikal*, 13 Ağustos 2002.

nışmanı Oya Ünlü, Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt, Merkez Bankası Başkanı Süreyya Serdengeçti, Hazine Müsteşarı Faik Öztrak, Dışişleri Müsteşarı Faruk Loğoğlu, Dışişleri Müsteşar Yardımcısı Mithat Balkan ile Cem'in Özel Müşaviri Engin Soysal katılmıştı.

Yemek, herhangi bir resmiyet taşımadığı için gayet samimi bir havada geçiyor ve hemen herkes dilediği konuda görüşlerini dile getirmekten çekinmiyordu. Sözgelişi Oya Ünlü, "Tüpraş Genel Müdürü'nün hizmetlisinden daha az maaş alıyorum," diyerek herkesi güldürebiliyordu. Orgeneral Büyükanıt da, TSK olarak Derviş'in çabalarını desteklediklerini söylüyordu açıkça. Daha sonraları MHP'liler, "MGK toplantısına katılan Yunan subayı"na benzeteceklerdi kendisini, ama en azından Genelkurmay İkinci Başkanı'nın öyle düşünmediği ortadaydı.

Derviş de bu samimi ortamı fırsat bilerek, daha sonra Alman *Die Zeit* gazetesi muhabiri Jochen Buchsteiner'e de aktaracağı bir anekdotu anlatmıştı masadakilere: Altı yıl önce Bilkent'te ders verirken, dersini dinlemeye gelen iki kız öğrenci görmüştü. Ön sırada oturan kız öğrencilerden biri türbanlı, diğeri ise mini etekliydi. Çok iyi arkadaş oldukları her hallerinden belliydi ve Derviş'e göre böyle olması da normaldi. Dolayısıyla bu kızların üniversiteye gitmesinde bir sorun olmaması gerekirdi. Bu konudaki uygulamaların yumuşatılması en azından iç barış açısından önemli bir mesafe alınmasını sağlamaz mıydı?

Orgeneral Büyükanıt ise bir süre sessiz kaldıktan sonra, başörtüsü takanların Derviş'in sandığı kadar masum olmadığını, türbanlı kızın istediği türden bir düzenin gelmesi halinde, kesinlikle yanındaki mini etekliye aynı hoşgörüyü göstermeyeceğini söyleyerek itiraz etmişti.

Derviş ise o kanaatte değildi. Demokrasilerde bireysel özgürlüklerden yana olmak gerekiyordu ve kıyafet de en temel bireysel özgürlüklerden birisiydi. Akyol'a, o geceyi anlatırken şu yorumu yapacaktı Derviş:

"Bu çok zor bir konu. Eğer kamu ya da iş düzenini çok olumsuz yönde etkilemiyorsa, o zaman kişisel kararlar doğrultusunda hareket etmelerinin daha doğru olacağını söylemiştim. Ama kamu düzeni nedir, tartışılabilir tabii. Bazı ülkelerde bu çok ileriye götürü-

lüyor. Mesela hastanelerde çalışılabilir. Ben serbest olmasından yanayım. Ama yasalar, hukuk yönü başka. Fakat şunu da vurgulamak istiyorum: O kişisel özgürlüğü talep eden de arkadaşlarının farklı yaşam tarzı, giyimi konusundaki özgürlüklerine de sonuna kadar içtenlikle saygılı olmalı."

Senteze Yönelik Kuşkular

Ancak Prof. Yayla, sadece siyasi değil, iktisadi yaklaşımındaki belirsizlikleri de eleştiriyordu Derviş'in. Hiç şüphesiz piyasa ekonomisinin zenginliğin ana kaynağı olduğunu kavraması ve çekinmeden açıklaması olumlu bir tutumdu. Keza iktisadi süreçler üzerinde siyasi etkileri azaltmaya çalışması da yetersiz kalsa bile desteklenmesi gereken bir tavırdı. Ancak Derviş'in sosyal-liberal sentezle iktisadi ve siyasi anlamda neyi kastettiğini bir türlü çözememişti Prof. Yayla. Sosyal-liberal sentez iktisatta liberal, siyasette sosyal demokrat ve Türkiye'deki tatbikatı dolayısıyla bazı temel özgürlüklere karşı olmak anlamına mı geliyordu?

Yoksa Derviş'in hedefi başka bir şey miydi? Mesela siyaseti tamamıyla dışlamayı mı hedefliyordu? Yoksa tehlikeli sularda gezinmenin imajını bozacağına ilişkin bir fikr-i sabit mi yerleştirilmişti zihninin bir köşesine? Bu nedenle mi siyasi problem alanlarına girmekten özellikle kaçınıyordu? Hedefi sadece, iktisatta liberalizm-sosyal demokrasi ittifakını gerçekleştirmek olabilir miydi? Başka bir deyişle, piyasa ekonomisinin dinamizminden ve üretkenliğinden yararlanmak ama piyasa ekonomisi içinde "altta kalan" ve daha fazlasını hak ettiğine inanan/inanılan gruplara gelir transferi yapmak mıydı Derviş'in en önemli amacı?

"Eğer," diyordu Prof. Yayla, "Derviş'in sosyal-liberal sentezi buysa o zaman şu sorulara da cevap vermesi gerekecektir. Sosyal-liberal senteze göre liberalce (yani piyasa ekonomisi içinde) üretip sosyal demokratça (yani siyasi kararlarla) dağıtım yapacağımıza göre bu ikisi birbiriyle ihtilafsız bağdaşıyor mu? 'Yetersiz gelir' elde eden ve daha fazlasını 'hak eden' grupları kim, nasıl, hangi ölçütlere göre belirleyecektir ve bunlara kim, nasıl bir dağıtım yapacaktır? Bu yeniden dağıtım sürecinde kimden alıp kime aktarılacaktır? Dağıtımdan nasiplenenler listesi her grubu kapsayacak mı-

dır, yoksa başta sendikalar olmak üzere baskı gücü olanlar mı bundan istifade edecektir? Bu dağıtımın optimal ölçüsünü, yani üretime ve zenginlik yaratımına zarar verme çizgisinin ötesinde kalmasını kim, nasıl sağlayacaktır? Dağıtım şimdiye kadar yapıldığı gibi ürün fiyatları ve ücretler üzerinden mi olacaktır? Yani faktör fiyatlarını çarpıtarak mı yapılacaktır? Yoksa parasal ve mali politikalar mı kullanılacaktır? Her ne şekilde yapılırsa yapılsın bu dağıtımın şimdiye kadarkilerden farkı ne olacaktır? Yeniden dağıtım siyasi kararlara dayanacağına göre, bu, siyasetin ekonomi üzerindeki etkisinin artırılması anlamına gelecek ve dolayısıyla Derviş'in reform politikalarıyla çelişmeyecek midir?"[20]

Prof. Yayla'ya göre bir teknisyen olarak kaldığı sürece, bazı soruların cevabını kendisine saklayabilirdi Derviş ve buna da kimsenin itirazı olamazdı, ama politikacılığa soyunduğu zaman işin rengi de, çehresi de değişirdi. Siyasette aktif olmak isteyen birisinin ilk yapacağı şey, bu türden netameli sorulara cevap vermek olmalıydı. Gerek sosyal-liberal sentez, gerekse siyasi ahlak açısından bunun böyle olması elzemdi.

Ne yazık ki Kemal Derviş, hem siyasi, hem de ekonomik sorular karşısında, en azından bu satırların yazıldığı ana kadar suskunluğunu sürdürmeyi tercih edecekti.

Hapse Girmeyen Solcu Olur mu?

Derviş'in önüne "demokrat" sıfatını getirerek de olsa "sol" kavramını bu kadar sık vurgulaması bazı kesimleri az, bazı kesimleri ise gereğinden fazla rahatsız ediyordu. "Gereğinden fazla rahatsız" olan kesim, daha önce de belirtildiği gibi, kendilerini "solcu" olarak tanımlayanlardı. Çünkü onlar, açıkça itiraf etmeseler de, solculuğun kendi tekellerinde olduğu, solculuk iddiasında bulunacakların öncelikle kendilerinden icazet alması gerektiği gibi tuhaf bir saplantı içindeydiler. Bu işler yıllardır böyle yürütülmüştü memlekette. Şairi, romancısı, tiyatrocusu, sinemacısı ya "solcu" ağabey ve ablalarının ağzının içine bakacak ya da havasını alacaktı. Havasını alanlar çoğunluktaydı genellikle.

20. *Radikal*, 13 Ağustos 2002.

Kıstas neydi peki? Kemal Derviş'in sınıfsal konumuysa eğer bu çevreyi rahatsız eden, rahatsız olanların ezici çoğunluğu aynı sınıfsal kökene sahipti zaten. IMF ve Dünya Bankası gibi kurumları eleştirmekse, "Kahrolsun IMF" türünden "bilimsel" yaklaşımlar dışında, Kemal Derviş kadar bilinçli bir biçimde eleştiren kaç kişi vardı ki şunun şurasında?

Doğru, Kemal Derviş Dünya Bankası Başkan Yardımcısı'ydı ama aynı görev kendilerine teklif edilse, "Bu memlekette yaşanmaz abi!" diyen "abi"lerimizin kaçı yerinde otururdu acaba?

Özel okullarda filan okumaksa mesele, memlekete en çok solcu yetiştiren kurumlardan biri de Robert Kolej değil miydi?

Bir tek eksiği vardı Derviş'in: Hapse girmemişti!

Hayır, espri değildi. Bu, Kemal Derviş'e yöneltilen ciddi bir eleştiriydi ve *Cumhuriyet* gazetesi yazarı İlhan Selçuk'un köşesinde yer alıyordu. Bir "eski tüfek" İlhan Selçuk'a aynen böyle söylemişti.

"Solcu imiş. Nereden belli? Bir eski tüfek dedi ki: Lan, hiç hapse girmiş mi? İşkenceden geçmiş mi? Sabıkası var mı? Kemal Derviş'e bu kadar sorgu sual elbette haksızlık sayılır; ama, solculuğuna ilişkin geçmişinde herhangi bir tevatür var mı? Ağzından sola, alın terine, işçiye, sosyal adalete, sermayeye, emeğe, emekçiye ilişkin bir laf şimdiye dek duyuldu mu? Derviş'in adı solcu. Helal olsun!.."[21]

İlhan Selçuk'un da bu eleştiriye yakın durduğunu fark etmek için sıkı bir *Cumhuriyet* okuru olmak şart değildi. Memleketin havasını şöyle bir koklamak bile yeterliydi. Bilhassa 12 Mart ve 12 Eylül dönemlerinde polis tarafından içeri alınmayan insanlara az "ajan" muamelesi yapılmamıştı.

Dolayısıyla hapse girmiş olmak önemli bir kriterdi. Kemal Derviş ise hayatında bir kez olsun hapse girmemişti. İşin daha da acıklı yanı, bundan sonra girmesi de pek mümkün görünmüyordu. Bu itibarla Kemal Derviş ağzıyla kuş tutsa faydasızdı.

21. *Cumhuriyet*, 14 Ağustos 2002.

Mest'te Bir Akşam Yemeği

8 Ağustos akşamı, Türkiye'nin başka yerleri gibi Ankara da sıcaktan kavrulurken bir parça serinlik eşliğinde karınlarını doyurabilmek için birçok kişi kendini, şehrin birdenbire ünlenen lokantalarından biri olan Mest'e atmıştı.

Bir masada, yorgun olduğu her halinden gözlenen Kemal Derviş, Derviş'le birlikte hareket ettiği izlenimi verdiği halde hükümetteki görevini de sürdüren ve üstelik spordan sorumlu olan Devlet Bakanı Fikret Ünlü, Fikret Ünlü'nün en az kendisi kadar ünlü kızı Oya Ünlü, ANAP'a ideoloji üretmek için kurulduğu halde Derviş'e kısmet olan Arı Hareketi Başkanı Kemal Köprülü ve Arı Hareketi'nden iki isim daha yer alıyordu: Haluk Önen ve Damla Gürel.

Dervişlere göre biraz solda gibi görünen ama sağ tarafta olduğu çok geçmeden anlaşılacak olan diğer masada ise İsmail Cem, Cem'in TRT yıllarından bu yana arkadaşı ve şimdilerde danışmanı olan, Gelişim ve Bir Numara Yayıncılık'ta hukuk danışmanlığı yapan ve Bilgi Üniversitesi'nde ders veren eski TİP'li Adil Özkol, Dokuzuncu Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in doktorluğundan YTP'ye tayin edilip edilmediği tartışılan Osman Müftüoğlu, hem Cem'in hem de DTP lideri Mehmet Ali Bayar'ın yakın arkadaşı Türkiye'nin Tel Aviv Büyükelçisi Feridun Sinirlioğlu göze çarpıyordu.

Üçüncü masada ise DTP lideri Mehmet Ali Bayar, DTP Genel Başkanvekili Pars Kutay, Kutay'ın yardımcısı Ömer Külahlı, *Hürriyet* gazetesi Ankara temsilcisi Sedat Ergin ve Ankaralı işadamı Zafer Şahin bulunuyordu.

Üç ayrı masa kurulmasının anlamı neydi peki? Hep birlikte oturulup hem memleketin, hem de "sosyal-liberal sentez"in sorunlarını tartışsalar daha iyi olmaz mıydı?

Hayır, masa sayısının üç olması, siyasal bir parçalanmışlığın göstergesi filan değildi. Tesadüfen öyle olmuştu. Üç masanın mensupları da birbirlerinden habersiz olarak oradaydılar o akşam. Önce gelenler sonra gelenler tarafından selamlanmış, ayaküstü birkaç laf edildikten sonra herkes kendi masasındaki yerini almıştı.

Birden çatal bıçak seslerini bastıran tiz bir ses yükselmişti Dervişlerin masasından. "Hayır efendim," diyordu ses, "hayır, öyle şey

olmaz, üç sol parti birleşmezse Kemal de yok, ben de yokum." Bu teklifsiz sesin sahibi Oya Ünlü'den başkası değildi ve Arı Hareketi üyelerinin "CHP ve DSP Kemal beyin formülüne yanaşmıyor. Yapılması gereken bir an önce YTP'ye katılmaktır," diye özetlenebilecek görüşüne itiraz ediyordu.

İsmail Cem, şöyle bir dönüp arkasındaki masaya bakmış ve sonra dönüp hiçbir şey olmamış gibi devam etmişti yemeğine. DTP lideri Mehmet Ali Bayar İsmail Cem'i izlemekle yetinmişti sadece. Oya Ünlü'nün sesi muhtemelen babasının ikazı üzerine şiddetini yitirmiş ama tamamen kesilmemişti.

İsmail Cem kadar, lokantayı dolduran hemen herkesin kulağına en son çarpan cümle ise, "Kemal, Deniz beye rağmen bir şey yapmamalı," türünden bir cümle olmuştu.

Mest'i ilk terk eden İsmail Cem ve arkadaşlarıydı, onları Mehmet Ali Bayar ekibi takip etmişti. Dervişler ise iki masa boşaldıktan sonra rahatlamışlar ve gecenin ilerleyen saatlerine kadar sürdürmüşlerdi sohbetlerini.

Üstelik artık Oya Ünlü'yü uyaran da yoktu, ama durumda bir değil, birkaç tuhaflık birden bulunduğu ortadaydı...

Türk Usulü Siyasete İlk Adım

13 Ağustos tarihli *Milliyet* gazetesinin manşetini görenler, önce ne olup bittiğini anlayamamışlar, kastedilenin Kemal Derviş olduğunu fark edince de bir hayli şaşırmışlardı. Seçkin Ürey imzasını taşıyan ve buraya aynen alıntılamakta hiçbir sakınca bulunmayan haber, atılan manşeti hak ediyordu gerçekten de:

"Devlet Bakanlığı görevinden istifa eden Kemal Derviş de, Türk tipi siyaset çarkının içine girdi. Derviş için Ankara'da tutulan ofis ile kendisi ve danışmanı Oya Ünlü'ye verilen otomobillerin Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'ndan İnteryatırım'ı satın alan işadamı Mehmet Necati Yağcı tarafından ücretsiz olarak tahsis edildiği ortaya çıktı. Derviş ve Oya Ünlü'nün kullandıkları büro ve makam araçlarını 'Zafer İnşaat' adlı şirket tahsis etti. Devlet Bakanı DSP'li Fikret Ünlü ve ailesiyle geçmişe dayanan dostluğu bulunan Mardinli işadamı Yağcı'ya ait olan Zafer İnşaat, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na devredilen İnteryatırım'ı 16 Mayıs'ta satın aldı. İs-

tifa kararı alınca kullanacak büro ve araç arayışına giren Derviş'in bu ihtiyacını gidermesine Ünlü ailesi yardımcı oldu. Yağcı, Ünlü ailesinden gelen talep üzerine, Ankara'nın en lüks semti Gaziosmanpaşa'da Kaptanpaşa Sokak'taki 53 No'lu binada bulunan boş ofisini ve biri 'station wagon' olmak üzere iki adet Renault Megane marka şirket aracını şoförleriyle birlikte Kemal Derviş ve Oya Ünlü'ye tahsis etti.

Yurtdışında ve özellikle Türk cumhuriyetlerinde müteahhitlik işleri yapan Zafer İnşaat, çoğunlukla ABD'li şirketlerin projelerini yürütüyor. Yaklaşık 10 yıldır işlerini yurtdışına kaydıran Zafer İnşaat, özellikle Batılı şirketlerin projelerini gerçekleştirmekte uzmanlaşmış bir şirket olarak tanınıyor. Ankara'da iki ofisi bulunan Zafer İnşaat'ın, ekonomik krizden sonra tasarruf amacıyla Kaptanpaşa Sokak'taki ofisi boşalttığı, başkentteki çalışmalarını yine Gaziosmanpaşa Hatır Sokak 20 numaradaki diğer ofisinde sürdürdüğü bildirildi. Şirketin sahibi Yağcı'nın, DSP'den istifa ederek İsmail Cem liderliğindeki YTP'ye katılan Mardin Milletvekili Mustafa Kemal Tuğmaner ile de yakın arkadaşlığı olduğu belirtildi.

Milliyet'in sorularını yanıtlayan Yağcı, 'Ünlüler ile çok eskiye dayanan aile hukukumuz var,' dedi. Kendisine geçen hafta sonu Derviş için ricada bulunulduğunu belirten Yağcı, Oya Ünlü'nün mü, babası Fikret Ünlü'nün mü aracı olduğu sorusuna 'Kendileriyle çok uzun yıllara dayanan bir dostluğumuz olduğunu söyledim. Ben sadece ikisini değil, ailenin diğer üyelerini de tanırım,' yanıtını verdi. Herkesin yakın arkadaşından gelen böyle bir talebe aynı yanıtı vereceğini ifade eden Yağcı, 'Ofis bir yıldır boş. Araçlar da şirketin. Herhangi bir ücret talebim olmadı. Cebimden de bir para yardımı yapmadım,' dedi. Siyasetle her vatandaş kadar ilgilendiğini ve milletvekili olmak gibi bir düşüncesi olmadığını belirten Yağcı, 'Orayı istedikleri kadar kullanabilirler. Ben sadece yardımcı olmak istedim,' diye konuştu.

Oya Ünlü ise, ofisi sadece birkaç gün kullanacaklarını dile getirdi. Devlet Bakanı DSP'li Fikret Ünlü'nün, bakanlığı sırasında yurt gezilerinin planlanmasına yardımcı olduğu Kemal Derviş hükümetten ayrıldıktan sonra da, ofis ve makam aracı ihtiyaçları için devreye girmesi dikkat çekti. Derviş'in, yurt gezileri kapsamında Eskişehir'e davet edilmesi için DSP'li Büyükşehir Belediye Başka-

nı Yılmaz Büyükerşen'e ricada bulunmasının ortaya çıkması üzerine sıkıntıya düşen Ünlü, tepkilerin ardından kızı Oya'nın isteği üzerine aracı olduğunu açıklamak zorunda kaldı. DSP'de giderek artan bir tepkiye hedef olan Ünlü'nün Devlet Bakanlığı'ndan istifa etmenin eşiğinde olduğu dile getirildi."[22]

Her şey ortadaydı. Türkiye'ye geldiği günden bu yana "Türk usulü siyaset"in dışında kalmak için direnen Kemal Derviş, danışmanı sayesinde bir kez daha tırmanmıştı manşetlere. Oya Ünlü'nün eşi Emre Kızıl'ın da sözü edilen şirkette çalıştığı çok değil, hemen ertesi gün ortaya çıkacaktı.

Kuşku Katsayısı Artarken

Aynı gün ama tamamen farklı nedenlerle Hürriyet Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök de benzer bir soruyu gündeme getiriyordu: "Kemal Derviş Türkleşiyor mu?"

Şöyle diyordu Özkök: "Geçenlerde Türk siyasi hayatının önde gelen siyasetçilerinden biriyle sohbet ediyordum. Bugün AKP saflarında siyaset yapan, bana göre çok ciddi ve dikkate alınması gereken bir isim. O anlattı... Önceki hafta uçakta gelirken Kemal Derviş'e rastlamış. Ona çok samimi bir söz söylemiş. 'Dikkat edin sayın Derviş hızla Türkleşiyorsunuz,' demiş. Tabii burada 'Türkleşmek' ifadesine negatif bir anlam yüklemiş. Daha doğrusu, 'Alaturkalaşıyorsunuz,' demek istemiş. Derviş buna çok benzer bir uyarıyı geçen pazar günü görüştüğü iki Yeni Türkiye Partiliden de aldı. Onlar biraz daha az direkt bir üslupla şunu söylediler: 'Aman dikkat et, Türkiye politikası seni fazla etkilemesin,' dediler. Bunların amacı Derviş'in olumlu Anglosakson değerlerinin, Türkiye'nin alaturka değerlerine teslim olmamasıydı. Ama ilginç olan nokta şuydu: Hem iktidarın hem muhalefetin önde gelen ciddi siyasetçilerinin, alaturka Türk siyasetine olan isyanlarıydı. Türkiye'de siyasi bir değişime ihtiyaç olduğunu ispatlayan bundan güzel delil olabilir mi?"[23]

Ne oluyordu sahiden, ısınma turlarıyla birlikte Derviş'i de kendi girdabına mı çekiyordu Türkiye usulü siyaset modeli? Derviş

22. *Milliyet*, 13 Ağustos 2002. 23. *Hürriyet*, 13 Ağustos 2002.

ofisi kiralayacaktı kiralamasına ama *Milliyet*'in patlattığı haber de uzun süre hafızalardan silinmeyecekti büyük ihtimalle.

Özkök'ün bir de eleştirisi vardı. Hiç kuşkusuz Derviş, kamuoyu nezdinde kendisine itibar sağlayan temel unsurun, bilinen politikacı figüründen farklı bir görünüm vermesi olduğunu biliyordu. Bu görünümün hayli kırılgan olduğunu da biliyordu. O halde ne oluyordu? Siyasi ihtirasları yüzünden acele eden ve politikayı hayatlarının anlamı haline getiren yakın çevresinin kurbanı mı oluyordu yoksa o da yakın çevresi kadar muhteris bir insan mı olmuştu birdenbire?

Aslında her şey son derece basitti. Edip Cansever'in "Mendilimde Kan Sesleri" şiirinde dediği gibi "insan yaşadığı yerin suyuna toprağına" benziyordu netice itibariyle. Benzememek için dirense bile benzetiyorlardı. Bir başka açıdan bakıldığında, insan zaaflarının toplamıydı zaten. Kemal Derviş de aylar önce Washington'da TÜSİAD'ın düzenlediği yemekli bir toplantıda durup dururken ilkokulda tanıdığı Arzu isimli bir kızdan söz etmiş ve şöyle demişti: "Ben ilkokuldayken çok çalışıp hafta sonundaki törende Türk bayrağını taşımak için elimden geleni yapardım. En büyük hırsım Türk bayrağını taşımaktı. Ancak şunu da itiraf edeyim ki, benimle beraber bayrağı taşıyacak diğer kız öğrenciye de hayranlık duyardım. İsmi Arzu idi. Hâlâ onu hatırlıyorum. İkimizin birden bayrağı taşıması benim için unutulmaz heyecanlardan biriydi."[24]

Kim bilir, belki de Edip Cansever kadar Freud da haklıydı. Derviş, aradan geçen yıllar içinde ne bayrağı taşıma arzusunu, ne de Arzu'yu unutabilmişti. Bastırılan arzuların su yüzüne yeniden çıkışının ne kadar trajik olduğunu ise Nurdan Gürbilek, "Bastırılmışın Geri Dönüşü" isimli o güzelim denemesinde enine boyuna analiz etmişti zaten.[25]

24. *Bir "Kurtarıcı" Öyküsü*, s. 14-15.
25. Nurdan Gürbilek, *Vitrinde Yaşamak*, Metis, İstanbul, 1992.

Misak-ı Milli sınırları içinde olup biten hemen her şeyde bir Amerikan komplosu aramak yaygın bir fikir jimnastiğiydi öteden beri. Derviş hakkındaki değerlendirmelerin önemli bir bölümü de sözü edilen "fikir jimnastiği"nden payını almıştı. ABD tarafından Türkiye'ye atandığı iddia edildiği gibi "siyasi komiser, sömürge valisi" türü yaklaşımlara da muhatap olmuştu. Ancak bu konuda en sağlıklı değerlendirmeleri *Milliyet* gazetesinin Washington temsilcisi ve Kemal Derviş'in aile dostu Yasemin Çongar yapacaktı. Çongar'ın konuya ilişkin ilk yazısı, "Ecevit Sonrasına ABD'den Bakışlar" başlığını ve 3 Haziran 2002 tarihini taşıyordu. Verilen bilgiye göre, ABD'nin Türkiye analistleri, önlerini iyi görememenin sıkıntısını yaşıyorlardı. Ancak onlar da, tıpkı Türkiye'deki "meslektaşları" gibi, koalisyonun bu haliyle uzun süre gidemeyeceğini, Başbakan'ın uzak olmayan bir tarihte görevine veda etmek zorunda kalabileceğini hesaba katıyorlardı. Erken seçim ve yeni hükümet konusunda geliştirdikleri teoriler de vardı elbette.

ABD, Türk ekonomisini toparlanma sürecine sokan ve "uzun dönemde sürdürülebilir büyüme" için umut vaat eden IMF programının devamından yanaydı. Bunun için, Türkiye'de sıkça dile getirilen ve Çongar'a göre "ayakları havada olan yorumlar"ın aksine ABD, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne katılmasını kuvvetle destekliyordu. En az bunlar kadar önemli olanı ise muhtemel bir Irak müdahalesi esnasında Türkiye'nin desteğine olan ihtiyaçtı. Çongar'ın satır aralarına yerleştirdiği bilgiye bakılırsa, Türkiye'de yapılan kamuoyu yoklamalarından yansıyan sonuçları değerlendiren ABD'li Türkiye analistleri, bu aşamada yapılacak bir erken seçimin kaos yaratabileceğini öngörüyorlardı. Kim bilir, belki de Hasan Cemal'in sık sık dile getirdiği "kâbus senaryosu"nda bu analizin de payı vardı.

Çongar da AKP ve Tayyip Erdoğan meselesine değiniyordu. ABD'nin kaos kaygısının gerisinde yatan "Recep Tayyip Erdoğan çekincesi"ydi.

"Washington, şu anda hâlâ partisini ve liderini arayan geniş kararsız kesim dışında, Türk seçmeninin ağırlıklı olarak AKP'ye yönelmesinden huzursuz"du. ABD'nin huzursuzluğunun iki ana nedeni vardı. Bir kere AKP lideri, ABD ziyareti sırasında yeterince göz

dolduramamış, Çongar'ın ifadesiyle "siyasi ufku, iktisadi öngörüsü ve dünya bilgisi geniş lider" profiline uygun bulunmamıştı. ABD Erdoğan'ın "samimi bir demokrat" olduğuna inanmıyordu. Ama asıl öne çıkan, muhtemel bir Irak operasyonu sırasında Erdoğan'ın ABD'yi desteksiz bırakacağı korkusuydu. Türkiye-İsrail ilişkilerinin zedeleneceği endişesi de bu korkuyu besliyordu. Muhtemel bir AKP iktidarının Türkiye'yi yeniden 28 Şubat benzeri bir sürece götürmesi de endişelendiriyordu ABD'yi.

Peki ya Kemal Derviş? Çongar'ın, Washington'daki kaynaklarına dayanarak yaptığı yorum, bir süre sonra yaşanacakları gayet net bir biçimde gözler önüne serecek nitelikteydi.

Bush yönetimi Derviş'i "takdir" ediyor ve ekonominin direksiyonunu bırakma ihtimali karşısında kaygıya kapılıyordu. Gerçi kim gelirse gelsin uygulanan programdan cayma veya sapma gibi bir şey söz konusu olamazdı, ama yine de tedbirli davranmakta fayda vardı. Dolayısıyla Derviş'in ekonomi yönetiminde olabildiğince uzun kalması hem ABD, hem de Türkiye için önemliydi.

Derviş'in siyasete girmesi de bu açıdan dikkatle izleniyordu. Derviş'in liderliği, ekonomi, Avrupa Birliği ile ilişkiler ve Irak operasyonu sırasında gerekliydi. Bu nedenle Washington'da dile getirilen yeni formüller arasında "tek adam" yerine "ekip" siyasetinin öne çıkması şaşırtıcı değildi. Çongar, adını da koymaktan çekinmiyor ve "ABD'nin takdirine sahip bir başka kabine üyesi olan Dışişleri Bakanı İsmail Cem ile Derviş'i, Ecevit sonrasında aynı safta buluşturmanın hikmetine" işaret ediyordu.

Yasemin Çongar'ın yazısının 3 Haziran tarihini taşımasında ise doğal olarak hiçbir tuhaflık yoktu...

ABD Yeni Oluşumu Destekliyor Ama...

Türkiye'de yaşanan siyasal gelişmeler, Çongar'ın perspektifini değil ama üslubunu bir miktar değiştirecekti. 15 Temmuz tarihli yazısı bunun somut ipuçlarını taşıyordu. Öncelikle adını vermeden MHP'nin ABD tarafından istenmediğini gayet net bir dille ifade ediyordu Çongar. Hemen arkasından "Avrupa yolundan yürünmesi taraftarı yeni oluşumlar" kadar, bu görüşü paylaşan siyasal aktörler arasında yeni ittifaklar kurulabilmesi ihtimalinin Washington'da

"ilgi ve heyecan" yarattığını dile getiriyordu.

Daha sonra da, pek parlak olmadığını belirtmeyi ihmal etmeden, başka isimler tarafından da yaygın bir biçimde paylaşılan bir Türkiye tablosu çiziyordu Çongar:

"Ortada koalisyon sözcüğünün kökenindeki 'birleşme–kaynaşma' fiilinden artık eser taşımayan bir hükümet. Başbakanı ağır hasta. Yardımcısını kişisel vefasızlık nedeniyle hükümetten gönderirken kendi partisinin nasıl kan kaybedebileceğini hesaplayamayan, azletmek istediği ekonomiden sorumlu devlet bakanına kısa süre sonra görevinde kalması ricası yapan bir adam. Erken seçim için tarih veren, ekonomiden sorumlu devlet bakanının 'devlet emri' ile görevde kalmasını 'ahlaksızlık' sayan, altına imza koyduğu iktisadi programa sahip çıkmayan, Kopenhag Kriterleri'ne direnen bir başbakan yardımcısı. Kopenhag Kriterleri'ni tek öncelik yapmış görünen, Avrupa yolunda her türlü oluşum içinde yer alabilecekleri mesajını veren bir diğer başbakan yardımcısı. Kıbrıs sorununun çözülmemesini Türkiye açısından avantaj sayan, yıllardır tren üstüne tren kaçırmış ve şimdi belki de son treni bekleyen Türkiye'nin 'AB için acele etmesine gerek olmadığını' söyleyen bir taze dışişleri bakanı..."[26]

Çongar daha sonra, neredeyse hemen her yazısında dile getirdiği ABD'nin üç önceliğine bir kez daha vurgu yapıyordu: Ekonomide istikrar, Avrupa Birliği perspektifinden sapmama ve muhtemel bir Irak harekâtını destekleyecek hükümet. Bu üç önceliğin üzerinde odaklandığı kişilerse yine bildik isimlerdi elbette: Kemal Derviş ve İsmail Cem.

Hatırlanacağı gibi, yazının kaleme alındığı 15 Temmuz tarihinde İsmail Cem'in liderliğini üstlendiği Yeni Oluşum, büyük bir siyasi ivme kazanmış ve Kemal Derviş'in de dahil olmasıyla birlikte bu ivmenin yelkenine yeni rüzgârlar taşıyacağı herkes tarafından teslim edilmişti. Bu kez tedirginliğin adresi CHP'ydi. Çongar'a göre, ANAP ve lideri Mesut Yılmaz'ın Avrupa Birliği konusunda sergilediği kararlı tutum da büyük bir ilgiyle izleniyordu Washington tarafından. Ancak Washington'ı Derviş ve Cem kadar heyecanlandıran asıl isim Mesut Yılmaz değil, çiçeği burnundaki DTP lideri

26. *Milliyet*, 15 Temmuz 2002.

Mehmet Ali Bayar'dı. ABD'nin merak ettiği, bu üçlünün nasıl bir ittifak içinde bir araya geleceğiydi.

Yasemin Çongar'ın yazısının bu kez 15 Temmuz tarihini taşımasında da hiçbir tuhaflık yoktu doğal olarak...

ABD İçin İdeal Ortak Kim?

"MHP ve AKP, Washington için 'ideal ortak' sayılmıyor."

Washington Post'un 19 Ağustos'ta yapacağı yorumu, yaklaşık bir ay önce, yani 22 Temmuz'da yapan Yasemin Çongar'dan başkası değildi. Gerçi Çongar, "Washington'ın, Türk seçimlerinde belirli bir partiyi açıkça tercih edeceğine, dahası seçim sonuçlarını bile etkileyebileceğine" inanmıyordu, ama daha önce defalarca vurguladığı gibi, Bush yönetiminin, muhtemel bir Irak harekâtında işbirliğine açık bir hükümet istediğinin bir kez daha altını çiziyordu. Ayrıca IMF ile yapılan stand-by anlaşmasından ve AB hedefinden taviz verilmemesi de ABD'nin önemle üzerinde durduğu bir diğer unsurdu. "MHP ve AKP, Washington için 'ideal ortak' sayılmıyor," sözlerinin arkasında yatan temel fikir de buydu.

Daha sonra Kemal Derviş'in siyasi geleceğiyle ilgili olarak yapılan yorumlara değiniyordu Çongar. ABD'lileri endişelendiren "Derviş'in siyasetteki acemiliği"ydi. Ancak Çongar, Washington çevrelerinde etkili birkaç ayrı analistten "Derviş, Türkiye'de önüne çıkarılan engelleri bugüne dek hep aştı, girdiği kavgaları kazandı," yorumunu bizzat işitmişti.

12 Ağustos tarihli yazısında Türkiye'de olup biten her şeyin ABD tarafından belirlendiği tarzında pek revaçta olan komplo teorilerine katılmadığını vurguladıktan sonra şunları söylüyordu Çongar: "Derviş ile hiç temasları yok, demiyorum tabii. Zaten siz de biliyorsunuz. Derviş'in, örneğin Pentagon'un iki numarası Paul Wolfowitz'le, karşılıklı resmi görevlerinin ötesinde, eski ahbaplıkları çerçevesinde de, hem Washington'da, hem İstanbul'da sohbet ettiğini biliyoruz. Ama öyle anlaşılıyor ki, ABD'lilerin Derviş'ten bizzat duydukları, Derviş'in bugüne dek basına söylediklerinin ötesinde değil. Washington'dan Türkiye'yi izleyenler, Derviş'in ne yapacağını, Derviş'in arkadaşlarının anlattıkları ya da biz gazeteci milletinin tahminleri ile değerlendirmiyorlar. Ve Türkiye'de, Der-

viş'in de bir piyon gibi dahil olduğu Amerikan komplolarından söz edilmesine, herhalde içlerinden, 'Neeerdee o günler,' diye geçirerek gülüyorlar."[27]

Çongar'a göre ABD'nin en az Kemal Derviş kadar, belki ondan bile fazla ilgilendikleri isim, CHP lideri Deniz Baykal'dı. Hatta "Neeerdee o günler," diye hayıflanan ABD'li bir "diplomasi kurdu" Çongar'a, "Kentli yoksullar için, AKP'ye alternatif adres, katkılanmış bir CHP olur," demekten bile çekinmemişti.

Başka şeyler de söylemişti elbette ABD'li "diplomasi kurdu". CHP'ye yönelen ilginin CHP'nin barajı aşmasına yetmeyeceğinin farkındaydı sözgelişi. Zaten "katkılanmış CHP" formülünden söz etmesinin sebebi de buydu. Böylece Derviş de, "büyük kentlerin kaymak tabakası"na takılmakla kalmayacak, hem kentli yoksullara, hem de Anadolu'ya açılma imkânı bulabilecekti.

"Bush yönetiminden bağımsız" bir başka analist de, "Derviş, Derviş'le birlikte harekete hazır isimler, İsmail Cem ve diğer YTP kurucuları kalkıp 'Yakamıza CHP rozeti takıyoruz ve geliyoruz,' deseler Baykal ne yapar? Milletvekili listelerini bu kişilere açmaz mı? Derviş ve Cem'e yönetimde rol vermez mi?" diye sormuştu Çongar'a. Hele bu isimlere bir de Mehmet Ali Bayar'ın eklenmesi halinde, Türkiye'nin önünde açılabilecek ufuklardan da söz etmiş ve merkez sağ ile merkez solda oluşacak ittifakların önemine değinmekten de kendini alamamıştı.

Dediği gibi Çongar'ın, "ABD'liler hipotezlerle düşünmeyi" seviyorlardı galiba. Ancak *Milliyet* gazetesinin Washington temsilcisi, yakın dostu Kemal Derviş'in ABD'de geçirdiği on günde neler yaptığından bir tek kelime ile olsun söz etme gereğini hissetmiyordu. Bu konudaki en küçük bir ayrıntının *Milliyet*'e manşet olacağını ve günlerce konuşulacağını bilmiyor muydu acaba?

Hadi o uzakta olduğu için pek fazla fark edememişti bunun önemini, peki ama *Milliyet*'in genel yayın yönetmeni Mehmet Y. Yılmaz bir telefon edip kulağını bükmemiş miydi sahiden de gazetesinin Washington temsilcisinin?

27. *Milliyet*, 12 Ağustos 2002.

Derviş'in, Devlet Bakanlığı görevinin devir teslim işleminde takındığı tutum, "İşte bir Derviş farkı daha" diye değerlendirilmişti *Radikal* gazetesi tarafından.[28] Yalan da değildi hani, daha önceki dönemlerde halefin de, selefin de birbirinin gözünü oymaya çalıştığı, hatta çoğu kez devir teslim törenine bile gelmediği hatırlandığında, Derviş yine bir nezaket örneği sergilemişti. Devlet Bakanlığı görevini Masum Türker'e bırakırken, yaklaşık iki buçuk saat süren bir brifing vermiş, ekonominin durumunu, öncelikleri ve beklentileri anlatmıştı. İkili daha sonra basının karşısına çıkarak, görüşmenin muhtevasına dair açıklama yapmışlardı.

Konuşmasına, "Hazine benim evim oldu," diyerek başlayan Derviş, hazine bürokrasisini övmüş, yirmi iki yıl uluslararası kuruluşlarda çalıştığı için söz konusu kadroların birinci sınıf olduğunu rahatlıkla söyleyebileceğini ifade etmişti.

Kendileriyle birlikte çok önemli ve yararlı işler yapabildiklerini de hatırlatan Derviş, ekonominin zor durumdan çıkartılmasının, makro-ekonomik dengelerin biraz daha oturtulabilmesinin de bu ekibin başarısı olduğunu vurgulamıştı.

Daha sonra Masum Türker'in iyi bir seçim olduğunu belirtme ihtiyacı duymuştu. Bunda samimi olduğu da gözden kaçmıyordu. Çünkü Türker, yaptıkları çalışmalar sırasında kendilerine Meclis'te her zaman büyük bir destek vermişti. Bu nedenle Başbakan Ecevit "çok iyi bir seçim" yapmıştı ve kendisi de on sekiz aylık birikimiyle Türker'e destek olmaya hazırdı. Derviş, her zamanki kibarlığıyla kendisini Türkiye'ye çağırıp görev veren Ecevit'e teşekkür etmeyi de ihmal etmemişti.

Daha sonra seçim sürecine, bu sürecin Türkiye'de algılanış biçimine değinme gereği duymuştu Derviş. İnsanların seçimlerde yarışmasının, birbirini eleştirmesinin son derece doğal olduğunu belirtmiş, ama bunun piyasalarda ve insanlarda yeni yeni oluşan güveni sarsıcı boyutlara taşınmamasını istemişti. Aksi takdirde ülke yararına yapılan şeyler, kısa sürede anlamını yitirebilir ve piyasalara genel bir kaos egemen olabilirdi.

28. *Radikal*, 13 Ağustos 2002.

Bu nedenle siyaseti birbirini karalama, yerin dibine batırma unsuru olarak görmemek gerekirdi. Siyaset daha güzel çözümler üretmek için verilen bir mücadeleydi sadece. Böyle algılandığı takdirde, seçim sürecinin güvenin artmasına katkıda bulunacağını herkes görecekti zaten.

Daha sonra, ekonomiyle siyaset arasındaki ilişkilere değinen Derviş, bu ikisinin teknik olarak ayrışması gerektiğini, siyasetin günlük ekonomiye müdahalesinin engellenmesinin şart olduğunu bir kez daha hatırlatmıştı. Avrupa'ya, çağdaş refaha dönük arayışını sürdüren bir Türkiye, belli bir kardeşlik duygusu içinde kalarak aşabilirdi sorunlarını. Hem iç, hem de dış piyasalar bunun farkındaydı ve bunun için desteklerini sürdürüyorlardı. İstifalara ve seçim sürecine rağmen piyasalarda pek fazla kıpırdama olmamasının temel nedeni de buydu.

Yeni bakan Masum Türker de, Derviş'in ekonomik programının siyasal sorumluluğunu daha ilk günden üstlenenlerden birisi olduğunu hatırlatarak, çözüm önerileri konusunda Derviş'le düşüncelerinin örtüştüğünü ifade etmişti. Ancak Türker'in söylediği daha önemli bir şey vardı: İşine, Derviş'in bürokratlarıyla devam edecekti. Bu da hem seçim ekonomisi uygulanmasını engelleyecek, hem de dengelerin en azından seçim sürecinde bozulmasını önleyecekti.

Türkiye'nin gördüğü en ilginç devir teslim töreni, özellikle askeri kesimde sık sık sergilenen ciddiyeti yansıtması açısından da ilgi çekiciydi. Demek ki siviller de istediği zaman böyle işleri, üstelik hiç kimsenin arkadan itmesine gerek kalmadan becerebiliyorlardı.

Tuhaf Bir Ayrıntı

Kemal Derviş, solda birlik ve sosyal-liberal sentez arayışlarını sürdürürken hemen herkesle görüşmüştü. SBF Dekanı Prof. Celal Göle, işadamı Bülent Eczacıbaşı, Arı Hareketi lideri Kemal Köprülü ve danışmanı Oya Ünlü'nün belirleyici olduğu görüşme trafiğinde sendikalardan sivil toplum kuruluşlarına, siyasi partilerden belediye başkanlarına pek çok isim ve kurum vardı. Ama son derece dikkat çekici bir ismi bir kez bile aramamıştı Derviş.

Üstelik bu kişi, gerek Büyükada, gerekse Washington yıllarından çok iyi tanıdığı, fikirlerine önem verdiği bir isimdi. Oturup uzun uzun Türkiye'nin ve dünyanın sorunlarını tartıştığı, küreselleşmeden sosyal demokrasiye hemen her meseleyi konuştuğu bir isimdi. Türkiye'ye ilişkin olarak yaptığı analizlerle yurtiçindeki akademik çevrelerde olduğu kadar yurtdışındaki akademik çevrelerde haklı bir üne sahip olan bu isim Prof. Dr. Şerif Mardin'den başkası değildi.

Gerçi Kemal Derviş, Prof. Mardin'den yirmi yaş kadar küçüktü ama bu ilişkilerini hiçbir zaman zedelememiş, hatta tersine Derviş'in yetişmesinde hayli etkili olmuştu. Türkiye'ye ilişkin temel bilgilerinin hiç değilse bir kısmını Prof. Mardin'in sosyolojik analizleri aracılığıyla öğrenmişti Derviş. O kadar yıl yurtdışında bulunduğu halde, bir yanıyla hep "yerli" kalabilmesinin sırrı da buradaydı. Bilhassa Washington yıllarında sık sık bir araya gelip memleket meselelerinden söz etmişler, geleceğe dair öngörülerde bulunmuşlardı.

Bu nedenle Cem Boyner'in öncülüğünde örgütlenen Yeni Demokrasi Hareketi'nde de beraber olmalarında şaşırtıcı taraf yoktu. Şaşırtıcı olan, Derviş'in Türkiye'ye geldikten sonra da, geniş katılımlı ittifak arayışlarına girdiği günlerde de bir kez olsun Prof. Mardin'i aramamasıydı. Derviş gibi, zarafeti siyasetin ana unsurlarından biri haline getirme çabasında olan bir insanın, çocukluğundan beri tanıdığı Prof. Mardin gibi bir yakın dostu, telefonla bile aramamasının sebebi neydi acaba?

Dostluk bir yana, içine girdiği siyaset dünyası açısından yetkin fikirlere sahip olan Prof. Mardin'i neden böylesine ihmal ediyordu Derviş? İhmal mi ediyordu, yoksa bilinçli bir tavır mıydı bu? Yakın çevresi olarak öne çıkan isimler, ne kadar etkiliydi bu tavırda? "Kemal iyi niyetini asla kaybetmez,"[29] diyen Prof. Mardin'in, "yakın çevre"den uzak tutulması kimin fikriydi sahiden?

29. *Bir "Kurtarıcı" Öyküsü*, s. 148.

"Üniversiteye Gitmeyip Siyasette Kalarak Doğru Olanı Yaptı"

Bülent Eczacıbaşı
İşadamı

Kemal Derviş'le ne zaman tanıştınız?

Bizim Kemal beyle tanışıklığımız gençlik yıllarının başına kadar gider, ama tam zamanını doğrusu bilemiyorum. Hem eşimin, hem de benim, evlenmeden önce ayrı ayrı arkadaş olduğumuz bir-iki kişiden biridir. Hiç beraber okumadık, okul dışından, aile dostluğumuz nedeniyle tanışıyoruz. 24-25 yaşlarındaydık tanıştığımızda.

Konuştuğunuz konuları hatırlıyor musunuz?

Kemal bey profesyonel iktisatçıydı, bense mühendis. İş hayatının içinde olduğumuz için elbette iktisada ilgimiz vardı, ama hiçbir zaman Kemal beyin düzeyinde olmadı. Doğal olarak siyaset ilgi alanımızın içine giriyordu ve Kemal bey siyasetle her zaman ilgiliydi. Benim ilgim daha azdı açıkçası, ama o aktif olarak siyasetle ilgileniyordu. Sayın Ecevit'e danışmanlık yapıyordu, çeşitli çalışma gruplarında katkıları vardı.

Kemal Derviş, genç yaşından itibaren sosyal demokrat fikirlere yakın olduğunu söylüyor. Sizin için de geçerli miydi bu?

O zamanlar, ortanın solu görüşünün güncel olduğu bir ortamdı. Sanayicilerin, Ecevit'in teorisyenliğini yaptığı ortanın solu felsefesine giderek artan bir ilgisi vardı. Bunlar arasında rahmetli babam Nejat Eczacıbaşı da vardı. O kadar ilgi duyuyordu ki, ben ABD'den döndüğüm sıralarda, bana ve topluluğun diğer yöneticilerine Ecevit'in kitaplarını vererek okumamızı istemişti. Biz de ev ödevi gibi okumuştuk. Derviş de o zaman sosyal demokrat görüşlü, genç bir ekonomistti.

CHP iktidarının yıkılmasında TÜSİAD'ın yayınladığı ilanlar hayli etkili olmuştu. Bir çelişki yok mu burada?

Her konuda aynı fikirde olduklarını söylemek mümkün değil ama bazı işadamları, ki bunlar içinde babam da vardı, Türkiye'de çağdaş sosyal demokrasinin yükselen bir çizgi olacağına inanıyorlardı. Geleneksel sağın bazı görüşlerinin toplumun gerisinde kaldığını düşünüyorlardı. Bu açıdan, Bülent Ecevit'in görüşlerinde ileriye yönelik bazı ışıklar arıyorlardı. Ama o sırada Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik durumu hatırlarsınız. TÜSİAD'ın tutumu sosyal demokrasi ile değil, daha çok bu durumla ilgiliydi. Ayrıca gerçekten o ilanlar mı yol açtı hükümetin çekilmesine yoksa sadece etkenlerden bir tanesi miydi, o çok tartışılır. O ilanları alıp okursanız, oradaki eleştirilerin bugün hâlâ geçerli olduğunu görürsünüz. Dolayısıyla "TÜSİAD hükümeti yıktı," meselesi biraz abartılıyor gibi geliyor bana.

O dönemlerde Ecevit'in çevresindeki külliyetli miktarda bulunan Üçüncü Dünyacılar'ın eleştirilerinden duyduğu rahatsızlığı anlatır mıydı Derviş size?

Pek hatırlamıyorum doğrusu. Belki bu kadar önde değildi. Herkesin kıyasıya birbirini eleştirdiği bir ortamda, o da payını alıyordu bunlardan, ama çok keskin ayrıntılar yok hafızamda. Ayrıca o, ABD'ye gittikten sonra da Türkiye'de ne olup bittiğini çok yakından izledi. Ne kadar uzun süre ayrı kalmış olursa olsun, gelip aramıza katıldığı zaman sanki hiç Türkiye'den ayrılmamış gibi, siyasi ve ekonomik konuları en ince ayrıntısına kadar tartışacak durumda olurdu. Onu nasıl yapıyordu bilmiyorum ama yapıyordu işte.

Kimler vardı sözünü ettiğiniz çevrede?

Ortak dostlarımız arasında Güler Sabancı, Cem Boyner ve Hurşit Güneş vardı. Kemal beyin Rüşdü Saracoğlu, Asaf Savaş Akat, Nilüfer Göle ve Celal Göle ile çok eskiye giden dostlukları olduğunu biliyorum. Besim Üstünel ve Baran Tuncer'i, yakın ilişkide bulunduğu kişiler olarak hatırlıyorum.

Kemal Derviş'in YDH dönemini hatırlıyor musunuz?

YDH'nin söylemi, Kemal beyin görüşlerine yakındı. Çok demokrat bir kişiliği vardır onun. Türkiye'de demokrasinin bazı eksiklikleri olduğuna inanır. YDH'de de kendi görüşlerine hitap eden yönler gördü. Ama daha da önemlisi, Türkiye'de yeni bir siyasi hareket başlarken, onun içinde yer almak ve ona katkıda bulunmak istiyordu. Benzer bir heyecan bizlerde de vardı. Hepimiz oluşan bu yeni hareketin Türkiye'ye ne getireceğini merak ediyorduk. Hepimizde bir umut vardı.

Siyasete girme arzusu hep var mıydı?

Siyasete her zaman yakın oldu Kemal bey. Parti kurmak, partinin lideri olmak gibi amaçları vardı diyemem ama ilerde uğraşacağı çeşitli aktiviteler içerisinde siyasetin de bulunmasını planlıyordu. Üniversitede ders verirken bir siyasi parti bünyesinde çalışmalara katılmak da bunun bir parçasıydı. Ama böyle, her şeyi bir kenara bırakıp balıklama içine gireceğini, o da biz de tahmin etmiyorduk doğrusu. On sekiz aydır yaşadıklarını daha önceden tahmin etmiş olabileceğini hiç sanmıyorum.

Ecevit'ten davet aldığı zaman sizi aradı mı?

Danışma şeklinde değil de, haber verme anlamında, gelişmeler hakkında bilgilendirmek için aradı. Çok ümitlendik doğrusu. Bana sorsalardı o sırada "Ne yapalım?" diye, ben de Kemal Derviş'in çağrılmasını ve gelmesinin sağlanmasını önerirdim. Yapılan işin son derece isabetli olduğunu, Türkiye'ye yarar getireceğini düşündüğüm için çok heyecanlandım.

Derviş bakanlıktan istifa ettikten sonra on sekiz ayın hesaplaşması yapılmaya başlandı. Başarılı olup olmadığı tartışıldı. Sizce başarılı mıydı?

Bence son derece başarılıydı. Kemal beyin bu başarıyı anlatması için aktif bir çaba içine girmesini de gerekli buluyorum. Ama bunu yapmıyor ve galiba "Herkes nasıl olsa biliyor," diye düşünüyor.

Eleştirmek ve hırpalamak isteyenler öyle hücumlar yapıyorlar ki, bence savunmayı gerektiriyor. "IMF anlaşmaları yapılmasaydı Türkiye ne hallere düşerdi, Türkiye o günlerden nerelere geldi," gibi konuları anlatması lazım bence. Şimdi eleştirmek çok kolay elbette. 2001 yılının ilk aylarındaki korkular ve kaygılar unutuldu çünkü. Tabii ki her şey bitmedi, yapılması gereken daha pek çok şey var ve bunu söyleyenlerin başında da Kemal Derviş geliyor. Şimdi dengeler bıçak sırtında duruyor ama Arjantin'de olduğu gibi durmayabilirdi de. Bunu işsiz insanlara, umutsuz insanlara anlatmak çok zor tabii. Ancak bazılarının bu eleştirileri sadece siyasi amaçla yaptıkları da apaçık görülüyor.

Bu kadar zor görev üstlendiği halde, bu kadar sempatik bulunmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bunu çok doğal karşılıyorum. Samimi bir insandır Kemal bey, içi dışı bir insandır ve bunu da yansıtıyor zaten. İçinden geçeni söylüyor; o arada belki siyasi bakımdan söylenmemesi gereken şeyler söylüyor ama sözünü esirgemiyor. Bir gün bir arkadaşımız eleştirirken, "Çok fazla IMF'nin adamı gibi konuşuyor," diyordu. Neden öyle? "Çünkü IMF'ye söz verdik," diyor Kemal bey. Ben Kemal beyi tanıdığım için, bu cevabın çok doğal olduğunu biliyorum. Ancak aynı Kemal Derviş, ülkesini çok seven birisi olarak IMF'yi karıştırmayacağı noktaları da son derece iyi bilir ve bunu da yapar. Ama verilen sözleri tutmak için de her şeyi yapar. Bu konuda eleştirildiği zaman da "Ben söz verdim," der. Nitekim diyor da. "Paraları cebe atana kadar sözleri verelim, sonra da bildiğimiz gibi davranalım," diyebilecek bir insan değil. Onun düşünce tarzı bu değil. Böyle olunca da, kafası öyle çalışan insanlar, tutup IMF'nin adamı olarak suçluyorlar. Ama öte yandan, insanlar bu şeffaflığı görüyor. Çok iyi biliyorum ki, televizyona her çıkışı büyük bir başarı olacak Kemal bey için. Toplum önünde ne zaman konuşursa puan kazanacak. Hiçbir konuşmasında endişelenmiyorum. Ne sorarlarsa sorsunlar, bilmediği zaman bilmiyorum diyebilecek bir karakteri var. Hata ettiğini de kabul ediyor. Hatası apaçık ortada olan insanın, çıkıp da bin dereden su getirerek kendini savunmasını kimse hoş karşılamıyor artık. Hiçbir hatasını kabul etmeyen insanlardan bıktık.

Siyasetçilerin ve işadamlarının "bilmiyorum" sözcüğünü sözlüklerine almalarının zamanı geldi.

Hazır söz verme meselesine gelmişken bir tek konuda sözünde durmadı galiba Kemal Derviş: YTP'ye verdiği sözü tutmadı.

Kemal beyin başından beri inatla üstünde durduğu bir ittifak konusu var. Ben o günleri yaşadığım için biliyorum. Özkan'la, Cem'le yaptığı konuşmalarda hep bir ittifak bağlantısı içinden YTP konusu gündeme gelmiştir. Hatta ben de "Kurucu olarak katılırım," dedim. Yeni Oluşum'la bağlantımı da hep bu bağlamda konuştuk. "Senin siyasete katılmayacağını biliyorum ama destek vermeni isterim. Bu desteğin de perde arkasından olması hoş bir şey değil," dedi. Ne o hoşlanır böyle bir şeyden ne de ben. Gayet açık konuştuk. İttifaka giden bir yol olursa Türkiye için çok olumlu bir gelişme olacaktı. Dağınıklığın toparlanması açısından kritik bir adım olacaktı. Böyle bir durumda, yani Kemal beyin katılması durumunda, ben de kurucu üye olarak YTP'de yer alabilirim, demiştim. Hatta bir zaman baskısı olduğu için, bir kurucular kurulu listesi vardı, sonradan bir de ek liste olacaktı. Onların içinde ben de yer alırım, demiştim. Böylece siyasete anlamlı bir adım atmış olacaktım. Kemal beye çok inandığım için elbette ama sadece onun için değil. Solda birleşme başta olmak üzere siyasette bizi yeni ufuklara götürecek tarihi bir oluşuma adım atabileceğimizi düşündüğüm için verilmiş sözlerdi bunlar. Peki niye gerçekleşmedi? Bir defa Kemal beyin istifası kabul edilmedi ve araya çok kritik bir süre girdi. O sürede ittifak konusu gittikçe uzaklaştı gündemden, başka gelişmeler oldu, laflar taşındı. Partinin liderliği "İttifakla ilgilenmiyoruz," diye açıklama yaptı. Bütün bunlardan sonra Kemal bey YTP'den koptu. Koptuktan sonra üniversiteye dönme alternatifi çok güçlü bir biçimde gündeme geldi. YTP'den kopmasıyla hiçbir ilişkim olmadı. Ama siyasetten kopmaması yolunda bir dost olarak fikrimi söyledim.

Üniversiteye gitmesindense siyasette kalmasını tercih ettiniz...

Evet, kesinlikle. Onun birikimine ve yeteneğine şiddetle ihtiyacımız olduğunu düşünüyordum çünkü. Ayrıca üniversiteye dönme

kararının büyük bir düş kırıklığı ve ekonomide olumsuz gelişmeler yaratacağı görüşündeydim. Bir daha siyasete girmesi de çok zor olacaktı. Bütün bu nedenlerle siyasette kalmasının yararlı olacağı fikrindeydim.

CHP'ye girmesi konusunda telkinleriniz oldu mu?

Önünde başka seçenek kalmamıştı ki. YTP kapısı kapandıktan sonra yeni parti kuramayacağına göre gidebileceği tek yer CHP'ydi.

Size Deniz Baykal'ın lideri olduğu bir CHP sempatik geliyor mu?

Ben partili değilim. Ama büyük terslikler olmazsa Kemal beyin olduğu partiyi destekleyeceğim.

CHP'nin savunduğu değerlerle Derviş'in savunduğu değerlerin önemli bir kısmı taban tabana zıt...

Politikalar arasında bir uyum sağlanacak herhalde.

Böyle bir durumda "CHP Kemal Derviş'e iltihak ediyor," diyebilir miyiz?

Deniz Baykal'la görüştüğüm zaman Kemal Derviş'in görüşleriyle aralarında temel bir farklılık görmedim. CHP ile ilgili bazı yayın organlarının ortaya koyduğu görüşlerden söz etmiyorum. Deniz beyin görüşleriyle Kemal beyin görüşleri arasında bir fark görmüyorum.

Hilton'daki toplantıda da bazı konularda kararlar alındı galiba?

O Yeni Oluşum'un çok başıydı. Dolayısıyla Kemal beyin Yeni Oluşum'a yönelik umutları daha başka bir düzeydeydi. Hatta kurucular kuruluna kimlerin gireceği tartışılıyordu.

Kemal Derviş'e "Bir Bölen" sıfatı da yakıştırıldı. Somut olarak baktığınızda da biraz öyle gözüküyor. Derviş siyasete soyunduğunda iki büyük sosyal demokrat parti vardı ortada, şimdi üç parti var...

İsmail Cem ile Hüsamettin Özkan'ın DSP'den ayrılıp yeni bir parti kurmaları konusunda Kemal Derviş'in hiçbir katkısı yok. Bunu güvenerek söyleyebilirim. Yunan adalarından birinde Clinton'la beraber toplantıdayken istifaları duydu ve çok şaşırdı. O açıdan "Bir Bölen" sıfatını kesinlikle hak etmez.

İsmail Cem'le yeniden bir araya gelinebileceği konusunda bir umudu var mı Kemal Derviş'in?

Kemal bey, Baykal ve Cem'in neden ayrı olduğunu bir türlü anlayamıyor. Herhalde uğraşmaya devam edecek. Birlikte olmayı çok istediğini biliyorum. Ancak bu alanda başarı İsmail Cem ile Deniz Baykal'ın ilişkilerine de bağlı.

Derviş'in ittifak arayışının AKP'ye karşı bir tedbir olduğuna dair bir hayli şey yazılıp çizildi. Doğru mu bu?

Hayır, böyle bir şey yok. Aynen şunu söylediğini hatırlıyorum: "Üç sosyal demokrat parti seçime gidiyor. Dünyanın hiçbir yerinde böyle bir şey olmaz."

4

Kayarken Solan Yıldız

Kemal Derviş'in Türkiye'yi ekran başına kilitleyen 15 Ağustos 2002 tarihli konuşması, bazı temel noktaları açıklığa kavuşturmakla birlikte, bazılarını daha da içinden çıkılmaz hale getirmişti.

Gayet net bir biçimde ortaya çıkan nokta, Derviş'in YTP'den koptuğuydu. "Yarı yolda bıraktı, sattı, vefasız çıktı, YTP'yi prematüre bir konuma düşürdü," gibi sıfat ve fiillerin kesin olarak ortaya koyduğu net bir durum vardı: Derviş, YTP ile yollarını ayırmıştı.

Ancak bunu ortaya koyarken kendisinden hiç beklenmeyen bir tutum sergilemiş ve YTP'yi "sağ"a kaymakla, dahası DTP ile ittifak yapmakla itham etmişti.

İttifakın mimarı kendisiydi oysa.

Ayrıca Derviş'in iddia ettiği gibi YTP "sağ"a kaymışsa Deniz Baykal'ın lideri olduğu CHP mi "sol"daydı?

Derviş kendi kendisiyle çelişiyordu.

Çelişmediği hususlar da vardı. Kimi köşe yazarları tarafından "tarihi" kimi köşe yazarları tarafından "tarihi olduğu ileride anlaşılacak" diye tanımlanan ve pek çok TV kanalı ile radyo tarafından canlı olarak yayımlanan konuşmasına, Türkiye'ye geldiği günlerdeki atmosferi tasvir ederek başlamıştı Derviş: Ekonomi çökmüştü, faizler yükselmişti, devlet maaşları bile ödeyemeyecek hale gelmişti. Geliş sebebi, herkesin bildiği gibi Bülent Ecevit'in ricasıydı. Göreve başlayınca da hem kaynak bularak, hem de temel birtakım yapısal reformları gerçekleştirerek ekonomik dengenin yeniden sağlanmasını başarmıştı. Bu çabalar sonucunda Türkiye uçuruma düşmekten kurtulmuştu.

Ama hükümette görev yaptığı yaklaşık on sekiz ay boyunca da fikir ve gönül birliği olmadan devleti etkin kılmanın mümkün olmadığını görmüştü. Ekonomik krizin temel nedeni, mali sorunlardan ziyade parçalanmış siyasal yapıydı. Zaten kendisinin sosyal demokratları ya da demokratik solu bir araya getirme çabası içine girmesinin sebebi de buydu. Sanılanın ve yazılanın aksine, "ittifak" çabalarının amacı siyasal olmaktan çok ekonomikti. Bu "ittifak" sağlanamadığı takdirde kasım veya aralık ayı yeni krizlere gebeydi.

Dolayısıyla milletvekili olarak Meclis'e girmek o kadar da önemli değildi. Önemli olan, seçimlerden sonra TBMM'de ortaya

çıkacak görüntüydü. Haftalardır bu görüntüyü değiştirmek için çalışıp çabalamış, başta sendikalar olmak üzere sivil toplum kuruluşlarının da desteğini görmüştü. Başlangıç noktasıyla kıyaslandığında belli bir mesafe de alınmıştı aslında. Ama YTP'nin, CHP lideri Baykal'ın çağrısına karşı takındığı tutum üzmüştü kendisini. YTP ile arasında görüş ayrılığı olduğunu fark etmişti. Artık YTP ile birlikte olması mümkün değildi, böyle bir şey kendisini inkâr anlamına gelirdi. Evet, İsmail Cem'i de, Hüsamettin Özkan'ı da takdir ediyordu ama onlara başarı dilemekten başka bir şey gelmiyordu elinden.

17 yaşından beri sosyal demokrattı ve böyle kalmaya da devam edecekti. Zaten bu nedenle CHP'yi ve CHP lideri Baykal'ın çağrısını ihmal etmesi mümkün değildi. CHP ile oturup konuşulmadan sosyal demokratların birliği konusunda başarıya ulaşılamazdı. 3 Kasım seçimlerinden sonra da parçalanmış bir yapı ortaya çıkarsa, ülkeyi yönetmek o kadar kolay olmayabilirdi. Bu nedenle çok fazla istemese de ekonomi uğruna siyasal çabalarını sürdürmesi gerekiyordu. Niyeti takım oyununu öne çıkarmaktı. Bunun için de karşılıklı kırgınlıklara gerek yoktu. Önemli olan klasik siyasetçilerin dışında bir kadroyla Meclis'e girebilmekti.

Ne var ki siyaseti bilmiyordu işte, bu nedenle hata yapması doğaldı ve bunun da anlayışla karşılanması gerekirdi. Ama "pat" diye bir partiye girmesi, böyle bir beyanda bulunması yanlış olurdu. Gerçi bir hayli yorulmuştu ama sürekli olarak, "vazgeçme, çabanı sürdür, liderler birleşmese de bırakma" tarzında mesajlar alıyordu. Ancak kendisini abartmak gibi bir niyeti de yoktu.

İlkelerin Gölgesinde

Derviş'in konuşması, CHP lideri Baykal ve ona CHP adresini gösterenler dışında pek fazla memnuniyet yaratmamıştı. Çünkü konuşmasında hem teorik, hem de pratik açıdan derin problemler mevcuttu. Bunları Derviş'in görmemesi de mümkün değildi.

En başta gelen sorun, "birlik" diye yola çıkan Derviş'in, bir zamanların yaygın siyasal argümanıyla "Bir Bölen" konumuna sürüklenmesiydi. Çünkü Derviş siyaset arenasında boy gösterip dizayn çalışmalarına başlamadan önce, merkez solda DSP ve CHP ol-

mak üzere iki büyük parti vardı. Derviş CHP'ye doğru yelken açtığını belirttiği zaman ise DSP, YTP ve CHP olmak üzere üç parti. Derviş'in bunların ilkinin daveti üzerine bakanlık yapmış, ikincisinin koşullarının oluşmasında bizzat çaba sarf ederek "iki genel başkan yardımcısından biri" olarak zikredilip sosyal hafızaya kaydedilmiş, sonuncusunda ise doğrudan aktif politikaya adım atmıştı.

Bir başka ifadeyle Bülent Ecevit'e gönül, İsmail Cem ve Hüsamettin Özkan'a vicdan, Deniz Baykal'a ise şükran borcu vardı.

Zaman zaman gerçek bir gönül adamı izlenimi veren Derviş'in Ecevit'le olan inişli çıkışlı ilişkisinde, genel olarak bu izlenime uygun davrandığı söylenebilirdi. Ancak Cem-Özkan ikilisi söz konusu olduğunda Derviş'in hanesine yazılacak olumlu bir puan bulmak bir hayli zordu. Deyim yerindeyse Derviş, Cem-Özkan ikilisini ortaya itmiş ama kendisi bir hayli geriye, ABD'ye kadar çekilerek olup biteni uzaktan izlemekle yetinmişti.

Peki ama Baykal'a neden şükran borcu vardı? Ortaya çıkan siyasi manzara, Baykal'ın ürünü müydü yoksa? Yahut ince eleyip sık dokuyarak ve bir satranç ustasının titiz adımlarını atarak birlikte mi planlamışlardı olup biteni?

"İlk hedef, DSP'den bir büyük lokma kopartarak bu partiyi işlevsiz hale getirmekti. İyice yaşlanmış bulunan Ecevit, böyle bir durum karşısında tam anlamıyla çaptan düşer ve büyük ihtimalle de kûşe-i uzletine çekilirdi. DSP'den kopanları ayrı bir çatı altında toplamak kolaydı. Ancak öyle hemen partileşmeye gitmenin de âlemi yoktu. Memlekette yeterince parti vardı. Ancak Derviş'in bu Yeni Oluşum'la ilişkiye girmesinde bir sakınca yoktu. Çünkü onların önemli bir kısmı Derviş'e endeksli bir siyasi hareket içindeydi zaten. Son aşamada, birleşmenin adresi olarak CHP gösterilir ve sorun da kendiliğinden çözülürdü. DSP yaralıydı, Yeni Oluşum, adı üzerinde oluşumdu. Kala kala bir tek CHP kalıyordu. Ki amaç da kala kala bir tek CHP'nin kalmasıydı..."

Böylelikle bir taşla vurulan kuş sayısını artık siz hesaplayın. Arada Meclis'ten geçen erken seçim ve Avrupa Birliği'ne Uyum Yasaları'nı bunların yanına ekleyin. Herhalde üç kurmay üç ay düşünse böyle bir senaryo üretemezdi.

Ama netice itibariyle olmuştu işte. Gerek sosyal demokrat, gerekse merkez sağ siyaset atmosferinden pek fazla itibar görmeyen

CHP lideri Baykal birdenbire popüler hale gelmiş, gazetecileri peşinden koşturmaya başlamıştı. Seçim atmosferine girmiş bir ülkede, kim ne derse desin olağanüstü bir başarıydı bu. Derviş hem ismen, hem de cismen biraz yıpranmıştı ama artık o kadar olacaktı.

Muhtelif gazetelerin ve köşe yazarlarının "siyaset mühendisleri" diye tanımladıkları Derviş-Baykal ikilisi miydi yoksa?

21 Ay Sonra Gerçekleşen Randevu

Hürriyet gazetesi yazarı Sedat Ergin'in 23 Ağustos 2002 tarihli yazısı bu başlığı taşıyordu ve biraz önce anlatılan senaryoyu besleyen ipuçlarıyla doluydu. Ergin'in verdiği bilgilere göre, Türkiye'nin 2000 yılının kasım ayında patlak veren ilk ekonomik krizle sarsıldığı sıkıntılı günlerde, parlamento dışında kalan CHP'nin gidip gelmiş lideri Deniz Baykal'ın telefonu çalmıştı. Arayan, Dünya Bankası başkan yardımcılarından Kemal Derviş'ten başkası değildi. Derviş'in Baykal'ı aramasında şaşırtıcı bir taraf yoktu. Çünkü aralarındaki ilişki Derviş'in genç bir bilim adamı olarak hem ODTÜ'de ders verdiği, bir yandan da Ecevit'in ekonomi danışmanlığını yaptığı 1970'li yılların ortalarına kadar gidiyordu. O dönemde Baykal da genç bir milletvekiliydi.

1976 yılında CHP içindeki Üçüncü Dünyacılara dayanamayan Derviş ABD'ye döndüğü halde aralarındaki ilişki kesintiye uğramamış, Türkiye'ye geldiği yaz tatillerinde Ecevit kadar Baykal'ı da ziyaret etmeyi ihmal etmemişti.

Dolayısıyla şaşırtıcı olan Derviş'in Baykal'ı araması değildi, zamanlama ve şu sözlerdi: "Dünya Bankası'ndan emekliliğime hak kazanmış bulunuyorum. İster teknokrat, ister siyasi kimlikle CHP'de görev almaya hazırım."[1]

Baykal da, ön ismiyle hitap ettiği Derviş'e, CHP'nin kapılarının her zaman açık olduğunu ve CHP'ye katılmasından büyük bir mutluluk duyacağını söylemişti. Sedat Ergin'in ifadesiyle Baykal Derviş'e, "tarih hanesini kendisinin dolduracağı bir açık çek" vermişti. Ancak, "Elini çabuk tut, ilk uçağa atlayıp gel," diye bir öneride de bulunmamıştı. Çünkü 1999 seçimlerinin üzerinden henüz on sekiz

1. *Hürriyet*, 23 Ağustos 2002.

ay geçmişti ve DSP-MHP-ANAP koalisyonu ağır aksak da olsa yoluna devam ediyordu. Ufukta herhangi bir seçim ihtimali görünmüyordu. Ama Baykal, CHP vitrinini Derviş'le zenginleştirme kararını daha o zamandan almıştı.

Ergin'in kelimeleriyle söylemek gerekirse, 2000 yılının kasım ayında Derviş-Baykal ikilisi arasında "söz kesilmişti". Derviş, 2002 yılında Dünya Bankası'ndan emekli olacak ve Türkiye'ye gelerek öteden beri meraklı olduğu politikaya, öteden beri uzak durmadığı CHP saflarında adım atacak, muhtemelen de ilk seçimde milletvekili adayı olarak parlamentonun yolunu tutacaktı.

Ne var ki 2001 yılının şubat ayında bir anayasa kitapçığı yüzünden patlayan ikinci büyük ekonomik kriz, her ikisinin de hesaplarını altüst etmişti. İkili arasında yapılan telefon görüşmesinin mahiyeti unutulmamakla birlikte, devreye giren bir başka telefon, en azından hesapların yeniden gözden geçirilmesini gerektirmişti.

Çünkü arayan Başbakan Bülent Ecevit'ti ve Derviş'in Türkiye'ye gelip ekonomik krizden çıkışa yardımcı olmasını istiyordu.

Derviş'in, Başbakan Ecevit'in telefonundan sonra Baykal'ı arayıp gelişmeler hakkında bilgi verip vermediğine dair herhangi bir ayrıntı yer almıyordu Ergin'in yazısında. Ama bir başka ayrıntı, bu bilgilendirmenin kuvvetle muhtemel olduğunu düşündürüyordu ister istemez. Çünkü Derviş, 1 Mart 2001 tarihinde Ankara'ya ayak basmadan önce, ortak bir dostları aracılığıyla önemli bir mesaj almıştı Baykal'dan. Baykal, Derviş'in teknokrat olarak değil, bakan sıfatıyla görev kabul etmesini ve herhangi bir siyasi partiye girmemesini tavsiye ediyordu.

Sedat Ergin'in gözünden kaçan bir ayrıntıyı araya sıkıştırmakta herhangi bir sakınca yoktu herhalde. Hatırlanacağı gibi, Derviş Türkiye'ye geldiğinde hemen herkes kendisine Merkez Bankası Başkanlığı'nın önerildiğini ya da önerileceğini yazıp çiziyordu.

Bir kişi hariç: *Yeni Şafak* gazetesi yazarı Cengiz Çandar!

Çandar ısrarla, Kemal Derviş'in Merkez Bankası Başkanlığı gibi bir görevi kabul etmeyeceğini vurguluyor ve mutlaka ekonominin sorumluluğunu bütünüyle üstleneceği bakan veya başbakan yardımcılığı koltuğuna oturacağını söylüyordu:

"Bildiğim bir şey varsa, bu 'siyasi konfigürasyon'un hükümet ettiği yeni ekonomi yönetiminin üç parti arasında dağıldığı ve dağı-

nık bulunduğu bir dönemde, (Derviş'in) 'mevcut statüsündeki' bir Merkez Bankası Başkanlığı'nı kabul etmesinin son derece uzak bir ihtimal olduğudur. Buna karşılık Bülend Ulusu hükümetindeki ekonomiden sorumlu Başbakan Yardımcısı olarak Turgut Özal'ın ekonominin 'chef supremo'su olduğu benzer bir 'rol' kabullenebilir."[2]

Ve bir adım daha ileri gidiyordu Çandar: "Eğer Kemal Derviş, ekonominin 'chef supremo'su olmayı sağlayacak bir 'formül'ü kabul edecekse, bu hükümetin 'mukadder gidişi'nden sonra da 'rol' üzerinde kalacak demektir."[3]

Hürriyet gazetesinin Ankara temsilcisi Sedat Ergin, şöyle noktalıyordu yazısını: "Kasım 2000 krizinden sonra telefonda varılan mutabakatın hayata geçirilmesi süreci, 2001 başında farklı bir güzergâha sapacak, ancak 21 Ağustos 2002 akşamı saat 22.00'de CHP Genel Merkezi'nde düzenlenecek bir törenle yeniden ilk tasarımda belirlenmiş olan nihai istasyona ulaşacaktı."[4]

YTP macerasının en fazla içinde görüldüğü günlerde bile, Derviş'in "nihai istasyon"a yani CHP'ye gideceğini söyleyen de Cengiz Çandar'dan başkası değildi zaten.

Göğüslere Yakın Tutulan Kartlar

Çandar, "Yeni Oluşum" henüz YTP adı altında partileşme aşamasına girmeden ve Derviş'in nasıl bir seyir izleyeceği belirsizken dahi ısrarla CHP adresini gösteriyordu. Çandar'a göre, "Yeni Oluşum"un hayatiyet kaynağı sadece ve sadece Derviş'ti. Derviş ismi bu denklemden ayrı tutulduğunda "Yeni Oluşum"un bir cazibe merkezi olması da, politika üretmesi de neredeyse imkânsızdı. Hatta böyle bir durumda bir hafta içinde sönmüş bir balon haline gelebilirdi. Hadi Hüsamettin Özkan bir yana, İsmail Cem'in Derviş ismiyle yan yana gelmeden Türkiye'ye çıkış yolu önermesi bile mümkün değildi. Şöyle devam ediyordu Çandar:

"Kemal Derviş'in yakın vadede CHP'ye doğru harekete geçmesinin, CHP'ye ilişkin bir 'sinerjik etki' yaratacağını da düşünmek gerekiyor. Kemal Derviş'in 'en kısa vade' açısından, ne DSP'yle, ne de DSP dışına düşmüş olan Hüsamettin Özkan ve takipçileriyle beraber

2. *Bir "Kurtarıcı" Öyküsü*, s. 128. 3. *A.g.y.* 4. *Hürriyet*, 23 Ağustos 2002.

davranmayacağı ve İsmail Cem'le birlikte bir 'çıkış araması ihtimali' diğer ihtimallere oranla daha yüksek. Kemal Derviş ve İsmail Cem, 'kartlarını göğüslerine çok yakın tutan' iki şahsiyet. Yakın gelecekte Türkiye'nin 'siyaset sahnesi'nin nasıl şekilleneceğini anlayabilmek için, bu 'ikili'yi bu yüzden dikkatle izlemek önemli. Her şeye rağmen, Türkiye'nin önüne geçilmez biçimde bir seçime doğru ilerlemekte olduğu ise 'belli olan' diğer şey. 3 Kasım 2002'de mi olur, başka bir tarihte mi olur; nasıl olur, o belli değil ama Türkiye'nin uygun adım seçime ilerleyen bir süreç içinde olduğu besbelli..."[5]

Çandar'a göre, Derviş'in 17 Temmuz'da Baykal'la yaptığı görüşme, rotanın belirlenmesi açısından bir dönüm noktasıydı. Derviş, belli belirsiz de olsa siyasete "Yeni Oluşum" safları yerine, CHP'de adım atacağının ilk sinyallerini vermişti. Derviş'in Hüsamettin Özkan'ın da içinde yer aldığı bir siyasi kadro ile birlikte Anadolu yollarına düşüp seçmenin karşısına çıkması, "siyasi kabristan arama" dışında bir anlam ifade etmeyecekti.

Arkasından da "yorum" değil "bilgi" olduğunun altını çizerek şunları söylüyordu Çandar: "Bu kadar kısa bir süre içinde, Kemal Derviş'siz bir 'yeni oluşum'un hızla Türkiye'nin her yanında parti olma şansı ve ihtimali var mı? Olabilir mi? Yok ve olamaz. Ya Kemal Derviş, alenen bunlara bilfiil katılırsa? Olmaz. Zira, Kemal Derviş, sorumlu bir insan. Bakanlık sıfatını terk edip, İsmail Cem dışında hemen hiçbirinin bir 'cazibe' teşkil etmediği, 'DSP küskünleri'ne iltihak etmesinin, ekonomiye yapacağı 'olumsuz etki'yi hesaplar ve bu adımı atmaz. Kemal Derviş'in 'siyasal davranışları'ndaki temel dürtü, 'ekonomiye ilişkin duyarlılığı'. Derviş, kendi sorumluluk alanına 'ekonomi öncelikli' bakıyor. Bu, bir 'yorum' değil, 'bilgi'. Geçen cumartesi gecesi, bunu bana kendisi söyledi. Ayrıca Kemal Derviş, 'sosyal-liberal sentez' diye nitelediği 'tez'i gereği, merkez sol'da 'geniş ittifak' arayışı içinde. İki haftalık bir geçmişi bile olmadığı için bir 'fraksiyon' bile olamayan 'fraksiyoner' bir hareketin içinde başrol oynayacak insan değil."[6]

5. *Yeni Şafak*, 9 Temmuz 2002. 6. *Yeni Şafak*, 19 Temmuz 2002.

"Derviş YTP'ye Girmeyecek"

YTP'nin kuruluşunun hemen ertesinde yazdığı yazıda, son derece açık ve net bir dille böyle diyordu Cengiz Çandar.[7] Zaten partileşme aşamasında da Türkiye'de bulunmak yerine, "alnındaki lekeleri" (ilginç bir lapsus vardı burada, Derviş ısrarla "başındaki lekeler"den söz ettiği halde, Çandar da benzer bir ısrarla "alnındaki lekeler"den söz ediyordu) aldırmak için, kırk sekiz saat daha bekleme gereği hissetmeden önce İngiltere, arkasından da ABD yollarına düşmüştü. Halbuki öyle acil bir tıbbi müdahaleyi gerektirecek bir durumu yoktu "alnındaki lekeler"in.

Muhtemelen bu da Derviş'ten alınan bir "bilgi"ydi, "yorum" değil. Dolayısıyla Çandar'ın, YTP'nin partileşme serüvenini "sezaryen"le yapılan bir doğuma bile benzetmeyip doğrudan "raşitik" olduğunu söylemesi, hayli ilgi çekiciydi. Arkasından yine aynı netlik ve pervasızlıkla konuşuyordu Çandar:

"'Kemal'siz olmuyor. Olmayacak. O da girmeyecek. O yüzden, YT olmayacak. Niçin girmeyeceğini Kemal Derviş'in adımlarını yakından izleyerek görebilmek mümkün. Çünkü: Kemal Derviş'in önceliği 'ekonominin düze çıkarılması'. Bu önceliğinden yola çıkarak, 'siyasi belirsizlik'in ekonomiyi çökerteceği noktaya yol aldığını gördüğü anda, 'Seçim tarihi belirlensin' çağrısı yaptı. Ekonomiyi korumak için. Bu, mevcut hükümetli bir siyasi sahnenin devam edemeyeceğini, etmemesi gerektiğini ifade ediyordu. Hüsamettin Özkan'ın istifasıyla tetiklenen gelişmelerin mevcut hükümeti sona erdireceğini, İsmail Cem başkanlığında yeni bir hükümet kurulacağını tahmin ederek, 'yeni oluşum'la beraber hareket etti. Kendisine çizdiği 'siyasi kariyer', bu kişilerle birlikte; kendisinin İsmail Cem'in altına, Hüsamettin Özkan'ın yanı başına yerleşeceği bir 'yeni parti kuruluşu' değildi. Hiçbir zaman olmadı. İşin ta başından beri, 'solda geniş birleşmeler', 'merkez-sol ittifaklar'dan yana olduğunu boşuna mı söylüyor?

Hükümet düşmeyince, 3 Kasım gibi bir 'erken seçim' tarihi ortaya atılıp, 'siyasi belirsizlik' dağılır gibi olunca ve 'yeni oluşum'un aslında 'müstafi DSP'liler hizbi'nden öteye gidemeyeceği belli

7. *Yeni Şafak*, 23 Temmuz 2002.

olunca; Kemal Derviş için 'YO'nun 'YT'ye dönüşmekte olan 'cazibesi' de pek kalmadı. 'YO'cular 'YT'leşmek için didinirken 'sanal troyka'nın en önemli adamı, niçin, hem de Genel Merkez'de CHP lideri Deniz Baykal'la görüşsün?"[8]

Aslında son derece haklıydı Cengiz Çandar. Hem de "genel merkez"de neden Baykal'la görüşmüştü acaba Derviş? Geleceğe dair bazı hesaplar yapmış olabilirler miydi sahiden de? Tam da burada bir noktaya daha temas ediyordu Çandar: "Türkiye'de olan bir 'Kemal Derviş sorunu' değil; Kemal Derviş'i 'paylaşamama' sorunu ve bu da onu paylaşamayanların 'siyasi aczi'ni ortaya koyuyor."

Tespit doğruydu. Gerçekten Türkiye'de paylaşılamayan bir siyasi figürdü Derviş ve herkes onun üzerinden siyasi hesap yapıyordu. Çandar'ın ifadesiyle bu da "siyasi acz"in bir göstergesiydi.

İyi ama Derviş'i paylaşamayan ve onun üzerinden siyasi hesap yapanlardan birisi, belki de en önemlisi CHP lideri Deniz Baykal değil miydi ve Baykal'ın bu tavrındaki "siyasi acz"i, Çandar gibi keskin gözlemleri olan birisi, hakikaten görmüyor olabilir miydi?

Tabii burada sorulması gereken bir başka soru da şuydu: Derviş, "alnındaki lekeleri" aldırma gerekçesi dışında bilinmezliklerle dolu ABD seyahati boyunca, Cengiz Çandar'ı ya da Deniz Baykal'ı kaç kez aramıştı telefonla?

Bütün aramalarına rağmen Başbakan Ecevit ve Türk basını kendisini bulamamıştı da...

İzin Aksatan Teşekkür

Bütün bunlardan sonra Derviş bilinen konuşmasını yapıp CHP'den yana tavır aldığında, Çandar'ın kendisine "teşekkür" etmesinden daha doğal bir şey olamazdı. Haklı çıkmıştı çünkü ve bunu da Derviş'e borçluydu. O da öyle söylüyordu zaten, iznini yarıda kesip de yazdığı yazıda:

"Kemal Derviş, beni yanıltmadı. Ben de, okurları ve kamuoyunu yanıltmamış oldum. Kemal Derviş'in dün o çok beklenen saat 17.00'deki –belki ileride 'tarihi' olarak nitelenecek– açıklamasını dinlerken, Türkiye'nin geleceği için umutlandım ve beni yanıltma-

8. *Yeni Şafak*, 23 Temmuz 2002.

dığı için içimden kendisine bir teşekkür borcu hissettim. Kemal Derviş'i, bu toplum 'içten' bulduğu, 'dürüst' ve 'bozulamaz' olarak sezdiği ve özlenen 'yeni' bir profil çizdiği için sevdi ve güvendi. Kemal Derviş, dünkü açıklamasıyla bu 'sevgi' ve 'güven'i boşa çıkarmadı. O yüzden, onu dinlerken çok mutlu oldum. İzin gereğiyle yazıları kestiğim vakit, izinden ziyade kendimin bir hayli merkezinde yer aldığım gelişmelerin tozunun bulutunun on gün-iki hafta içinde nispeten ortadan kalkacağını tasarlamış ve hem 'zihin pillerimi şarj etmek' ve hem de biraz mesafe alarak gelişmeleri izlemeyi öngörmüştüm. Önümüzdeki salı günü yazılarıma başlamak kararındaydım. Kemal Derviş'i dinledikten sonra yazılarıma başlıyorum; çünkü toz duman bence yeterince dağılmıştır.

Dün sabahın erken saatlerinden başlayarak yurtiçi ve yurtdışından çeşitli telefonlar aldım. 'Ne olacağına' dair görüşümü, gözlemlerimi sordular. Kendilerine şunları söyledim:

1. Kemal Derviş, kesinlikle YTP'ye katılmayacak.

2. Kemal Derviş'in ibresi YTP'ye oranla çok daha fazla ölçüde CHP'ye dönük duracak.

3. Kemal Derviş'in yapacağı açıklamada, herhangi bir siyasi partiye katılacağını açıklamasını beklemiyorum. Merkez-solda geniş tabanlı birlik çalışmalarını kısa bir süre daha sürdüreceği bir açıklama yapmasını bekliyorum.

Yani, Kemal Derviş'in YTP'ye gireceğini beklememekle birlikte –bunu zaten hiçbir zaman beklememiştim ve bu köşenin okurları bu konuda tanığımdır– CHP'ye katılacağını da dün açıklamasını beklemiyordum. Bununla birlikte, yaptığı açıklamada, 'siyaset platformu'nu anlaşılır bir açıklıkla CHP olarak işaret etti. Ancak bunun CHP'de yapılması için bir 'şart'ı ya da 'öngörüsü' var: CHP'nin 'yeni' ve 'klasik siyasetçi olmayan' kadrolara açılarak 'vitrin' oluşturması. Bundan sonra izleyeceği 'güzergâh'ın bunun nasıl ve ne şekilde gerçekleştirileceğini Deniz Baykal'la yapacağı görüşmeler olacağı seziliyor. Deniz Baykal'ın bu yaklaşıma 'esnek' davranacağı besbellidir. Bunda kimsenin tereddüdünün olmaması gerekir. Zira Deniz Baykal, önceki gün yaptığı ve dün de altını çizdiği 'CHP çatısı altında geniş tabanlı birleşme' çağrısıyla, Kemal Derviş'in 'çok olumlu' ve 'çok önemli' bulduğu 'adım'ı zaten attı ve Kemal Derviş'in 'tayin edici' tavrının önünü açtı.

Bundan sonrası, bugüne dek olan bitenlere oranla ayrıntıdır. Kemal Derviş, 'sinerjik etkisi'ni CHP'ye yöneltmiştir. CHP'nin bundan böyle, çok büyük hatalar yapılmadığı takdirde –ki, yapılabilmesi zayıf ihtimaldir– oy trendinin yükselmesini beklemek gerçekçi olacaktır.

Nitekim, daha önce de bu köşede belirttik, Türkiye'de Ak Parti ve CHP'nin 3 Kasım öncesinde siyaset sahnemizin 'sabit değerleri' olduğu gerçeği, Kemal Derviş'in dün ortaya koyduğu tavır ve Deniz Baykal'ın –İsmail Cem'in tam zıddına– sergilediği 'siyaset, taktik ve zamanlama ustalığı' ile doğrulanmıştır.

Kemal Derviş'in –ki, dün konuşurken sanki Milli Takımımızın yarı-final maçı izleniyormuş gibi, ülkede hayat durmuş, millet televizyon ekranlarının başında toplanmıştı– siyaset hayatımızın güvenilir, yeni profili olarak, siyasete yeniden –altını çizerek 'yeniden'– sol-sağ eksenini sunması çok önemli ve çok değerli bir katkıdır.

Evet, sol ve sağı, eski biçimleri ve ölçüleriyle anlamamak gerekir ama solu ve sağı toptan yok sayan bir siyaset anlayışının, Türkiye'de 'depolitizasyon'u muhkem hale getirmesi gibi bir tehlike derinleşmekteydi. Siyasetin, yeni biçimleri ve içeriğiyle de olsa, 'sol-sağ ekseni'ne oturtulması gereklidir ve doğrudur.

Bu prizmadan bakıldığında, Kemal Derviş'in büyük bir içtenlikle, 'kendisini bildi bileli sosyal demokrat' olduğunu söylemesi ve o eksende siyaset yapmaya teşne olduğunu vurgulaması ve özellikle ülke gençliğini siyasete davet etmesi, her şeyden ziyade, İstanbul'da medya merkezlerinde ve Boğaz kıyılarında mevzilenen kerameti kendinden menkul ve aylardır, yıllardır bu ülkeye ciddi bir yük teşkil eden 'toplum mühendisleri'ne indirilmiş ağır bir darbe olmuştur.

Esasen YTP ve ona eklemlenmek istenen figürler ve son 'Demirelci katılımlar', büyük ölçüde bu 'toplum mühendisleri'nin her gün gazete sayfalarından pompalanan senaryolarının ürünü idi.

Kemal Derviş, dün, siyaseti topluma doğru çevirdi. Buna, özellikle teşekkür ediyorum ve kendisiyle aynı siyasi görüşleri paylaşmayanların da ona yönelik böyle bir teşekkür borcu vardır.

Türkiye, yarınları için, bugün düne oranla daha umutludur..."[9]

9. *Yeni Şafak*, 16 Ağustos 2002.

Şöyle bir geriye çekilip de hayli sisli bir görünüm arz eden siyaset coğrafyasına bakıldığında, Cengiz Çandar'ın CHP'ye olan teveccühünün tuhaflığını, deyim yerindeyse absürdlüğünü görmemek, gördükten sonra da şaşmamak mümkün değildi.

Çünkü Çandar'ın savunageldiği değerlerle CHP'nin savunageldiği değerler arasında, mütekabiliyet ilişkisi kenarda dursun, en ufak bir benzerlik, sadre şifa niyetine bir örtüşme yoktu. Her şey bir yana Çandar'ın varoluşunun hendesesi haline getirdiği üç temel değer açısından büyük bir sorun vardı ortada.

Çandar liberaldi, küreselleşmeden yanaydı ve serbest piyasa ekonomisinin vazgeçilmezliğini dile getiriyordu. CHP ise bu üç temel konuya da hayli mesafeliydi. Zaten hükümete ve Derviş'e yöneltilen eleştiriler de bu üç temel üzerinde şekilleniyordu. Hükümet ülkeyi IMF politikalarına teslim etmişti ve serbest piyasa ekonomisi de yoksulu daha yoksul hale getirmişti. Küreselleşme ise hadi emperyalizm demeyelim ama kapitalizmin yelkenine rüzgâr taşımak dışında bir anlam ifade etmiyordu.

CHP ile Çandar'ın dünya görüşü arasındaki sorunlar, bunlarla sınırlı değildi. Çandar, bir dönem danışmanlığını da yaptığı Turgut Özal'ın hem hayranı, hem de önde gelen savunucularından biriydi. CHP ise olup biten hemen her türlü olumsuzluğu, bir yolunu bulup Özal'a bağlama eğilimindeydi.

11 Eylül'de ABD'ye karşı gerçekleştirilen terörist saldırılardan sonra Çandar, çalıştığı gazetenin okur ve yazarlarının tepkisini üzerine çekmek, hatta ölüm tehditleri almak[10] pahasına kayıtsız koşulsuz ABD yanlısı bir tutum sergilerken; CHP, kurumsal kimliğiyle değilse bile, çeşitli mensupları aracılığıyla mesafeli bir tavır almayı tercih etmişti.

Benzer bir durum ABD'nin Afganistan'a müdahalesi sırasında da yaşanmıştı. Çandar, söz konusu müdahaleyi sonuna kadar savunurken, CHP buna karşı çıkmıştı.

Çandar'ın altı okun ifade ettiği anlam alanlarıyla başının pek hoş olmadığı da bilinmeyen bir şey değildi. Devletçiliğe karşı özel-

10. *Hürriyet*, 17 Ekim 2002.

leştirmeyi, cumhuriyetçiliğe karşı demokrasiyi, milliyetçiliğe karşı liberalizmi savunuyordu. Laiklik konusunda CHP zihniyetine hayli mesafeli durduğunu ise en azından çalıştığı gazete somut bir biçimde ortaya koyuyordu.

Halkçılıkla CHP dahil hemen hiç kimse ilgilenmediği için orada sorun yoktu.

Kürt meselesine yaklaşım itibariyle de kapanmaz mesafeler vardı Çandar'la CHP arasında.

Kürt meselesi hariç, aynı şeyler bütünüyle Kemal Derviş için de geçerliydi. Derviş, konumu ve dünya görüşü itibariyle CHP ile "fikir ve gönül" beraberliği içinde olduğunu söyleyebilecek belki de en son isimdi.

O halde nasıl oluyordu da Çandar kendisine rağmen Kemal Derviş'e en korunaklı ve anlamlı liman olarak CHP'yi gösterebiliyordu?

Ve nasıl oluyordu da Derviş, bütün bu çelişkilere rağmen kendisi için neredeyse hiçbir anlam ifade etmeyen altı oklu rozete doğru uzatabiliyordu göğsünü?

Prof. Nilüfer Göle'nin dediği gibi, "CHP Kemal Derviş'e göre yeniden mi tanımlayacaktı kendisini?"

Yoksa Kemal Derviş CHP'ye değil de, CHP mi Kemal Derviş'e iltihak edecekti?

Neden Üniversiteyi Tercih Etmedi?

Halbuki 15 Ağustos'taki konuşmada Kemal Derviş'in siyaseti bırakıp artık Antalya Akdeniz Üniversitesi mi olur, Sabancı mı, bir üniversitede öğretim üyeliğine başlayacağını açıklamasını bekleyenlerin sayısı hiç de az değildi. *Radikal*'den Murat Yetkin, "Doğrusu Ankara'da çoğunluk Derviş'in dün siyaseti bırakacağını açıklamasını bekliyordu,"[11] diyerek destekliyordu bu görüşü.

Aslında siyaseti bırakma konusunda son derece kararlıydı Derviş, öyle ki TOBB'la konuşarak, Avrupa Birliği konusunda bir araştırma enstitüsü kurma amacıyla anlaşmaya bile varmıştı.[12]

Peki ne olmuştu da uğradığı hayal kırıklığı karşısında siyaseti

11. *Radikal*, 16 Ağustos 2002. 12. *Milliyet*, 24 Ağustos 2002.

bırakma aşamasına kadar geldiği halde kararını değiştirmişti?

Bunun sebebini anlamak için 14 Ağustos gecesine uzanmak gerekiyordu. O gece, Hüsamettin Özkan'ın evinde "troyka" belki de son kez bir araya gelmişti. Özkan sinirli, Derviş sıkıntılı, Cem ise tedirgindi. Yola birlikte çıkan ya da en azından öyle bir görüntü veren üç kişi de birbirini ikna etmek için olağanüstü bir çaba sarf ediyordu. Derviş ittifak çabalarının sürdürülmesinden yanaydı. Üç sosyal demokrat partiyle seçimlere girmenin yanlışlığını dile getiriyordu bir kez daha. İsmail Cem ise elindeki bir kamuoyu yoklamasının sonuçlarını Derviş'e göstererek, "Üç haftada ikinci sıraya yükseldik, katılırsanız iktidar alternatifi oluruz," diyordu. Özkan da destekliyordu Cem'in sözlerini.

Derviş ise kararlıydı. İttifak olmadığı takdirde siyasette yoktu. Üniversiteye dönecekti ve kararı da kesindi.

Uzun gece sona erdiğinde her üç isim de son derece yorgun ve bir o kadar da kırgındı. Büyük bir umutla yola çıkan "troyka" kısa sürede yol ayrımına gelmişti.

Görünürde en rahat olan Derviş'ti. Hilton Oteli'ndeki suitine gitmiş, âdeti hilafına hemen uyumuştu. "Sabah, uzun süredir astım rahatsızlığı yaşayan eşi Cathy'nin öksürükleriyle uyandı. Kararını ona da anlattı. Ancak beklemediği bir tepkiyle karşılaştı. Cathy Derviş, kocasının kararına itiraz etti: Türkiye'nin sana ihtiyacı var. Çocukların, gençlerin gözlerini görmedin mi? Bütün umutlarını sana bağlamışlar. Ekonomiyi buraya kadar getirdin. Bu noktada bırakıp eskisine dönmeye izin vermek sana yakışmaz."[13]

Derviş daha sonra gençlik yıllarından beri dostu olan Bülent Eczacıbaşı'nı aramıştı. Bülent Eczacıbaşı kadar, eşi Oya Eczacıbaşı da yakın arkadaşıydı Derviş'in. İkisiyle de evlilik öncesine kadar uzanan bir samimiyeti vardı. Onlara da üniversiteye dönme ve TOBB tarafından desteklenecek bir enstitüde çalışma kararını açıklamış ama hem Bülent, hem de Oya Eczacıbaşı hemen itiraz etmişlerdi. Gerekçeleri de makuldü aslında. Toplumda bu kadar büyük bir beklenti yarattıktan sonra geriye dönmek yanlış olurdu. Böyle bir karar, sadece kariyerini zedelemekle kalmaz, kendisine bağlanan umutları da yerle bir ederdi. Ayrıca böyle bir imkânı bir daha

13. *Milliyet*, 23 Ağustos 2002.

bulması da asla mümkün olmazdı.

Derviş pek ikna olmamıştı, ama dostlarını dinlemeyi de sürdürmüştü. Bülent Eczacıbaşı, Türk siyasetinin kendisi gibi insanlara ihtiyacı olduğunu söylüyordu. Oya Eczacıbaşı da destekliyordu eşinin görüşlerini. Catherine Derviş ise bir köşede yapılan tartışmaları izliyordu.

Derviş, "Bu koşullarda siyasete girmenin anlamı yok," benzeri sözlerle direnirken, cep telefonu çalmıştı. Arayan ABD'de avukatlık yapan oğlu Erdal Derviş'ti. Nereden duymuşsa, babasının siyasetin dışında kalma kararından haberdar olmuştu ve kesin bir dille buna karşı çıkıyordu. Bu aşamadan sonra vazgeçmesinin yanlış olacağını söylüyor ve kararını gözden geçirmesini istiyordu.

Milliyet gazetesinde yer alan bir habere göre, daha sonra "üst düzey bir general" de telefon etmişti Kemal Derviş'e. Onun talebi de aynıydı: "Lütfen siyaseti bırakmayın!"[14]

Ve Derviş, o gün akşam saat 17.00'de Türk-İş'in konferans salonuna giderek bütün Türkiye'nin merakla beklediği kararını açıklamıştı: YTP'den kopmuştu ama devam edecekti.

Derin Bir Düş Kırıklığı

"Derviş'e çok kızdım. Ne güzel Yeni Türkiye'ye oy verecektim. Bunca zamandır ilk defa bir seçimde kerhen oy kullanmaktan kurtulacaktım. Ama Derviş kalktı Baykal'a gitti! Şimdi düşünüyorum. Oyumu Cem'e atsam, boşa mı gider?.. Cem'e atmasam, hangi parti? Tayyip'le MHP'ye asla! Çiller sırasını savdı. Ecevit'le Yılmaz bitik. Geriye bir tek CHP kalıyor, Derviş'li CHP..."

Milliyet gazetesi yazarı Hasan Cemal'e tepkisini bu sözlerle ifade eden öyle politik bir aktör filan değildi. Cemal'in ifadesiyle turizm işiyle uğraşan bir arkadaşıydı.[15]

Ancak böyle düşünen sadece Hasan Cemal'in turizm işiyle uğraşan arkadaşı değildi. Yaygın bir eğilimdi bu. Derviş'e sempati duyan önemli bir kesim, CHP tercihi karşısında ne yapacağını şaşırmıştı. Sayıları da yabana atılır gibi değildi.

Bu düşünce ve yaklaşıma sahip insanlar, öncelikle Derviş'e de-

14. *Milliyet*, 23 Ağustos 2002. 15. *Milliyet*, 28 Ağustos 2002.

ğil, CHP ve onun lideri Deniz Baykal'a tepki gösteriyorlardı. Hemen arkasından da tepkiler Derviş'e yöneliyordu doğal olarak.

Derviş, zihinleri karıştırmakla kalmamış, pek çok insanın umutlarını da yerle bir etmişti. "Derviş nerede biz oradayız," diyenler belirgin bir hayal kırıklığı içindeydi.

Hayal kırıklığına uğrayanlardan birisi de, Hürriyet Gazetesi Yayın Yönetmeni Ertuğrul Özkök'tü. Özkök, Derviş'in konuşmasının üzerinden yirmi dört saat geçmesini bekledikten sonra tek bir cümleyle özetlemişti hissiyatını: "Derin bir düş kırıklığı..."[16]

Hayır, Özkök'ün hayal kırıklığı, Derviş'in CHP'yi tercih etmesinden kaynaklanmıyordu. Hatta tersine, Deniz Baykal'ın ciddi bir değişim sürecinden geçtiğine inanıyordu. İtirazının asıl nedeni Derviş'ten hiç beklemediği alaturkalık olmuştu. Derviş sergilediği alaturkalıkla kendi lider profiline de derin bir çizik atmıştı. Halbuki ilk günden itibaren Derviş'in sevilmesinin sebebi, klasik Türk siyasetçisinin yanından yöresinden geçmeyen hasletlere sahip olmasıydı. Ne var ki Derviş, "Türk usulü siyaseti gayet iyi bildiğini" kanıtlamıştı sergilediği tutumla.

Özkök'ü hayal kırıklığına uğratan bir başka husus da, Derviş'in eski arkadaşlarını "sağcı" olarak itham etmesiydi. Derviş bu sözleriyle siyasi hayata yerleştirdiği "sosyal-liberal sentez" fikrine ihanet etmiş ve kendisinin de "sadece solcu" olduğunu ortaya koymuştu. Daha sonra Baykal'ın yaptığı çağrıya da değiniyordu Özkök ve "Baykal'ın adımını büyük fedakârlık" etiketiyle tanımlamanın mümkün olmadığını dile getiriyordu. "Derviş'in yaptığı, CHP'ye geçmek için 'bahane yaratmaktan' başka bir şey değildi," ve bu üslup "demode bir üslup"tu ve Çevre Sokak günlerini hatırlatıyordu.[17]

Öyle ki bu üslup "Son iki yılın Deniz Baykal'ının üslubunun bile çok gerisinde"ydi. Arkasından da, hayli anlamlı bir soru soruyordu Özkök:

"Derviş'in son zamanlarda fikirlerine çok itibar ettiği Arı Grubu'ndan Kemal Köprülü ve arkadaşlarını da CHP'ye götüreceği söyleniyor. Peki İsmail Cem, arkadaşları Hüsamettin Özkan ve Mehmet Ali Bayar sağcı da, Kemal Köprülü nasıl solcu olacak?"[18]

16. *Hürriyet*, 17 Ağustos 2002. 17. *Hürriyet*, 17 Ağustos 2002.
18. *Hürriyet*, 17 Ağustos 2002.

Bu tavrıyla Derviş, Türk siyasetine yapabileceği katkıyı önemli ölçüde azaltmıştı. Peki CHP'ye katkısı olabilir miydi? Bu sorunun cevabını da, Derviş'in konuşmasını yorumlayan CHP Genel Sekreter Yardımcısı İnal Batu vermişti: "Eh bize katkısı olur..."[19]

Bulanık Sudaki Balıklar

Hayal kırıklığına uğradığını ve kafasının karıştığını açıkça dile getiren isimlerden birisi de *Milliyet* gazetesi yazarı Osman Ulagay'dı. Ulagay, Derviş'in siyasete atılma kararını duyunca sevindiğini ve hatta olumlu bir tepki verdiğini gizlemiyordu. Çünkü "Derviş, Türkiye'yi 21. yüzyıla taşıyacak kadronun önemli bir unsuru olabilirdi."[20]

Bu nedenle Derviş'in İsmail Cem'le birlikte yeni bir oluşumun içinde siyasete atılmasını, en azından böyle bir profil vermesini de olumlu karşılamıştı Ulagay. Özellikle merkezden sola açılan yelpaze içinde mevcut liderlere ve siyasal partilere tepki duyan geniş bir kitlenin varlığına inanıyordu. Bu kesim için yeni oluşum ilgi çekici bir biçimde ivme kazanmıştı.

Ancak Derviş'in daha sonra takındığı tutum her şeyi altüst etmişti. Bilhassa bakanlık koltuğunu korumak için sarf ettiği çaba ve bu arada eski arkadaşlarıyla arasına koyduğu mesafe, iyiden iyiye karıştırmıştı kafasını Ulagay'm.

Bütün bunlar olup biterken, partileşerek Yeni Türkiye Partisi adını alan hareketin Derviş'i beklerken sergilediği açılımlar da soru işaretlerine sebep olmuştu Ulagay'da. Özellikle, "eski" siyaset anlayışını temsil ettiğinden kimselerin kuşku duymadığı kimi "kıdemli siyasetçiler"in YTP'ye katılması da endişelerini artırmıştı.

CHP lideri Baykal'ın Derviş'i kendi yanına çekmek için yaptığı çağrılardan da hiç hoşlanmamıştı zaten. "CHP'nin örgütsel varlığı ve kurumsal ağırlığı dikkate alınması gereken etkenlerdi kuşkusuz ama o yapıyla ve o liderle yeniye doğru bir açılımın mümkün olacağına ve Derviş'in düşündüklerini yapabileceğine" inanmıyordu.

Derviş'in verdiği sözü bir kenara bırakarak YTP'ye katılmayacağını açıklaması, Ulagay açısından hayal kırıklığının zirvesini

19. *Hürriyet*, 17 Ağustos 2002. 20. *Milliyet*, 19 Ağustos 2002.

teşkil etmişti. Derviş'in ne yapmak istediğini anlasa da, son haftalardaki hali, ona umut bağlayanları biraz hafife aldığını düşündüren yaklaşımları ve verdiği sözden bu kadar çabuk ve kolay dönebilmesi, Ulagay'da yarattığı olumlu izlenimleri erozyona uğratmıştı. Bütün bunlardan sonra "Düş kırıklığının yeni adı Derviş mi olacak?" diye düşünmeye başlamıştı.

Cumhuriyet gazetesi yazarı İlhan Selçuk'un hayal kırıklığıysa bir başka noktada düğümleniyordu. DSP'yi bitirip parçalayan Derviş, şimdi de CHP'ye çengel atmıştı. "Baykal'ı kafaya alırsa CHP'nin de başına gelecekler belli"ydi.

Ama Baykal'ın başbakanlık koltuğuna oturma aşkı kadar, iktidar tutkusuyla şartlanmış CHP'li çevrelerin iktidar aşkı da bunun görülmesini engelliyordu ne yazık ki...[21]

The Economist'ten Destek

Memleketin mücavir alanlarında bunlar olup biterken İngilizlerin ünlü *The Economist* dergisinde dikkat çekici bir başyazı yayımlanacaktı. Dünyanın, hiç değilse bir bölümünün Derviş'e nasıl baktığını gösteren yazı Türk siyaseti üzerine gözlemleri de barındırıyordu:

"Derviş'in en içten dileği modern ve özgür bir Türkiye'nin ekonomik güçlükleri aşıp AB yolunda hız kazanması için merkez-solda uzlaşma sağlamak. Bunun için çabalıyor. Teknokrat yönüne rağmen, sendika liderlerinin ve sol kanadın, farklılıklarını bir yana koyup 3 Kasım seçimlerinde, kendisi inkâr etse de düşmanlarının İslamcı dediği Tayyip Erdoğan'a karşı uzlaşması için çalışıyor.

Derviş'in solu birleştirmesi sürpriz olur. Çünkü sol bölük pörçük. Parçalardan biri de Ecevit. Koalisyonun parçalanmasına yol açan Ecevit'in sağlık sorunlarının ardından erken seçim kararının alınması ve DSP'den ayrılan bakanların İsmail Cem önderliğinde YTP'yi kurması gibi önemli gelişmeler yaşandı. Geçimsizliğiyle bilinen Baykal'ın liderliğindeki CHP'nin adı da telaffuz edilmeye başlandı. Baykal kendisini soldaki tek zinde lider olarak görüyor.

Çağdaş zihniyetli birçok Türk ise, başbakan olarak Derviş'i görmek istiyor. Derviş bu görev için uygun bir lider kuşkusuz. Gö-

21. *Cumhuriyet*, 22 Ağustos 2002.

reve geldiğinde IMF ve Dünya Bankası'yla siyasi ve mali reformlar içeren kapsamlı bir kurtuluş paketi üzerinde anlaştı. Merkez Bankası ilk kez bağımsız yapı kazandı. Artık darphane matbaası trilyonlarca lira basmıyor. Politikacılar seçim kampanyalarını yürütmek için kamu bankalarını kullanamıyor. Daha birçok yenilik Ecevit'in koalisyonundan gelen engellemelere karşın hayata geçirildi. Kendisi inkâr etse de Derviş siyasi manevrada hiç de çaylak değil.

Esas başarısının, programı Türk halkına kabul ettirmek olduğunu belirtiyor. 'Sivil toplumla beraber çalışarak, sendikalarda dostluklar kazanarak, alınan kararların lehlerine olduğunu gösterdik.' Kriz atlatıldı ama, kendisinin de kabul ettiği gibi, yoksullar bu dönemde ağır zarar görmüştü. İşte bu yüzden seçimlerdeki temel konular İslami radikaller ya da ayrılıkçı Kürtlerin yol açabileceği tehlikeler değil, ekonomi ve Türkiye'nin AB üyeliği. Derviş, Erdoğan'ı kastederek, 'Ekonomi yanlış ellerde tekrar geriye gidebilir,' diyor. Zaten birçok yabancı hükümetin ve Türklerin bazılarının Derviş liderliğinde bir hükümet konusunda ısrar etmesine yol açan tam da bu endişe.

Oysa Derviş'in başka bir yönü daha var. Osmanlı paşalarına dayanan kökenine karşılık, dürüst ve mütevazı kişiliğiyle diğer politikacılardan ayrılıyor. Hayatı boyunca sosyal demokrat olduğu konusunda ısrarlı bir tavrı var. 'İnsanlığın kocaman bir aile olduğuna inanıyorum. Bir Türk yurtseveriyim ama uluslararası sosyal demokrat hareketin ilkelerine de hep inandım,' diyor.

Derviş'in serbest piyasaya yakınlığı, muhtemelen nüfuzlu bir işadamı olan babasına dayanıyor. İlerici yanını da Hitler Almanyası'ndan kaçıp Anadolu'da bir kasabaya sığınan yarı Alman, yarı Hollanda asıllı annesinden aldığı söylenebilir. Ya finans konusundaki becerileri? Atalarından biri 18. yüzyıl sonlarında I. Abdülhamit tarafından zor durumdaki Osmanlı ekonomisini düzeltmekle görevlendirilmiş. Derviş gibi o da görevini başarıyla yerine getirmiş. Fakat padişahı devirmeye yönelik bir plana adı karışınca bahtsız paşanın kellesi vurdurulmuş, kesik başı bir su kabağına yerleştirilerek İstanbul'daki Topkapı Sarayı'nda teşhir edilmiş.

Derviş kellesini Ecevit'ten kurtardı. Ama hâlâ bir politikacı değil de bir ekonomist olduğu konusunda ısrarlı. Merkez-sola dayalı güçlü bir hükümette ekonomiden sorumlu devlet bakanlığı görevi-

ni tekrar üstlenmeyi tercih edeceğini belirtiyor. Bu asil bir karar ama Derviş'i farklı siyasi partilerle görüşmekten alıkoymuyor. Ve bunca siyasi itibarı varken seçilmek için mutlaka yarışa katılmalı. Fakat hangi partiden? Bu haftaya kadar tahminlerin çoğu Cem'le birlikte hareket edeceği yönündeydi. Fakat Derviş ince eleyip sık dokudu. Böyle olunca kararsızlıkla eleştirilmeye başlandı. Ancak haksızdılar: Derviş bir parti seçmesinin solu birleştirmemesinden, bilakis daha da bölüp Erdoğan'ın ekmeğine yağ sürmesinden çekiniyordu. Ancak bu hafta geçici yenilgisini itiraf etmek zorunda kaldı. Çünkü Cem'in partisi seçimler için tek başına mücadele edeceğini açıklamıştı. Çabalarına devam edeceğini, ancak Cem'in partisine katılmayacağını belirten Derviş, birdenbire birleşmeye hazır bulunduğunu açıklayan Baykal'ı övdü.

Ya şimdi? Eğer sol toparlanamazsa Derviş daha önce ima ettiği üzere öğretim üyeliğine dönebilir. Bu, kayıp olur. Çünkü Türkiye'nin yıpranmış eski moda politikacılarının aksine, karizmatik lider Erdoğan'a meydan okuyabilecek bir popülerliği var.

Gel gelelim Türkiye için asıl rekabet seçimlerden sonra başlayacak. 'Tüm ekonomik problemlere karşın, inanıyorum ki insanlar, yapıcı bir gerçekçilik ve uzun soluklu çözümler yönünde tercih yapacak,' diyor Derviş. Bu tahmin doğru ya da yanlış çıkabilir. Türkiye uzun süredir mali kaos ve yüksek enflasyonla boğuşuyor. Bugünkü AB kıstaslarının da ötesinde açık ve demokratik bir ülke olabilir Türkiye, ama böyle bir ekonomi aklı başında bir ekonomik ve parasal birliğe davet edilir mi?"[22]

Yuppie'ler CHP'ye Gider mi?

The Economist bunları söylüyordu ama Türkiye'deki siyasetçiler farklı tellerden çalıyorlardı her zaman olduğu gibi. CHP lideri Deniz Baykal, Derviş'in oy potansiyeline nasıl baktığının ilk işaretini "Derviş 'yuppie'leri CHP'ye getirecek," diye vermişti. Ne var ki *Hürriyet* gazetesine bu açıklamayı yaparken ya Derviş'in kendisine teveccüh göstermesinin sarhoşluğu içindeydi ya da yuppie'ler hakkında fazla ince eleyip sık dokumadan işte öylesine konuşmuştu.

22. *The Economist*, 15 Ağustos 2002, aktaran: *Radikal*, 17 Ağustos 2002.

Hürriyet'in Ankara temsilcisi Sedat Ergin'e verdiği demeçte şöyle diyordu Baykal: "Büyük iş çevreleri bugüne dek CHP'ye hep mesafeli durmuşlardır. Benzer şekilde tüccar ve orta ölçekli sanayiciler de bize uzak durmuşlar, desteklerini daha çok merkez-sağ partilerden yana koymuşlardı. Oysa Derviş'in gelmesi, ilk kez bu çevrelerin de CHP'ye desteğini beraberinde getirecektir. Bunun gibi yine geçmişte CHP'ye mesafeli kalan yuppie'ler de ilk kez CHP'den yana tercih belirteceklerdir."[23]

Oysa yuppie olarak nitelenen kesimin temel özelliği "Özal kuşağı" olmasıydı. "Devrimci" ağabeyleri kadar, "muhafazakâr" amcaları tarafından da sürekli aşağılanan, politik kimlik taşımamakla suçlanan Özal kuşağı, Derviş'in peşine takılıp CHP'yi destekler miydi?

Özal kuşağı, belki Türkiye'nin 12 Eylül sonrası koşulları dolayısıyla depolitizasyon sürecine açmışlardı gözlerini ama dünyadan habersiz oldukları söylenemezdi. Çünkü onlar da tıpkı Özal gibi bilgisayara fena halde meraklıydılar ve internetle de biraz onların sayesinde tanışmıştı Türkiye. Bu nedenle hayal güçleri kadar, gerçekçilikleri de yere sağlam basma özelliğine sahipti. Sanıldığının aksine, toplumsal travmalar karşısında ne kadar hassas olduklarını, başka hiçbir şey değilse, 17 Ağustos depremi sonrasında takındıkları tutum ortaya koymuştu.

"Bencillik"le, "vurdumduymazlık"la itham edilen bu insanlar, ilk fırsatta deprem bölgesine koşmuş, uzun saçlarıyla, kulaklarından sarkan küpeleriyle, yırtık blue-jean'leriyle yardım çalışmalarına katılmışlar, "dayanışma" ruhuna omuz vermişlerdi.

Türkiye biraz da bu koşullarda tanımıştı o sürekli küçümsenen Özal kuşağını. İdeolojik kimlik diye bir merakları olmadığı doğruydu elbette, fakat dünyayı algılamak konusunda hiç de yabana atılamayacak bir kararlılık içindeydiler. Büyük çoğunluğu en az bir yabancı dil biliyordu. Dünyanın dört bir yanındaki eğitim imkânlarını araştırmaları, zihinlerini Misak-ı Milli sınırlarıyla tahdit etmemeleri bunun somut bir göstergesiydi. Krizden sonra gözlerini yurtdışına çevirmelerinde de şaşırtıcı bir taraf yoktu. Şaşırtıcı olan Baykal'ın bu insanların kendi partisini tercih edebileceğine ilişkin

23. *Hürriyet*, 21 Ağustos 2002.

safiyane beklentisiydi. Halbuki CHP'nin 1999 seçimlerinde parlamento dışında kalmasının temel sebeplerinden biri bu kuşağa sırt çevirmesiydi. Seçmen yaşına gelen Özal'ın çocukları da şöyle başlarını çevirip CHP camiasında neler oluyor diye merak etme gereğini bile hissetmemişlerdi.

Derviş dışta tutulacak olursa CHP Özal kuşağı için bir cazibe merkezi olabilir miydi? CHP kendisini Derviş'e göre yeniden biçimlendirir, bir bakıma Derviş'e iltihak ederse neden olmasındı ki?

Ancak o zaman CHP'nin onca yıldır seslendiği kitle ne olacaktı? O kitle değil miydi Derviş'i "emperyalizmin ajanı" ilan eden?

Aldatılmışlık Duygusunun Koordinatları

Hiç kuşkusuz Kemal Derviş, hedef kitlesinin bu genç ve dinamik kesim olduğunu biliyordu. Bu kesimin, alışılageldik siyasetçilerden farklı bir profil verdiği için kendisine sempati duyduğunu da biliyordu. Bu nedenle "tarihi" olarak nitelenen konuşmasını yaparken, özellikle bu kesime seslenme ihtiyacı duymuş ve bu insanların sempatilerini oya tahvil etmek olarak da değerlendirilebilecek bir çaba içerisine girmişti.

Derviş'in sözü edilen insanların beklentilerine yabancı olduğu düşünülemezdi elbette. Zaten bu nedenle CHP tercihi, derin bir açmaz içinde bırakmıştı bu insanları. "Derviş nerede, biz oradayız," diyerek, oylarını anlamını bile merak etmedikleri altı okun üzerine basmaları, en iyimser ihtimalle bir hayli güçtü.

Derviş'in CHP'den yana bir tavır içine girmesi, derin bir haksızlık ve aldatılmışlık duygusuyla karşı karşıya getirmişti kendisine sempati duyan kesimleri. Buradaki haksızlık ve aldatılmışlık duygusu, İsmail Cem'in veya YTP'nin yaşadığından çok daha kuvvetliydi. Tarih kadar felsefeye, iktisat kadar kitle psikolojisine meraklı olan Derviş'in, bu aldatılmış atmosferini dağıtabilmesi için elinde inandırıcılığından başka bir silahı da yoktu ve kabul etmek gerekir ki, bu inandırıcılığı da son hamleleriyle bir hayli zedelenmişti. En azından, Hüsamettin Özkan-Kemal Derviş fotoğrafı kadar yadırgatıcıydı objektiflere ve kameralara gülümseyen Derviş-Baykal görüntüsü.

Baykal kendi kitlesi açısından olumlu puan kazanmıştı hiç şüp-

hesiz, "Kemal'i alacağım diye göbeğim çatladı,"[24] sözlerinin başka bir anlamı yoktu. Derviş, sempati ve inandırıcılık erozyonuna uğrarken, Baykal durumdan memnundu. Hem YTP'yi, hem DSP'yi bir hayli zayıflatmış, hem de Derviş gibi herkesin üzerine yatırım yaptığı bir insanı yanına çekmeyi başarmıştı. Derviş cephesinden bakıldığında ise ortaya çıkan görüntü hiç de memnuniyet verici değildi. Yola birlikte çıkılan birtakım arkadaşlarla birlikte, kendisinde istikbal arayan önemli bir gençlik kitlesi de kenara itilmişti.

Derviş üniversiteye dönme kararında ısrar etseydi, muhtemelen hiç kimse Bayram Meral, Yaşar Nuri Öztürk ve Deniz Baykal'la birlikte aynı seçim otobüsünün üzerinde ne aradığını sormayacaktı...

Bir Anekdotun Kıvrımları Arasında

Derviş, şayet hayatta olsaydı, *Yön* Dergisi'nin kurucusu, Milli Demokratik Devrim hareketinin teorisyeni Doğan Avcıoğlu ile aynı parti içinde yer alabilir miydi?

Biraz demokrasi, biraz da Türkiye tarihi bilen ve Avcıoğlu'nun bu iki tarihe de nasıl baktığını duyan herhangi birisinin bu soruya olumlu cevap vermesi beklenemezdi doğal olarak. Ama Sevil Yurdakul hiç de öyle düşünmüyordu. *Sabah*'ta yer alan habere göre, "Milletvekili olmak için CHP'ye başvuran Doğan Avcıoğlu'nun diplomat eşi Sevil Yurdakul, 'Avcıoğlu yaşasaydı Baykal'ın yanında siyaset yapardı' diyor"du.[25]

Derviş de CHP'de olduğuna göre, güzel bir manzara çıkardı ortaya herhalde ve memleket bu kez daha renkli bir "troyka" ile tanışırdı. Şaka bir yana, merhum Avcıoğlu'nun eşinin sözleri tek başına ele alındığında bile, Derviş'in yanlış bir yerde durduğunun somut göstergesiydi. Sevil Yurdakul daha başka ilginç şeyler de söylüyordu kendisiyle söyleşi yapan *Sabah* muhabirine. Sözgelişi, kendisini *Yön* dergisi ve Doğan Avcıoğlu ile tanıştıran, o dönem SBF'de asistan olan Deniz Baykal'dan başkası değildi. Okulun koridorlarında karşılaştığı Sevil Yurdakul'a "Hafif şeyler okuyorsun, yeni bir dergi var. *Yön* dergisi, oku," demişti. Yurdakul da Baykal'ın

24. *Hürriyet*, 25 Ağustos 2002. 25. *Sabah*, 29 Ağustos 2002.

sözlerinden etkilenmiş ve hemen gidip bir *Yön* dergisi almıştı. *Yön* dergisi almakla kalmamış, ertesi sabah da *Yön*'ün bürosunda buluvermişti kendisini. Akşama kadar büroda muhtelif işlerle meşgul olmuş, çıkmaya hazırlanırken de Doğan Avcıoğlu, "Akşam ne yapıyorsun, benimle akşam yemeği yer misin?" diye soruvermişti. İlişkileri de böyle başlamıştı işte. Avcıoğlu, "Devrim yapmak istediğini" söylediğinde de, kendi ifadesiyle "Tepeden tırnağa kimyası değişmişti" Sevil Yurdakul'un, "sanki karşısında Che Guevara varmış" gibi hissetmişti.

Yön dergisinin ne olduğunu, hangi amaçlara hizmet ettiğini merak edenler *Milliyet* gazetesi yazarı Hasan Cemal'in *Kimse Kızmasın Kendimi Yazdım* (Doğan Kitapçılık, İstanbul, 1998) isimli kitabından yeterli malumat edinebilirlerdi şayet arzu ederlerse.

Sevil Yurdakul da gönül rahatlığıyla anlatıyordu *Yön*'ün mana ve ehemmiyetiyle birlikte *Yön* çevresinde kümelenen insanların hayatı nasıl algıladığını: "Evde her gece devrim sohbetleri yapılırdı. Rakılı sohbetlere İlhan Selçuk, Mustafa Ekmekçi, Çetin Altan, Mehmet Kemal, Hasan Cemal gelirdi. Zaman zaman da Mümtaz Soysal, Yaşar Kemal, Uğur Mumcu katılırdı."[26]

İlk çocuğu Ahmet'le ilgili de ilginç bir anısı vardı Sevil Yurdakul'un. Ahmet adını verdikleri oğulları henüz bir yaşındaydı ve bir akşam yine evde yukarıda isimleri zikredilen ekip vardı. Ekip heyecan içinde, o günlerin en popüler konusu Vietnam'dan söz etmekte, Ahmet de yerde oynamaktaydı. Birden nasıl olmuşsa olmuş, daha anne baba demeyi bile beceremeyen küçük Ahmet, sol yumruğunu havaya kaldırarak "Ho-ho-hoşimin" diye bağırmıştı.

Kemal Derviş bu satırları okuduysa eğer ne düşünmüştü acaba? Kimlerle CHP saflarında yer aldığını bir kez daha gözden geçirme gereğini hissetmiş miydi?

Sahiden de Derviş, Doğan Avcıoğlu ile birlikte siyaset yapar mıydı dersiniz?

26. *Sabah*, 29 Ağustos 2002.

Aslında soruyu soran Radikal Yayın Yönetmeni İsmet Berkan'dan başkası değildi. Berkan'a göre, Baykal açısından Derviş, CHP'nin vitrinini daha bir güzelleştirecek herhangi bir isimden başka bir şey değildi. Derviş sayesinde partisi ve kendisi medyada yer alıyor, böylelikle de kararlı veya kararsız seçmene mesaj verilmiş oluyordu. Bu bakımdan Prof. Yaşar Nuri Öztürk'ün CHP saflarına geçmesiyle Kemal Derviş'in geçmesi arasında olsa olsa mahiyet farkı vardı.

Elbette bu açıdan bakıldığında Derviş diğer adaylara göre belki daha "değerli"ydi Baykal için. Oy potansiyeli hiç kuşkusuz önemliydi belki ama ondan da mühim olan tarafı itibarıydı. Gerek Baykal'ın, gerekse CHP'nin en fazla ihtiyaç duyduğu şeyin itibar olduğu da bir sır değildi. Bu nedenle ilk adımda YTP'den uzaklaştırılması gerekmişti Derviş'in. Ecevit'in desteğiyle bu sağlandıktan sonra gerisi kolaydı. Çünkü CHP dışında Derviş'in gidebileceği bir başka adres kalmıyordu.

Berkan'a göre, bu aşamadan sonra Derviş'in CHP'ye katılmaması bile o kadar önemli değildi. "Çünkü CHP için felaket olacak gelişme, Derviş'in YTP'den kopmasıyla çoktan önlenmişti bile..."[27] Aslında Deniz Baykal, 18 Ağustos tarihinde *NTV*'de Ali Kırca'nın sorularını cevaplandırırken, Berkan'ın yazısına ilham veren ilk ipuçlarını da sergilemişti. Gayet kaba bir üslupla "Biz iltihaka çağırdık, kabul eden eder. Etmemenin ne anlama geldiğini 4 Kasım'da görürüz," demiş, Kırca'nın solda birlik konusundaki sorularını cevaplandırırken bir hayli sinirlenmeyi de ihmal etmemişti.

Baykal'a göre, Derviş'in CHP dışında bir tercih yapabilmesi zaten mümkün görülmüyordu ve böyle bir ihtimal de hiçbir zaman gündeme gelmemişti. Kaldı ki CHP dışında bir tercih yapması, solun bütünleşmesine değil bölünmesine katkıda bulunurdu.

Baykal'ın kimi sözleri de doğrudan doğruya İsmet Berkan'ı doğrular nitelikteydi. Derviş YTP'yi tercih etse de pek bir şey değişmezdi aslında. Çünkü böyle bir tercih bile CHP'yi büyük bir siyasi güç olmaktan çıkarmazdı. CHP'nin bulunduğu nokta, Derviş

27. *Radikal*, 19 Ağustos 2002.

partiyle ilgi kurmadan önce oluşmuş bir noktaydı. Yine de Derviş'in CHP'ye bir "getirisi" olacağını inkâr edemiyordu Baykal. En azından CHP'ye mesafeli duran kesimleri partiyle barıştırabilecekti.

Arkasından ağzındaki baklayı çıkartıyordu: Derviş'in CHP'yi tercih etmesi, YTP'nin solu dağıtma potansiyelini tam anlamıyla ortadan kaldırmıştı.[28]

Ne var ki Türkiye'nin siyasal coğrafyasındaki kırılganlıklar Baykal'ın memnuniyetini bile gölgeleyebilecek iç dinamiklere sahipti. Çünkü Baykal nihai karar günü geldiğinde, bu toplumun nasıl farklı tepkiler verdiğini en iyi bilenlerden biriydi. Evet, siyasal atmosfere bakılınca görülen Derviş'in kaybettiği, Baykal'ın ise en azından kâğıt üzerinde kazandığıydı.

Derviş kendini savunurken siyaseti bilmediğini dile getiriyordu sık sık. Derviş siyaseti bilmiyor muydu sahiden? Bu sorunun cevabını aramadan önce Baykal'ın siyasi geçmişinden ve geleceğinden neden bu kadar ürküldüğüne şöyle bir göz atmakta yarar olabilirdi.

Siyasetin Baykal Sendromu

İyi ama CHP lideri Deniz Baykal neden bu kadar antipatik geliyordu kamuoyunun önemli bir kesimine, onu bu kadar sevimsiz kılan neydi acaba?

Bu soruya en net ve kapsamlı cevabı *Radikal* gazetesi yazarı Yıldırım Türker verecekti. Türker'in yer yer edebi tatlarla dolu denemesi, aslında 1997 yılında *Radikal İki*'de yayımlanmıştı ama tazeliğinden bir şey yitirmediği için, yeniden okur karşısına çıkarılmasında bir sakınca yoktu. Gerçi aradan geçen zamanda Refah Partisi kapatılmış, Necmettin Erbakan siyasi yasaklı hale gelmiş ve RP'nin küllerinden SP ve AKP olmak üzere iki ayrı parti doğmuştu. Fakat temelde değişen bir şey yoktu ve bu nedenle 1997'nin RP'si AKP olarak okunabilirdi. "Beş Yıl Sonra Baykal" başlıklı yazı şöyleydi:

"Siyasetçiler, onların varlığına maruz kalanların ortak belleğinde yer eder, orada karşılığını bulur. Demirel, Ecevit gibi bütün ömrümüze, mümkünse bizden sonra gelen birkaç kuşağın da yetişkin-

28. *NTV*, 18 Ağustos 2002.

liğine talip siyasetçilerden geçtim, Çiller, Mesut Yılmaz gibi çiçeği burnunda siyasetçilerin bile hepimizin imgeleminde bir renk, bir koku, bir his karşılığı vardır. Oysa son günlerde, vakti geldi denilen Deniz Baykal için kimin hangi çekmecesinden böyle bir duygu çıkar? Onun hakkında, CHP ile organik bağı olmuş insanlar dışında kimin şöyle doğru dürüst bir fikri, fikrinden geçtim bir hissi vardır? Onun hayatımızda bırakmış olduğu bir iz yok, onu sevip sevmediğimizi bile bilmiyoruz. O, adeta kartondan kesilmiş, kuru kalemle renklendirilmiş, dolgun maaşlı bir aktör tarafından seslendirilmiş, geçmişi özel hastane koridoru kadar steril bir adam. Hal böyleyken Deniz Baykal hakkında sıkıcı olmayan bir yazı yazmaya kalkışmak neredeyse sınırsız bir hırsın, mazohistçe bir görev bilincinin işareti değilse nedir?

Hırçın ve dalgalı: 25 yıldır aktif olarak siyasetin içinde bulunan Deniz Baykal üstüne sıradan bir vatandaşın kulaktan dolma bilgilerle bir araya getirebileceği birkaç sözcük var: Hırçın. Hizipçi. Hırslı. Baykal, o yaşını başını aldıkça iki yakası bir araya gelmeyen 'dâhi çocuk'lardan. 1938'de bir memur çocuğu olarak Antalya'da doğuyor. İlk, orta ve lise eğitimini orada tamamlıyor. Aslında asker olmak istemiş. Heybeliada Deniz Lisesi'ne kalp atışlarındaki ritim bozukluğu nedeniyle kabul edilmeyince hukuk fakültesinde okumaya Ankara'ya gitmiş. Gidiş o gidiş. 1960'ta hukuk fakültesini bitiren Baykal, o yıllarda etkin bir öğrenci lideri olarak görünüyor. Üstünde 'Hür Üniversite', 'Hür Basın' yazılı Sümerbank bezlerini Kızılay'daki binalara asıyor, kendi kaleme aldığı bildirileri dağıtıyor. Kızılay Meydanı'nda arkadaşlarıyla kol kola özgürlük şarkıları söylüyor. Kendisinin yalanladığı bir söylentiye göre Menderes'in yakasına yapışmışlığı bile var. Hukuk fakültesinden sonra SBF'de siyasal bilimler uzmanlık çalışmasını yapan Baykal, bu sırada profesörleri Turan Güneş ve Besim Üstünel'in dikkatini çeker. Baykal'ın 'ortanın solu'nu konu alan tez çalışması her iki hocayı da oldukça etkilemiştir. Parti içinde ortanın solu tezinin meşrulaştırılabilmesi ve tutucu kesimin bastırılabilmesi için bu genç nefere ihtiyaç vardır. Turan Güneş, bu göz kamaştıran yetenekten 'Genç dâhi' diye söz etmektedir. Daha sonra Ecevit'le tanıştırılır. İsmet Paşa'nın huzuruna çıkarılır. Daha ortaokuldayken tanıdığı müstakbel eşini üniversite yıllarında, 'Dikkatli ol. Sen ileride Başbakan karısı

olacaksın,' diye uyardığı söyleniyor. CHP içinde el üstünde tutulduğu, Ecevit'in desteğiyle Danışma Kurulu'na getirildiği, 73'te Antalya milletvekili olarak Meclis'e girdiği, bakanlık yaptığı mutlu dönem sona erer. Baykal, hırçın, hizipçi ve hırslı sıfatlarını yükleniverir. Bundan sonrası da bitmez tükenmez bir liderlik mücadelesi. İzleyenleri, dışarıdan bakanları, giderek herkesi bezdiren bir yenilgiler silsilesi.

Yenilgiye Doymayan Lider

Topuz, Ecevit, Erdal İnönü, Hikmet Çetin karşısında defalarca yenilgiye uğrar. Ama tuhaf bir şekilde hiç yılmaz. Hiç küsmez. Kendisi genel başkan olana dek neredeyse tekerrürden ibaretmiş gibi görünen siyasi hayatını bir söyleşisinde şöyle özetliyor: 'İnsan olarak, dışarıdan bakınca çok güç anlar yaşadım. Parti içi mücadelede, haklı olduğuma, bazı şeylerin yapılması gerektiğine inanıyordum, başaramıyordum. Kurultay mücadeleleri veriyorduk. İnançla koşuyorduk, bize haksızlık yapıldığını düşünüyorduk. Ofsaytlar görülmüyordu, ama oyunu sonuna kadar oynuyorduk. Sonra oyun bitiyordu ve biz istediğimizi elde edememiş oluyorduk. Ben, 'Bu iş bitmiştir!' diye gidiyordum, çekiyordum telefonu, kafamı vurup rahatça uyuyordum. Bu, hep böyle oldu. Defalarca böyle oldu. Birlikte mücadele ettiğimiz insanlar günlerce mutsuz oluyorlar, günlerce ağızlarını bıçak açmıyor. Bana bir şey olmuyordu.' Evet, Deniz Baykal'a hiçbir şey olmadı. Her yenilgi karşısında kendisine 'Uyursan geçer,' dedi. Kafayı vurup yattı. Kalktığında kendisini bekleyen yine aynı dar dünyanın girmek istediği kapıları iyice dar eden boğucu atmosferiydi. Ama o, aritmik kalbine rağmen çok inançlı, azimli bir askerdi.

Deniz Baykal, beklemenin yararını gördü. Yıllarca mücadele edip yenilgilerle taçlandırdığı sabrı sonunda onu CHP'nin genel başkanlığına kadar yükseltti. Genel başkanlığı o kazanmadı. O sadece çekirdek ekibiyle aynı yerde durdu. Başkanlarını yıprattı. Karayalçın'dan sonra Hikmet Çetin'e kadar inen çıta gürültüyle yere yuvarlandığında parti içinde genel başkan olmaya uygun tek kişinin yıllardır sarsılmaz bir inanç, taş çatlatan bir sabırla muhalefet yapan Deniz Baykal olduğu görüldü. Partisinin son çaresiydi. Bay-

kal şimdi kimi çevrelerce memleketinin de son çaresi olarak görülüyor. O, kendisine inanan daracık bir çevre içinde, fazla bir şey yapmadan, tamamıyla eskimiş bir siyaset anlayışıyla dikilmiş, duruyor. Şimdi sıra Baykal'da. Oysa partisi içinde bir ara 'aşırı solcu' olarak suçlanan Baykal'ın bize vaat ettiği farklı bir hayat yok. Hiçbirimiz CHP'yle ANAP'ın farkını bilmiyoruz. Ama gündemi ve adlandırmaları saptayanların kararına karşı çıkmak zor. Kısa bir süre önce Türkiye'nin asıl gündemi ortanın sağının birleşmesiydi. Şimdiyse bir süredir ciddiye alınmayan ortanın solu, yelpazenin orasında duranların bile pek anlam veremediği bir hızla onurlandırılıyor. Milli mutabakat noktası, 'Laiklik irticaya karşı'.

Üstelik bu resme HADEP de son anda sığıştırıldı. Refah Partisi'nin beslediği irticanın PKK ve HADEP'le bağlantısı varmış. Haydi HADEP'i de REFAH'ı da yok edelim. Bu noktada sen ben kavgası olmaz. Birlik ve beraberlik içinde olmalıyız. CHP de bu geniş resimde aynı uysallık, aynı dille yerini alıyor. Sol bir parti olmayı hak eden hiçbir şey yapmadan, sade suya tirit Kemalist bir söylemle 'Refah'ı ancak biz sileriz,' diyor. Faili meçhul cinayetlerin, yaygın işkencenin, kayıp edilenlerin sorumlularını, uyuşturucu kaçakçılarını, çeteleri kim silecek? DYP ile koalisyonu bozarken Baykal çıkıp, 'Tansu Çiller'de kamu düzeni hiyerarşisi, yetki ilişkileri, bunlar yok. Baypaslar var, özel etkinlik odakları var, yaka kaptırmalar var,' demişti. Parti olarak bu kadar yakından izleme fırsatı bulduklarını pisliklerin üstüne neden gitmedi? Partisi hangi sivil demokratik tepkiye öncülük etti? Şimdi gözleri sevinçten dolu dolu olmuş, 'Devlet bizden görev bekliyor' duygusuna kapılması çok doğal. Partisinin dünyanın hiçbir yerinde görülmemiş bir bağlılıkla ufuklarını iyice daraltıp yamandığı devletçilik sonunda meyvelerini veriyor. CHP yükseliyor. Askerin gözü önünde.

Deniz Baykal'ın halkına sunduğu imge son derece ölçülü. Kendisiyle yapılan söyleşilerde kim ne sorarsa sorsun bildik cevaplarını veriyor. Benim favorim, magazin ağırlıklı olanlar. Onlarda Baykal, Cumhuriyet döneminin ilk güzelleri gibi konuşuyor. Keriman Halis kadar mazbut. Feriha Tevfik kadar mahcup. Saçlarına olan aşırı düşkünlüğünden dem vuruyor. Çok ince telliymiş, ama dökülmemiş. 'Ben kravat iğnesi, kol düğmesi kullanmam. Tek aksesuarım tarağımdır. Olabildiğince yalın olmaktan hoşlanırım, yani be-

nim için insanın kullanacağı en güzel malzeme su ve sabundur.'

CHP'nin hızla erimesinin bekçiliğini üstlenen, partisinin halktan iyice kopmasının baş mimarlarından olan Baykal, yakında görevlendirilirse onu daha yakından tanıyacağız. Belki de hayatının bütün hayallerini birden gerçekleştirecek."[29]

Derviş Siyaseti Biliyor mu?

Derviş'in "bilmediğini" sık sık dile getirdiği siyaset, muhtemelen Türkiye'de icra edilen siyasetti. Gerçi Türkiye'ye geldiği ilk günlerde, "Siyaset hocam Hüsamettin Özkan,"[30] diyerek Türk usulü siyaseti en temel kaynağından öğrenmeye soyunmuştu soyunmasına ama yine de siyaset bilmediğinde ısrarlıydı.

Teorik açıdan düşünüldüğünde haksız sayılmazdı. Çünkü siyaseti bir bilim olarak tanımıştı ve en azından icrasında bilimsel gerçeklere uygunluk arıyordu. Bu nedenle birinin mimarları arasında adı geçse de üç sosyal demokrat partinin seçim pusulasında yer almasını kabul edemiyordu bir türlü. Siyaset bilimi teorilerinin üretildiği ülkelerde, sözgelişi ABD'de Cumhuriyetçiler ile Demokratlar, İngiltere'de İşçi Partisi ile Muhafazakâr Parti örneklerine aşinaydı. "Yöneten demokrasi" iki merkez parti arasındaki siyasal mücadelelerle şekilleniyor, hafif marjinal partiler de işin tuzu biberi kabilinden geziniyordu ortalıkta.

Yoksa bilmediğini vurguladığı şey, Hüsamettin Özkan'ın, Sedat Bucak'ın veya Esat Kıratlıoğlu'nun bile "bildiği" şey değildi. Yani ayak oyununa kafakol ekleme, arkaya geçip bir puan alma, çamur atıp iz bırakma, bugün ak dediğine yarın kara deme türünden alaturka unsurlara yabancıydı Derviş. Ancak giderek benimseme eğilimi içine girdiği tavırlar, zihinlerde kuşku uyandırmakta gecikmeyecekti.

Milliyet Gazetesi Genel Yayın Yönetmeni Mehmet Y. Yılmaz, Derviş'in, "Ben siyaseti bilmiyorum," sözünü son derece bilinçli olarak kullandığını düşünüyordu. Bunun gerisinde de Ankara'da sahnelenen siyaset oyunlarının yıllardır bir tür kayıkçı kavgasına dönüşmesi yatıyordu. Bu anlamda seçmenin önemli bir kısmının

29. *Radikal*, 19 Ağustos 2001. 30. *Hürriyet*, 20 Mart 2001.

bu tür bir siyasetten sıtkının sıyrıldığını da biliyordu. Dolayısıyla bu sözleriyle seçmene "Ben onların bildiğini bilmiyorum," mesajını vermeyi amaçlıyordu.[31]

Radikal gazetesinin Ankara temsilcisi Murat Yetkin ise belirgin bir şaşkınlığı dile getiriyordu "Siyaseti Bilmeyen Derviş Buysa..." başlıklı yazısında.[32]

Yetkin'e göre, Derviş kısa sürede Türkiye'de siyasetin nasıl yapılması gerektiğini kavramış ve buna da uyum sağlamıştı. 15 Ağustos'ta yaptığı ünlü açıklamasında kullandığı "vatandaşlarım" sözcüğü bunun somut bir örneğiydi. "15 Ağustos'u Derviş'in klasik anlamda Türk siyasetçisine dönüştüğü dönüm noktası saymak mümkün"dü artık.

Aynı gazetenin bir başka yazarı ise Derviş'in siyaset bilmediğini iddia etmesinin inandırıcı olmadığını savunuyordu. Nuray Mert, farklı bir noktadan yaklaşıyordu meseleye:

"Kemal Derviş, Türkiye'ye Uluslararası Genetik Araştırmalar Enstitüsü'nden veya metalürji sektöründe çalıştıktan sonra dönmüş biri değil, toplumsal-siyasal meselelerle doğrudan ilgili uluslararası bir kurumun üst kademeden yöneticisi, bir iktisatçı! Dediğim gibi, bu olayın Türkiye'yi bilip bilmemekle alakası yok, ama ayrıca, Türkiye'yi yeniden keşfetmiş tavırlarının da hiçbir mazereti yok, madem ülkesini yıllar sonra gelip kurtarmaya soyunacak kadar seviyormuş, yakından izleseymiş. Mesleği bu takibe son derece uygun, keşke, vatan hasretini arabasında arabesk müzik dinleyerek gidermek yerine, biraz daha sık Türk gazetesi okusaymış. En son olarak da, YTP konusunda, hepimizin anlayıp mazur göreceğinden emin bir şekilde ifade ettiği bir 'hata' yapmış; Celal Göle'nin evinde yemekte, Hüsamettin Özkan DSP'den ayrılıp, başka bir parti kurma çalışmasından bahsedince, 'daha olayı tam kavramadan', onlara katılacağını söylemiş, keşke biraz düşünseymiş. Bunu yapmaması gerekirmiş ama olan olmuş, olayı kavraması için, başındaki lekeleri sildirmek için Amerika'ya ameliyata gittiğinde zaman bulup uzun uzun düşünmesi gerekmiş. Lekelerle birlikte, Derviş'in zihnindeki bulanıklık da gitmiş olmalı ki, Amerika dönüşü, lekesiz bir baş ve net bir zihinle gelip CHP'ye katıldı.

31. *Milliyet*, 21 Ağustos 2002. 32. *Radikal*, 16 Ağustos 2002.

Daha önce de yazdım, ben, Kemal Derviş'in iddia ettiğinin aksine, siyaseti, hem de olumsuz anlam yüklenen şu 'alaturka' siyaset var ya, o tür siyaseti de gayet iyi bildiğini düşünüyorum. Ama, tersini düşünmekten kendimi alamıyorum, ya gerçekten samimiyse! Ya, Dünya Bankası'nda tam bir teknokrat zihniyetle çalıştığı için ve siyasete ilişkin bomboş bir zihne sahip idiyse, kendisini sosyal demokrat zannetmesine karşın, kötü niyetinden de değil, bu bilinçsizliğinden dolayı, bir ekonomik programın ancak siyasal bir meşruiyete dayanarak uygulanabileceğini akıl edemeyecek kadar demokrasi kavramından uzaksa. Ya kurtarma iddiasıyla, bakan yapılarak işin başına getirildiği ülkesini yeni yeni tanıyorsa. Ya gerçekten, kararsızlık ve ruh hali nöbetleri geçiriyor, Türkiye'yi çağdaş dünyanın bir parçası yapmak için demir bir irade ile gece gündüz çalışan bir lider ile münzevi bir akademisyen kişiliği arasında salınıp gidiyorsa. Ya gerçekten, kararsızlık nöbetinden eşi Cathy'nin 'Türkiye'nin sana ihtiyacı var!' seslenişiyle silkinip, doğruca CHP'ye katılıyorsa. Siyasi ittifakları, sahiden, boş bulunup katılırım deyip, uyuyup uyanıp vazgeçebileceği bir şey olarak görüp yaşıyorsa. Eğer durum gerçekten buysa, Türkiye'nin, bu sefer samimi Kemal Derviş'ten çok çekeceği var demektir."[33]

Solun Makûs Talihi ve Tarihi

Benzer bir eleştiriyi "Solun Adı Yok!" başlıklı yazısında *Zaman* gazetesi yazarı Ahmet Turan Alkan da dile getiriyordu. Alkan'ın yazısı, her zaman olduğu gibi hayli geniş ufukluydu.

Alkan, Derviş'in YTP'ye katılmayacağına ilişkin kararını açıkladığı günden yola çıkıyor ve bu kararın Türk solunun bünyesindeki zafiyetleri aksettirip aksettirmediğini soruyordu. Arkasından sol kavramının Misak-ı Milli sınırları içinde yaşadığı maceraya değinmeden edemiyordu. Zaman içinde kendimize benzettiğimiz kavramlardan biri de buydu işte. Kemal Derviş solcu ise Mümtaz Soysal'a ne diyecektik? Yahut Doğu Perinçek solcu ise Murat Belge nerede duracaktı?

Daha sonra "tarihi" bir hüküm veriyordu Ahmet Turan Alkan:

33. *Radikal*, 27 Ağustos 2002

"Türkiye'de solun adı kalmamıştır!"[34]

Aslında Alkan, bu tespiti öyle gönül rahatlığı içinde filan yapıyor değildi. Hatta tersine bir büyük eksiklikten söz ediyordu:

"Türk solcularının hali bana hüzün veriyor (bütün samimiyetimle 'Türk solu' diyebilmek isterdim). Eskiden sol hizipler kavga ettikçe –samimi konuşalım– keyiflenir hatta şaka yollu, 'Ya Rabbi sol camiâdan hizipleri eksik etme,' diye eğlenirdik fakat Türkiye eski Türkiye değil; dün, solla sağ birbirinin hasm–ı bîamânı, âdeta birbirinin ikame unsuruydu; bugün solla sağ aynı heyetin iki parçasıdır. Solun zafiyeti, Türkiye'yi ve Türk toplumunu zaafa uğratıyor, siyâsî istikrarsızlığa bir bulantı kesâfeti veriyor. Hüsamettin Özkan'la Murat Belge'nin dünya görüşlerini tarif ederken 'sol' kavramına müracaat edince kavram anlamını ve bütünlüğünü kaybederek çatlıyor ve lügatteki yerini kaybediyor. Kariyerini Dünya Bankası'nda yapmış, Türkiye'de IMF'nin mutemet teknokratı olarak politikanın en üst katlarına paraşütle inmiş Kemal Derviş'in, 'İsmail Cem hariç YTP'de herkes sağcı' diyebilmesi bu yüzden mümkün olabiliyor ve aynı sebepten dolayı cümlenin anlam sadâkatini değersiz kılıyor.

Plağın öbür tarafında solun zıddı olduğu öne sürülen sağ var. Solcular yıllarca kendilerinden olmayanı itinasız ifadelerle aynı bölüğe mensup saydılar: Sağ. 'Cem'den başka YTP'de herkes sağcı' diyebilmek, sayın Derviş'in zihnen hâlâ –kendi ifadesine göre– Karaköy'de bir grup sağcıdan dayak yediği günlerin ikliminden sıyrılamadığını gösteriyor. Telâffuzu ve diksiyonu doğru; ancak kelimelere verdiği anlam fersûdedir. Ülkemizde bugün sol ve sağ kavramları hiçbir mânâ ifade etmiyor; bu kelimelere müracaatla meâline sâdık cümle kurmak neredeyse imkânsız hâle gelmiştir.

Türk demokrasisi 'sol cenah'sız olmaz; olmuyor. Türkiye'de solcular ve sağcılar bugün ideolojik koordinatlarını, piyasa ekonomisinin temel icaplarını temel referans kabul ederek târif edebiliyorlar. Demek tüzükleri, nasıl birkaç madde dışında birbirinden kopye ediliyorsa siyasi partilerin programları da üç aşağı–beş yukarı birbirinin aynısıdır.

Dil burcunda tutunarak direnebilirdik; denemedik bile, dil bur-

34. *Zaman*, 17 Ağustos 2002.

cunu yıktık ve aslında çok şeyle beraber kendi ülkemizde sahih ve derin bir zihni hayatın köklerini devirdik. Sol ve sağ bizde gerçek mânâda 'dünya görüşü'ne hemen hemen hiç tekabül etmedi, sadece karakterleri aksettiren cılız bir işaret feneri kadar vazife görebildi. Global piyasa ekonomisi ve ona bağlı siyasi hukukun Türkiye'de alternatifsiz kalmasının ardındaki ana sebep bence budur. Bütün kavramlar belkemiksiz ve kütlesizdir bugün. İstiklâl kelimesinin ne anlama geldiğini kim söyleyebilir meselâ? Milli bütçe nedir; hükümranlık hakları nedir, millet nedir, demokrasi, çoğulculuk, insan hakları nedir?

Sol ve sağ kelimelerinin teşkil ettiği sembol altında bugün, Türklerin şimdiki, geçmiş ve gelecek zamanları, anlama, yorumlama ve tasarlama kabiliyetleri derin ve belki de ebedî bir istirahat halindedir. Türk lisanına reva görülen kıyım, vaktiyle sağı nasıl bir zührevî hastalık cinsinden şeâmetle damgalayıp içini boşalttı ise bumerang gibi bugün solu da vurdu. Biz Türkler lisanla hayat arasındaki zâhirî ve bâtınî alâkaları tahrip etmiş olmanın ezâsını çekiyoruz. Sahihliğimizi kaybettik ve pek az insan farkındadır."[35]

İsmail Cem'in Sitemi

Ahmet Turan Alkan'ın dediği gibi "sahihliğimizi" kaybettiğimiz apaçık ortadaydı ama yine de gözlere görünmüyordu nedense. Buna rağmen işlerini "sahih" bir biçimde yürütmeye çalışanlar da vardı. Bunlardan biri de YTP lideri İsmail Cem'di.

Kemal Derviş'in kendilerini sağcılıkla suçlayıp yarı yolda terk etmesinden sonra, Prof. Nilüfer Göle'nin deyimiyle siyasi bir olgunluk sergilemişti YTP lideri ve öyle gereksiz tartışmalara girerek meseleyi kayıkçı kavgasına çevirmemişti. Bir bakıma bu olgun tavrının karşılığını da görmüştü kamuoyundan. "Mazlum"a verilen destek, bu kez o ve partisi için çalışıyordu.

Ancak hadisenin üzerinden hayli zaman geçtikten sonra *Hürriyet*'ten Sedat Ergin'le röportajında da ne kadar kırıldığını gizleme gereğini hissetmeyecekti artık.

İsmail Cem'e göre Yeni Oluşum'dan YTP'nin kuruluşuna kadar

35. *Zaman*, 17 Ağustos 2002.

her şey gayet şeffaf bir biçimde halkın gözleri önünde cereyan etmişti. Hiç kimse kapalı kapıların ardında başka, kameraların karşısında başka konuşmamıştı: Kemal Derviş hariç! Cem, "Medeni davranış gereği böyle olmaması gerekirdi. Derviş baştan Özkan'a evet dedi, sonra da 'evet'i 'hayır'a çevirdi. Her şey halkın gözü önünde oldu," diyordu haklı olarak.[36]

İsmail Cem, günlerce gazete manşetlerini meşgul eden "troyka"nın birlikte hareket etmesi fikrinin Kemal Derviş'ten geldiğini de ifade ediyordu. Üstelik işin başında ittifak konusu filan da yoktu gündemde. Sonra birdenbire solda birleşme ve CHP bahsi çıkmıştı ortaya. Halbuki bu tür temel stratejik konuların baştan konulması gerekirdi. Herkes eteğindeki taşı döker, bir sonraki adım için de bundan sonra karar alınırdı. Kim, kiminle yol arkadaşlığı edeceğine, kim daha başında vazgeçeceğine daha kolay karar verirdi.

Ama böyle olmamıştı işte. Bu nedenle Derviş'in bir TV konuşmasında "İlk aşamada Cem ve Özkan'a evet demem hata oldu," diye pişmanlık belirtmesi durumu kurtarmıyordu:

"Eğer baştan denseydi ki, 'Biz bir parti kuracağız, bunun amacı CHP, DSP ile birlikte merkez solun ittifakını oluşturmaktır', o zaman iki şey olurdu. Ya hepimiz 'Tamam doğrusu budur,' derdik ve birlikte yola çıkardık yahut 'Benim düşüncem farklı, farklı yollardan gidelim,' derdik."[37]

Halbuki İsmail Cem'in yapacağı açıklamalara bile onay vermişti Kemal Derviş. Öyle ki 12 Temmuz'da Gazeteciler Cemiyeti'nde yaptığı konuşmada dile getirdiği "Biz üç arkadaş parti kurmayı kararlaştırdık," cümlesini bile Derviş'in fikrini aldıktan sonra koymuştu metne. İsmail Cem'in siyasi nezaket açısından yaralandığı ortadaydı. Ama galiba daha da yaralayıcı olan söz konusu siyasi nezaketsizliğin Kemal Derviş'ten gelmesiydi.

Birbirlerine hâlâ "dostum" diye hitap eden iki insan, Türkiye'nin kazançları hanesine yazılabilecekken, başka uçlara savrulmuş, en azından başka insanların, başka siyasetlerin yelkenine rüzgâr taşıyan bir konuma düşmüşlerdi.

Üstelik Kemal Tahir ekseni gibi önemli bir eksen etrafında buluşabilme imkânı varken...

36. *Hürriyet*, 29 Ağustos 2002. 37. *Hürriyet*, 29 Ağustos 2002.

Kemal Tahir, Türk düşünce tarihi açısından önemli bir isimdi. CHP'nin çiçeği burnunda üyesi Kemal Derviş de *CNN Türk*'te Taha Akyol'un ve *NTV*'de Ali Kırca'nın sorularını cevaplandırırken, ünlü romancının kendisini ne kadar etkilediğini dile getirmişti. Kemal Tahir'in romanları, bilhassa tarihe bakışında önemli değişikliklere sebep olmuş, iktisat teorisiyle Türkiye realitesi arasındaki ilişkiyi çözerken bunun büyük faydasını görmüştü.

Kemal Tahir, tarih tezleri kadar, tarih tezlerini ana kahraman olarak kullandığı romanlarıyla da bir dönem Türk düşünce hayatında önemli tartışmalara sebep olmuş bir isimdi. Gerek Osmanlı tarihine yaklaşımı, gerekse İstiklal Savaşı ve kahramanlarına yönelik tasarrufları, hem Marksist sol, hem de sosyal demokrat kesimde büyük yankı uyandırmış, deyim yerindeyse hayli "kanlı" tartışmalar yaşanmıştı. Öyle ki Kemal Tahir etrafında kümelenen gruba biraz ironiyle, biraz küçümsemeyle "Tahiriler" denilmeye başlanmıştı. Mehmet Barlas'tan Halit Refiğ'e, Selim İleri'den Metin Erksan'a, Hulki Aktunç'tan Naci Çelik'e, Baykan Sezer'den Oğuz Atay'a, İsmail Cem'den Hilmi Yavuz'a kimler yoktu ki "Tahiriler"in arasında. Bu itibarla Kemal Tahir'in düşünce ve tezlerinin, siyasal atmosferi ve siyasetçileri etkilemesinden daha doğal bir şey olamazdı.

Ancak Türk siyasi hayatında Kemal Tahir'den etkilenen ilk politik figür Kemal Derviş değildi. Mevcut siyaset arenasında demokratik solda veya sosyal demokrasi perspektifinde çaba sarf eden Bülent Ecevit, İsmail Cem ve Deniz Baykal'ın yolu da Kemal Tahir'le şu veya bu biçimde kesişmişti.

Kemal Tahir'in Osmanlı tarihini bilinenden oldukça farklı bir gözle okuduğu ve okuttuğu *Devlet Ana* romanı, o dönemin politik atmosferinde hemen dikkat çekmiş ve arkasından da ortalık birbirine girmişti. 1967 yılında basılan ve 1968 Türk Dil Kurumu Roman Ödülü'ne layık görülen *Devlet Ana*'dan, o sıralarda CHP'de genel sekreter olan Bülent Ecevit de etkilenmişti. Hatta Ecevit, kitapla ilgili olarak birkaç övücü yazı yazmış, CHP Genel Başkanı olduktan sonra da 1973 seçimleri öncesinde *Devlet Ana* kavramını, propaganda amacıyla önemli bir politik figür olarak kullanmıştı. YTP lideri İsmail Cem ise tam anlamıyla "Tahiri" sıfatıyla anılan

bir isimdi. Kemal Tahir'in o dillere destan sohbetlerinin en önemli müdavimlerinden biri olması bir yana, orada konuşulan tezlerden yola çıkarak kitaplar da kaleme almıştı. Bilhassa *Türkiye'de Geri Kalmışlığın Tarihi*, Kemal Tahir'in tarih tezlerinin somut bir yansıması gibiydi.

Ayrıca TRT Genel Müdürlüğü sırasında sadece bir başka "Tahiri" olan Mehmet Barlas'ı haber dairesine getirmekle kalmamış, Metin Erksan'a *Beş Hikâye*, Halit Refiğ'e *Aşk-ı Memnû*, Naci Çelik'e *Hayatım Roman,* Attilâ İlhan'a da *Çalar Saat*'ı yaptırarak TRT tarihinin belki de en verimli dönemine imza atmıştı. Söz konusu isimlerin hepsi de Kemal Tahir'in çevresinden insanlardı. Hatırlanacağı gibi 2000 yılında da "Yeni Sol, Yeni CHP" sloganlarıyla yola çıkan Deniz Baykal, Kemal Tahir'in *Devlet Ana*'sı ile Tarık Buğra'nın *Osmancık* romanından aldığı Şeyh Edebali'nin vasiyetini çerçeveletip odasına asmış ve bunun nedenini de gazetecilere şu sözlerle duyurmuştu: "600 yıllık bir imparatorluğun nasıl ayakta kaldığı bu felsefeyle çok daha iyi anlaşılıyor."

Öte yandan Baykal'ın "Anadolu solu" kavramı da yine Kemal Tahir mektebinin ürettiği kavramlar arasındaydı. Sürekli "yerlilik" vurgusu yapan Kemal Tahir, Türkiye'nin kendi koşullarına özgü bir sosyalizm anlayışını gündeme getirmiş ve bu amaçla da o günlerde geniş çaplı tartışmalara konu olan "Asya Tipi Üretim Tarzı (ATÜT)" kavramına yaptığı katkılarla Türk düşünce dünyasına farklı bir ufuk açmıştı. Prof. İdris Küçükömer, Prof. Sencer Divitçioğlu, Selahattin Hilav gibi isimlerin katılımıyla alevlenen ATÜT tartışmaları, Türk fikir hayatının en zengin ve en renkli tartışmalarından biri olarak tarihe geçmişti.

"Kemal Derviş CHP'nin Akoğlan'ı"

Prof. Nilüfer Göle
Paris Sosyal Bilimler Yüksekokulu

Sizinle yapılan söyleşileri bir araya getiren kitabın adı, *Toplumun Merkezine Yolculuk*. Bir de siyasetin merkezine yolculuk var. Siyasetteki bu merkez merakını neye bağlıyorsunuz?

Aslında herkes merkezde yakınlaşmaya talip olmuşken Kemal Derviş'in son hamlesiyle ve CHP'yi seçmesiyle siyasi dinamikler altüst oldu; ya sekteye uğradılar ya da yeni bir dinamik kazanacaklar. Göreceğiz. Ama öte yandan liberal ve demokrat sentez arayışından sonra CHP'ye yöneliş, esas kendisini tutan çekirdek kadro ve gruplar arasında hayal kırıklığı yarattı.

Kemal Derviş kendisini sosyal demokrat olarak tanımladığı halde, sosyal demokrat olmayan pek çok insan Derviş'le kendi arasında paralellik kurmaya devam ediyor. Burada bir çelişki yok mu?

Var. Derviş'i geldiği günden beri en çok destekleyenler, en başta ekonomik krizden canı yanan profesyonel, iyi eğitimli, kentli kesim. Kriz ilk kez merkezi, yani kentli, genç ve diplomalı kesimi vurdu. Bu kesimin önemli bir kısmı hâlâ Derviş'te umut görüyor. İş dünyası içinde de desteği var. Kadınlar arasında da bir "Dervişmania" yaşanıyor. Bu kesimler, bugüne kadar sola, hele CHP gibi bir sola yani Baykal'a hiç oy vermedikleri gibi, vermeyi de akıllarından geçirmediler. Özetle, ekonominin gidişatını ve laikliği önemseyen kesimlerin umutlarını Derviş'te gördüklerini ancak bu kesimin siyasi olarak sol fikirlerden daha çok liberal-laik eksenine oturduğunu söyleyebiliriz. Derviş'in bu kesimleri nereye kadar CHP'ye taşıyabileceğini göreceğiz.

Liberal-sosyal demokrat sentez neyi temsil ediyor sizce?

Bence hoşgörülü bir Atatürkçülüğü kamufle ediyor.

Atatürkçülük derken, Kemalizm'le arasına bir çizgi çekiyorsunuz galiba...

Ben ayırıyorum ama Derviş'in ayırıp ayırmadığını bilmiyorum.

Derviş'in bilinen nitelikleri, CHP açısından sorun teşkil etmeyecek mi?

Bence edecek. Ben zaten daha önce, Derviş'e "kurtarıcı" kimliği yakıştırıldığı zaman şaka yollu "Mustafa Kemal Derviş mi?" demiştim. Bu masum bir şaka değildi elbette. Toplumda ortaya çıkan yeni tür bir dinamiğe ve siyasi arzuya tekabül ediyordu. Sağ, merhum Özal'la yenilendi ama Cumhuriyetçi kanat benzer bir şey yapıp kendi seçkinini çıkaramadı. Bugün Derviş'e geleceğimizi garantileyecek, çocuklarımızın geleceğini kurtaracak roller biçiliyor. Kendisi de Atatürk'ün partisini tercih etti zaten. Bu herhalde tesadüf değil. Şu anda merkez solun yenilenmesinde en güçlü aday. Ama arkasından gidenler bu desteği "sol" için değil, bence daha ziyade "Akoğlan" diye veriyor.

Neden "Akoğlan?"

Biliyorsunuz, CHP'de bir "Karaoğlan" geleneği vardı zaten. Derviş ise "Karaoğlan"ın tam tersi bir politik figür. Ecevit bir melezlenmeyi temsil ediyordu ve Cumhuriyet projesini halkla harmanlamıştı. Kasketi, mavi gömleği, "Halkçı Ecevit" sloganlarıyla, halk kahramanı "Karaoğlan"dı o. Derviş ise "Akoğlan"; Cumhuriyet seçkinlerinin en batılılaşmış, en uluslararası, en beyazlaşmış, en seçkin portresi. Akoğlan, bizim mahallenin temiz, kirlenmemiş kahramanı. Bu nedenle sözünü ettiğimiz 'beyaz yakalı' kentli ve diplomalı kesim, kendisini "Akoğlan" figürüyle rahatlıkla özdeşleştiriyor. Anadolu, çevre ve geleneksel sol ne yapacak sorusu kalıyor. Ayrıca AK Parti'ye karşı "Akoğlan," hem metaforik, hem de siyasi anlamda son derece ciddi bir alternatif olarak ortaya çıkıyor. Ama merkezle kısıtlı kalıp, çevreyi kucaklayamama riski taşıyor.

"Akoğlan" tanımlamasında Derviş'in sergilediği tavrın da payı var mı?

Tabii ki, bu betimleme tavırdan öte bizatihi kendisinin kültürel ve siyasal açıdan temsil ettiği bir zihniyeti simgeliyor. Beyaz Türk-

lerin arayışları ile kendi temsil ettikleri arasında bir çeşit tekabüliyet ilişkisinden doğuyor "Akoğlan" efsanesi. Geldiği günden beri, 'Aman harcanmasın, son şansımızdır,' diyerek Derviş'i kendimizden bile koruduk. Bu açıdan, Derviş karşısında en önemli centilmenlik sınavını Türk toplumu siyasi liderleri, kanaat önderleri, medya ve parlamentosuyla verdi, diye düşünüyorum. Toplum ve siyasette bir kalite sıçraması oldu. Gerek Ecevit'in, gerekse İsmail Cem'in hayal kırıklığına rağmen nezaketi elden bırakmaması bunun somut bir göstergesiydi. Diyebiliriz ki Türk siyaseti Kemal Derviş'e, IMF'nin Türkiye'ye verdiği krediden daha fazlasını verdi. Umarız o da bu kredileri tutumlu kullanır.

Sürekli sosyal demokrat kimliğine vurgu yapması bir çelişki oluşturmuyor mu?

80'li yıllarda yaşanan dönüşümü, siyasal sistematiğine yeteri kadar oturtamadığını düşünüyorum Derviş'in. Türkiye sağ-sol ayrımından vazgeçip yeni bir eksende kendini tanımladı. Derviş bu dönüşümü kaçırmış olabilir. Siyaseti 70'li yılların merceğinden görüyor olabilir.

CNN Türk'te Taha Akyol'la konuşurlarken kimin sağcı, kimin solcu olduğu birbirine bir hayli karıştı zaten...

Burada önemli olan CHP faktörü. CHP nereye kadar Türk toplumunun diğer kesimlerine kendisini taşıyacak ve kan uyuşmazlığını aşacak? Hasan Cemal'le Taha Akyol'u ele alalım kanaat önderi olarak. Biri sağın, biri solun entelektüelini temsil ediyor ve ikisi de Derviş'e destek verdi. İkisi de YTP'ye oy vermeye hazırdı. Sözünü ettiğimiz merkezdeki sağ-sol yakınlaşmasına bir örnek. Bugün bu iki insan aynı rahatlıkla CHP'ye oy verebilecekler mi? Bunun belirleyici olacağını düşünüyorum. Çünkü CHP'li sol kendisini IMF, neo-liberalizm ve küreselleşme karşıtı olarak tanımlıyor.

Derviş de bunları temsil ediyor...

Sorun da burada zaten. Onun için bir kan uyuşmazlığı var. CHP, Derviş'e göre kendisini yeniden tanımlamak zorunda. Ya da Derviş

liberal-sol sentez arayışını daha net bir biçimde ortaya koymak zorunda, fikir ve kadrolarıyla.

Bir de bazı şeylerin üzerini sürekli örtüyor galiba Kemal Derviş. Mesela Kürt meselesi konusunda ne düşündüğünü asla bilmiyoruz...

Birincisi Kemal Derviş'ten radikal bir tutum, bir çıkış beklemek yanlış. Şu çok tutan "makul çoğunluğa" konuşuyor. Öte yandan Derviş, şu anda Türkiye'ye bizden biri olduğunu anlatmaya çalışıyor. Türkiye'yi ne kadar sevdiğini, o kadar yurtdışında olduğu halde hep buralı olduğunu anlatıyor. "Ben sizden biriyim ve Türkiye'yi çok seviyorum," mesajını veriyor. Bekleyin, belki sıra gelir bir gün "Kürtleri de seviyorum," der.

5

Yer Değiştiren Gölge

"Derviş de artık CHP'li, hepimiz gibi. Diğer CHP'lilerden, bizden farkı yok."

Kemal Derviş'i, CHP'nin Kağızman ilçesi Karapürçekler beldesi üyelerinden biri konumuna düşüren bu sözlerin sahibi, kolayca tahmin edilebileceği gibi Deniz Baykal'dan başkası değildi.[1]

Derviş artık bir partiliydi ve partinin genel başkanının bu şekilde konuşması da son derece doğaldı. Memleket siyasetinin zihniyet coğrafyasına aşina isimler için şaşırtıcı değildi Baykal'ın sözleri. Deyim yerindeyse Derviş'e ne ifade ettiğini gösteriyor ve ayaklarını yere sağlam basmasını istiyordu.

Halbuki Kemal Derviş, çocukluk düşlerini gerçekleştirip göğsüne altı oklu rozeti taktığı zaman, pek de gizleme gereği hissetmediği bir mutluluk içinde gülümsüyordu kameralara ve fotoğraf makinelerine. Hem mimarı, hem de müştekisi olduğu siyasal belirsizlik, en azından kendi açısından nihayetlenmiş, siyasal belirsizliğin bir başka önemli adresi olan Deniz Baykal'ın yanı başına yerleşmişti.

Bundan sonra neler olabileceğini düşünmesi gerekenler Derviş'e gönül bağlayanlar ve onu altı oklu rozetle birlikte tahayyül edemeyenlerdi.

"Derviş'e evet, CHP'ye hayır" sloganları öyle sokakları, caddeleri, alanları doldurmuyordu gerçi ama hissedilmeyecek kadar da güçsüz değildi doğrusunu söylemek gerekirse. Ancak asıl itirazın Baykal'a ve temsil ettiği siyasi oportünizme karşı olduğu da ortadaydı.

Partinin ana ilkelerini oluşturan altı ok, yıllar içinde belirgin kırılmalara uğrarken, partinin yeni lideri Deniz Baykal da bir hayli sarsılmıştı. Partisi Meclis dışında kalınca, Batılı meslektaşları gibi hatayı kendisinde arayıp istifa eden de oydu, ilk fırsatta Altan Öymen'i bir kenara iterek yeniden koltuğa kurulan da.

Savunduğu siyaset felsefesine, içinden çıkıp geldiği toplum kesimine ve yeryüzünde olup bitenlere nasıl ve nereden baktığını sık sık sorgulatacak kadar da hırçındı. Kendisiyle barış içinde olmayan

1. *CNN Türk*, Café Siyaset, 1 Eylül 2002.

bir siyasetçinin, Türkiye'nin özlediği siyasal yumuşamayı sağlayabileceğine de pek ihtimal verilmiyordu. Öyle ki *NTV*'de liderleri ağırlayan Ali Kırca kendisini uyarma gereğini hissetmiş, buna rağmen somut bir değişme olmamıştı Baykal'ın hırçınlığında.

"Kemal'i alana kadar göbeğim çatladı," diyen de oydu, solun birliği adına gayet zarif bir üslupla, Ecevit'e, "Gelin, ait olduğunuz partide ömrünüzü noktalayın," diyen de.

Baykal Derviş'in siyasi rantını yiyebilirdi belki ama Derviş'i yiyebilir miydi sahiden? Baykal'ın omuz hizasından kameralara muzip muzip gülümseyen Derviş, bu kadar kolay harcayabilir miydi kendisine bağlanan umutları?

Hiç kuşkusuz Derviş'in hayranı olduğu CHP de, Baykal'ın genel başkanı olduğu CHP de bilinen, görünen ve tasarlanan CHP'den son derece farklıydı. Belli bir dönemin koşullarına uygun olarak geliştirilen altı ok ve buna bağlı siyaset felsefesinin yerinde yeller esiyordu yıllardır ve bundan en az müşteki olanlar da CHP'lilerdi bir bakıma. Peki ama Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucu iradesini yansıtan CHP neyi temsil ediyordu gerçekten?

Vesayet Partisi

Kavram, Türkiye'deki siyasal partiler konusunda yaptığı çalışmalarla tanınan Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya'ya aitti, ama aktaran Prof. Dr. Mete Tunçay'dı. Doğal olarak, kastedilen CHP'den veya o günkü ismiyle CHF'den (Cumhuriyet Halk Fırkası) başkası değildi. Prof. Tunaya, geri kalmış ülkelerde kimi tek parti rejimlerinin geçici olduklarını ve demokratik bir düzene ulaşmak için bir anlamda köprü vazifesi gördüklerini savunuyordu. Bu nedenle bunlara "vesayet partisi" denilebilirdi. Hindistan'daki Kongre Partisi, Çin'deki Kuomintang ile Türkiye'de CHP bunun somut örneklerini teşkil ediyordu. Bu tespiti yaparken bir noktaya daha temas ediyordu Prof. Tunaya: Vesayet partileri "...demokratik bir sistemin hazırlayıcısı olduğu için, kendi sonunu kendisi hazırlamaktadır."[2]

"Vesayet partileri"nin memleket meselelerine bakışında köklü

2. Mete Tunçay, *Türkiye Cumhuriyeti'nde Tek-Parti Yönetimi'nin Kurulması (1923-1931)*, Yurt Yayınları, 1981, s.11.

farklılıklar ortaya çıkmıyordu. Şu satırlar gerek 1946, gerekse 1950 seçimlerinde "vesayet partisi" ideologlarının temel görüşleriyle bir hayli paralellik gösteriyordu:

"Bir vesayet politikasını savunanlar –bunlar her zaman iktidarda olanlardır, muhalefettekiler değil-, bu politikanın yalnızca ekonomik gelişme için bir öngereklilik olmakla kalmayıp, siyasal gelişmede de zorunlu bir aşama olduğunu ileri sürerler. Muhalefetin bilisiz (cahil) ve siyasetçe ham köylülüğü sömürmesini önlemek için otoriterliğin gerekli olduğu ileri sürülür; ayrıca kabileler ve kastlar gibi darkafalı ayrık grupların bütünlenmesinin, en iyi, otoriterlik altında gerçekleştirilebileceği de ileri sürülür. Otoriter rejimler, bütünlenme bunalımının üstesinden gelmekte, çoğulcu, yarışmacı sistemlerden daha becerikli olduklarını ortaya koyabilirler, fakat şimdilik ne o ne de bu yönde kesinlikle kanıtlanmış bir durum yoktur. Sağlıklı demokratik sistemlerin demokratik olmayan temeller üstünde kurulabileceğine inanmak için ise daha bile az neden vardır."[3]

Çok partili sisteme geçtikten sonra da, Bülent Ecevit'in önderliğinde demokratik sola dümen kırdıktan sonra da ve nihayet Deniz Baykal'ın liderliğinde "Anadolu solu"na doğru yelken açıldıktan sonra da CHP'nin "vesayet partisi" kimliğinde belirgin bir çözülme göze çarpmayacaktı.

Prof. Mete Tunçay'ın ifadesiyle "Evrensel tarih deneyinde, partiler arası bir demokrasinin var olmayışının parti içi bir demokrasinin işlemesini doğrudan doğruya engellemediğini görüyoruz. Fakat son çözümlemede, partiler arası demokrasi parti içi demokrasinin de zorunlu koşuludur. Partinin dışına taşma olanağı açık bulunmadıkça, parti içinde farklılığı korumanın ciddi sınırları olduğu, tek partili sosyalist ülkelerde de gözlemlenebilmektedir. Kaldı ki bizim tek parti deneyimizde, ilkece bütün halkı kapsama, onun yararına olma niyetine karşın, CHP egemen sınıflara dayanmaktan (bir başka deyişle bağlı kalmaktan) kurtulamamıştır. Bunu, çok partili yaşama geçtikten sonra, öteki büyük partilerin (daha sonra yenilenen CHP'nin kendisinin de) tutumuyla karşılaştırınca daha iyi görebiliyoruz. Bir parti üyesi, bağlı olduğu kuruluşun demokra-

3. J. LaPalombara-M. Weiner'den aktaran Tunçay, s. 23.

si bakımından özeleştirisini yaparken, Demokrat Parti'nin ve Adalet Partisi'nin halkçı bir davranış ve yapıda olmasına karşılık, 'CHP ise, kurulduğu tarihten itibaren, her mahallin üstün sınıfına, memuruna, eşrafa, ağaya, zengine, patron, tüccar, hülasa kalburüstü yaşayan takımına dayandığı için, istinat ettiği bu tabakadan kolaylıkla ayrılamamıştır," demektedir.[4]

Altı Oktan Küreselleşmeye

CHP üzerindeki "vesayet partisi" görüntüsünün, farklı cephelere taşınmış olsa da bugün de sürdüğünü söylemek fazla iddialı bir tespit olmazdı herhalde. Siyasal aktörler, perspektifler ve beklentiler değiştiği halde, "vesayet" manzarasının küçük kırılmalarla da olsa yerinde kalabilmesi, Türkiye'ye ve CHP'ye özgü bir tuhaflıktı muhtemelen. Dolayısıyla Derviş'in CHP'ye veya CHP'nin Derviş'e iltihakı, "köprü" görevinin sürdüğünün somut bir göstergesi olarak değerlendirilebilirdi rahatlıkla.

1930'ların CHP'si, Batı medeniyeti ile yeni devlet arasında bir köprü kurmaya çalışmış, bir bakıma da başarılmıştı bu. Çünkü modernleşme projesi muhtelif yerlerinden sarksa da netice itibariyle yerine oturmuştu. Vesayetin konusu modernleşmeydi.

1940'ların CHP'si, demokrasi ile Türkiye arasında bir köprü kurmaya çalışmış, iktidarı DP'ye devretmek pahasına da olsa bu büyük dönüşümü gerçekleştirmişti. Vesayetin konusu demokratikleşmeydi.

1950'lerin CHP'si, politika ile toplum arasında bir köprü kurmaya çalışmış, toplumu "muhalefet, devrim, karşı-devrim" gibi kavramlarla tanıştırmıştı. Dönemin sonuna doğru, bu kavramlara bir de "askeri ihtilal" eklenecek ve uzunca bir süre de gündemden çıkmayacaktı. Vesayetin konusu otoriterleşmeydi.

1960'ların CHP'si, sınıflar ve toplum arasında bir köprü kurmaya çalışmış, sendika, grev, toplu sözleşme, lokavt gibi kavramları getirmişti gündeme. Yanında yer aldığı sınıf belirsizdi ama en azından bir açılım arzusu hissediliyordu. Vesayetin konusu yeniden demokratikleşmeydi.

4. F. Giritlioğlu, *Türk Siyasi Tarihinde CHP'nin Mevkii*, aktaran Tunçay, s. 330.

1970'lerin CHP'si, ortanın solu ile toplum arasında bir köprü kurmaya çalışmış ve Bülent Ecevit sayesinde önemli ölçüde de başarmıştı bunu. Tarihinde ilk kez yüzde 40 oy oranına ulaşması bile tek başına bunun göstergesiydi. Ne var ki o yıllarda Marksist solun sesi, daha doğru bir ifadeyle "gürültüsü" hayli fazla çıktığı için, yeteri kadar tartışılamamıştı konu. Vesayetin konusu sosyalleşmeydi.

1980'lerin CHP'si yoktu. Kurucu iradenin siyasi kanadı, kurucu iradenin askeri kanadı tarafından kapatılmıştı.

1990'ların CHP'si, kurucu iradenin askeri kanadından yediği darbenin etkisini üzerinden atamamıştı henüz ama Kemalizm'le toplum arasında bir köprü kurmaya çalışıyordu. Doğal olarak amorf bir görüntüye sahipti ve sık sık yalpalıyordu. İngiltere Başbakanı Tony Blair'in öncülerinden olduğu "yeni sol" kavramından başlayıp Şeyh Edebali'ye uzanan geniş bir yelpazede varoluş alanı aranıyordu. Vesayetin adı yeniden Kemalistleşmeydi.

2000'lerin CHP'si, Kemal Derviş'i de yanına alarak yeni dünya düzeni ile toplum arasında köprü kurmaya çalışıyordu. Derviş CHP'yi tercih etmese, muhtemelen bu konuda öyle uzun boylu çabalara girilmeyecekti. Vesayet sistemine her anlamda geri dönülmüştü. Vesayetin adı küreselleşmeydi.

Kemal Derviş, böyle bir geçmişin ve tarihsel mirasın üzerine bina edecekti kendisini. İş, göğsüne altı oklu rozeti takmakla bitmiyordu. Rozetteki altı okun sembolize ettiği değerler, pek fazla anlam ifade etmiyordu Derviş için ama rozeti de seviyordu işte.

Böyle bakılınca, Derviş'in işi daha zor gibi görünüyordu ama aslında açmazla karşı karşıya olan CHP'nin ta kendisiydi. Derviş'in diğer CHP'lilerden farklı olduğunu en iyi bilen kişi ise hiç kuşkusuz Baykal'dı.

Altı okla küreselleşmenin mümkün olup olmadığını görmek için ise çok fazla beklemek gerekmeyecekti.

Kutsal Cuma

Derviş'in CHP rozeti takacağı gün olarak cumanın seçilmesi, tesadüf değildi elbette. Bu siyasi sembol aracılığıyla hem muhafazakâr seçmen kitlesine göz kırpılmış, hem de topluma anlamlı bir mesaj veriliyordu. Kemal Derviş'in içine girmemek için direndiği, Deniz

Baykal'ın bir türlü yakasını kurtaramadığı "Türk usulü siyaset" tam da buydu işte. Derviş'in bu parlak öneriyi nasıl kabul ettiği ise meçhuldü.

Radikal yazarı Haluk Şahin, Yusuf Akçura'nın ünlü eseri *Üç Tarz-ı Siyaset*'ten yola çıkarak açıklamaya çalışıyordu olup bitenleri. Ancak günümüzdeki üç tarz-ı siyasetin, Yusuf Akçura'nın anlattıklarıyla uzaktan yakından ilgisi yoktu. Çünkü İslamcılık, Türkçülük ve Batıcılık gibi temel siyasi üslupların yerini mimar, mühendis ve müteahhit tarzları almıştı.

Mimarca siyaset yapma arzusu pek fazla uğramıyordu Ankara taraflarına, ama en azından bir felsefe olarak zihinlerin bir köşesinde varlığını muhafaza ediyordu. "Bu tarz siyasetçiler, içinde bulundukları ortamı olduğu gibi kabul etmek yerine, zamanın ihtiyaçlarına göre yeniden tasarımlamak, bir kez daha 'dizayn etmek' istiyorlar. Kurulacak yapının nasıl olması gerektiği üzerinde kafa yoruyor, eskisinden farklı bir görünüm kazanması için uğraşıyorlar. Hayal gücü önemli onlar için."[5]

Oysa Ankara'da asıl yaygın olan "mühendisçe siyaset yapma" tarzıydı. Bu türün içine giren siyasetçiler, mevcut yapıyı bir "veri" olarak kabul ediyor ve tüm davranışlarını bu "veri"ye uydurmaya çalışıyorlardı. Yapıyı sorgulamak veya nasıl değişebileceği hususunda kafa yormak, bu tarzın insanlarına ters geliyordu. Bu ve benzeri çabalar içerisine giren kişilere de ya lider ya da "saf adam" gözüyle bakıyorlardı. Onlar için önemli olan olguydu yani.

Müteahhitçe siyaset yapanlar içinse ne tasarım, ne de veri önemliydi, önemli olan işlevdi. Haluk Şahin'e göre, işlev kelimesinin yerine "rant" ya da "nüfuz" kelimeleri de konulabilirdi. Çünkü siyaset her şeyden önce bir etki yaratma uğraşıydı ve önemli olan çıkarlardı.

Aslında çok değil birkaç gün önce Hilton Oteli'nde karşılaştığı Türkiye İhracatçılar Meclisi üyeleri de Kemal Derviş'e benzer şeyler söylemişler, Baykal'ın siyaset formülünü net ve nezih bir dille özetlemişlerdi: "Mehter Marşı'yla gider, İzmir Marşı'yla dönersiniz."[6] İhracatçılarla Derviş arasında bir de ilginç diyalog yaşanmıştı.

5. *Radikal*, 21 Ağustos 2002. 6. *Sabah*, 21 Ağustos 2002.

"– Sayın Bakanım, biz sizi tanırız severiz. Sizin ses tonunuz, tavrınız, sözleriniz hep pozitif. Ama CHP'nin içini biliyor musunuz?

Derviş: Ben bir birliktelik projesi gerçekleştirmeye çalışıyorum. Siz, Sayın Baykal'ı hep eski yönüyle değerlendiriyorsunuz. Ben kendisini değişmiş, katılımcı ve samimi buldum.

– 57 yaşında hâlâ gençlik aşkınızı arıyorsunuz. Gençlik aşkınız değişmiş. Çoluk çocuk sahibi olmuş...

Derviş: Yapmayın, bütün bu sorunlar, merkez-sağın ciddiyetsizliği ve solun parçalanmışlığı yüzünden başımıza geldi. Dolayısıyla birbiriyle rekabet eden onlarca parti, birbirinden anlamsız ve irrasyonel tekliflerle halkın karşısına çıktı. Bunların bazısı iktisadi anlamda gerçekleşti de.

– Birleşme konusundaki girişimleriniz bölünmeye neden olmuyor mu?

Derviş: Ben, yanlış yapıyor olabilirim, her şey olabilir ama ben bu işi deneyeceğim.

– Ya başaramazsanız, bunun faturasını kim ödeyecek?

Derviş: Bunu en azından denemek gerekir. Minimum maliyetle bu işi çözmek zorundayız."[7]

"Kutsal Cuma," müteahhitçe seçilmiş bir gündü ve Haluk Şahin'in ifadesiyle, mimarlık tarafı ağır basan Kemal Derviş de itiraz etmemişti buna.

Umulan faydayı verip vermeyeceğini ise zaman gösterecekti...

"Arzunun Şu Karanlık Nesnesi"

Radikal gazetesi yazarı Yıldırım Türker, yukarıdaki başlık altında bambaşka bir açıdan yaklaşıyordu Kemal Derviş'e. Öyle "kutsal cuma"larla filan uğraştığı yoktu Türker'in. Daha kestirme bir yoldan ve sembollerden fazla medet ummadan doğrudan bilinçaltına yöneliyordu toplumun.

Türker'e göre Derviş, şu aralar, toplumumuzun en gösterişli arzu nesnesi olarak hayatımızı erotize etmekle meşguldü. Hevesini sinsi sinsi tüketmiş, herhangi bir iktidar umudundan çoktan istifa

7. *Sabah*, 21 Ağustos 2002.

etmiş kentli orta sınıfın rüya prensi olarak karşımıza çıkıveren bu adamın kim olduğunu bilmiyor olmak, bu serüvene müthiş bir heyecan katıyordu. Çünkü kimse bildiği, tanıdığı, canını yakmış, kabalığıyla bezdirmiş bir lider tarafından yönetilmek istemiyordu. Oysa Derviş, pek çok insan için hayata boş, bembeyaz, pırıl pırıl bir sayfa açabilecek olmanın güvenini teşkil ediyordu. En azından böyle bir duygu uyandırıyordu.

Ancak Derviş'ten bir "arzu nesnesi" üretme işini "zıpçıktı elit medya" üstlenmişti.

Çünkü onda gerçek bir karizma, hazmedilmiş bir zarafet, aydınlık bir özgüven vardı. Bir gece yarısı düş kırıklığı içinde yorgun argın gelip eşi Catherine'e değil de kime siyaseti bırakıp üniversite hocalığına yazılacağını söylese, sabaha kalmaz, aksine ikna edilirdi. Çok yakışıklı, zarif bir beydi. Kadınlar ona tapıyordu. Tam Avrupalı bir Türkiye'ye yakışacak liderdi.[8]

Kendisiyle yaptığım söyleşide Prof. Nilüfer Göle, Derviş'ten "Akoğlan" diye söz etmişti ve bunu alıntılayan Türker'e göre, "hiçbir siyasinin rüyasında göremeyeceği dokunulmazlığa kavuşuvermesinin ardında" da bu yatıyordu. Çünkü Derviş'e yönelik "kuşkularını dile getirenler bile neredeyse linç ediliyor"du. Şöyle sürdürüyordu sözlerini Türker:

"Yine basının yansıttığı, Türkiye'ye adım attığı andan itibaren genç, neredeyse hoppa bir toplum haline geldiğimiz. Gerçekten de siyasi rakipleri dahil hiç kimse Derviş'le aşkın ilk sarhoşluk dönemini yaşayan toplumun arasına girmek istemiyor. Kimse nezakette kusur etmiyor. Sanki siyaset konağını işgal etmiş çürük çarık zevat, yıllar sonra ülkesine dönüp, büyük bir gözü toklukla ailesinden yadigâr kalan bu konağın bir odasını rica eden adama karşı edepsiz bir dil kullanmıyor. En şaşaalı odadan müştemilata atılanında bir hırçınlık sezilse de malum meşrebine uygun hakaretamiz bir üsluba yanaşmıyor. Kemal Derviş'in bunca kısa bir sürede, iddialı olduğu tek alan olan ekonomide memleketi herhangi bir geçici düzlüğe bile çıkaramamışken bir efsaneye dönüşmüş olmasının ardında bu memleketin dil malzemesiyle çözülemeyecek bir şey yok mu?

8. *Radikal*, 2 Eylül 2002.

Kemal Derviş, bu toplumun ortasına, olağanüstü bir kampanya eşliğinde, bir aşk bombası olarak atıldığı andan itibaren siyasette yeninin tanımı oldu. İkbalini, eski dostu, Edebali'sinin Baykal'ıyla paylaşmaya karar vermesi bile ona iman edenleri incitmedi. Bu toplumun ruh halini oluşturmaya soyunmuş kentli kesim tarafından Türk Cumhuriyeti pullarına aranan suret ilan edilmesi, çıkışsızlığın son duvarına kafasını vurmuş olan siyaset erbabının da onun etrafında yeniden örgütlenmesine yol açtı. Bunda kutlu bir yan görmek için henüz çok erken olduğu inancındayım. Medyanın yansıttığı histerik heyecanın bu toplumun bütününü kucağında hoplattığını sanmak safdillikten öte bir aymazlık olur. Derviş'in gerçekten de, bütün samimiyetiyle Türkiye'yi kurtarabileceğine inandığını zannediyorum. Kendisinde böylesine masalsı bir kudret vehmetmesi, sadece mahcup ama dozunda bir samimiyetle yansıttığı naiv, çalışkan oğlan çocuğu kişiliğinden kaynaklanıyor olamaz. Öyle olsaydı bütün memleketi karşısında soluğunu tutup yürek ağızda bekleten, kendinden önceki bütün kaşarlanmış muktedirleri çaresiz kılan bir inandırıcılığı olmazdı. O, Türkiye Cumhuriyeti'nin son vitesi olduğunu hissediyor. Israr edilirse memleketi krizden çıkaracak. O, büyük tamirci. Hiçbirimizin kafasının tam olarak alamayacağı büyük bir projenin dişlilerinden biri. O, bu hababam sınıfına dışarıdan getirtilen mümessil. O, artık siyasetin bittiğini muştulamak için soluk soluğa kapımıza gelmiş. O, sağın da solun da üstünde. O, ekonomist. O, teknisyen. O, her şeyin şık, zarif, demokrasi adabına uygun olmasını istiyor. Gönüllü sözcülüğünü, Eczacıbaşı'ndan Arı Grubu liderine kadar çeşitli kurtarılmışlar üstleniyor. O, bir parçası olmaya talip olduğumuz sistemi oturtmaya geldi."[9]

Yazısının sonunda "arzu nesnesi"nin böyle bir karanlıkta göz kırptığını hatırlatan Türker, "kurtarıcının her an katile" dönüşebileceğini vurgulamadan da edemiyordu.

9. *Radikal*, 2 Eylül 2002.

"Cem Şevkimi Kırdı"

Derviş, yakasına CHP rozetini taktıktan sonra *CNN Türk*'te Taha Akyol'un yönettiği "Eğrisiyle Doğrusuyla" programına katılmıştı. Ertesi gün ise *Milliyet* gazetesinde alacaktı soluğu. *Milliyet* de göbekten iki tam sayfa açarak, zaman zaman gücendirdiği Derviş'in gönlünü almaya çalışacaktı. Fikret Bila ile Derya Sazak imzalı söyleşi, Derviş'in kimi konulardaki görüşlerini derli toplu ortaya koyması bakımından önemliydi. Doğal olarak ilk soru ABD'ye gitmeden önce gerçekleşen Derviş-Baykal görüşmesi ve ABD'de olup bitenlerle ilgiliydi:

"ABD'ye gitmeden önce sayın Baykal ile görüştünüz ve sizin çevrenizden Yeni Türkiye'ye katılmayacağınız şeklinde sinyaller alınmaya başlandı. Dönüşte de solda geniş birliktelik aramaya başladınız. ABD'de ne değişti?

Bir ufak ameliyat geçirdim, düşünme fırsatı buldum. Dinlenme sırasında insan daha rahat düşünebiliyor. Şunu gördüm: Merkez solda üç parti aralarında işbirliği olmadan seçime girecek, YTP, DSP ve CHP. DSP'de beklenen çözülme olmadı. Ecevit'e sevgim saygım devam ediyor, öte yanda CHP'nin köklü teşkilatı var. Hepsi ya da ikisi baraja takılabilirler. Endişeye kapıldım. İttifak düşüncesi öyle doğdu. Bir ara Fransız modelini düşündük. Bir 'çatı parti' altında, sosyal demokrat Türkiye platformu gibi herkesin aday göstermesi gibi bir formül üzerinde durduk. DSP ve Cem buna katılmadı, Baykal ise sıcak baktı.

Benim hayalimde şu vardı: Bir hafta sonu Kızılcahamam'a taşınalım, her şeyi konuşalım. Çözüme gidelim. MHP'nin 3 Kasım'da seçim istemesi de takvimi sıkıştırdı. Ben CHP'yi dışlayan bir Yeni Türkiye'ye karşı çıktım. Çünkü muhalefette bir rüzgâr almıştı. Baykal bir çağrı yaptı, maalesef İsmail bey 'Umurumda değil,' dedi ve o çok şevkimi kırdı. Açıkçası ben Cem'e ve Özkan'a onlarla hareket edeceğimi söylemiştim, ama o haletiruhiye içinde 'Madem ki bu iş olmuyor, Deniz'i de çok seviyorum, otuz yıllık arkadaşım, o halde hiç siyasete girmeyeyim,' diye düşündüm. Karar verdim, o şekilde yatağa girdim çarşamba akşamı. Hâlâ anlayabilmiş değilim. İsmail Cem ile Deniz Baykal niye anlaşamıyor, şu gün bile bil-

miyorum. Birlikte kitap yazmışlar. Derinde bir ayrılıkları olamaz diye düşünüyorum. Ancak 'Ben siyasete girmiyorum,' deyince en yakınlarımdan tepki aldım. Eşimden, yakın dostlarımdan, ABD'de çalışan avukat oğlumdan tepki geldi. Washington'a dönmeyecektim ama TOBB ile görüştüm, bir araştırma enstitüsü kurup, AB konusunda çalışabilirdim. Sonunda CHP'ye katılma kararı verdim.

Derviş'li CHP'nin toplumda sinerji yaratabileceğine inanıyor musunuz?

Deniz beyin benim CHP'ye giriş törenimdeki konuşması çok güzeldi. Sosyal-liberal sentezi anlattı. Baykal ile aramda hiçbir görüş farkı yok. Onu eskiden beri biliyorum. Deniz benimsemiş: Pazar ekonomisi, insan, sosyal duyarlılık ama sıkı, sorumlu bir maliye politikası içinde insana yönelik politikalar. Enflasyonun ezdiği en sonunda dar gelirli vatandaşlardır. Bunu denetleyen, düzenleyen, etkin, güçlü bir devlet ama piyasaya karışmayan bir anlayış. Rant kavgası değil, piyasadaki yarışma. Politik bağlantıları kurup bir avantaj elde etme değil. Orada Deniz bey çok rahat. Geçmişte de açığı yok.

Temiz siyaset...

Evet. Orada çok rahatım. Sanıyorum o konuda vatandaşın Halk Partisi'ne bakışı da olumlu. Güveniyor. Temiz toplumu savunuyor. Yolsuzluklarla ilgisi yok. Son dönemde rant kavgası içinde yer almamış. Deniz bey son on sekiz ayda hükümete karşı da çok sorumlu bir politika izlemiştir. CHP muhalefetteydi. Sorumsuzca Türkiye'yi ayağa kaldırabilirdi. Bunu yapmadı. Maalesef ülke 1990'larda bu hale getirildikten sonra 2001 krizi ertesinde gelecekle ilgili sorumlu davranmıştır. Sayın Baykal, hükümetteki bazı arkadaşlardan daha fazla programı desteklemiştir.

CHP ekonomi masasının size ve IMF'ye dönük eleştirileri vardı.

O kadar olur tabii. Elbette ki sosyal duyarlılık çok ön planda gidiyor CHP'de. Normaldir. Bir de hükümet içinde olmadığınız zaman sınırları hükümetteki kadar tanıyamıyorsunuz. Ben de o masada olsaydım aynı lafları ederdim. Mutfağın içinde olup neyin yapılıp neyin yapılamayacağını gördüğünüz zaman durum değişiyor.

Siz de herhalde programın sosyal boyutunu öne çıkaracaksınız? Seçim popülizmi yapmayacak olsanız da Derviş'li CHP topluma yeni ne vaat edecek?

Benim dünya görüşüm o kadar belli ki, Türkiye'ye geldiğim günden itibaren sosyal demokrat olduğumu gizlemedim, sendikalar bana hiçbir zaman ABD'den empoze edilen programı uygulayan adam muamelesi yapmadılar. İlk önce Türk-İş ve DİSK'e gittim. Ortada temel bir olay var, faizler bu kadar yüksek oldukça bu işin çözümü yok.

Sizce 3 Kasım sonrası Türkiye'yi çok zor bir dönem mi bekliyor?

Bu seçimin sonucuna bağlı. Altyapı iyi, Türkiye iki yıl önceki gibi değil. Merkez Bankamız bağımsız ve güçlü. Bankacılık sistemi büyük ölçüde temizlendi. BDDK işliyor. Kamu bankalarında yeni profesyonel yönetim var. Yıllardır ilk defa Ziraat Bankası kâr ediyor. Halk Bankası denkte, kaynak yaratabiliyor. Tarımda irrasyonel, otuz yıl Türk tarımını verimlilik anlamında geri bırakan sistem yenilendi. Daha iyi işleyebilecek, doğrudan gelir desteği üretimle doğru ve sağlıklı ilişkilendirilirse o zaman çağdaş bir tarım destek politikası çıkacak ortaya. Dar gelirli üretici, çiftçi desteklenecek. Üretilip de satılamayan stoklara sadece bir bölgede siyasi baskı var diye destek verilmeyecek. Niye ödüyoruz bunu? Olmaz. Gerçekten Türkiye'nin satabileceği ürüne destek veren rasyonel bir sistem geldi. Bunlar geleceğe dönük güzel adımlar. Siyasal güvensizlik yüzünden faizler enflasyonun 30 puan üstündeyse çözüm yok!

İç borçlar 130 katrilyonu buldu.

Türkiye'nin önünü açacak konu ekonomik açıdan budur. Güvendir. Böyle bir hükümet geldi mi, bunu başaracak.

Tek başına iktidar mı arıyorsunuz?

Evet. Hem güçlü bir ekonomik program, bunu sosyal duyarlılıkla, halkla birlikte uygulayacak iktidar. Halka karşı değil. Benim siyasete girişimin nedeni sadece bu. Önce insan. Ekonominin geleceği. Onun dışında hiçbir güç beni siyasete sokamazdı.

Peki bir kazaya uğrarsanız, CHP denirken AKP gelirse ne olacak?

AKP o zaman Türkiye'yi yönetmeyi deneyecek. Seçimden o çıkarsa çıkar. Ama AKP'nin çözebileceğine inanmıyorum.

AKP-CHP koalisyonu olur mu?

Ben bir daha olmayacak, yürümeyecek koalisyonlara girmemeye kesin kararlıyım. Ben AKP'nin kadrolarını bilmiyorum, ayrıca CHP içinde yetkili de değilim. Ona seçimden sonra yetkili organlar karar verir. Ben ya gerçekten sorumlu olurum ekonomiden, uyumlu bir takımla çalışırım, o zaman bu programı insanlarımızın refahı için yürütebiliriz. Ya da başkası yapar! Bir daha uyumsuz Bakanlar Kurulu içinde çalışmam.

Seçimin ertelenmesi olasılığından söz ediliyor?

Bence çok maliyetli olur. Seçim 3 Kasım'da mutlaka yapılmalıdır. Seçimden vazgeçmek ekonomiye pahalıya patlar. Belirsizlik artar. Tamam iki buçuk ayımız var şurada seçime ama sonuçta yeni bir tablo çıkacak. Vatandaş bu durumu tartacak ve sanıyorum bir toparlanma olacak.

Kadronuzu CHP'ye götürecek misiniz?

Kesinlikle ayrı bir kadro önerisinde bulunmuyorum. CHP'de bütün olarak çalışmamız lazım. Derviş'in adamları, CHP'nin adamları diye bir ayrım olamaz. Zaten CHP kökenli çok dostumuz var. Baykal'ın törende söylediği gibi CHP'nin gençlere, kadınlara açılması gerekiyor. Çağdaş bir sosyal demokrat parti seçimlere çok sayıda kadın adayla girmeli. Siyasetin insan kaynağını genişletmeliyiz. Gençleştirmeliyiz. Benim gibi siyasete hiç girmemiş insanları hiç değilse bir dönem kazanmalıyız. Bu bir takım işi. Ben tek başıma bir şey yapamam.

TÜSİAD başta, iç ve dış ekonomik çevreler sizin CHP'ye girmenizi nasıl karşıladı?

CHP'li olanlar o çevrelerde az ama şimdi Avrupa sosyal demokrat partilerinde yaşanan olayı yaşayacağız. Ortanın solunda sosyal duyarlılığı ön planda tutan, emek kitlesiyle çok yakın ilişki içinde

olan bir partiyle, CHP ile çağdaş sanayici genç işadamı buluşması. Sosyal demokrat partiyi, liberal merkeze açmak ve ekonomiye yön verenlere böyle bir partinin ekonomiyi iyi yöneteceğini topluma anlatmak. Bunu yapacağız.

Solda ekonomiyi yönetebilir...

Aynen. Ekonomi ve sosyal adalet. Üretim olacak, kaynak yaratılacak ki adil dağıtabilsin.

Solda birlik ararken Yeni Türkiye'den koptunuz ve bugün CHP rozeti taktınız. Neden CHP?

DSP'deki kopma olayını Sisam Adası'nda öğrendim. Ne bilgim vardı, ne de katkım oldu. Sayın Ecevit'e de bunu anlattım, yanlış yansıtıldı medyada. Ancak şöyle bir arayışım oldu: Başbakan'ın sağlık durumundan kaynaklanan, ANAP-MHP arasındaki çekişmelerden, hatta hükümet içinde ekonomideki uyumsuzluklardan kaynaklanan ciddi kaygı oluştu mayıs, haziran aylarında. Mektup da yazdım Başbakan'a ve başbakan yardımcılarına... "Eşgüdümü kuvvetlendirmemiz gerekir. Makro dengeleri oturttuk, dış kaynak geldi, enflasyon inmeye başladı ama etkin devlet, etkin ekonomik yönetim tarzını geliştiremiyoruz," dedim. Başbakan'ın sağlık sorunları da eklenince işler iyice karıştı. O sırada faizler yüzde 50'den yüzde 75'e çıktı. 25 puan... Deniz bey de bunu çok iyi anlattı, faiz artışında her puan 1.3 katrilyon liradır. 25 puanlık faiz artışı karşısında "Ne yapalım böyle oldu, iki sene bekleyeceğiz seçimleri," demek zordu. 2004 seçimleri ekonomik açıdan doğru olmazdı.

Siyasi belirsizlik nedeniyle seçimi ilk isteyen de siz olmuştunuz?

Kimse bu hükümetin aynen böyle devam edeceğine inanmıyordu. İç ve dış piyasalar kabul etmiyordu. Ekonomik ve siyasal açıdan bu belirsizliği azaltmak için "Ne yapabiliriz?" arayışı içindeydim. Çeşitli seçenekler vardı: DSP içinde bir yenilenme... Başbakan'ın belki genel başkan olarak kalması ama başbakanlığı İsmail Cem gibi birisine devretmesi gibi şeyler konuşuluyordu...

Bunu Ecevit'e de söylediniz mi?

Evet, gayet açık. Çekilin demedim. Ama bu kaygımı anlattım.

"Sizin sağlığınıza hepimiz üzülüyoruz, bu durum piyasalarda ciddi kaygı uyandırıyor. Bu böyle sürmez. Bir çare düşünür müsünüz?" diye sordum. "Lütfen bu şekilde ısrar ederseniz seçime kadar iki yıl daha götürürüm diye inandırıcı bulunmuyor," dedim. Baş başayken söyledim. Ecevit'e borcum doğruyu söylemek. Zaten büyük liderlerin etraflarındakiler onlara hep duymak istediklerini söyler, hepimizi tehlikeye atan bu...

Ecevit size ne dedi?

"İnşallah sağlığımız düzelecek, bir şeyler düşüneceğiz," falan dedi, ama somut bir şey söylemedi.

DSP'den istifalar da o aşamada başladı.

Benim söylediklerim başka, istifalar başka... O süreçte ben İsmail bey ve Hüsamettin bey ile yakın çalışma içindeydim. O zaman seçim kararı yoktu. Bu oluşumu belki bu çözümün bir parçası olarak gördüm. Bir hareket şeklinde...

Meclis içinde yeni bir hükümet mi şekilleniyordu?

Olabilir, diye düşündüm. Biraz da açıkçası hareketsizlikten rahatsızdım. ANAP ile MHP arasında AB konusunda ipler gerilmiş. Süregelen uyumsuzluğun ötesinde sorunlar çıkmış. Başbakan rahatsız, haftalardır hastanede. Bin bir zorlukla yüzde 50'ye indirdiğimiz faizler yüzde 75'e fırlamış. Dış basında olumsuz makaleler çıkıyor. Onca fedakârlık boşa mı gidecek? Onun için 'bir hareket olsun' hissi çok hâkimdi bana. Bu his içinde bana 'oldubitti'yle geldiler. Bu iş oldu tamam, Hüsamettin bey "Katılır mısın?" deyince "Katılırım," dedim. Siyasal çözüm arayışına aktif katkıda bulunma düşüncesiydi benim istediğim.

Cumhurbaşkanı Sezer'in devreye girmesi 'troyka'dan kopmanızda etken oldu mu? O gün istifanız geri aldırılmasaydı Cem ve Özkan'la birlikte yola çıkacaktınız. Sayın Sezer o kritik eşikte, bir yerde frenledi, size ne dedi?

Sayın Cumhurbaşkanımız Sezer, bana şunu söyledi: 'Karar sizin sayın Kemal Derviş ama bir düşünseniz, ekonomik açıdan göreve devam etseniz çok daha iyi olur, ama siz bilirsiniz. Ben size illa böyle yapın diyemem... Lütfen yanlış anlaşılmasın.' Karar yine

benimdi. Cumhurbaşkanı'nın zoruyla bir şey olmadı. Başbakan da sonra aradı.

Devletin zirvesi sizin hükümette kalmanızı istedi.

Gayet tabii, Cumhurbaşkanımızın isteği önemliydi o arada, IMF kredisinin son dilimini alamamıştık. Onu da hesaba kattım.

Askerlerin size herhangi bir telkini oldu mu, kalmanız yönünde...

Hayır. Benimle hiçbir resmi temas olmadı, bazı asker dostlarım var o ayrı bir mesele ama hayır.

Oy isterken vatandaşa ne diyeceksiniz?

Mesajımız şu olacak: Türkiye'nin müthiş bir potansiyeli var. Fakat aşırı siyasal parçalanma, sürekli değişen hükümetler, rant kavgasına dönüşmüş sağlıksız ekonomi yüzünden bu potansiyelini kullanamıyor. İnsanlarımız yoksullaşıyor. Akdeniz'de İspanya, Portekiz ve Yunanistan'ın gerisine düştük. Buna artık son verelim. İkinci sınıf bir ülke olmamak için ikinci sınıf yönetime da tahammül edemeyiz. Birinci sınıf yönetim ve ülke. O zaman bu potansiyeli harekete geçireceğiz. Bugünkü fedakârlıklar işe yaramış olacak. Lütfen bize şans tanıyın, yetki verin. Halktan bir dönem iktidar istiyoruz. CHP'yi tek başına yönetime getirin diyeceğiz."

Derviş Seçim Meydanında

Kemal Derviş CHP rozeti takmadan bir gün önce yani 22 Ağustos'ta *NTV*'de yayımlanan "Seçim Meydanı" programında Ali Kırca'nın konuğu olmuştu. Programda siyasi parti liderleriyle uzun söyleşiler yapılıyor ve bu arada izleyicilerden gelen sorular da konuklara yöneltiliyordu.

Ancak Derviş siyasi lider filan değildi. Bu nedenle programa parti lideri kadrosundan değil, bir anlamda "halkın gönlünde yatan lider" kadrosundan davet edilmişti. Derviş'le bu çerçevede yapılan en geniş kapsamlı söyleşiydi bu ve hayli önemliydi.

Ali Kırca, DSP'den kopmaları, Yeni Oluşum'u, YTP olarak partileşme sürecini ve yolların neden ayrıldığını soracaktı. Derviş'in cevabı ise ilginçti gerçekten de:

"Tam tarihini hatırlayamayacağım. Cumartesi sabahı Avrupa sosyal demokratlarına yönelik bir seminer için Sisam Adası'na gitmiştim. Hüsamettin Özkan ile her gün görüşüyorduk ve çok da güzel birlikte çalışma tarzımız vardı. Görüştüm kendisiyle, öyle bir istifa olayı, öyle bir kopma olayının haberi yoktu. Ben de ayrıldım, seminere gittim. Pazar akşamı bir dostumun telefonuyla böyle bir olay olduğunu öğrendim. Pazartesi günü döndüm, istifalar gerçekleşmişti. Olayı böyle öğrendik. Yani önceden kesinlikle haberim yoktu ve olay da tamamen böyle gelişti."

Bunun üzerine Kırca, basına yansıyan "troyka" görüntüsünü hatırlattıktan sonra, bunun içinde yer alıp almadığı sorusunun cevabını istiyordu Derviş'ten: "Böyle bir oluşumun olacağından haberim yoktu. Ayrı bir parti kurulacağından haberim yoktu. Bu nasıl oldu, nasıl gelişti hâlâ bilemiyorum. İsmail Cem ve Hüsamettin Özkan ile ekonomi konusunda her gün birlikteydik. Cem ile de birkaç kez birlikte yemek yedik, sohbet ettik. Ne olacak Türkiye, nereye doğru gidiyoruz, DSP nereye doğru gidiyor, bunları epey tartıştık aramızda. 'Bu konuda mutlaka öncü bir rol almanız gerekiyor,' diye ifadelerim olmuştu bu sohbetlerimizde. Ama benim gönlümde tabii çok daha geniş bir birliktelik vardı."

Peki YTP için herhangi bir taahhütte bulunmuş muydu Derviş?

"Bir akşam yemeğinde Hüsamettin beyle buluştuğumuzda, 'Biz bu hareketi başlattık, partileşeceğiz, senin de katılmanı istiyoruz,' dedi. O akşam 'Katılırım,' dedim. Ertesi gün de zaten istifa etti. Ben de katılacaktım. Cumhurbaşkanımız beni aramasaydı ve 'Biraz görevine devam et, daha yararlı,' demeseydi o gün istifa etmiştim ve mektup zaten Başbakanlığa gitmişti. Bunu hepimiz biliyoruz. Ama bu yeni parti fikri yoktu tabii. Daha geniş bir birliktelik içinde hareket etmesini diliyordum ve bu yönde çaba sarf edeceğimizi de bütün arkadaşlara söylemiştim."

"Biz Derviş ile Nikâhlıyız"

Peki ama Hüsamettin Özkan bu açıklamayı yapabilecek kadar kendisini güvende hissettiğine göre, asıl kopma ne zaman gündeme gelmişti Derviş'in zihninde? Yoksa başından beri mi uzak durmuştu YTP'ye?

"Bu kopmaya ben de üzüldüm, ama ben CHP'yi dışlayan bir birlikteliği hiçbir zaman düşünemedim. El ele vermemiz gerekiyor, sorunlar varsa oturalım konuşalım, bu sorunları çözelim, diye düşünüyordum. Deniz Baykal da bence güzel bir çağrı yaptı. 'Gelin CHP çatısı altına, her şeyi tartışarak birleşelim, başka bir öneriniz varsa onu da getirin, onu da tartışalım,' dedi. Bu çağrıya yanıt en azından, 'Evet, tartışalım, Kızılcahamam'a gidelim, orada bir hafta sonu kırk sekiz saat her şeyi konuşalım,' şeklinde olmalıydı. Cem, 'İttifak umurumuzda değil,' deyince galiba, o an ayrı düştük."

İsmail Cem'den ayrı düşünce ilk tepkisi ne olmuştu Derviş'in?

"Ciddi olarak siyasete hiç girmemeyi düşündüm, çok ciddi olarak. Madem ki bu birliktelik olmuyor, madem ki bunda başarılı olamadım, çabalarımı sivil toplum örgütlerinde, üniversitede gençlerle sürdüreyim, dedim. Fakat bu seçimler çok önemli, ekonomik açıdan çok önemli. En yakın dostlarım başta olmak üzere eşim de 'Mutlaka bu çabayı göster, başarılı olur musun, olmaz mısın o başka, onu göreceğiz. Ama bu seçime girmeyeceğim demen doğru olmaz, devam et,' dediler. O zaman CHP'ye katılma kararını kesin olarak verdim ve çok da rahatladım."

İyi ama bu kararını açıklamak için düzenlediği basın toplantısında, neden YTP'nin sağa kaydığını söyleme gereği hissetmişti? Başka bir sebebi var mıydı bunun, yoksa sahiden öyle mi düşünüyordu?

"Ben şunu demek istedim: Şunu anlayamadım, CHP ile ittifak umurumuzda değil ama DTP ile olur. Ben o açıdan söyledim. Yoksa DTP ile bir yakınlık olduğu için YTP'den ayrılma söz konusu değil. Ben Bayar'ı çağdaş ve liberal bir merkez kişiliği olarak görüyorum ve bu konuda hiçbir sorun yok."

Ecevit'le ilişkileri de sorunluydu Derviş'in. Kararını açıkladıktan sonra bir kez daha çalmıştı Ecevit'in kapısını. Bu arada, babasıyla yaşadığı bir Ecevit krizini aktarmadan da edemiyordu.

"Ecevit'in çok ayrı bir yeri var hayatımda. 24 yaşındayken Türkiye'ye doktora tezini verdikten sonra geldiğimde beni ilk siyasetle tanıştıran kişi, Türkiye'de demokratik solun lideri, aile reisi. Hatta aile içinde babamla bayağı ciddi tartışmalarımız olmuştu. Babam çok İsmet Paşa'cıydı. Amcam İsmet Paşa'nın Yemen'de en üst subayı idi. Ben 24 yaşında doktorayı bitirir bitirmez Türkiye'ye dön-

düm. 73 yılının eylül veya ekim aylarındaydı, TÜSİAD İstanbul'da ekonomi konulu bir panel düzenlemişti ve CHP'nin temsilcisi olarak da Deniz Baykal'ı davet etmişti. Tam nedenini hatırlamıyorum, Baykal'ın bir rahatsızlığı veya başka bir imkânsızlığı oldu ve bana telefon edip, 'Kemalciğim sen git,' dedi. Ben biraz şaşırdım, 24 yaşındayım, doktoramı yeni bitirmişim ve CHP adına İstanbul'da TÜSİAD'ın ağır topları karşısında sosyal demokrat bir programı savunacağım. Türkiye'deki ilk panelim o olmuştu."

Kriz sonrası Başbakan Ecevit tarafından Türkiye'ye davet edilmiş ve çok fazla önünü arkasını düşünmeden gelmişti. Ekonomik sorunu çözeceğini sanıyordu yalnızca, ama bir de medya sorunu vardı. Bu ilgiden rahatsız olmuş muydu acaba?

"İlgi güzel bir şey. Ayrıca gazetecileri, medyayı seviyorum. Çok önemli bir iş yapıyorlar. Sorunlarla vatandaş arasındaki köprüyü kuran, olayları anlatan, olayların perde arkasını açıklığa kavuşturan onlar. Medya önemli bir görev yapıyor, ama her zaman tam istediğimiz gibi olmayabilir bu. Bazen abartıyor, bazen yanlış haberler de çıkıyor ama medya önemli. Ama kişisel olarak, özel yaşam açısından takip edilmek o konu biraz zor yani."[10]

Ve Gemi Gidiyor

Kemal Derviş ekonomik krizin patlamasının hemen ardından 1 Mart 2001 tarihinde Ankara'ya ayak bastığında hayli pusluydu hava. Kamuoyunun önemli bir kısmı, puslu havayı dağıtması beklenen bu insanı ilk kez görüyordu.

Psikologların ve psikiyatrların dediğine göre, ilk izlenimler genellikle önemliydi. Yaygın kanaat, kameralara ve gazete sayfalarına yansıyan Kemal Derviş görüntülerinin hayli sempatik ve sevecen olduğu yönündeydi.

Doğrusu bu ya, yaklaşık on sekiz aylık görev süresi boyunca, bu sempatik ve sevecen görüntüyü zedeleyecek pek de yanlış bir şey yapmamıştı Derviş, Hüsamettin Özkan'dan "Siyasetteki hocam," diye söz edişini bir kenara bırakacak olursak.

Tam tersine, sempatik ve sevecen görüntüsüne doğallığı ve sa-

10. *NTV*, 22 Ağustos 2002.

deliği eklenmiş, Prof. Nilüfer Göle'nin ifadesiyle onu kendimizden bile sakınmaya çalışmıştık.

Siyasete girip girmeyeceğine ilişkin tartışmalar da gelişinin hemen ertesinde başlamıştı aslında. Kendisini eskiden beri tanıyan arkadaşlarının hemen hepsi, Ecevit'in ekonomi danışmanlığını yaptığı 70'li yıllardan itibaren Derviş'in siyasetle göbek bağını hiç kesmediğini söylüyorlardı.

Buna rağmen bir partiye dahil olmasına yönelik talepleri, zarif bir biçimde geri çevirmişti her seferinde. İttifak çabalarının çıkmaza girmesinden sonraki yaygın kanı da, siyaset düşlerini yine erteleyerek bir üniversitede akademik hayata döneceği yönündeydi. Ama öyle yapmadı.

Altı oklu rozeti göğsüne takarak, kendine umut bağlayanların en azından bir kısmında derin bir hayal kırıklığı yaratmıştı. Hayal kırıklığı, altı okun temsil ettiği kimi ilkeler kadar, "Otuz yıllık dostum," dediği Deniz Baykal'ın kişiliğine yönelik derin kaygılardan kaynaklanıyordu.

"Sol-liberal" diye tanımladığı teorik tezler de bu tercihle birlikte zihinlerde önemli bir kırılmaya sebep olacaktı. CHP'nin liberal felsefe kadar sosyal demokrasiyle de bir ilgisinin olmadığını düşünenler çoğunluktaydı çünkü. Öte yandan CHP'nin, Kemal Derviş'in temsil ettiği değerlere muhalif bir siyasetin temsilcisi olduğunu düşünenlerin de azınlıkta olduğu söylenemezdi.

Böyle bir durumda, Kemal Derviş Türk siyasetinin dişlileri arasında ezilmekten nasıl kurtaracaktı kendisini? *CNN Türk*'te, CHP'nin ekonomik konulardaki görüşlerinin sorgulandığı programda 66 dakika konuşan Deniz Baykal'ın kendisine sadece altı dakikalık söz hakkı tanıması hemen herkesi şaşırtmış, Derviş'le birlikte CHP'ye meyledenleri de endişelendirmişti.

Güngör Uras, "'Bizim Kemal'in İşi Zor mu Zor (!)" başlığıyla şunları söylüyordu:

"*CNN Türk*'ün programında Deniz Baykal, *Milliyet*'ten Murat Sabuncu'nun, *Hürriyet*'ten Enis Berberoğlu ile Erdal Sağlam'ın sorularım cevapladı. Deniz Baykal programa 'ekibi' ile katılmıştı. 'Ekibi'nden Kemal Derviş'i yanına oturtmuştu. Fakat hitap ederken 'Kemal' diye yakınlık gösterdiği 'Bizim Kemal'e söz bırakmadı (...) Deniz Baykal'dan çağdaş sosyal demokrat CHP'nin neler yapacağı-

nı, Kemal Derviş'in seçim öncesi ve seçim sonunda parti çalışmalarına nasıl katkı sağlayacağını açıklaması bekleniyordu. Ama programı izleyenler gördü ve anladı ki, Deniz Baykal her şeyi biliyor. Onun 'Bizim Kemal'in bilgisine, deneyimine, katkısına' ihtiyacı yok."[11]

CHP'nin Hatay mitinginde ilk kez halkın karşısına çıktığı anda yaşadığı şaşkınlık ve bu şaşkınlıktaki samimiyeti de gözlerden kaçmamıştı. Hele bir yanında Türk-İş Başkanı Bayram Meral'in, bir yanında Prof. Yaşar Nuri Öztürk'ün bulunması, Baykal'ın da gövde gösterisi için toplanmış bir kitleyi o bilinen üslubuyla harekete geçirmesi görülmeye değer bir manzaraydı.

"Arnavut inadı" tutmasa, muhtemelen ilk uçakla İstanbul'a, bir sonrakiyle de ABD yollarına düşerdi Hatay'da yaşadıklarından sonra.

Ama gemi gidiyordu ve Kemal Derviş de kaptan köşkündeki yerini almıştı çoktan. Geminin kayalıklara mı bindireceğini yoksa badireleri atlatıp sakin bir limana mı yanaşacağını 4 Kasım 2002 sabahında hep birlikte görecektik nasıl olsa...

Bütün bunlardan sonra beklemeye değerdi doğrusu.

11. *Milliyet*, 5 Eylül 2002.

"Seçimi Şahsiyetler Değil, Fikirler Üzerinden Yapmalıyız"

Prof. Şerif Mardin
Sabancı Üniversitesi

Türkiye yeni bir seçim atmosferine girdi. Eskilerin tasfiye edilmesi kadar, yenilerin ilk kez denenmesi de söz konusu olacak. Siz bir siyaset sosyoloğu olarak nasıl değerlendiriyorsunuz bu manzarayı?

Seçim sonuçlarını çıkarsamaya çalışanların ilginç bir tutumu var. En başta şahsiyetler üzerinde duruluyor. Parti yapılarının sağlamlığı ölçülüyor. Bugünün şartları göz önünde tutularak, eski seçimlerden projeksiyonlar yapılıyor. Bütün bunların ortak paydası, seçmenin davranışını içeriden anlamaya çalışmak yerine, dışta kalan yapılardan fikir edinme stratejisidir. Biraz Roma'da tavukların iç organlarını çıkarıp istikbali anlamaya çalışma çabası gibi gülünç kaçıyor.

Ama ilk kez Kemal Derviş, İsmail Cem, Recep Tayyip Erdoğan gibi isimler katılacak seçime. Bunların hepsi kendi çapında iddialı isimler.

Türkiye'de uzunca bir süredir yapılan en büyük yanlış, seçimi fikirler üzerinden değil de şahsiyetler üzerinden sürdürmeye çalışmak olmuştur. Şüphesiz şahsiyet önemli ama tek başına belirleyici unsur değil. Türkiye'nin kendine özgü şartları, şahsiyetlerin belli bir noktaya kadar belirleyici olmasına izin ve imkân veriyor. Dolayısıyla sayılan isimlerin siyasete katılımı bir kazanç olmakla birlikte, tek başına büyük bir anlam ifade etmiyor. Zaten Kemal Derviş bunun farkında olduğu için, sakıncalarını bile bile ideolojik kimliğini öne çıkartıyor.

Kemal Derviş'in tek başına önemli bir kitleyi peşinden sürüklediği iddia ediliyor. Gerçi CHP'yi tercih etmesinden sonra önemli bir hayal kırıklığı yaşanmaya başlandı ama...

İyi lider imajı, Türkiye'de iki şekilde algılanıyor. Birincisi sol, sosyal demokrat ve bazı liberal düşünürler arasında, rasyonelliği ve demokratik ahlakı politikaya getirmek isteyenlere iyi lider denir. İkincisi halk arasında, daha çok ağırbaşlı, sözünü tutan, hangi konuda söz verildiyse, mahalli ve cömert, ağalık vermekle olur, otoriter, çalışkan ve güler yüzlü kişiye denir. Şimdiye kadar yaşadığımız seçimlerde, liderin bu ikinci tanımının daha etkin olduğunu hep birlikte gördük. Buradan çıkarılacak sonuç şudur: Medyanın üzerinde çok durduğu iyi lider imajı, gerçek bir seçimde sanıldığı kadar olumlu sonuç vermeyebilir. Dikkat edin, vermez demiyorum, vermeyebilir diyorum. Biz Türkiye'nin gerçekleriyle kendi beklentilerimizi genellikle birbirine karıştırmayı severiz. Sonra da çıkan neticeden memnuniyetsizlik duyarız. Benim endişem, bu seçimlerde de kendilerine derin ümitler yüklenen kişilerin hayal kırıklığı yaratmasıdır.

Kemal Derviş'i mi kastediyorsunuz?

Hayır, kimseyi kastetmiyorum.

Türkiye'nin seçim coğrafyasının sosyolojik anlamı ne sizin için?

Türkiye'de bir seçim coğrafyasından söz edebilmek son derece güçtür. Türkiye'de seçim coğrafyası bilerek rüşeym halinde bıraktırılmıştır. Genelde, ılımlı solun sistematik olarak her seçime getirdiği beklenti ve ümitlerin hâlâ etkin olabilmesinin sebebi de, bu rüşeym halindeki seçim coğrafyasıdır. Bir ülkenin detaylı haritasının bile kolayca elde edilemediği bir ortamda, pek tabii ki seçim coğrafyası yapılamaz. Bunu yapmak, sınıf, coğrafi özellik, nüfus artışı, etkin yerleşme, dil ve dini gruplar gibi Türkiye'nin mozaik yapısını ortaya çıkarmakla olur.

Her seçim yeni bir değerler manzumesini de gündeme getirmiyor mu? Yani Derviş'in veya Erdoğan'ın temsil ettiği siyasi değerlerle Çiller ya da Yılmaz'ın temsil ettikleri arasında belirgin farklar olduğu hemen görülebiliyor.

Şimdi kendimize hedef olarak tayin ettiğimiz şu: İyi, düzgün ve ahlaklı bir siyasi sistem. Bu sistemin nasıl yaratılabileceği ise aslına bakılırsa bir ümitten başka bir şey değil. Bu da, hem bizim ter-

cihlerimizin, hem de kamuoyu araştırmaları sonuçlarının sistematik olarak yanlı olmasını sağlıyor. Aynı beklenti yüzünden, en ince istatistik çalışmaları da bütün iyi niyetlerine rağmen, gene yanlış bir sonuç veriyor. Bu Türkiye'de geçmişte daima böyle olmuştur. Ve maalesef daha çok solun saygın fikir adamlarının, yapılan tahminlere, kendi fikirlerini bir bilimsellik görüntüsüyle katmaları yüzünden olmuştur. Sağ, sol ve ortanın ve bazı mahafilin en çok korktukları şey de, bu yapının ortaya çıkartılmasıdır zaten.

Kemal Derviş'in çocukluk yıllarından itibaren arkadaşınız olduğunu biliyoruz. Siyasete girme kararını vermeden ya da CHP'yi tercih etmeden önce sizi arayıp fikrinizi sordu mu hiç?

Hayır, Türkiye'ye geldiği günden itibaren beni hiç aramadı. Ama bir kez oğlumla karşılaşmış, onunla selam gönderdi.

Türkiye siyasetini en iyi okuyan insanlardan birisiniz. Sosyolog kimliğinizle yapacağınız değerlendirmeler de son derece önemli. Sizi aramamasında bir tuhaflık yok mu?

Aslında direkt olarak değil de endirekt olarak bazı şeyler soruldu. Ama ben şahsen bu işlerin dışında kalmaya gayret ediyorum. Derviş, Türkiye'nin makro değerlerinin kendine has, kendinden olan bir güçle çalışmaya başladığını düşünerek, memleketi ve politikayı değiştirebileceğini umuyor. Ne yazık ki, Türkiye'de sorunun patronaj ilişkilerinden çıkartılıp makro seviyede bir denklem olarak görülmesi hâlâ çok zor. Öyle anlaşılıyor ki oyumuzu verirken artık başka kıstasları göz önünde tutacağız. Mesela oyumuzu en beğendiğimiz parti veya kişiye değil de, olumsuzlukları en az olana vereceğiz.

Siz Derviş'i tanıdığınız kadar CHP lideri Baykal'ı da tanıyorsunuz. Bu ikili anlaşabilir mi, yoksa iddia edildiği gibi, bir süre sonra Baykal harcar mı Derviş'i?

Biliyorsunuz, kişisel özellikler Anadolu'da ve büyük kentlerde farklı tarif ediliyor. Baykal'ın Anadolu'da algılanma biçimiyle İstanbul'da algılanma biçiminin farklı olduğunu düşünüyorum. Aynı şey, ters orantılı olarak Kemal Derviş için de geçerli. Ancak CHP'nin Anadolucu söylemini gündeme getirmesini ve bunun

peşinden gitmesini anlamlı buluyorum ve arkasının gelmesini bekliyorum. İnşallah gelir. Şimdilik pozitif bir manzara görülüyor.

Peki bu Anadolucu sol çizgisindeki söylemle, Kemal Derviş'in temsil ettiği değerler birbirine son derece zıt değil mi?

En azından dışarıdan baktığınız vakit öyle görünüyor. Bunu nasıl çözeceklerini doğrusu ben bilemem. Ama onları birleştiren gücün hacmi, bu tür sorunları çözmelerinde de yardımcı olabilir. Doğrusu, olumlu bir zeminde gelişme gösterebilirler gibi geliyor bana.

Kemal Derviş'in sergilediği tutum, kendisine duyulan güveni sarsmadı mı sizce? Önce YTP dedi, arkasından CHP'ye geçti...

Kemal Derviş'in iyi niyetine katiyen leke sürmemek lazım. Ben onun iyi niyetini her durumda mahfuz tutmaktan yanayım. Oralarda neler olup bittiğini çok fazla bilemiyoruz. Bunun için gerekli bilgileri toplamak lazım ama bu atmosferde o da çok zor. Ancak üç sosyal demokrat partiyle seçime gitmeye kalkışmak, neresinden bakarsanız bakın absürd duruyor. Ben Derviş'in iyi niyetinin yetmeyeceği durumlardan endişe ediyorum.

Bir de AKP'nin önünü kesmek için Derviş'in ittifak çabası içine girdiği yönünde iddialar var. Siz ne düşünüyorsunuz bu konuda?

Siyasette geleneksel değerlerin değiştiğini görüyoruz, ama bu değişen değerlerin içinin neyle doldurulacağını henüz bilmiyoruz. AKP'nin ne gibi bir yenileşme vurgusunu temsil ettiği veya edemediği, seçim sonuçlarının netleşmesinden sonra sergilenecek tutuma bağlı.

Kemal Derviş'ten veya Baykal'dan davet gelse, seçime girmeyi düşünür müsünüz?

Hayır, benim siyaset dışında yapacak işlerim var. Ayrıca ben Hürriyet Partisi ve YDH'de siyasete olan borcumu ödedim. Benim merak ettiğim ve çözmeye çalıştığım başka konular var.

—

DERVİŞ'İN SİYASETİ SİYASETİN DERVİŞ'İ

Kemal Derviş, ekonominin yönetimini eline almak için ABD'den kalkıp geldiği sırada, Türkiye'de siyaset ve siyasetçiler itibarlarını çoktan kaybetmişti. Ve o, toplumun yaka silktiği, görmeye bile tahammül edemediği siyasetçi tipinden farklıydı. Açık sözlü, ilkelerine bağlı, ayak oyunlarına prim vermeyen, tam da özlemi duyulan tipte politikacılara benziyordu. Ankara'daki siyaset tarzından umudunu kesmiş olan toplum, medyanın da itelemesiyle kurtarıcısını bulmuş gibiydi.

Bütün bunlar gerçeği ne derece yansıtıyordu?

Geçen yıl yayınladığımız **Kemal Derviş, "Bir Kurtarıcı Öyküsü"** kitabıyla büyük ilgi uyandıran gazeteci **Sefa Kaplan**, onun devamı niteliğindeki bu çalışmasıyla Derviş'in siyasete girmeye karar verdiği andan itibaren söylediklerini, yaptıklarını, tutarlılık ve tutarsızlıklarını inceliyor. Kitapta, Derviş'i yakından tanıyan Asaf Savaş Akat, Bülent Eczacıbaşı, Şerif Mardin, Nilüfer Göle ve Enis Berberoğlu ile söyleşiler de yer alıyor.

DSP'nin bölünmesi, erken seçim kararı alınması, YTP'nin kurulması gibi siyasal olaylara neden olan ve tercihini CHP'den yana yapan Derviş'in siyaset serüvenini adım adım izleyen bu kitabın, bir umudun alaturka siyaset içinde nasıl sönüp gittiğini ortaya koyduğunu düşünüyor, kapak fotoğrafımızı da Türk siyasal kültürüne armağan ediyoruz.

Metis Siyahbeyaz
ISBN 975-342-393-4

KABALCI

9 789753 423939

Metis Yayınları, İpek Sokak 9, 80060 Beyoğlu, İstanbul